

ПУБЛИКАЦИЈЕ АСТРОНОМСКЕ ОПСЕРВАТОРИЈЕ У БЕОГРАДУ
PUBLICATIONS OF THE ASTRONOMICAL OBSERVATORY OF BELGRADE

Св. 87

№. 87

ASTRONOMSKA OPSERVATORIJA U BEOGRADU
OD 1956. DO 1975. GODINE

MILAN RADOVANAC

Б Е О Г Р А Д
2010

SADRŽAJ

Introductory Remark	1
Uvodna napomena	3
Astronomska opservatorija u Beogradu od 1956. do 1975. godine	5
1956	5
1957	15
1958	22
1959	39
1960	48
1961	59
1962	62
1963	68
1964	75
1965	81
1966	88
1967	96
1968	102
1969	109
1970	117
1971	123
1972	130
1973	134
1974	141
1975	148
Registar imena	157

INTRODUCTORY REMARK

Although the present monograph "Astronomical Observatory of Belgrade from 1956 to 1975" is an independent work, it is in fact a continuation of the work done by the author and published in the series of the Publications of the Astronomical Society "Rudjer Bošković" under the title "Astronomical Observatory of Belgrade from 1945 to 1955" in the Proceedings of the conference "Development of Astronomy among Serbs III", no. 6, pp. 55-200 in 2005; that manuscript in turn is an extension of the earlier paper (written together with Luka Č. Popović) and published in the series of the Publications of Astronomical Observatory of Belgrade "Development of Astronomy among Serbs II", no. 72, pp. 133-145 in 2002.

Thus the three papers constitute a detailed review of the work of the Astronomical Observatory of Belgrade in the period of 35 years (of the total of 122 years) of its relatively recent history, from 1940 to 1975; this review is prepared using the archive material: general type of documents, notes of various meetings, especially the meetings of the Council of the Observatory, Scientific council and work plans, reports, correspondence, etc.

In this review it was our intention to make a "mosaic" using a number of small "pictures" which illustrate the important problems faced over the years by the Observatory: its development, successes, but also failures, and depict the important persons whose names and work play an important role in its history, the relationships between these people, the collaborations with other institutions especially with those with which the Observatory closely collaborated, about the relations with foreign observatories and prominent astronomers, as well as with some less important but interesting events and details.

The process of composing of this "story" in the 35 years period was a rather complex task for various reasons: incomplete information, imprecise and unclear information, for unknown reasons nonexistent (according to bookkeeping journals) numerous documents, contradictory decisions and various other information on some problem throughout a given (and even longer) time period, superficially done reporting etc.

One should admit that the text is accompanied with numerous notes, especially notes which provide the numbers of documents which were the source for certain information and statements, but this was done on purpose to make it easy to the reader interested in the history of the Astronomical Observatory and natural sciences to have the information on the sources used.

These numbers could, once when the archive of the Astronomical Observatory is included in the state archive, lead to a faster and simpler check of the written facts (instead of browsing and reading of all the documents in a given order) and to a broader knowledge on some problem or event.

The obvious discrepancy between the foreign names given in their original spelling (sometimes incorrect) and sometimes erroneously transcribed (even in various ways) should also be pointed out. The names of the people are often given in an incomplete

manner; instead of names in many cases only the initial letter is given, and sometimes even the initial letter is lacking and only the family name is present.

We consider these few remarks and explanations necessary in order to better understand the text and the problems present in the process of its writing.

Belgrade, June 2009

UVODNA NAPOMENA

Rad pod naslovom "Astronomska opservatorija u Beogradu od 1956. do 1975. godine", iako zasebna celina, zapravo je nastavak tematskog rada istog autora pod naslovom "Astronomska opservatorija u Beogradu od 1945. do 1955. godine", objavljen u Publikaciji Astronomskog društva "Rudjer Bošković", Zborniku radova Konferencije Razvoj astronomije kod Srba III, sv. 6, str. 55-100, 2005. godine, dok je pak ovaj rad, nastavak na još ranije objavljeni, zajednički rad, Luke Č. Popovića i Milana Radovanca, pod naslovom "Astronomska opservatorija tokom Drugog svetskog rata", objavljen u Publikaciji Astronomske opservatorije u Beogradu, Razvoj astronomije kod Srba II, sv. 72, str. 133-145, 2002 godine.

Tako je sa ova tri rada zaokružen pregled života i rada, od 35. godina (od ukupno 122. koliko "pamti" Opservatorija), relativno novije istorije Astronomske opservatorije u Beogradu, od 1940. do 1975. godine, napisane na osnovu njene arhivske gradje: opštih spisa, zapisnika sa sednica i sastanaka njenih organa uprave, prvenstveno Saveta opservatorije, Naučnog veća, Zbora radnika, te planova rada, izveštaja o radu, razne prepiske, itd.

U ovom pregledu namera nam je bila da od mnoštva malih "sličica" sklopimo jedan "mozaik", sa prikazom onih bitnijih i značajnijih problema sa kojima se tokom ovog vremena u svom radu susretala Opservatorija: o njenom razvoju i uspesima, ali i neuspesima, o značajnijim ljudima koji su svoje ime i rad ugradili u njenu istoriju, njihovim odnosima, o saradnji i vezama sa drugim institucijama, pogotovu sa onim srodnim sa kojima je intenzivnije saradjivala, o vezama sa stranim opservatorijama i istaknutim astronomima, pa i nekim manje bitnim, ali interesantnim događajima i detaljima, "koji život znače".

Slaganje ove "priče" u vremenskom rasponu od 35. godina bilo je dosta složeno, iz više razloga: nepotpunih podataka, nepreciznih i nejasnih, nepostojanja (prema delovodnicima) brojnih dokumenata, iz nepoznatih razloga, kontradiktornih odluka i drugih različitih podataka o nekom problemu tokom određenog (pa i dužeg) vremenskog perioda, površnost u vođenju zapisnika organa upravljanja, itd.

Treba priznati i da je tekst opterećen brojnim zgradama, prvenstveno sa brojevima dokumenata koji su izvor za određene podatke i tvrdnje, ali smo to svesno uradili, da bi svima onima, zainteresovanim za bolje poznavanje istorije Astronomske opservatorije, odnosno prirodnih nauka, podaci o izvorima, na osnovu kojih je gradjen ovaj rad, bili odmah pored njih.

Ovi brojevi mogu jednog dana, kad se arhiva Astronomske opservatorije nadje u depoima nadležnog arhiva (što je u više navrata i traženo), biti putokaz za bržu i jednostavniju proveru iznetih podataka (umesto listanja i iščitavanja svih dokumenata redom), odnosno za šira saznanja o nekom problemu ili događaju, iznetom u ovom radu.

Radi autentičnosti i uverljivosti, u radu ima i dosta kraćih, ali i dužih, smatrali smo važnih citata, koje smo, naravno, dali u izvornom obliku, osim poneke dodate zapete, a radi jasnoće teksta.

Uočljiv nesklad su i strana imena koja su u izvorima negde data u izvornom obliku (nekad i pogrešno), a negde transkribovana, pa k tome i na više načina. Imena ljudi su često data nepotpuna; umesto imena u mnogo slučajeva dato je samo početno slovo, ali neretko i bez njega, samo sa prezimenom.

Ovih nekoliko napomena i objašnjenja, smatrali smo potrebnim radi boljeg razumevanja i shvatanja teksta i problema u njegovom nastajanju.

Beograd, jun 2009.

ASTRONOMSKA OPSERVATORIJA U BEOGRADU OD 1956. DO 1975. GODINE

MILAN RADOVANAC

Astronomska opservatorija, Volgina 7, 11060 Beograd 38, Srbija

..... 1956

Jedno od osnovnih obeležja 1956. godine, jeste činjenica da je Opservatorija u novu godinu ušla bez direktora: na čelu Ustanove, umesto Vojislava Miškovića koji je još u junu 1955, podneo ostavku na tu funkciju, nalazio se, kao zamenik direktora, Milorad Protić. I pored više apela i insistiranja sa Opservatorije nadležnim organima da se to pitanje reši, ono je i dalje bilo nerešeno, pa je sasvim normalno što je Protić svoju aktivnost u ovoj godini započeo upravo još jednim apelom nadležnoj instituciji, Administrativnoj komisiji Izvršnog veća Srbije, da taj problem reši, kamo je 18. januara 1956. godine uputio dopis sledećeg sadržaja (AO, br. 26/56):

"Posle podnošenja ostavke prof. Dr V. V. Miškovića, profesora Univerziteta, na položaj honorarnog direktora Astronomske opservatorije u Beogradu, Upravni odbor Astronomske opservatorije, na svojoj XV sednici od 24. juna 1955 godine, poverio je otpravljanje ove dužnosti potpisatome.

Preuzimajući ovu dužnost, zamenika direktora, imao je da reši niz složenih pitanja i problema, i u organizacionom i u materijalno-funansiskom poslovanju. I to utliko pre, što se Opservatorija nalazi u stadijumu ozbiljnih priprema za učešće u Medjunarodnoj kampanji Geofizičke godine, 1957/58. Tim povodom trebalo je neodložno pristupiti rešavanju mnogih ozbiljnih tehničkih poslova, kao na pr. preuredjenje kabine u kojoj su smešteni precizni astronomske časovnici, i dr. Sve to zahteva i puno zalaganje, i primanje na sebe znatne odgovornosti, kao što je uostalom i odgovornost rukovoditi jednom tako velikom naučnom ustanovom, kakva je naša Opservatorija. No, paralelno s tim, potpisani je kao naučni saradnik ustanove nastavio da sa nesmanjenim zalaganjem obavlja i svoju redovnu dužnost.

S druge strane, pitanje direktora Opservatorije još nije rešeno i pored našeg insistiranja u više navrata.

Raniji direktor Opservatorije, prof. Mišković, za svoj rad primao je honorar u visini od 7.000.- dinara mesečno.

Na svojoj poslednjoj sednici, održanoj 11. decembra 1955 godine, Upravni odbor Opservatorije doneo je odluku da se zameniku direktora, drugu Protić Miloradu,

za obavljanje poslova direktora Opservatorije dodeli položajni dodatak u visini od 4.000.- mesečno, shodno Uredbi o izmenama i dopunama Osnovne uredbe o zvanjima i platama službenika državnih organa.

Dostavljajući ovaj predlog, molim Administrativnu komisiju da se saglasi sa odlukom Upravnog odbora i s tim u vezi donese odgovarajuće rešenje”.

Ovaj Protićev dopis ukazuje na samo dva bitnija problema s kojima će Opservatorija biti značajno preokupirana i kojima će biti posvećena veća pažnja tokom ove godine: problem priprema za učešće u Medjunarodnoj geofizičkoj godini (u daljem tekstu skraćeno - MGG) i nerešeno pitanje direktora.

Ništa manji, ako ne i veći problem na Opservatoriji, s obzirom na uslove i dinamiku rada na njoj, bilo je i nerešeno pitanje nagrađivanja naučnog, stručnog i ostalog osoblja. S toga će zamenik direktora Milorad Protić, već 9. februara, na adresu Administrativne komisije Izvršnog veća NR Srbije, uputiti novi dopis (AO, br. 57/56), s molbom za dejstvo i rešenje. Kako u ovom dopisu on daje vrlo preciznu sliku života i rada tada na Opservatoriji, rada bremenitog brojnim i specifičnim problemima, prenećemo ga u podužim delovima, sa Protićevim slikovitim opservacijama.

”Već nebrojeno puta Astronomska opservatorija pokušavala je da pitanje nagrađivanja svojih službenika, naučnog, stručnog i drugog osoblja, reši putem pravilnog dodeljivanja dopunskih plata. Međutim, sve dosad, to se nije moglo postići na zadovoljavajući način. Nema sumnje, uzrok tome bile su objektivne teškoće u zemlji, pa je trebalo sačekati povoljnije prilike da se ovo pitanje reši na najcelishodniji način. S obzirom da je Izvršno veće NR Srbije po sopstvenoj inicijativi donelo odluku o povećanju dopunskih plata naučnim radnicima, verujemo da sad postoji mogućnost za jedno potpunije rešenje pitanja, bar što se tiče službenika Astronomske opservatorije. Tim povodom Opservatorija se obraća Administrativnoj komisiji () s molbom da ponovo razmotri uslove rada na našoj ustanovi i potom donese odluke koje će biti u skladu sa našim predlozima.

Smatramo ipak za potrebno da navedemo neke od momenata koji mogu biti presudni u vezi s tim odlukama.

Pre svega, Astronomska opservatorija je jedinstvena naučna ustanova u zemlji, čiji su ciljevi jasno definisani ...(). Njen osnovni zadatak je kultivisanje astronomije kao posebne naučne discipline, tj. proučavanja pojava u vasioni sa teoriskog i praktičnog gledišta, a u našim prilikama Opservatorija ima i poseban politički zadatak, da kroz razne forme rada deluje vaspitno i suzbija u širokim narodnim masama ukorenjene predrasude i sujevjerja. Može se slobodno reći da nijedna od ostalih naših naučnih institucija nije na tome polju bila toliko aktivna kao Opservatorija. Brojne kolektivne posete ovoj ustanovi od strane školske i radničke omladine, raznih organizacija i građanstva, zatim predavanja i demonstriranja instrumentima (). Ali, ... da ima više razumevanja za praktičnu vrednost koju Opservatorija pretstavlja u našem svakodnevnom životu, ne bi se recimo događalo da javnu službu tačnog vremena u gradu održava vatrogasna milicija, nego bi to, kao uostalom, svuda kulturnom svetu, bila dužnost ustanove ranga Opservatorije.

() Ovdje ćemo samo skrenuti pažnju na činjenicu, da su saradnici Opservatorije uopšte, tj. i njen naučni i njen stručni i tehnički kadar izloženi posebnim radnim naporima, kakvi se susreću u retko kome drugom naučnom institutu. A, ipak, oni su

lošije tretirani. Primera radi, ...bez obzira na godišnje doba, zimi kao i leti, po najvećoj hladnoći, vedrih noći, astronomi vrše svojim instrumentima osmatranja pojava na nebu. A sutradan, umesto odmora obično pretstoje ispitivanja i naučna obrada podataka sakupljenih tokom posmatranja.

Jasno je samo po sebi da taj obiman posao naučni saradnici Opservatorije sami ne bi mogli na vreme obaviti bez dragocene pomoći naročito uvežbanih stručnih i pomoćnih kadrova. Računska obrada podataka, svodjenje posmatranja, priprema radova za naučnu obradu, itd. () Od tih ljudi zahteva se daleko veća sprema nego što je ima jedan završeni srednjoškolar, pa iako se oni biraju između njih, svi oni moraju proći kroz posebnu stručnu pripremu, podrazumevajući tu ne samo poznavanje i efektni numerički rad na računskim mašinama, nego i poznavanje posebnih astronomskih metoda i postupaka, da ne govorimo o potrebi punog vladanja astronomskim, matematičkim i fizičkim elementima. A za uzvrat na sve to, ti ljudi ni danas nemaju čak ni jasnu perspektivu razvoja - svrstani su u "zvanje bez zvanja", i sa dopunskim platama istog reda kao što su plate laboranata ili manje kvalifikovanih službenika po drugim institucijama. Nije potrebno posebno naglašavati da su ti naši saradnici, kao uostalom i drugo Opservatorijino osoblje izloženi još i izuzetnom štrapaču, jer je Opservatorija izdvojena od grada daleko od svih saobraćajnih veza, i do nje se dolazi po teškom terenu, većinom pešice, po kiši i blatu, vetru ili snežnoj mećavi.

I ostalo osoblje Opservatorije, podrazumevajući tu administrativno, tehničko i pomoćno, nalazi se u drukčijoj situaciji nego njihovi drugovi u gradu. Administrativno, koje zbog srazmerno ograničenog broja ljudi ima mnogostruke službene obaveze u personalnom, materijalnom i finansijskom poslovanju, koje nisu male s obzirom na veličinu ustanove: tehničko, zaposleno u Opservatorijinoj radionici za održavanje i reperaturu instrumenata i izradu novih uređaja, jer se od njega traži ne samo visoka stručna sprema u smislu najopštijih potreba Opservatorije (optičko, elektro i precizno mehanički smer) nego i njegovo često intervenisanje noću, kad to potrebe službe i rada zahtevaju.

I najzad, pomoćno osoblje. Za razliku od službenika njihova ranga po drugim ustanovama, naši pomoćni službenici su službenici za sve poslove - počev od redovnih dužnosti, do vrtlara, ložača centralnog grejanja, fizičkih radnika, nosača i tome slično. Njihov posao je kako održavanje čistoće po paviljonima sa instrumentima i u parku Opservatorije od 4.5 hektara, tako i briga da zimi kroz smetove obezbede pristup do pojedinih posmatračkih kupola, da spomenemo samo neke. Sam nadzornik zgrada je ne samo pomoćni službenik sa svim ovim dužnostima, nego još i ložać centralnog grejanja u toku zimskog perioda. Nažalost, iako ustanova sa samostalnim finansiranjem, Opservatorija ne raspolaže fondom za nagradjivanje službenika jer posluje kao budžetska ustanova preko dotacija, te ovi ljudi za svoj rad ne mogu biti nagradjeni onako, kao što bi u suštini trebalo da bude. Zato se i pitanje nagradjivanja pomoćnih službenika može u našem slučaju rešiti samo kroz odluku o dopunskoj plati, makako ona minimalna bila".

U ime svega napred navedenog, Protić na kraju dopisa, koji je u dodatku imao i predlog o visini dopunskih plata za sve kategorije zaposlenih, apeluje na Administrativnu komisiju da Opservatorijin predlog pažljivo razmotri, te da ga po mogućnosti prihvati i odobri u celini.

I zbilja, Administrativna komisija Izvršnog veća NR Srbije, Opservatorijin predlog (zajedno sa onim prethodnim) razmatrala je već na sednici od 16. februara, i donela Odluku o izmenama i dopunama odluke o dopunskim platama i položajnim dodacima službenika Astronomske opservatorije u Beogradu, sa primenom Odluke od 1. januara 1956. godine (AO, br. 57/56). Ovom odlukom izmenjene su ranije odluke, i za Opservatorijine službenike odobrene su sledeće mesečne dopunske plate (u zgradama su, poredjenja radi, dati iznosi koje je predložila Opservatorija):

Naučni saradnik	do 5.000 din (7.000)
Stručni saradnik	" 5.000 " (6.000)
Asistent	" 4.000 " (4.000)
Kalkulator	" 3.000 " (3.500)
Bibliotekar	" 2.500 " (3.500)
Sekretar	" 3.000 " (3.000)
Rukovodilac prec. optičke i meh. rad.....	" 5.000 " (5.000)
Stručni kvalifikovani majstor	" 2.000 " (3.000)

Administrativna komisija u svojoj odluci nije se bavila visinom dopunske plate za ekonomu, daktilografa i nadzornika zgrada, za koje je Opservatorija takodje predložila dopunske plate: 1.500 din za ekonomu, odnosno po 1.000 din za daktilografa i nadzornika, te 4.000 funkcionalnog dodatka za zamenika direktora.

Ovim rešenjem Administrativne komisije najmanje su bila zadovoljna trojica naučnih saradnika (Djurković, Protić i Ševarlić) i bibliotekar (Pejović), pa je zamenik direktora Protić, u ime Upravnog odbora, 9. marta uputio novi predlog (AO, br. 120/56), sa dodatnim objašnjenjima, da Administrativna komisija ponovo razmotri i prihvati prethodni Opservatorijin predlog. Predlog za naučne saradnike dodatno obrazlaže sledećim činjenicama: sva trojica su sa velikim iskustvom i objavljenim brojnim teorijskim i strunim radovima, sa značajnim doprinosom astronomskoj nauci; članovi su Nacionalnog komiteta za astronomiju i stalnih komisija Medjunarodne astronomske unije; aktivni su posmatrači; svi su uzeli učešće u MGG, i od njih zavisi uspeh zemlje u ovom poduhvatu, itd.

Za bibliotekara navodi fakultetsku spremu, i rang, najmanje, stručnog bibliotekarskog saradnika.

Mimo ustaljenog običaja Administrativna komisija je već 10. aprila razmatrala ovaj zahtev i u potpunosti se saglasila sa zahtevom Opservatorije (AO, br. 120/56). Zakratko posle toga, svoje pravo na položajni dodatak od 4.000 dinara, ostvario je i zamenik direktora (AO, br. 253/56).

Ako je pitanje dopunskih plata, uglavnom bilo zadovoljavajuće rešeno, jedno drugo pitanje, pitanje napredovanja pomoćnih stručnih kadrova, Opservatorija, i pored više pokušaja tokom dužeg vremena, za razliku od drugih srodnih institucija, nije uspeła rešiti. Naime, nije imala uredbu kojom bi regulisala razvrstavanje ove kategorije službenika u odredjena zvanja, odnosno, kojom bi bilo regulisano njihovo dalje napredovanje. Na snazi je još uvek bio akt Saveznog sekretarijata od 4. novembra 1954. godine, kojim je *"pitanje napredovanja pomoćnih stručnih kadrova rešeno na taj način, da su prevedeni u 'zvanje bez zvanja', i rasporedjeni u platne razrede prema godinama službe, bez obzira što nisu imali položen državni stručni ispit"*, ističe za-

menik direktora Protić, u dopisu (AO, br. 175/56) koji je po ovom pitanju uputio Komisiji za službenička pitanja. Kako je u navedenom aktu predviđeno da je za dalje napredovanje u službi uslov da se položi državni ispit, a Opservatorija nema ni svoj pravilnik za polaganje državnog stručnog ispita, pa tako ne može formirati ni komisiju pred kojom bi kandidati mogli polagati ispit, stoga on Komisiji za službenička pitanja upućuje i konkretan predlog za rešenje problema: "S obzirom da pri Sreskom odboru postoji već komisija za polaganje opšteg dela ispita, to bi istu mogli dopuniti sa članovima za stručni deo, i na taj način omogućiti polaganje ispita našem pomoćnom stručnom osoblju, kao i dalje pravilno napredovanje u službi".

Sa svoje strane, informiše dalje Protić, "Opservatorija je, da bi olakšala polaganje stručnog ispita, oformila kurs za pomoćne stručne službenike, koji je ovih dana sa uspehom završen".

Komisija za službenička pitanja je našla da je Protićev predlog konstruktivan, pošto je za nekih petnaestak dana (13. aprila, br. prethodnog akta) na Opservatoriju stigao sledeći odgovor: "U vezi vašeg predloga () izveštavate se da je Komisija za službenička pitanja razmatrala vaš predlog i složila se sa vašim mišljenjem, tj. pomoćni stručni službenici koji su raspoređeni u platne razrede zvanja sa srednjom stručnom spremom, polagaće stručni ispit pred ispitnom komisijom NO sreza Beograd, s tim što bi ova Komisija za pripremu pismenog zadatka i ispitivanje stručnog dela, pozvala ispitivača iz vaše službe. Ovo je jedno izuzetno i privremeno rešenje, pošto ne postoji Pravilnik o stručnoj spremi službenika Astronomske opservatorije, a da se ne desi da službenici neopravdano ne mogu napredovati u više platne razrede".

Iako je Opservatorija, kao što smo to napred videli, kurs za pomoćne službenike u cilju polaganja stručnog ispita, svojim službenicima održala još u martu, sledeći korak, a po uputstvu Komisije za službenička pitanja, preduzeće tek 17. decembra (AO, br. 936/56), kad će, kako stoji u rešenju (sad već) direktora Protića, biti osnovana Komisija za polaganje državnih stručnih ispita kalkulatorskog osoblja Opservatorije, u koju su ušli naučni saradnici, Milorad Protić, Pero Djurković, Zaharije Brkić i Branislav Ševarlić.

Srednji stručni kadar, odnosno kalkulatori na Opservatoriji tada su bili: Milan Simić, Aleksandar Kubičela, Olivera Kovačević, Milanka Popović, Milutin Jovanović, Angelina Janković, Milorad Djokić, Radovan Momčilović i Milenija Čuberović (imala je samo 1 raz. gimnazije).

Za polaganje ispita u 1956. godini, odveć kasno!

Vremena je bilo tek za obraćanje Izvršnom veću N.R. Srbije (AO, br. 1011/56), za rešenje specifičnog slučaja po pitanju stručnog ispita, za Opservatoriju "prvo-razrednog stručnjaka, tehničara elektrovez", Radomira Tadića.

Kao što je napred već spomenuto, najviše brige i problema, pored osnovne delatnosti, ove godine Opservatoriji su zadavale preuzete obaveze oko učešća u Međunarodnoj geofizičkoj godini (MGG). Zbog tog učešća, na nivou (tadašnje) države Jugoslavije, pri Akademskom savetu FNRJ, osnovana je Nacionalna komisija za Međunarodnu geofizičku godinu (njen predsednik je bio Pavle Vujević), sa odgovarajućim potkomisijama. U MGG učešće je uzelo više institucija iz Beograda, Zagreba, Ljubljane i Skoplja. Dva osnovna područja rada u MGG bili su; ispitivanja Sunčeve aktivnosti, i rad na longitudama i latitudama (AO, br. 118/56). U sklopu programa

ispitivanja Sunčeve aktivnosti, u nacrtu programa za Opservatoriju su bili predviđeni sledeći zadaci (neki u saradnji sa drugim institutima):

1. Odredjivanje površine, relativnog broja pega kao i približnih položaja većih grupa, posmatranjem dva puta dnevno.
2. Šestočasovni indeks sunčeve aktivnosti po posmatranjima u svetlosti H-alpha i snimcima u Ca-svetlosti.
3. Podaci o protuberancama i vlaknima i njihovim naglim promenama.
4. Prosečne vrednosti intenzivnosti sunčevog radio frekventnog zračenja na izabranim talasnim dužinama.
5. Pokazatelji promenljivosti sunčevog radio frekventnog zračenja na izabranim talasnim dužinama.

Program rada na longitudama i latitudama predviđao je sledeće:

1. Časovna služba na pasažnom instrumentu Askania 10/100 cm uz prijem 8 emisija časovnih signala i dva uporedjenja časovnika dnevno, i služba geografske širine na zenitskom durbinu Askania 11/128 cm, svake vedre noći sa po dve serije od 7-8 Talcott-ovih parova, oko ponoći.
2. Neprekidno odredjivanje geografske širine na dva instrumenta različitim metodama.
3. Svake vedre noći odredjivati popravku osnovnog časovnika na dva instrumenta.
4. Dvapat dnevno uporedjivanje svih časovnika i prijem najmanje 10 emisija časovnih signala u toku 24 sata.
5. Svake vedre noći odredjivanje geografskih širina zenitskim durbinom i po dve serije od 7-8 Talcott-ovih parova koja obuhvataju ponoć. Istovremeno odredjivanje geografske širine iz prolaza zvezda kroz (prvi) vertikal na pasažnom instrumentu.
6. Redovna poentiranje bliske i daleke mire jednim od pomenutih instrumenata.
7. Sa dve mire vršice se precizni trigonometrijski nivelmanski radovi radi utvrđivanja stepena stabilnosti osnovnih tačaka na Astronomskoj opservatoriji.
8. Stalna meteorološka osmatranja u krugu s poluprečnikom od 30 km oko Opservatorije.
9. U pomenutom poluprečniku organizova će se gravimetriska merenja.

Opservatorija se tako čak obavezala da će: "...učestvovati već u probnom periodu od 1 jula, kojom prilikom bi odašiljala bar jedanput dnevno podatke o aktivnosti Sunca, i to: pege i položaj pega većih od 500 x 10 na - 6-u, protuberance na rubu, bilo posredstvom Radiopredajne službe, Savezne hidrometeorološke službe, ili putem šifrovanih telegrama" (AO, br. 61/56).

Za učesće na ovim programima Opservatoriji nisu bili dovoljni postojeći instrumenti i oprema, pa je bilo neophodno nabavljati i dodatne, pa su u tu svrhu, od strane izvršnih organa vlasti, bila predviđena i potrebna novčana sredstva.

Koristeći ovu mogućnost i pogodnost da dodje do novih instrumenata i opreme, Opservatorija je napravila spisak potreba, sa svim cenama, a za opremu iz inostranstva i u deviznim dinarima, i svoj zahtev (AO, br. 97/56) 1. marta prosledila Izvršnom veću NR Srbije. U tom spisku potreba, tražena su sredstva za:

1. Osposobljenje postojećeg mikrofotometra za ispitivanje Sunčeve aktivnosti, zahtevalo je nabavku : dve fotoćelije, registrujući miliampermetar, dva specijalna filtera i specijalne ploče za snimanje kalciumovih površina u Sunčevoj hromosferi.

2. Za potrebe Meridijansko - časovne službe: tipo-hronograf, dva kvarcna prstena, 1 pozicioni mikrometar sa duplim slikama, okulare od 4, 6, 8, 12 i 13 mm, 1 mikrometar za poentiranje na izvidjaču, 12 filtera u bojama, 2 okulara, 3 specijalne prizme za očitavanje krugova, 20 kutija ortohromatskih ploča za snimanje zvezda i 10 kutija ploča za snimanje Sunca.
3. Rad na geografskim koordinatama zahtevao je sledeće nabavke: 1 veliki cilindrični hronograf za prijem časovnih signala, 1 amplifikator za cilindrični hronograf, 1 zbirni amplifikator sa 10 ulaza za kontakte časovnika sa 4 izlaza, 1 uredjaj za merenje prijemnikova zakašnjenja na cilindričnom hronografu i potrošni materijal za rad navedenog.
4. Izradu dva manja paviljona za posmatranje, usmerene antene i montažu u njih postojećih instrumenata.
5. Istaknuta je i neophodnost postavljenja na Opservatoriji jednog asistenta i dva kalkulatora, dakle, povećanje rashoda.

Sve u svemu, ukupna tražena suma od Izvršnog veća NR Srbije, po svim ovim stavkama, iznosila je 10.800.000 dinara, od čega ponajviše deviznih dinara.

U cilju što boljeg opremanja instrumentima za predviđene radove, na inicijativu Zaharija Brkića i Branislava Ševarlića, šefova Časovne i Službe latituda, Opservatorija je 19. marta, od Geografskog instituta JNA, zatražila (AO, br. 132/56) povrat malog pasažnog instrumenta Askania F 70 mm, koji je 1954. godine posudjen Geografskom institutu na upotrebu. Pravedajući se već započetim terenskim, ranije planiranim radovima za potrebe državne triangulacije, Institut je Opservatoriji na korišćenje ponudio svoj veliki pasažni instrument Hildebrand, otvora 100 mm.

Medjutim, uskoro će se ispostaviti da su se na državnom nivou obaveze i učešća lako prihvatala, a direktni korisnici naivno verovali da će neplanirano i olako doći do novih instrumenata i opreme, jer je već 9. avgusta, Odbor za budžet, Državnog sekretarijata za poslove finansija, zaključio:

”Da se preporučí Nacionalnoj komisiji za MGG da sve naučne ustanove koje će uzeti učešća u akciji MGG, predviđene radove i ispitivanja izvrše prvenstveno sa postojećom opremom i instrumentima;

Da se u načelu, samo izuzetno kao dopuna sredstava kojima ustanove raspolažu, mogu odobriti vanredna dinarska sredstva za najneophodnije i najnužnije nabavke i radove;

Da se ne mogu odobriti nikakva devizna sredstva, s obzirom na teškoće oko pribavljanja deviza.”

O ovim zaključcima predsednik Nacionalne komisije Pavle Vujević, obavestio je 11. oktobra sekretare potkomisija. U ovom slučaju to je bio Pero Djurković, sekretar Komisije za Sunčevu aktivnost, koji je o novim momentima upoznao zamenika direktora Opservatorije, Milorada Protića.

”Molimo vas da u smislu ovog zaključka () načinite spisak najnužnijih potreba i da nam ga dostavite kako bi se po tome moglo postupiti. Molimo vas da ovo smatrate važnim i bitnim jer će se o Vašim traženjima i realnim budžetskim mogućnostima raspravljati na jednom skorašnjem sastanku NK”- upozorava na kraju dopisa Vujević.

Povodom novonastale situacije, reagovao je i šef Opservatorijine Službe širine, Branislav Ševarlić, koji je 29. oktobra zameniku direktora Protiću uputio jedno

pismo sa predlozima i sugestijama, na kojim instrumentima u redukovanom planu i dalje treba insistirati, odnosno čega bi se mogli odreći. On poseban akcenat stavlja na što veću angažovanost Opservatorijine radionice i njenih stručnih ljudi, zajedno sa posmatračkim osobljem, na izradi i adaptaciji aparature koja se tu može izgraditi, kako bi predviđjeni radovi u MGG mogli početi već od 1. januara 1957. godine, kako je to i predviđeno.

Postupajući po navedenom aktu, Astronomska opservatorija je napravila novi, znatno redukovani plan potrebnih kredita za nabavku nedostajuće aparature, koja je bila neophodna da se planirani poslovi za MGG ipak mogu uraditi, i 1. novembra prosledila ga Nacionalnoj komisiji (AO, br. 814/56). Manje koncizan, višestruko skraćen, i sa nekim novim momentima (sondažni bunar), izgledao je ovako:

1. Za nabavku fotografskog i drugog materijala za potrebe službe Sunca iznos od 350.000 dinara.
2. Za nabavku pribora uz registrujući mikrometar u službi Sunca, iznos od 40.000 dinara.
3. Za nabavku potrebnog materijala za postavljanje 7 repernih tačaka, za službe geografske dužine i geografske širine, iznos od 210.000 dinara.
4. Za izgradnju sondažnog bunara u krugu Opservatorije, iznos od 50.000 dinara.
5. Za nabavku materijala za izradu 2 posmatračke drvene kućice, iznos od 1.500.000 dinara. Dakle, Opservatorija je sad tražila kredit od, ukupno, 2.150.000 dinara.

Navedeni krediti - uverava Protić Komisiju - u ovom planu svedeni su na najmanju moguću meru, pa molim da se, po mogućstvu, u celosti izdejstvuju, kako bi Opservatorija mogla ispuniti obaveze preuzete povodom MGG.

Za sam kraj 1956. godine, tačnije za 28. decembar, zakazan ja sastanak Nacionalne komisije u Zagrebu, koji je na dnevnom redu imao diskusiju o sredstvima za izvodjenje radova u MGG, predviđenih po novom, redukovanom planu. Tu priliku Opservatorija je iskoristila tako, da im je za diskusiju, samo dan ranije, 27. decembra, uputila novi, treći po redu plan (AO, br. 1007/56) za potrebne kredite, zamalo pa duplo manji od prvog, odnosno više od duplo veći u odnosu na onaj drugi plan. U odnosu na drugi po redu, ovaj plan je dobio i nove stavke:

1. Nabavka raznih vrsta filtera i fotoklina za snimanja fotosfere i hromosfere Sunca, 350. dev.din.
2. Nabavka dva kvarcna prstena za sopstvenu izradu dva kvarcna časovnika, 300.000 dev. din.
3. Nabavka jednog savremenog tipohronografa, 2.250.000 dev. dinara.

Kod dve stavke koje su unete i u prethodni redukovani plan, novčani iznosi u ovom zadnjem su povećani, i to: Za nabavku pribora za registrujući mikrofotometar sa 40.000 na 120.000 dinara, i Nabavka materijala za izradu dve drvene posmatračke kućice, sa 1.500.000 na 2.350.000 dinara.

Sve u svemu, što devizna što dinarska tražena sredstva, sad su ukupno iznosila 5.750.000 dinara.

Na kraju novog predloga Protić objašnjava: " ...da su ovde planirana devizna sredstva svedena na 58 procenata od sredstava predviđenih u aktu Izvršnom veću NR Srbije, br. 97 od 1. III 1956. g. Dinarska sredstva planirana u istom aktu svedena su na 78

procenata. Molimo da se pri rasmatranju ovog problema uzme u obzir da je ovo samo deo vanrednih potreba Astronomske opservatorije”.

Po pitanju osiguranja kredita i nabavke opreme, pregled kroz 1956. godinu mogao bi biti završen, da neočekivano nije iskrsao jedan nenadani problem koji je mogao da dovede u pitanje neke segmente preuzetih obaveza Opservatorije u MGG. O čemu se radi saznajemo iz dopisa koji je Protić uputio Saveznoj geodetskoj upravi 20. aprila (AO, br. 244/56), gde kaže: ”Odavno je primećeno da delovi zemljišta u blizini Astronomske opservatorije (severna padina prema Karaburmi) klize. Ove godine je to uzelo take razmere da je na tom području porušen čitav niz zgrada, a da su vidljiva pomeranja dostigla po više decimetara. Isto tako su primećena i izvesna sistematska odstupanja u našim opažanim vrednostima za geografsku širinu i dužinu, koja još nisu objašnjena, a koja bi se mogla objasniti i pomeranjem tla, odnosno njegovim deformacijama”. S toga je Protić molio Geodetsku upravu da za potrebe Opservatorije vrši potrebna merenja pomeranja tla u cilju preduzimanja određenih mera, za koju bi uslugu Opservatorija njima pomogla, u skladu s mogućnostima, u njenim astronomskim radovima; jer, obrazlaže Protić: ”Obaveze koje je Opservatorija primila u okviru MGG, nameću joj napore za postizanje krajnje tačnosti u svim prihvaćenim radovima, kako u časovnoj službi, tako i u određivanju geografskih koordinata, pa se ovo pitanje pojavljuje sada kao akutno”.

Jedan drugi problem koji Opservatorija godinu i po dana nije uspevala rešiti, ne svojom krivicom, krajem ove godine, konačno je rešen: zamenik direktora od juna 1955, Milorad Protić je, rešenjem Izvršnog veća NR Srbije, br. 827, od 22. novembra, postavljen za direktora Astronomske opservatorije (AO, br. 879/56).

Kad je na kraju godine Izvršno veće zatražilo od Opservatorije izveštaj o radu, novi direktor je u podnetom izveštaju, u iznošenu problema i rezultata rada ustanove, bio vrlo opširan i detaljan (AO, br. 926/56).

”Rad na Opservatoriji odvijao se prema utvrdjenom programu” i ”postignuti rezultati su sasvim zadovoljavajući” ističe Protić u uvodu, nabrajajući najpre brojne objektivne teškoće koje su ih sputavale u radu, posebno navodeći one skopčane sa nabavkom neophodnih instrumenata i opreme. Opservatorija je - naglašava on - uprkos svojih srazmerno skromnih savremenih sretstava, dala znatan doprinos astronomskoj nauci i potvrdila svoj renome solidne naučne ustanove, čiji se rezultati cene i traže. Potvrda toga su i naučni i stručni radovi naučnih radnika Opservatorije: objavljeno je (do 14. decembra) 10 naučnih i 13 stručnih radova, a jedan broj radova se nalazi u štampi. Ove godine trojica predstavnika Opservatorije učestvovali su na tri savetovanja u SSSR: Zaharije Brkić u avgustu na XII Astrometrijskoj konferenciji na Pulkovu; Vasilije Oskanjan u septembru na savetovanju o problemima nestacionarnih zvezda tipa T Tauri i UV Ceti, na Bjurakanu; a Pero Djurković krajem septembra na plenumu Komisije za izučavanje Sunca u Abastumanskoj opservatoriji (Tbilisi), sva trojica sa referatima. I direktor Opservatorije Milorad Protić, u oktobru je boravio u uzvratnoj poseti sovjetskim astronomima M. Zverjevu i E. Mustelju, koji su prethodno u septembru gostovali u Beogradu (AO, br. 1057/57).

Rad se na Opservatoriji odvijao u dva pravca: prikupljanju što potpunijih astronomskih posmatračkih podataka, i iscrpnoj analizi i proučavanju tih podataka. Realizovan je kroz 8 službi: 6 naučno-stručnih i 2 pomoćne, te upravne organe.

Protić zatim daje detaljan pregled rada po službama, koji ćemo preneti što kraće, ne narušavajući suštinu.

- a) Služba longitude i vremena imala je 1822 prijema emisija časovnih signala stranih stanica, uz svakodnevno dvokratno uporedjenje osnovnih astronomskih časovnika; meridijanska posmatranja tokom 162 večeri, na osnovu čega su izvodjene vrednosti poludefinitivnog vremena, a korekcije su dostavljane centrali u Pariz. Aktivna je bila i lokalna meteorološka služba čiji su rezultati merenja dostavljani Meteorološkoj službi NR Srbije.
- b) Služba latituda, uključena na brzu međunarodnu službu latituda, imala je svetski vredne rezultate. U toku 89 posmatračkih večeri, obavila je posmatranja 839 parova zvezda. Bavila se i problemom pomeranja Zemljinih polova i računskim svodjenjem.
- v) Služba malih planeta i kometa, je fotografski posmatrala ova nebeska tela i tragala za novim. Tokom 82 noći snimljeno je 135 oblasti neba i praćeno 75 raznih objekata. Posmatrani su i asteroidi, a teoretski rad se odnosio na Mesečevo kretanje i njegove nejednakosti.
- g) Služba dvojnih zvezda u toku 77 noći posmatrala je 323 dvojne zvezde male uglovne razdaljine. Ovaj naporan posao radilo je tek nekoliko svetskih opservatorija, naša čak i hendikepirana, bez originalnog mikrometra.
- d) Služba promenljivih zvezda, fotometrijski je posmatrala promenljive zvezde UV Ceti i var. Triangulum, koja je otkrivena 1937. sa naše Opservatorije, a koja predstavlja kuriozitet u klasi promenljivih zvezda. U cilju pospešenja rada u Opservatorijnoj radionici radi se specijalni foto-električni fotometer.
- dj) Služba Sunca je tokom 248 dana posmatrala i snimala aktivnost pega, a 222 dana buktnje Sunčevog ruba. Rezultati sa analizom su dostavljani međunarodnom, centru za Sunčevu aktivnost u Cirihu.

Zasluga za navedene rezultate umnogome pripada i Tehničkoj službi koja je održavala instrumentarij, ali i pripremila novi: hronografe, specijalnu kameru za snimanje Sunca, foto-električni fotometar, pojačala, stabilizator napona, itd.

Svoj doprinos dale su i Administrativna služba, kao i organi upravljanja; Upravni odbor, zamenik direktora, i dr.

Uz pomoć Izvršnog veća, nakon više od 10 godina, okrečene su radne prostorije i veliki refraktor, nabavljene računске mašine, preuređena časovna kabina, nabavljen materijal za kvarcne časovnike, ...

Sa publikacijama Opservatorije, nije išlo kako je planirano: štampana je samo jedna, a pripremljene dve publikacije i jedna monografija.

Planom prihoda i rashoda za 1956, bila je predviđena i odobrena dotacija Izvršnog veća od 20.570.000 dinara, koja će gotovo u celosti biti i iskorišćena.

Na preporuku i zalaganje Sovjetske akademije nauka u Moskvi tokom astronomskog savetovanja u avgustu (u ime AO prisustvovao Zaharije Brkić), da se pristupi gradnji dva nova paviljona za postavljanje postojećih fundamentalnih instrumenata meridijanske astronomije, napravljen je predračun po kojem je za tu svrhu trebalo obezbediti kredit od 13.110.000 dinara.

Gorućim nerešenim problemom Protić smatra stanove na Opservatoriji, u kojima stanuju četiri njena bivša službenika, koji sa ustanovom, već godinama, nemaju nikakve veze, koji joj čak stvaraju i dodatne probleme, a ne može da ih iseli.

Na predlog Ljubomira Paunovića, produženjem betonske ploče nad stolarskom radionicom, proširena je mehanička radionica, zatim, ustanovljena je optičko elektronska laboratorija sa v. d. rukovodiocem Vasilijem Oskanjanom i stalnim stručnim majstorom Radomirom Tadićem, proširena je i garaža za garažiranje dvoje kola, u kragujevačkoj "Zastavi" su kupljena i nova kola "Fiat 615" (za 3.500.000 dinara), a postavljen je i podzemni električni kabel od rezervoara do garaže.

Odlukom Izvršnog veća NRS (Službeni glasnik NRS, br. 38/56), najviši organ uprave Opservatorijom, umesto Upravnog odbora (za mandata koji je trajao od 12. juna 1954, održao je 22 sednice), postao je Savet Astronomske opservatorije, u koji je Veće imenovalo 4 člana; dr Dobricu Mihailovića (Savet ga na prvoj sednici 14. decembra 1956. godine izabrao za predsednika Saveta) profesora PMF, dr Djordja Nikolića, direktora Astronomskog odeljenja, Geografskog instituta JNA, dr Aleksandra Milojevića, stručnog saradnika Instituta za nuklearne nauke "Boris Kidrič", i Ernesta Stipanića, docenta Gradjevinskog fakulteta. Za još dva člana sa Opservatorije su, još 28. novembra, izabrani Zaharije Brkić, naučni saradnik i Milan Simić, kalkulator (zapisnik sa I sednice, iz Knjige zapisnika, Saveta AO), a treći je kao direktor bio Milorad Protić. Članovima Upravnog odbora i njegovom predsedniku dr Radovanu Daniću, na dotadašnjem uspešnom radu, Savet se i pismeno zahvalio! Ovaj Savet, u ovom sastavu, za mandata koji će biti do 6. marta 1959. godine, održaće 23 sednice.

Nekim aspektima života i rada na Opservatoriji krajem ove godine, očitno nije bio zadovoljan Pero Djurković, dočim je Savetu Opservatorije podneo pismenu ostavku na položaj predsednika Stručnog veća, i predsednika Personalne komisije Opservatorije, o čemu je Savet na drugoj sednici, 21 decembra, izvestio direktor Protić, gde je odlučeno da on ove funkcije obavlja i dalje do konačne izrade Statuta, odnosno, da se pozove na sledeću sednicu da obrazloži ostavke. Kako se u zapisniku sa sledeće sednice Saveta ove ostavke i ne spominju, a Djurković je već sledećeg meseca zamenjivao odsutnog direktora, pretpostavljamo da je on ove ostavke u međuvremenu povukao.

Na kraju 1956. godine Opservatorija je imala 33 zaposlena radnika, od kojih 2 honorarna. Sa fakultetskom spremom bilo ih je 10 (plus 1 hon.), a sa srednjom 9. Tehničko osoblje činila su 4, pomoćno 6 i administrativno 1 zaposleni.

..... 1957

Sa prvim danom nove 1957. godine, za Opservatoriju je, nakon pripremnog perioda protekle godine, i zvanično počelo njeno učešće u Medjunarodnoj geofizičkoj godini. Ma koliko Opservatorija spremna dočekala ovu medjunarodnu kampanju, ostalo je još puno nerešenih poslova i problema koje je trebalo sukcesivno rešavati. U tom cilju jedan od prvih poteza direktora Opservatorije Milorada Protića, bilo je rešenje koje je sam sebi potpisao, uz saglasnost Stručnog veća, a na osnovu odluke Saveta za kulturu NR Srbije, da može otputovati u Pariz na jednomesečni boravak na tamošnjoj opservatoriji (AO, br. 19/57). Na put je krenuo 16. januara, a vratio se 18. februara.

Osnovni zadatak mu je bio, predložen od strane Naučnog veća Opservatorije, da se upozna sa organizacijom i radom Optičke laboratorije opservatorije Medon, ali i da razmotri niz pitanja i problema u vezi sa organizacijom pojedinih službi naše Opservatorije, posebno sa njihovim učešćem u MGG (AO, br. 253/57). "Čitavih mesec dana

proveo sam na praktičnom radu kod prof. A. Couder-a, što mi je omogućilo da u celosti ovladam izradom astronomskih optičkih instrumenata - teleskopskih ogledala. Rezultat tog rada su parabolično teleskopsko ogledalo, prečnika 22 cm, žižne daljine 1405 mm, i ravno eliptičko ogledalo, koja sam sa sobom doneo i čija vrednost, prema sadašnjim cenama astronomskih objektivna, dostiže sumu od 200 dolara, tj. minimum oko 60.000 deviznih dinara. Ovaj optički pribor biće upotrebljen za izradu teleskopa Njutnova tipa i iskorišćen za potrebe službi Opservatorije" - saopštava Protić po povratku, pored ostalog, u izveštaju Savetu za kulturu NR Srbije.

Neposredno pre odlaska za Pariz, 7. januara, direktor Protić je doneo još jedno rešenje (AO, br. 5/57), a na osnovu odluke Saveta Opservatorije, "da se do donošenja statuta Opservatorije, a u cilju pravilnog otpravljanja poslova po naučnoj liniji, obrazuje privremeno Naučno veće Opservatorije". U privremeno Naučno veće imenovani su: Milorad Protić, Pero Djurković, Zaharije Brkić i Branislav Ševarlić, naučni saradnici, te Vasilije Oskanjan, stručni saradnik.

Savet Opservatorije nije gubio vreme, već je još dok je Protić bio u Parizu, Savetu za kulturu NR Srbije, uputio novi predlog (zapravo 2 dopisa: AO, br. 56/57 i AO, br. 97/57), po pitanju godinama nerešenog problema Ustanove, sa zvanjima i razvrstavanju službenika, a povodom predstojećeg donošenja statuta Ustanove.

"Po našem mišljenju novi zakon o organizaciji i radu naučnih ustanova, trebalo bi da sadrži jedan član koji bi dopuštao da pojedine naučne ustanove odrede statutom zvanja za svoje saradnike, saobrazno specifičnim uslovima njihovog rada. Istovremeno bi statutom bio predviđen rang svakog zvanja, tj. odredilo bi se kome zvanju opšte uredbe, odgovara uvedeno zvanje na ustanovi".

Da bi se svakome pružila mogućnost da dobije zvanje koje odgovara poslu kojim se bavi, oni predlažu da se zakonom ili statutom u naučnoj grani predvidi zvanje "pomoćni astronom", ili "pomoćni saradnik", koji bi bio u rangu stručnog saradnika, za šta bi kandidat morao da ispunjava sve uslove koji se uredbom traže za stručnog saradnika, i tome slično, a za tehničku granu, zvanje "tehničkog saradnika" ustanove (ovaj predlog je imao u vidu Ljubomira Paunovića), odnosno tako nekako.

Kako se u praksi odvijala saradnja Opservatorije sa stranim centrima, prvenstveno opservatorijama, u sklopu Medjunarodne geofizičke godine, ali i o uticaju politike na tu saradnju, detaljnije informacije nalazimo u dopisu direktora Protića, Sekretarijatu za prosvetu i kulturu Saveznog izvršnog veća (AO, br. 363/57).

"Astronomska opservatorija u Beogradu, kao jedna od učesnica u ovom medjunarodnom pothvatu, smatra za potrebno da obavesti Sekretarijat (), da oblasti u kojima će ona delati (posmatranje Sunca, longituda i latituda), sa izuzetkom Službe Sunčevih posmatranja, gde se zavodi fotografsko snimanje izgleda Sunčeve površine i pojačane aktivnosti u ostalim službama, neće premašiti okvire dosadašnjeg Opservatorijinog rada. A rezultati do kojih će se na taj način dolaziti, bili bi identični ranije objavljenim u zvaničnim publikacijama Opservatorije, ili već dostavljanim odgovarajućim centrima Medjunarodne astronomske unije (za Sunce Carih, za vreme i longitudu, Medjunarodni biro za vreme pri Pariskoj opservatoriji, a za latitudu, Biro za promene latitute u Bolonji).

Prema tome, a naročito zbog naše prilično oskudne opreme, u ovim rezultatima neće biti ničeg kvalitetno novog, što bi bilo podložno oceni da li te rezultate treba ili

ne objaviti, razmeniti, odnosno ustupiti. Ovo utoliko pre što izvesni centri zahtevaju da se tokom Medjunarodne geofizičke godine podaci, kao npr., o broju grupa pega i njihovih položaja na Suncu, o aktivnosti buktinja i protuberanaca duž Sunčeva ruba, dostavljaju svakodnevno, telegrafskim putem.

Smatramo otuda da će Sekretarijat dati načelnu saglasnost da Astronomska opservatorija može gore spomenute podatke dostavljati odgovarajućim centrima, jer ih je, kako je rečeno, ona po prirodi stvari i dosad slala, šta više, smatrala za svoju dužnost da ih šalje svim centrima Medjunarodne astronomske unije, u kojoj je naša zemlja članica.

Postavlja se jedino pitanje, kome od centara za Medjunarodnu geofizičku godinu slati podatke. Ovo pitanje ima unekoliko i svoj politički značaj, jer su odlukom Izvršnog komiteta za MGG određeni za čitav svet po tri centra za svaku naučnu oblast: jedan u SAD, jedan u SSSR-u i jedan u nekoj od evropskih zemalja. Iz tog razloga Opservatoriju bi interesovalo mišljenje Sekretarijata, kome od centara može dostavljati rezultate svojih posmatranja, budući da su se već javila dva (Cirih i Moskva), koji od nje traže podatke o posmatranjima Sunca”.

Medjutim, pre rešenja problema, kom slati podatke sa Opservatorije, Protić je trebao da reši važniji problem, onaj od prošle godine, po isteku polovine 1957, još uvek nerešen - nabavku instrumenata i opreme.

Zbog toga, on se 2. jula (AO, br. 590/57) ponovo obraća Nacionalnoj komisiji, Akademskog saveta FNRJ, sa molbom, da iz odobrenih deviznih sredstava za učešće u MGG, Astronomske opservatoriji što pre stavi na raspolaganje odobrena sredstva za nabavku predviđenog materijala, te u prilogu daje i specifikaciju nabavki:

- 1) Nabavka 307 kutija foto ploča ”diapositive kontrast”, 13 x 18, () na planparalelnom staklu. Cena 58.330 belgijskih franaka i 350.000 deviznih dinara.
- 2) Nabavka 1 Tipohronografa na 1/1000 sek. Cena je 5.340 zap. nemačkih maraka i 381.000 deviznih dinara.
- 3) Nabavka serije specijalnih filtera Schott, formata 13 x 18, na planparalelnom staklu. Cena je 1.675 zap. nemačkih maraka i 120.000 deviznih dinara.

Kako je nadležnim organima, od odluke o osiguranju potrebnih sredstava, pa do njihovog odobrenja, poslovično trebalo mnogo vremena, logična posledica toga bio je i dopis koji je direktor Protić 28. avgusta uputio predsedniku Nacionalne komisije za MGG, gde ga obaveštava da je Opservatoriji, iz kredita za MGG, odnosno kupovinu tipohronografa, odobrena suma od 302.500 deviznih dinara, ali da su dobili obaveštenje od proizvođača iz Nemačke, da mu je u međuvremenu cena povećana na gotovo dvostruki iznos, na 7.650 maraka, odnosno 573.750 deviznih dinara. S toga on moli za saglasnost da se iz odobrene kvote od ukupno 845.000 deviznih dinara, izvrši ova nabavka, s tim što bi Opservatorija sve ostale nabavke predviđene za njen uspešan rad i ispunjenje obaveza u toku MGG, podmirila iz ostatka kredita i svojih redovnih deviznih sredstava, koja će joj biti stavljena na raspolaganje tokom septembra.

Za učešće u MGG, Opservatoriji novčana sredstva nisu bila potrebna samo za instrumente i materijal, već i za pojačanja u posmatračkom, ali i u pratećem kadru. I zbog ovog problema Protić se sa molbom obratio Akademskom savetu FNRJ (AO, br. 565/57).

”Za potrebe MGG, Izvršno veće NR Srbije stavilo je, posredstvom Saveta za kulturu NRS, iz republičkih sredstava na raspoloženje sumu od 3.000.000 dinara, od koje je zasad angažovano za dodeljivanje ustanovama na teritoriji NR Srbije, učesnicima u MGG, samo iznos od 1.000.000 dinara.

S obzirom na to, a pozivajući se na prvobitno prijavljene potrebe, koje su zbog nedovoljnih budžetskih sredstava bile ranije eliminisane, što sad nije slučaj, Astronomska opservatorija u Beogradu obraća se Akademskom savetu FNRJ sa molbom:

- 1) Da joj se zbog planirane, vrlo pojačane posmatračke delatnosti, iz fonda od 2.000.000 dinara odobri suma od 120.000 dinara na ime honorara za 2 posmatrača, (budžetom za 1957, AO je dobila jedno novo radno mesto - asistenta, AO, br. 709/57) koji bi uzeli učešća, kako u posmatračkim, tako isto i u poslovima svodjenja izvršenih posmatranja.
- 2) Da se zbog neophodnosti udvostručavanja radnog vremena, tj. zavodjenja obaveznih danonoćnih dežurstava, a s obzirom na udaljenost ustanove od grada, odobri Opservatoriji suma od 30.000 dinara za isplatu viška rada šofera Opservatorije, koji će tokom MGG obavezno imati da prevozi, do kasno u noć, zaposleno osoblje Opservatorije.

Opservatorija moli još jednom Akademski savet da joj se ukupni iznos od 150.000 dinara odobri za navedene svrhe i isti stavi na raspoloženje ()”.

Po ukazanim potrebama, a sve u cilju preglednosti postignutih rezultata u radu, Protić je doneo odluku, da od 1. juna (AO, br. 484/57) celokupno naučno osoblje, naučni i stručni saradnici, podnose tromesečne izveštaje o radu, a asistenti mesečne. Šefovi službi će, k tome, podnositi i godišnje izveštaje.

Direktor Protić je odmah potom, na osnovu zaključaka Naučnog veća Opservatorije, doneo i rešenje (AO, br. 527/57) da se od 15. juna, jedna Služba longitude i vremena, podeli na dve: Službu longitude i Službu vremena. Ovu promenu je obrazložio brzim napretkom ostvarenim u Službi vremena u Svetu, i potrebom da i naša Služba dostigne isti nivo, u što je moguće kraćem roku. Odlučeno je da Službu vremena preuzme Elektronska laboratorija, čiji se rukovodilac trebao pobrinuti da od 1. jula ona otpočne svoj normalan rad.

Nekoliko dana kasnije, 19. juna (AO, br. 538/57), Protić je, opet po preporuci Naučnog veća, doneo rešenje da se od 1. jula posmatranja okultacija svedu na dva instrumenta - astrograf (u alternaciji Askania refraktor) i mali refraktor. Za posmatrača na astrografu predviđeni su M. Protić i Č. Čepinac, na Askania refraktoru Dj. Teleki i Lj. Dačić, a na malom refraktoru P. Djurković i Lj. Mitić. Dežurstvo je zamišljeno kao mesečno, u dve grupe, od kojih bi jednom rukovodio M. Protić, a drugom P. Djurković. Za naizmenično dežurstvo na hronografu zaduženi su M. Simić i A. Kubičela.

Nezadovoljni prošle godine odobrenim dopunskim platama, sa Opservatorije su Izvršnom Veću NR Srbije, i ove godine (istina, na traženje Saveta za kulturu NRS), 24. juna (AO, br. 554/57), uputili novi predlog za korekcije plata. Ovaj put predlog je sadržavao tri grupe, formirane po različitim osnovama.

Prvi predlog je bio za dopunske plate za radna mesta koja nisu bila obuhvaćena odlukom o dopunskim platama, a nju su činili: računski režiser, ekonom, šofer, pomoćni službenik, ložać i čistačica.

Drugi predlog za povećanje dopunskih plata, odnosio se na grupu koja je i ranije bila obuhvaćena odlukom o njihovom povećanju, a obuhvatala je kategorije: naučni saradnik, stručni saradnik, asistent, kalkulator, VKV radnik, bibliotekar i sekretar.

Treći predlog bio je za uvođenje položajnih dodataka za rukovodioce: direktora, šefove stručnih oteka i sekretara.

Svaki predlog, po kategorijama u njemu, je detaljno obrazložen, i naznačen iznos u novcu, predložen za povećanje. Na kraju je istaknuta i primedba da za uvođenje novih dopunskih plata, povećanje postojećih i uvođenje položajnih dodataka, Opservatorija ima dovoljno obezbeđenih budžetskih sredstava za ovu godinu.

Odlukom o dopunskim platama i položajnim dodacima službenika i radnika Astronomske opservatorije, koju je donelo Izvršno veće NR Srbije (br. 611, od 1. oktobra), i dostavilo Opservatoriji "na dalji postupak", ponajviše su mogli biti zadovoljni naučni i stručni saradnici i asistenti, odnosno direktor i šefovi odseka, a najmanje sekretar.

Ove 1957. godine, naučni radnici Opservatorije su manje putovali u inostranstvo; putovali su samo u SSSR.

Aprila meseca honorarni naučni saradnik Opservatorije Branislav Ševarlić, učestvovao je na regionalnom savetovanju istočno-evropskih zemalja na Pulkovskoj opservatoriji u Lenjingradu, a po pitanjima MGG. Tom prilikom on je pored zvaničnog referata prikazao i radove svojih saradnika sa Opservatorije, Zaharija Brkića, Ljubiše Mitića i Djordja Telekija, koji nisu učestvovali na savetovanju.

Po potrebi Nacionalne komisije za MGG, kao rukovodilac potkomisije za Sunčevu aktivnost, i Pero Djurković je tokom novembra posetio Medjunarodne centre za MGG, u Briselu, Parizu i Cirihu.

U vremenu između 14. i 29. septembra ove godine, u poseti Astronomske opservatoriji u Beogradu, a po inicijativi Nacionalnog komiteta za astronomiju o razmeni astronoma, u cilju medjunarodne saradnje i razmene iskustava, bila su dva Sovjetska astronoma, dopisni članovi Akademije nauka SSSR, Mitrofan S. Zverjev i Ernest R. Mustelj (AO, br. 1057/57). Tom prilikom razmatrani su modaliteti moguće saradnje, koja bi za nas bila posebno značajna zbog obećane nam pomoći u specijalizaciji kadrova, te pomoći u priboru, aparaturi i potrebnoj dokumentaciji.

Ovde posebno treba istaknuti da je ovom prilikom profesor Zvrejev ponovo pokrenuo pitanje fundamentalnih astronomskih instrumenata, kojima je raspolagala Astronomska opservatorija u Beogradu, dobijenih na račun reparacija posle Prvog svetkog rata, a koji su, zbog nedostatka sredstava za podizanje paviljona i njihovo postavljanje, neiskorišćeni ležali u skladištu već pune tri decenije; a u cilju njihovog montiranja i stavljanja u funkciju, za šta je inicijativa potekla sa Pulkovske opservatorije. Reč je o sledećim instrumentima: pasažni instrument od 190 mm otvora objektivna, veliki vertikalni krug od 190 mm i meridijanski instrument od 190 mm, a pored njih i meridijanski instrument od 110 mm i refraktor od 350 mm. Pitanje ovih neiskorišćenih instrumenata, zbog velikog interesa za njih, više zainteresovanih strana, pokrenuto je još na IX Kongresu MAU u Dablinu avgusta 1955. godine, ali je rasprava o njima odložena za X kongres, zakazan u Moskvi 1958. godine. Ovom prilikom Zverjev je, i sa položajem predsednika Komisije za meridijansku astrometriju, Medjunarodne astronomske unije, pitanje instrumenata pokrenuo u Akademskom savetu

FNRJ, Srpskoj akademije nauka i Savetu za kulturu NRS (čije je predsednike pose- tio), a prethodno, pre dolaska u našu zemlju, posredstvom Akademije nauka SSSR, i jednim iscrpnim obrazloženjem navedenim institucijama. Štaviše, Zverjev i Mustelj su sa predstavnicima Opservatorije obišli i teren oko Opservatorije, i ukazali na najpo- voljnija mesta za podizanje paviljona za instrumente fundamentalne astrometrije, i još jednom podvukli "da su to službe u kojima naša Opservatorija jedino može izdržati međunarodnu utakmicu, i sebi zagarantovati jedno od vodećih mesta u ovoj struci". Tom prilikom su dve strane formulisale i sporazum o svim vidovima saradnje i pomoći (sa Sovjetske strane), ... međjutim, do zvanične potvrde ovog dogovora nije došlo, ali će januara 1959, ipak doći do njegove delimične realizacije (Izveštaj Komisije za fundamentalnu astrometriju, od 4. marta 1960, za 6. sednicu Saveta AO).

Koliko su ovi astrometrijski instrumenti potencijalno bili značajni za našu kulturu, astronomsku nauku ali i mnogo šire, govori i činjenica koju direktor Protić u dopisu Savetu za kulturu NR Srbije, 14. novembra, tražeći obezbeđenje sredstava za izgrad- nju paviljona za instrumente posebno ističe: "Na svetu danas postoji samo nekoliko opservatorija koje raspolazu sličnim, ali donekle zastarelim aparatima, (Pulkovska - Lenjingrad, Naval - Vašington, Grinvič, Rt Dobre Nade) koje se bave problemima fundamentalne astronomije" (AO, br. 1021/57).

Sa svoje strane - ističe Protić u dopisu - Opservatorija je već prilikom podnošenja budžeta za 1958. godinu, postavila svoj zahtev za odobrenje investicionih sredstava, neophodnih za podizanje paviljona u koje treba smestiti te instrumente, a jednovre- menno preduzela je korake da se pripreme svi potrebni elementi, koje realizacija ovog plana nameće: dobijena je lokacija (proširenje postojećeg kruga Opservatorije), a u toku je i priprema građevinskog plana i idejnih projekata. Potrebna finansijska sredstva za podizanje paviljona i postavljanje instrumenata, čija bi realizacija, po slobodnoj proceni vredna tek jednu petinu vrednosti instrumenata, donela uslove da se Astronomska opservatorija u Beogradu razvije u prvoklasnu astrometrijsku opser- vatoriju - uverava Protić.

Da bi se predviđeni poslovi ubrzali, Izvršno veće NR Srbije, sa svoje strane, na- javilo je i skraćenje procedure oko raznih neophodnih odobrenja.

Zapravo, podizanje paviljona i postavljanje instrumenata, na Opservatoriji je posle Drugog svetskog rata službeno pokrenuto još 23. oktobra 1948. godine, planom za podizanje paviljona i nabavku aparature tokom sledeće petoletke (AO, br. 439/48), koji je sekretar Opservatorije Milorad Protić uputio Komitetu za naučne ustanove, Univerzitet i visoke škole - Planskom odeljenju, za šta je, prema njegovom predračunu, predviđena investicija od 55.000.000 dinara, za koju je realizaciju trebalo da prodje ne samo ta, nego još jedna petoletka.

Direktor Milorad Protić je ubrzo, na osnovu predloga Nacionalne komisije za as- tronomiju, a po odluci Akademskog saveta, od 5. do 29. oktobra uzvratilo posetu sovjetskim astronomima (AO, br 1020/57). Posebna pažnja u razgovorima prilikom ove posete posvećena je razmeni iskustava u vezi sa predstojećom gradnjom i postavl- ljanjem fundamentalnih astronomskih instrumenata na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu, metodama i načinu rešavanja tih problema u Sovjetskim opservatorijama, (Pulkovskoj, GAIŠ, Krimskoj astrofizičkoj i Opservatoriji u Simeizu), koje je ovom prilikom posetio. Po povratku iz SSSR, decembra 1957, Milorad Protić, "direktor

Opservatorije, obratio se lično potpretsedniku SIV A.(leksandru) Rankoviću s molbom da pomogne pomenuta nastojanja Astronomske opservatorije. Ovde je naišao na razumevanje, te bio povezan sa pretседnikom IV Srbije, i već početkom 1958. godine, Savezni sekretarijat za finansije dodelio nam je iznos od 35 miliona dinara, a iz rezervnog fonda NR Srbije dobili smo 40 miliona dinara” - informiše Komisija za fundamentalnu astronomiju (činili su je Ševarlić, Brkić, Mitić i Teleki).

Iako ne zbog posebno značajnog razloga, ali na Opservatoriji su i ove godine bili prisutni majstori: oko svih zgrada (osim Astrogeodetskog paviljona, oko kojeg su radjeni zemljani radovi) popravljani su trotoari, vršeno odvajanje privatnih stanova sa Opservatorijinih strujomera, i vezivanje za sopstvene strujomere; popravljena je zgrada rezervoara kao i trotoari oko nje, te iskopana (vlastitim sredstvima) nova septička jama za odvod fekalija (AO, b. b. 6. januara 1958).

Posebno je dosta problema bilo oko toga, ko treba da - usled preliivanja vode iz rezervoara, i izliva u njene temelje - popravi napuklu i za 5 cm prema severoistoku nagnutu zgradu rezervoara (stanje zgrade su veštačile i komisije) - Uprava vodovoda, koja je još 1946. godine preuzela brigu o ovom objektu, ili Opservatorija? Konačno je Vodovod ipak priznao obavezu, i potrebne popravke izvršio o svom trošku.

Ove godine, na samom njenom početku, 6. januara, prvu sednicu je održalo još jedno, na osnovu Uredbe o naučnim ustanovama, novoustanovljeno telo - Naučno veće (Knjiga zapisnika Naučnog veća za 1957), u koje su jedno vreme, u početku, bili birani i spoljni članovi (Dj. Nilolić i I. Atanasijević).

Na preporuku Naučnog veća, na Astronomskoj opservatoriji su 1. jula ove godine obustavljena meteorološka posmatranja, koja su, kao jedan mali segment aktivnosti Astronomske opservatorije, još uvek podsećala na zajedničko ishodište i dugogodišnji, davno prošli, zajednički život i rad sa Meteorološkom opservatorijom (zapisnici Saveta, 1956-1959). Kao zadnja nit veze ostavljena je mogućnost pomoćnom službeniku Opservatorije, Iliji Graovcu, da na osnovu ugovora, ovu aktivnost može honorarno i dalje vršiti.

Sa zadnjim danom ove godine, na Opservatoriji je promenjen status njenog naučnog saradnika Zaharija Brkića, na kojoj je bezmalo u radnom odnosu proveo dve decenije (od 1938). Naime, rešenjem direktora Opservatorije Milorada Protića, Brkiću toga dana ”prestaje služba usled otkaza”, a po zahtevu Gradjevinskog fakulteta, na kojem je, posle devet godina provedenih u svojstvu honorarnog saradnika i nastavnika, na Geodetskom odelu tog fakulteta, izabran za vanrednog profesora (AO, br. 1094/57). Brkić će zapravo i dalje raditi kao i do sada, i na Opservatoriji i na Gradjevinskom fakultetu, samo što će ubuduće na Fakultetu biti u radnom odnosu, a na Opservatoriji će raditi honorarno.

Dvojica naučnih radnika Opservatorije Branislav Ševarlić i Zaharije Brkić, početkom ove godine bavili su se i filmom; ne kao glumci već kao stručni konsultanti. Tu ulogu dao im je Savet Astronomske opservatorije (AO, br. 95/57), posle molbe šefa Odeljenja kratkog filma UFUS-a - Filmskog proizvodnog preduzeća, Svetolika Mitića, da im se na Opservatoriji omogući snimanje dela kratkog filma ”Koliko je sati ?”, i da im se dadu stručni konsultanti i savetnici.

..... 1958

Pored 1887. godine, godine osnivanja Astronomske opservatorije u Beogradu, te početka treće decenije prošlog veka kad se ona preselila na lokaciju na Laudanovom šancu i kad je podignuta prva polovina današnje Opservatorije, godina 1958, kad je najvećim delom izgradjena druga polovina i zaokružen njen današnji izgled, nesumnjivo spada u tri najznačajnija momenta njene istorije. Prvi značajan datum vezan je za ime upravnika Milana Nedeljkovića, drugi za upravnika Vojislava Miškovića, a treći za direktora Milorada Protića, s tim da je za poduhvate druge dvojice, i te kako zaslužan i Nedeljković, koji se svojevremeno izborio za ove instrumente, za koje su ova dvojica izgradili paviljone, postavili ih, i stavili na raspolaganje srpskoj nauci i kulturi.

Pre bilo kakvih gradjevinskih radova, Opservatorija je najpre morala da osigura novi, dopunski teren na kojem bi se podigli paviljoni, jer na postojećem, dodeljenom 1929. godine, za to nije bilo mesta. Prethodno je Opservatorija još 18. aprila 1955. godine, od Narodnog odbora grada Beograda, Sekretarijata za gradjevinsko - regulacione poslove, dobila, za potonja dešavanja značajno obaveštenje, u kojem se kaže: *"U vezi vašeg pisma br. 142 od 4. IV 1955. godine, izveštavate se o sledećem:*

U priloženoj situaciji 1:2500 (nalazi se u prilogu dokumenta), data je definitivna linija ograde Astronomske opservatorije (izradio je ing Vlad. Djordjević) koja je usvojena od strane Komisije za GU plan NO grada Beograda, a po predlogu Urbanističkog zavoda br. 225/54.

S obzirom na izvršenu izmenu trase puta grebenom "Zvezdare", duž "Laudanovog šanca", a južno od sadašnje zgrade Opservatorije, buduće ograde obeležiće se tako, da ograda bude udaljena od osovine puta koliko je sada udaljena postojeća ograda (oko 5 m).

U situaciji su označeni i delovi trase projektovanih pristupnih puteva na "Zvezdaru", koji se predviđaju za saobraćaj težih vozila, o čemu kod rasporeda novih objekata Opservatorije treba voditi računa. Put istočno od ograde Opservatorije neće služiti za kolski saobraćaj.

Prema zaključku Komisije u skladu sa GU planom, tereni koji se pripajaju opservatoriji moraju se ozeleniti u maksimalnoj mogućnosti, a u saradnji sa Urbanističkim zavodom ovog Sekretarijata.

Astronomska opservatorija dužna je da obešteti Sportsko društvo čiji fudbalski teren najvećim delom ulazi u budući prostor Opservatorije, kao i da pribavi saglasnost Uprave za gradsko zelenilo, koju treba izvestiti o proširenju kompleksa Opservatorije".

Rešenje br. 1246, o dodeli zemljišta Astronomske opservatoriji, Sekretarijat za gradjevinsko-regulacione poslove, Narodnog odbora grada Beograda, doneo je 4. februara 1958. godine. U njemu se pored ostalog kaže: *"Odobrava se lokacija za proširenje kruga Astronomske opservatorije u ulici Volginoj br. 7, NOO Zvezdara prema situaciji 1:2500, na parc. br. 3816, 3817, 2253/2 i 2253/3 KOB-2, s tim što će se na ovom proširenom delu izvesti javni objekti za naučne potrebe kao i jedna stanbena zgrada visine P+1 sprat, čiji je položaj ucrtan u situacionoj skici"* (u arhivi AO nalazi se u prepisu). Sve navedene parcele - kako stoji o Obrazloženju imovinsko pravnih odnosa - pripadaju Fondu opšte narodne imovine, s tim da je organ upravljanja nad parcelom 2253/3, Sekretarijat narodne odbrane u Beogradu, a nad druge tri, Narodni odbor

sreza Beograd (AO, br. 106/58). Iako je prema ovom rešenju, sa pravnog aspekta, sve izgledalo rešeno i jasno, u realnosti to i nije bilo tako. Naime, na dodeljenom zemljištu jednim delom (na parceli 3816), nalazilo se fudbalsko igralište "Mladog proletera", sa čuvarskom kućicom, a taj deo je ranije bio ustupljen klubu na korišćenje, (za šta nisu imali rešenje!) pa je ovo imovinsko pravno pitanje Opservatorija sa njima trebala posebno rešavati, što nije išlo lako, pa se problem, videće se kasnije, morao rešavati čak na sudu!

Problema je Opservatorija imala i oko one parcele (2253/3), kojom je upravljao Sekretarijat narodne odbrane, odnosno jednostavnije kazano - Vojska. Kad je Opservatorija 28. februara, od Vojne pošte 7945, koja je direktno upravljala parcelom, zatražila (AO, br. 212/58) da istu izdvoji iz svoje nadležnosti i stavi je na upravljanje Opservatorije, kako bi od NOO Zvezdara mogla dobiti rešenje o upravljanju, a u skladu odluke o dodeli zemljišta, ova je kao kompenzaciju tražila da joj Sekretarijat ustupi druge parcele (AO, br. 605/58)! Zamešateljstvo sa parcelama i vlasništvom, odnosno upravljanjem sa njima, upotpunjuje i zahtev Opservatorije upućen istog dana (AO, br. 211/58) na adresu Uprave gradskog zelenila, da im oni prenesu u nadležnost parcele 2253/2 i 3817, kojima su oni upravljali. Zalaganjem NO grada i NO opštine Zvezdara, ovaj problem je bio brzo rešen, i Opservatorija je dobila saglasnosti za ustupanje prava vlasništva nad zemljištem. Time se otvorila mogućnost da Opservatorija konačno od Narodnog odbora grada Beograda, 25. juna, zatraži (AO, br. 648/58) da se hitno donese rešenje o prenošenju prava vlasništva sa NO grada na "pravo upravljanja na Astronomsku opservatoriju, kako bi ista mogla što pre da dobije građevinsku dozvolu, i kako bi mogla da otpočne sa građevinskim radovima na objektima za naučne potrebe". Novodobijeno Opservatorijino zemljište, u koje, pored navedenih parcela u napred navedenom dopisu NO-u, direktor Protić uvršćuje još i jednu manju parcelu 4566/1, koja se u dokumentima do tada ne spominje, zapremalo je ukupnu površinu od 46.434,2 kvadratna metra (koliko je približno iznosila i njena stara površina).

Konačno, rešenjem Narodnog odbora grada Beograda br. 914/2 od 11. jula 1958. godine, Astronomska opservatorija u Beogradu je odredjena za organ upravljanja zemljištem opštenarodne imovine, na delovima parcela: parceli 2253/2, u površini od 30.110,6 kvadratnih metara, parceli 2253/3, u površini od 3.792, parceli 3816, u površini od 8.018, parceli 3817, u površini od 3.010 i parceli 4566/1, u površini od 508,2 kvadratna metra. Ovog rešenja nema u arhivi AO, ali za njegovo postojanje i sadržaj znamo iz dopisa br. 883, od 10. septembra, koji je direktor Protić uputio Zemljišno knjižnoj upravi Beograda, zamolivši je da, u smislu navedenog rešenja, izvrši uknjižbu novodobijenih parcela na Astronomsku opservatoriju, a da kao organ upravljanja briše Narodni odbor grada Beograda.

Za očekivati bi možda bilo da su na Opservatoriji tada poštovali redosled poteza, al nije bilo tako! Nije se čekalo da Opservatorija i "de iure" postane vlasnik zemljišta na kojem je trebalo da budu izgradjeni novi paviljoni. Investicioni program sa Programskim zadacima, predračunom i projektnom dokumentacijom za tri paviljona: vertikalni, meridijanski i pasažni krug, te mire, akumulatorsku stanicu i montažni magacin, bio je gotov već 29. januara 1958. godine (AO, br. 106/58).

Za predstojeći značajan građevinski poduhvat, i za tada velika ulaganja u neprofitabilnu nauku, prethodno je nadležne organe i institucije trebalo uveriti u opravdanost i celishodnost jednog takvog projekta, i dobiti saglasnost za njegovo izvodjenje. Obaveza, ali i čast, da to stručno i u pisanoj formi uradi, pripala je profesoru Univerziteta i honorarnom naučnom saradniku Opservatorije, Branislavu Ševarliću. On je 15. februara 1958. godine, napisao, i Komisiji za reviziju programa društvenih i komunalnih investicija NO Sreza Beograd, koja ga je uostalom time i zadužila, uputio jedan takav sadržajan akt pod naslovom *Obrazloženje društvene opravdanosti za izgradnju novih objekata Astronomske opservatorije i ocena celishodnosti idejnog projekta* (AO, b.b.), kojeg ćemo, zbog sadržaja, dati u dužim izvodima:

Pošto sam pažljivo pročitao investicioni program, programski zadatak projektanta, tehnički opis uz idejni projekat, sam idejni projekat i predračun, kao i lokaciju, proučio sam rezultate opservatorija u Pulkovu, Vašingtonu, Grinidžu, Kapu i Potsdamu, koje su se pre izvesnog broja godina nalazile u situaciji podizanja sličnih objekata, kao i još neke monografije koje obuhvataju iskustva u vezi sa gradjenjem ovakvih objekata za fundamentalne astronomske instrumente. Posle toga konsultovao sam se sa investitorom i još jednim naučnim saradnikom Astronomske opservatorije, koji ima najviše iskustva iz ove oblasti, i na osnovu svega ovoga slobodan sam Komisiji podneti sledeći izveštaj.

1. Obrazloženje društvene opravdanosti za izgradnju novih objekata Astronomske opservatorije.

Posle I svetskog rata za Astronomsku opservatoriju u Beogradu nabavljena je na račun reparacija veoma bogata naučna oprema, koja je, u ono vreme, spadala medju najpotpunije opreme ovakvih naučnih ustanova u Evropi. Od 1932 do 1934 godine, jedna polovina ove opreme montirana je u novopodignutoj Astronomskoj opservatoriji na Velikom Vračaru, no čitava druga polovina ostala je sve do danas zapakovana u sanducima i neiskorišćena zbog nedostatka sredstava za investicije koje bi primile i ovu polovinu opreme.

Medjutim, ova druga, neiskorišćena polovina opreme, koja u današnjim dinarima predstavlja vrednost koja daleko premaša jednu milijardu deviznih dinara, predstavlja u isto vreme i vredniju polovinu instrumenata, jer obuhvata t. zv. fundamentalne astronomske instrumente: veliki meridijanski krug, veliki pasažni instrument, veliki vertikalni krug, mali meridijanski krug i najzad, jedan veliki refraktor - ekvatorijal sa priborom i za astrofizička merenja i istraživanja. Prva 4 instrumenta služe određivanju koordinata nebeskih tela, prvenstveno zvezda i izradi raznih vrsta zvezdanih kataloga, dakle osnovnom i najvažnijem cilju praktične astronomije. Ovi instrumenti, mada nabavljeni pre 30 godina, predstavljaju i danas klasične tipove ovakvih instrumenata, koji se u istom obliku i danas upotrebljavaju i na najvećim svetskim opservatorijama uz modernizovani pribor. Osim toga ovakvim skupocenim fundamentalnim instrumentima raspolaže samo nekoliko napred pomenutih najvećih opservatorija ove vrste u svetu. Po mišljenju sovjetskog akademika M. S. Zverjeva, koji je nedavno posetio našu Astronomsku opservatoriju, rezultatima rada na ovim instrumentima Beogradska opservatorija brzo bi se afirmisala i istakla u čitavom svetu, a u Evropi uzela i jednu od vodećih uloga u ovoj oblasti nauke. Osim toga pružila bi joj se prilika da na njim podigne brojne i solidne mlade naučne kadrove, koji toliko nedostaju ovij

struci kod nas.

U samom investicionom programu lepo je i tačno dato obrazloženje društvene opravdanosti ovog dosad neiskorišćenog naučnog blaga našeg, kao i bliža namena svakog pojedinog instrumenta. Medjutim, jedino što bi se imalo prigovoriti investicionom programu, to je što opet delimično rešava ovaj naš gorući problem i posle tridesetogodišnjeg gorkog iskustva. Danas je medjutim došao poslednji trenutak kada se ovaj problem mora sagledati, postaviti i rešiti u njegovoj celini, a uveren sam da će se naknadna sredstva za njegovo celovito rešenje naći, bilo odmah ili u narednoj godini,... Ona će biti stotruko isplaćena ugledom koji će i u ovoj oblasti nauke koja u današnje vreme nalazi sve veće primene, naša zemlja steći u celom svetu, kao i osamostaljenjem njenim, koje je od velikog značaja ne samo za nauku, već i za privredu i odbranu zemlje.

Konkretno, potrebno je investicionim programom obuhvatiti još dva paviljona - za smešta i rad malog meridijanskog kruga i velikog refraktora Askania sa otvorom objekтива od 350 mm. No, od još veće je važnosti predvideti kancelarijske prostorije za novo posmatračko i računsko osoblje koje će raditi na ovim instrumentima, a koje mora brojati najmanje 12 observatora i kalkulator, jer se u postojećim već sada staro osoblje Opservatorije formalno guši - po 2 do 4 saradnika rade u jednoj sobici. Ove prostorije morale bi da obuhvate jedan novi sprat na glavnoj zgradi, te da posluže i rasterećenju starih kancelarija. Isto tako sam mišljenja da je za znatno povećanje sistematizovanih saradnika Opservatorije, koje mora doći kao prva nužna posledica montiranja čitave jedne polovine njenog pribora, neophodna bar još jedna stambena zgrada od 4 stana kakva je jedna predvidjena već postojećim investicionim programom. Tim bi tek u najneophodnijoj meri bila obezbeđena noćna posmatračka služba osobljem koje stanuje na ustanovi, jer je postojeće stanje takvo da u jednom dvosobnom stanu stanuju 4 saradnika Opservatorije.

Podizanje još 2 paviljona za preostale velike instrumente, nadzidjivanje sprata na glavnoj zgradi i još jedna stambena zgrada sa 4 dvosobna stana koštali bi, po slobodnoj oceni, još oko 70 miliona dinara, no tada bi bili rešeni svi glavni investicioni problemi Astronomске opservatorije za narednih 50 i više godina.

Sa ovom važnom dopunom investicioni program bi bio društveno opravdan.

U oceni celishodnosti projekta, Ševarlić na osnovu sakupljenog iskustva u poslednjih 100 godina na gore spomenutim velikim opservatorijama, a do kojeg se potrudio da dodje, pod 13 tačaka iscrpno i detaljno navodi koje sve uslove paviljoni za fundamentalne astronomske instrumente moraju da ispunjavaju, da bi nesmetano i efikasno, zajedno sa instrumentima, mogli da funkcionišu i da daju dobre rezultate. Kako su to opšti uslovi koji se mogu odnositi na bilo koju opservatoriju, nećemo ih posebno isticati. Na kraju svoga obrazloženja, Ševarlić zaključuje da idejni projekat uglavnom zadovoljava opšte uslove koje je naveo, ali iznosi i desetak primedbi, pa tako predlaže: da se dubina stubova poveća za 1 m pa i više; da paviljoni za veliki meridijanski krug i veliki pasažni instrument (u dokumentima veoma često nazivan i krug) budu znatno niži; da paviljoni budu zaštićeni drenažnim rovovima i snabdeveni veštačkom ventilacijom; stub za veliki vertikalni krug da bude širi; osvrće se na problematiku izgradnje mira i predlaže da se njihov položaj, kao i mesta za preostala dva instrumenta, unesu u situacioni plan.

Za predviđenu investicionu izgradnju za 1958. godinu, Astronomskoj opservatoriji je odobrena suma od 75.000.000 dinara; od strane Narodne republike Srbije 40.000.000 dinara (od ove sume na osnovu Uredbe o investicionim sredstvima biće odbijeno 6%, pa će ukupna dobijena suma iznositi 72,6 miliona) a od Saveznog izvršnog veća 35.000.000 dinara. Do juna te godine Opservatorija se bavila elaboratom i pripremnim radovima za izgradnju objekata, i za to vreme nije uopšte koristila odobrena sredstva (AO, br. 730/58).

Komisija za reviziju projekata, usvojila je 17. februara investicioni program za podizanje tri paviljona u vrednosti od 44.285.996 dinara (rešenja br. 391/1, 393/1 i 394/1), a potom i investicioni program za podizanje ograde, puteva i akumulatorske stanice (rešenje br. 406/1).

Paralelno sa ovim Opservatorija je kod Narodnog odbora, sreza Beograd, Komunalnog odeljenja, pokrenula inicijativu za izgradnju prilaznih puteva neophodnih za predstojeću izgradnju, ali i za normalan rad ustanove. U dopisu br. 72, koji im je 24. januara uputio direktor Protić, a na osnovu razgovora vodjenog tri dana ranije, on inicijativu ovako obrazlaže: *"Obraćam se sa molbom da se ispita mogućnost trasiranja i izrade prilaznog puta do Astronomske opservatorije, kao nastavka Kordunaške ulice. Napominjem, da za sve vreme postojanja ove jedinstvene ustanove u našoj zemlji, od 1932. godine pa na ovamo, ta ustanova nije dobila nikakvu podesnu komunikacionu vezu, već su službenici Opservatorije, i ostali građani koji stanuju u naselju ispod Opservatorije, prinudjeni da koriste zaobilazni kružni put - Volginu ulicu, koja spaja Karaburmu sa Bulevarom revolucije; bilo potpuno ruinirani i zapušteni put - nastavak ulice Veljka Dugoševića, koji izbija na napred pomenuti kružni put; ili najčešće, divlje staze koje vode kroz šumu na Zvezdari".* Izgradnjom ovog puta do kruga Opservatorije, dužine oko 250 metara, u čemu bi i ona uzela učešća, svojim sredstvima, uverava Protić, Opservatorija bi najzad dobila najkraću vezu sa gradom, i istovremeno rešila brojne probleme vezane sa izgradnjom, životom radom i njenim razvojem.

U optičaju je bilo i onih zamisli koje, razvojem situacije, nisu realizovane, kao ova: "Prvo bi se izradila oграда, a zatim šupe za stanare zgrade Rezervoara, da bi se oslobodio magacin gde bi provizorno bili montirani instrumenti" (zapisnici Saveta AO, 1956-1959, 15. sednica).

S obzirom da je za izgradnju Opservatorije tridesetih godina izgradio generalni plan, te da je tada imao funkciju i nadzornog organa, što znači da je dobro poznao njenu specifičnost i problematiku, na Opservatoriji nije bilo dileme kome poveriti izradu i ovog novog generalnog plana - izbor je, po predlogu sekretara ustanove Miroslava Ćurčića direktoru Protiću, mogao da bude samo arhitekta Gojko Todić, šef Biroa za projektovanje "Tunelogradnja" (AO, br. 45/58)! S time se složio i predsednik Izvršnog veća Srbije. Početak radova bio je planiran za kraj februara, ali će zbog raznih poteškoća početi nekoliko meseci kasnije. Prema jednom dokumentu, radovi su počeli 5. juna, (AO, br. 730/58 - Protićev dopis Savetu za kulturu Srbije) a prema dva druga, 1. jula 1958. godine (AO, br. 761/58 - Protićev dopis Javnom pravobranilaštvu Srbije i Zapisnici Saveta AO, 1956-1959, 19. sednica). No, bilo ovako ili onako, iako bi ovaj drugi datum trebalo smatrati kao zvaničan početak, Opservatorija je radove otpočela i bez neophodne gradjevinske dozvole, koju je, prema dokumentima, tražila u više navrata, od kojih se u zahtevu od 10. jula, Upravi za

izvršenje regulacionog plana (AO, br. 680/58), kaže:

Astronomskoj opservatoriji u Beogradu odobren je glavni projekt za podizanje tri posmatračka paviljona, jedne stanbene zgrade, društvene prostorije, vratareve kućice, kao i ograda i puteva.

Pošto Opservatorija ne može da dobije građevinsku dozvolu i da pristupi izgradnji pomenutih objekata, bez protokola regulacije, - to vas molim da nam pomenuti protokol izdate što hitnije, kako bi smo mogli što pre da otpočnemo sa gradnjom pomenutih objekata, jer se i onako već dosta zakasnilo.

Tražena dozvola nije dobijena pa je zahtev ponovljen (AO, br. 931/58), a kad su radovi bili već daleko odmakli, krajem septembra, i još jednom (AO, br. 931/58).

I po pitanju plana završetaka izgradnje objekata, u optičaju su dva datuma: po jednom izvoru (AO, br. 208/58 - Protić) završetak izgradnje objekata planiran je do septembra, kako bi se mogli koristiti još tokom kampanje MGG, čiji je završetak trebao da bude 31. decembra, a po drugom (AO, br. 730/58 - Protić) do kraja 1958. godine.

Izgradnji objekata na Opservatoriji prethodili su još neki problemi.

Kako je investicionim programom bilo predviđeno podizanje restorana na prostoru na kojem se nalazila Opservatorijina transformatorska stanica, koja je korišćena za napajanje mreže i van njenog kruga, te izgradnja nove u sklopu restorana, staru je prethodno bilo neophodno izmestiti. Zbog navedenog korišćenja transformatorske stanice Opservatorija je od Preduzeća "Stara centrala" tražila da i oni uzmu učešća u izgradnji nove (AO, br. 681/58).

Kad se krenulo u proširenje kruga, Opservatorija je, sa veoma vrednim instalacijama i aparaturom, odjednom ostala razgradjena i neobezbedjena, pogotovu noću. S toga je bila prisiljena da postavi dva noćna stražara, ali i da od Odseka unutrašnjih poslova Opštine Zvezdara, zatraži dozvolu za nabavku dva karabina, kako bi stražari ozbiljno mogli da obavljaju svoju funkciju (AO, br. 733/58).

U vezi sa predlogom sekretara Ćurčića i odluke Saveta Opservatorije od 17. januara 1958. godine (AO, br. 45/1/58), direktor Protić je doneo:

R e š e n j e

Da se izrada plana za izradu tri posmatračka paviljona, stanbene zgrade, ograde oko novodobijenog zemljišta i drugih sitnijih objekata, poveri Projektantskom biroa "Tunelogradnja" iz Beograda. Ovo radi toga jer je šef pomenutog Biroa, arh. Todić, u svoje vreme radio plan za izgradnju sadašnje Opservatorije, te da dobro poznaje problematiku iste.

Sa pomenutim Biroom sklopiti ugovor za izgradnju pomenutog plana.

Kako je prethodno Gojko Todić, na osnovu ugovora sa Opservatorijom, br. 1008 i 1009 iz novembra 1957, već izradio idejne projekte (za koje je predračun izradio v. teh. Aleksandar Djurdjević), ovo rešenje je bilo samo formalnost da mu se dodeli izrada plana.

Ugovor od 11 članova o izradi elaborata za zgrade, između Astronomske opservatorije i Biroa za projektovanje "Tunelogradnja", potpisan je 22. januara 1958. godine (AO, br. 66/58). U članu 1. podužeg Ugovora, kojeg navodimo, precizira se:

Projektantski biro obavezuje se da u dole navedenom roku (45 dana) izradi kompletan tehnički elaborat za navedene objekte. Tehnički elaborat mora da odgovara uslovima o projektovanju i da sadrži sve crteže detalja i opise za kompletno izvodjenje navedenih objekata.

Objekti za koje se rade projektni elaborati su:

- 1. Zgrada velikog meridijanskog kruga*
- 2. Velikog pasažnog kruga*
- 3. Vertikalnog kruga*
- 4. Stanbena zgrada*
- 5. Zgrade Mire - menze i magacina*
- 6. Ograde oko imanja*
- 7. Putevi i staze.*

Vrednost projektantskog posla ovog ugovora određena je na 1.322.000 dinara.

U ugovoru je po svakoj tački data procena vrednosti objekta, kao i projektantska vrednost iskazana u postotku i novčanom iznosu, koji će prema ugovoru pripasti projektantu.

Još jedan, poseban ugovor vredan 235.230 dinara, Opservatorija je sa Biroom za projektovanje "Tunelogradnja" (br. 236/58), sklopila krajem aprila. On se odnosio na izradu montažnih detalja transmisije pokretnih krovova za zgrade velikog meridijanskog, pasažnog i vertikalnog kruga. Ali, kako oni, po svemu sudeći, nisu imali svog stručnjaka za taj posao, oni su za isti agažovali dva spoljna saradnika. Za izradu dokumentacije mehanizma za pokretanje krova pasažnog kruga sklopili su ugovor (br. 236/58) sa teh. saradnikom Petrom Hrnjakom vredan 44.300 dinara, a za izradu dokumentacije mehanizama za pokretanje krova velikog meridijanskog (ugov. br. 237/58) i velikog vertikalnog kruga (br. 238/58), za honorar od 44.300 i 35.000 dinara, sa ing. Svetislavom Gavrilovićem. "Tunelogradnja" je naknadno sklopila još dva slična ugovora: za izradu radioničkih crteža i detalja čelične konstrukcije za krov velikog vertikalnog kruga (br. 285/58), sa teh. saradnikom Aleksandrom Trbovićem, za honorar od 35.000 dinara, a za izradu radioničkih crteža i detalja čelične konstrukcije za krov velikog vertikalnog kruga (br. 286/58), sa već pomenutim teh. saradnikom Petrom Hrnjakom, za honorar od 54.000 dinara.

Kao jedan od krucijalnih problema, ispostavio se veoma delikatan problem razmeštaja objekata predviđenih za izgradnju, posebno paviljona sa instrumentima, ali vezano sa njima i ostalih.

Da bi rešio problem izbora mesta za paviljone, oblik, dimenzije i druge značajne parametre, direktor se oslonio na mišljenja šefova službi, koje su se bavile astrometrijom, ali i iskustvima drugih. Pri tome su morali voditi računa da paviljoni budu dovoljno udaljeni od starih zgrada, ali i međusobno, kako bi se smanjio njihov međusobni termički uticaj, osigurao slobodan horizont, kao i dovoljno mesta za njihove mire. Posebno se težilo da veliki pasažni instrument dodje u isti meridijan sa malim pasažnim instrumentom, kako bi se ova okolnost mogla eventualno dalje koristiti kod nekih svodjenja, i kako bi ova dva instrumenta mogla eventualno poslužiti jedan drugome za kolimatore. Presudnu ulogu u određivanju njihovog mesta imalo je mišljenje Mitrofana S. Zverjeva.

Napred smo već konstatovali da se Astronomskoj opservatoriji veoma žurilo, da što pre podigne predviđjene objekte, naročito paviljone za instrumente, kako bi ih mogli koristiti do kraja ove godine, odnosno do trajanja MGG. Međutim, kako bi im zakonske odredbe o raspisivanju konkursa za izgradnju, i licitaciju oduzele mnogo vremena, tako da radovi ni u kom slučaju ne bi mogli biti obavljani u željenom i predviđenom roku, to je rešenje za "vremenski cajtnot", direktor Milorad Protić, potražio kod Narodnog odbora sreza Beograd, Sekretarijata za privredu, Odsek za gradjevinarstvo. Dopisom (AO, br. 208/58), od 26. februara, obrazloživši im nezavidnu situaciju u kojoj se našla Opservatorija po ovom pitanju, zamolio ih je da donesu "rešenje o skraćenom postupku za nadmetanje, s obzirom na činjenice koje su napred iznete, naime da da saglasnost da se putem prikupljanja odgovarajućeg broja ponuda može izabrati preduzeće koje će te radove izvesti".

Ova Opservatorijina molba je bila uslišena; Sekretarijat je 15. marta doneo rešenje o skraćenoj licitaciji (br. 07/2 - 513/1) a već 24. maja (AO, br. 519/58), otposlata je poziv na nekolicinu gradjevinskih preduzeća da daju ponudu za podizanje objekata Astronomске opservatorije, sa upozorenjem, da iste upravi Opservatorije treba da budu dostavljene do 3. juna, kad će biti i otvorene, sa početkom radova - odmah! Za otvaranje ponuda Opservatorija je, rešenjem direktora Protića, oformila Komisiju u koju su ušli, Pero Djurković, naučni saradnik, Zaharije Brkić, hon. naučni saradnik i arh. Gojko Todić, projektant (AO, br. 564/58). Od četiri pozvana preduzeća, na ponudu su se odazvala tri: "Komgrap", "Trudbenik" i "Novi Beograd". U pozivu preduzećima za licitaciju Opservatorija je, za izgradnju, ovim redom i brojem, navela sledeće objekte

1. Zgrada velikog vertikalnog kruga
2. Zgrada velikog meridijanskog kruga
3. Zgrada velikog pasažnog kruga
4. Šest kućica "Mira"
5. Zgrada akumulatorske stanice
6. Dogradnja magacina
7. Ograde
8. Putevi i staze

Prema zapisniku o prispelim ponudama, Opservatorija je u svom pozivu preduzećima (nema ga u arhivi AO) osim gore navedene grupe objekata, tražila ponudu i za još neke tri grupe radova i poslova. Grupa dva se odnosila na "stanbeni deo", grupa tri na "nepredviđjene gradjevinske radove", a grupa četiri na "nepredviđjene zanatske radove i usluge trećih lica". U zapisniku Komisije o otvaranju ponuda date su cene samo za prvu grupu, taksativno navedenih objekata. Komisija je ponude otvorila sa dva dana zakašnjenja, 5. juna, utvrdila dostavljene ponude i obavezala se da ponudjače o rezultatu obavesti do 10. juna. Najpovoljnija ponuda, prema zapisniku, za gore navedene objekte, bila je ona preduzeća "Novi Beograd", od 41.990.882 dinara (njihove originalne ponude nema u arhivi AO), u odnosu na "Komgrapovu", 46.649.719 i "Trudbenikovu" od 48.529.822 dinara.

Kako u arhivi Opservatorije nema ponude "Novog Beograda", prema jednom drugom dokumentu, naslovljenom kao Informacija po pitanju investicione izgradnje objekata na području Beogradske opservatorije, od 30. juna 1958. godine, bez broja,

a koju je potpisao i pečatom overio načelnik Tehničkog odeljenja, Uprave za investicije NRS, ing. Predavec Vladimir, izgleda da je Komisija Opservatorije u zapisniku o ponudama, za "Novi Beograd" unela još neku novčanu stavku i njihovu ponudu uvećala za nekih 7.000.000 dinara. Jer njihova je ponuda zapravo, prema ovoj informaciji, a po stavkama za svaki navedeni objekat, iznosila ukupno 34.991.648 dinara. Prema toj ponudi najviše je para trebalo izdvojiti za ograde (7.413.510), za veliki meridijanski i pasažni krug (po 6.755.684 za svaki), puteve i staze (5.749.190), veliki vertikalni krug (2.878.310), itd. Iz ove informacije saznajemo i druge važne podatke. "Novi Beograd" je tako dao i najpovoljniju ponudu za stambenu zgradu (prizemlje i sprat), 17.126.752 dinara.

Kao sa najpovoljnijim ponudjačem, preduzećem "Novi Beograd", Opservatorija je ugovor o izgradnji zaključila, 30. juna 1958. godine. U ime "Novog Beograda" potpisao ga je direktor arh. Simeon Popović, a u ime Opservatorije direktor Milorad Protić. U ovom ugovoru, gore navedenim objekatima pod osam tačaka, dodate su još četiri tačke, pod kojima se nalaze sledeći objekti: pod tačkom 9. zgrada stana vratara, 10. krovna konstrukcija (odnosi se na metalne konstrukcije krovova tri paviljona), 11. restoran i 12. stambena zgrada. Ukupna ugovorom utvrdjena vrednost za izgradnju objekata, pod svih 12 tačaka, iznosila je 71.567.273 dinara.

Ugovorom su utvrdjeni i rokovi za izgradnju pojedinih objekata:

1. Za objekte od 1. do 3. člana, završetak grubih građevinskih radova, s tim da se može montirati lučni krov, najkasnije do 31. avgusta 1958. godine, a po montaži krova 1 mesec za završetak ostalih radova;
2. Za objekte od 4. do 6. člana, do 15. septembra 1958. godine;
3. Ograda sukcesivno do 15. novembra 1958. godine;
4. Putevi do 1. novembra 1958. godine;
5. Restoran - 45 dana za podrum sa pločom, a završetak celog objekta do 15. decembra 1958; i
6. Stambena zgrada do 15. decembra 1958. godine, s tim da je naručilac dužan revidirane projekte da dostavi najkasnije do 10. jula 1958. godine.

Ugovorom su predviđeni i penali: 0,5% od vrednosti objekta za svaki dan kašnjenja, koliki bi postotak izvodjač dobijao i za izvršenje posla pre roka. Naravno, ugovorom na tri strane, u 11 tačaka, precizirane su i dogovorene i razne druge mogućnosti i varijante i sistemi rada. Neobično je, pa to posebno ističemo, da je Opservatorija - iako se u ugovoru sa "Novim Beogradom", pod tačkom 10, za izgradnju nalazi stavka "Krovna konstrukcija", sa cenom od 10.550.000 - ugovor o izgradnji krovnih konstrukcija za paviljone, po preporuci Uprave za investicije, kao najosposobljenijim za ovakve radove, potpisala sa preduzećem "14 oktobar" iz Kruševca, i to znatno ranije, 22. aprila 1958. godine, što se u ugovoru sa "Novim Beogradom" uopšte ne spominje. Ugovorom sa "14 oktobrom" (njihov br. 48/58), cena izrade je utvrdjena na 430 dinara po kilogramu težine konstrukcije, i 53 dinara po kilogramu za montažu, sa rokom za isporuku i montažu konstrukcije do 30. septembra 1958. godine.

Prethodno je Opservatorija poziv za izgradnju krovnih konstrukcija, pored "14 oktobra" iz Kruševca, dostavila i Fabrici vagona i gvozdene konstrukcija "Dragoslav Djordjević - Goša", iz Smederevske Palanke, i Zanatsko metalno nabavno prodajnoj zadruzi iz Beograda, koje su joj i poslale ponudu za izgradnju, od kojih se Protić

izgleda već ranije odlučio za "14 oktobar", iako su druge dve firme ponudile nižu cenu po kilogramu metalne konstrukcije, jer je još početkom godine (20. februara) boravio u Kruševcu gde se dogovarao o izgradnji ovih konstrukcija. Ovo potvrđuje i Zapisnik od 13. maja 1958, o boravku i razgovoru sekretara Opservatorije Miroslava Ćurčića i teh. Petra Hrnjaka, u "14 oktobru" u Kruševcu, oko otklanjanja propusta kod izrade radioničkih crteža i utvrđivanja novih zadataka po pitanju izrade krovnih konstrukcija.

Neposredno pre potpisivanja ugovora o gradnji, Opservatorija je preduzela i neophodne korake kod Uprave za puteve, da se izrade projekti za prilazni put prema Opservatoriji iz današnje Kordunaške ulice, iz koje je novim planom predviđen i glavni ulaz na Opservatoriju, sa portirnicom.

Pošto su za sve probleme oko izgradnje nadjena rešenja, ili bar bila na vidiku, ostao je otvoren jedan poseban problem, problem izrade trofaznih asinhronih motora, snage 1 KS i 750 obrtaja u minutu, potrebnih za pokretanje kupola paviljona, a koji se nisu proizvodili u tadašnjoj Jugoslaviji. Planirano je da se rešenje potraži u "Severu" iz Subotice, pa bude li trebalo, čak i uz podršku i intervenciju državnih organa!

Kad su radovi već uveliko bili u toku, Opservatorija je 28. jula sa arhitektom Gojkom Todićem zaključila još jedan ugovor: ovaj put ugovor (AO, br. 744/58) o vršenju nadzora na izgradnji objekata Astronomske opservatorije. "Ovaj nadzor obuhvata staranje o pravilnoj realizaciji tehničke koncepcije projekta i kvalitetu izvođenja objekata, obrazovanju i vođenju potrebne i propisane dokumentacije koja reguliše pravilne odnose između investitora i izvodjača radova, i omogućuje predaju objekata na upotrebu do ugovorenog roka..." - kaže se u prvom članu ugovora, i navode svi poslovi koje on treba da obavlja od 15. juna pa do dana završetka objekata, na ime kojih poslova se Opservatorija obavezuje da mu mesečno isplaćuje 25.000 dinara, bruto.

Poklopilo se, da je istog dana izvodjač radova "Novi Beograd", bio pozvan da dodje u Treći Sreski sud, i da odgovara po tužbi koju je protiv njega podneo fudbalski klub "Mladi proleter", a zbog ometanja poseda (AO, br. 761/58). Razlog je bila ona parcela, br. 3816, na kojoj su izvođeni radovi, i na kojoj se jednim delom nalazilo njihovo fudbalsko igralište sa društvenom zgradom i manjom šupom, što je za izvesno vreme dovelo do obustavljanja radova. Kao rešenje problema, Klub je ponudio Opservatoriji preseljenje svojih objekata na novu lokaciju koju bi dobili, i ravnanje terena, na račun investitora, Opservatorije. Opservatorija ovaj predlog nije prihvatila, već je 23. septembra 1958. godine, protiv "Mladog proletera" podnela tužbu Trećem sreskom sudu u Beogradu, sa zahtevom da im on preda na upravu navedenu parcelu, i da sa nje, u roku 15 dana, skloni svoje navedene objekte. Kad Klub to nije uradio, Opservatorija je 11. avgusta 1959. godine, ogradila dodeljeni joj deo parcele, i onemogućila Klubu pristup na isti. Sad je "Mladi proleter" presavio tabak, i 15. avgusta 1959, istom sudu tužio Astronomsku opservatoriju za ometanje poseda. Problem će, kasnije, biti rešen tako, da će uz posredovanje Opštine, preseljenje zgrade "Mladog proletera", i ravnanje zemljišta za novi teren, pasti na račun Opservatorije (AO, br. 1191/58). Ovo preseljenje tuđjih objekata, koštaće Opservatoriju značajnih i neplaniranih 2.000.000 dinara (AO, br. 211/60).

U periodu januar - juni ove godine, Opservatorija uopšte nije koristila odobrena investiciona sredstva, jer je u tom vremenu završavan elaborat i razni pripremni radovi (AO, br. 730/58).

Do kraja jula 1958. godine, prošireni krug Astronomske opservatorije bio je jedno veliko gradilište, kojim je u ime "Novog Beograda", kao glavni poslovodja gradilišta, rukovodio Milan Maksimović, a radove nadzirao njegov tehnički direktor, ing. Mladen Ikić (AO, br. 783/58).

Iz I privremene situacije o radovima i utrošenim sredstvima, koju je izvodjač radova Gradjevinsko preduzeće "Novi Beograd", dalo 2. avgusta (NB, br. 1751/1/58), vidimo da su zemljani radovi, kopanje temelja, bili u toku na objektima velikog vertikalnog, meridijanskog i pasažnog kruga, stambene zgrade, stana vratara i ograda. Betonski radovi su bili u toku na velikom meridijanskom i na velikom vertikalnom krugu, na kojem su izvodjeni i zidarski radovi, a srušena je bila i stara ograda. Vrednost izvršenih radova procenjena je na 3.228.172 dinara, i od Opservatorije zatražena isplata.

Pojedine specifične poslove izvodila su i druga preduzeća, angažovana od strane investitora ili izvodjača; na izradi "kaldrmdžijskih" poslova, odnosno makadamske podloge na putevima u krugu Opservatorije, radila je Kaldrmdžijska radnja "Avala", vlasnika Sime Djordjevića, vodoinstalaterske radove Zanatska uslužna zadruga "Hidrofor", na izmeštanju trafo stanice Preduzeće za distribuciju električne energije, a neke poslove i Električno preduzeće "Stara centrala".

Medjutim, kako to već tradicionalno biva, sa razlogom ili bez, već tokom avgusta pojavljuju se ozbiljniji problemi i odstupanja od dogovorenih rokova. Već unapred se znalo, da će najveće iskušenje, za sve učesnike u ovom projektu, biti tri paviljona sa pokretnim krovovima. Ali zapelo je već kod projektantskih detalja za postolja, na koja se montiraju instrumenti, za koje je projektom predviđeno da budu napravljena od granita. Kako izvodjač radova ni do 21. avgusta nije od projektanta dobio potrebne nacрте detalja za iste - za koje opet on od investitora nije dobio potrebne podatke - a bez kojih izvodjač ne može dalje da nastavi posao, on o tome obavestava Opservatoriju (br. 8533/58): *"niukom slučaju više ne bi mogli da završimo objekte u ugovorom predviđenom roku"*. Nekoliko dana kasnije, po ovom pitanju, gradilište Opservatorije obišao je načelnik Tehničkog odeljenja, Uprave za investicije NRS, ing. Vladimir Predavec, o čemu je napravio zapisnik (br. 1391) i dostavio ga Opservatoriji. U zapisniku on predlaže:

"Prilikom obilaska i pregleda radova, utvrđeno je da je potrebno rešiti pitanje izrade postolja za instrumente paviljona meridijanskog i pasažnog kruga, iz razloga što bi predviđena izrada od granitnih blokova zahtevala više vremena, tako da bi se sa montažom postolja i čelične konstrukcije sa mehanizmima, osetno zakasnilo, t. j. najmanje oko 2 meseca. Tom prilikom razmotreno je i ovo pitanje i došlo se do rešenja po kome bi se ovi granitni blokovi zamenili sa blokovima izradjenim od visoko kvalitetnog betona marke MB-500 do MB-600, koje se marke upotrebljavaju kod visokokvalitetnih armirano-betonskih konstrukcija od prenapregnutoг betona".

U daljem tekstu Predavec daje detaljna uputstva i savete kako da se to uradi korištenjem ove tehnologije.

Nije postupljeno tačno po njegovom savetu, ali je šef gradilišta, direktoru Opservatorije, 30. septembra (b. b.), podneo precizan izveštaj - specifikaciju, o uradjenom betonu, upotrebljenim vrstama cementa, šljunka, pa čak i vode.

Onaj drugi, problem asinhronih motora, zbog kojeg su stajali radovi u "14 oktobru" iz Kruševca, i dalje nije bio rešen. To je i bio razlog što im je Protić 31. jula uputio dopis (AO, br. 762/58), u kojem ih podrobno informiše o kašnjenju i nemogućnosti da ispuni preuzete obaveze. *"Sve proteklo vreme nastojali smo svim silama da nađemo adekvatno rešenje za pogonske elektro-motore, za otvaranje krovova astronomskih paviljona. U tome smo naišli na izvanredne teškoće, jer se nigde, ni u zemlji, niti na strani, nisu mogli pronaći motori predviđeni projektom. Posle svih napora i angažovanja drugova sa raznih strana, postojala je još nada da će nam u tome pomoći "Sever" iz Subotice, ali su uslovi, a naročito rokovi, bili neprihvatljivi.*

Konačno, rešenje je nađeno u adaptaciji nekih postojećih motora, - posao koga se prihvata da obavi jedan privatni elektromehaničar, prema šemi i pod rukovodstvom stručnog organa, elektroinženjera. Izrada ovih motora, zajedno sa svim potrebnim uređajima za njihovo puštanje u rad, treba da bude završena o roku koji je predviđen i za krovne konstrukcije, sada verovatno krajem septembra. Razume se, da pritom mašinski elementi koje Vi treba da spremite, ostaju u potpunosti neizmenjeni, tj. onakvi, kako je to u prvobitnom projektu predviđeno".

Privatni elektromehaničar kojeg Protić nije imenovao, a koji je preuzeo obavezu adaptacije starih elektromotora, bio je Rudolf Pflug! Ovo saznajemo na osnovu zapisnika Komisije za "pregled i prijem električnih mašina, koje treba da služe za pokretanje kupola na objektima Astronomske opservatorije u Beogradu". Komisija u sastavu Milorad Protić, Radomir Tadić i Momčilo Spasojević, u ime investitora, i Rudolf Pflug i Pavle Pflug, od strane izvodjača, sastala se 11. septembra (AO, bez br.), i utvrdila da motori koje je preradio Rudolf Pflug, dobro funkcionišu, i da odgovaraju nameni, uz primedbu da je još potrebno "nabaviti ili izraditi po dva graničnika 25A 380V za svaku grupu motora, kao i po jedan prebacivač za 25A 380V, i to za svaku grupu posebno". Komisija je bila mišljenja "da se obe grupe električnih osovina mogu primiti, i konačna obračunska situacija isplatiti u celosti".

Ovim je konačno bila anulirana objektivna kočnica, koja je "14 oktobar" iz Kruševca onemogućavala u privodjenju kraju radova na krovnoj konstrukciji za paviljone. Shodno tome, a po pitanju utvrđivanja stanja izrade konstrukcija, predstavnici izvodjača, investitora i projektanta, sastali su se već 1. oktobra u Kruševcu. Tom prilikom su konstatovani uočeni nedostaci na uradjenim kupolama, i utvrđjeni zadaci svih učesnika, u cilju njihovog otklanjanja, te dogovoren novi krajnji rok za njihovu isporuku: za kupolu vertikalnog kruga do 6. oktobra, a za isporuku celokupne konstrukcije za kupole pasaznog i meridijanskog kruga, 25. oktobar.

O intenzitetu radova tokom avgusta na Opservatoriji, kazuje i II privremena situacija, koju je direktor "Novog Beograda" Simeon Popović, 11. septembra, dostavio Savetu za kulturu NRS, po kojoj je od predviđenih radova izvedeno ukupno u vrednosti od 16.306.338 dinara, odnosno naknadnih ili nepredviđenih, u vrednosti od 577.635 dinara, što je ukupna vrednost od 16.887.973 dinara, od koje sume je 3.228.172 učinjeno ranije, i iskazano u I privremenoj situaciji.

Kad su investicije u pitanju, treba reći i to da je nadzor o izvršenju neprivrednih investicija, kakve su bile Opservatorijine, vršila Uprava za investicije NRS, kojoj je Opservatorija, na njeno traženje, dostavljala dokumenta o tome.

Kao što je to činjeno u prvoj fazi izgradnje Opservatorije, krajem 20-tih i početkom 30-tih godina, i tokom ove druge faze, u više navrata, glavni projekat je dopunjavan i menjan, što zbog objektivnih, ali i subjektivnih razloga. Tako je on, u odnosu na rešenje br. 1246/58, dopunjavan sa akumulatorskom stanicom, magacinom za smeštaj instrumenata, pristupnim putevima i stazama, ... (AO, br. 635/58).

To je za posledicu imalo potpisivanje i novih ugovora, kao što je onaj sa "Tunelogradnjom" (br. 478 od 11. novembra) o preradi glavnog projekta kanalizacije, sa Zanatlijskom, gradjevinskom, nabavno-prodajnom zadrugom, za izolaciono oblaganje kupola, ...

Treća privremena situacija koju je iskazao izvodjač "Novi Beograd", (br. 11195) nosi datum 9. oktobar. Obračunata vrednost učinjenih radova prispelih za naplatu, bila je nešto niža od vrednosti iskazane u II situaciji, i iznosila je 15.655.939 dinara, a IV iskazana 8. novembra (br. 12454) još i niža, 13.233.963 dinara.

Na zahtev direktora Opservatorije Milorada Protića, 6. novembra, uz prisustvo tehničkog direktora izvodjača radova (ing. Mladen Ikić), šefa gradilišta, direktora Protića i načelnika Tehničkog odeljenja Uprave za investicije NRS, Vladimira Predaveca, izvršen je novi pregled stanja i napredovanja radova na Opservatoriji, a potom i sastanak, o čemu je Predavec Upravi podneo iscrpan izveštaj (br. o3-1858/58):

"Na gradilištu radove izvodi sledeća radna snaga: tesara 9, zidara 16, fizičkih radnika 35, bravara 7, pored električara koji izvode elektroinstalacije i stolara koji nameštaju stolariju. Utvrđeno je da bi se sa ovom radnom snagom mogli izvršiti radovi koji su preostali, pa da bi pojedini objekti bili dovedeni u takvu fazu da se može pristupiti završnim zanatskim radovima, te su ujedno utvrđeni parcijalni rokovi za pojedine vrste radova".

1. Za stambenu zgradu, sa izradom fasade kao završnog posla, rok za završetak je određen sa 1. decembrom, s tim da bi još ostali zanatski radovi koje izvode drugi izvodjači.
2. Radovi na menzi su u završnoj fazi, i rok za završetak je utvrđen na 1. decembar.
3. Portirnica je bila završena, osim molerskih radova, zašto je dat rok do 15. novembra.
4. Magacin je završen.
5. Akumulatorska stanica u završnoj fazi.
6. Ograda je osim u dužini od 70 metara, a zbog već poznatog spora sa "Mladim Proleterom", bila završena, a ostatak predviđen najdalje do 1. decembra.

Radovi na izradi kupola na paviljonima, koje je izvodio "14 oktobar" iz Kruševca, nisu se odvijali prema očekivanju, pa Predavec konstatuje: "Rok po ugovoru za montažu 3 kom. kupola, na paviljonu velikog vertikalnog kruga, velikog pasažnog kruga i meridijanskog kruga, istekao je 1. oktobra. Preduzeće "14 oktobar" nije održalo ni produženi rok, tj. 20. oktobar, čime je onemogućilo da Gradjevinsko preduzeće "Novi Beograd" izvrši gradjevinske radove po završenoj montaži" (kalkanske zidove, izolaciju kupola, oblaganje postolja instrumenata, parketa i drugih sitnih radova).

Od svega, uradili su tek sledeće: za kupolu meridijanskog kruga, od predviđena 4, dopremili su 3 luka, a montirali 2, na čemu radi ekipa od 6 ljudi.

Za veliki vertikalni krug, od potrebna 4, dopremljen samo 1 luk, i na njemu se ništa ne radi.

Na velikom pasažnom krugu, gradjevinski gotovom još u septembru, ništa se ne radi, iako je krovna konstrukcija dopremljena.

Ovi radovi odvijali su se veoma sporo, tako da se njihov kraj uopšte ne može sagledati, tim pre što je prema uočenom, pri obilasku, sav izgled da su od 6-orice radnika na montaži, tek dvojica monter.

Zbog takvog stanja zatraženo je ubrzavanje ovih radova, uz pojačanje moneterske ekipe i gotovo svakodnevno obilaženje i kontrolisanje radova, uz pravovremenu stručnu pomoć i savete stručnog lica ing. Stojanovića - zaključuje Predavec u svom izveštaju.

Kad je dva dana kasnije, 8. novembra, izvodjač radova "Novi Beograd" iskazao i IV privremenu situaciju, po kojoj je, za radove izvedene posle III privremene situacije, za naplatu prispelo 13.233.963 dinara, verovatno je već tada, ako ne i pre, bilo jasno da će odobrena suma od 75.000.000 dinara investicionog kredita Astronomskoj opservatoriji za izgradnju objekata, biti probijena.

Prvi pisani nagoveštaj takve mogućnosti javno je obznanjen u pismu koje je nadzorni arhitekta Gojko Todić, desetak dana kasnije, 20. novembra (AO, br. 636/58), uputio direktoru Opservatorije Miloradu Protiću, koje verno prikazuje situaciju u tom momentu izgradnje objekata, pa ćemo ga preneti u dužim izvodima:

"U vezi naknadnih radova i viškova na radovima koji se sada izvode na Opservatoriji - i to kod: tri specijalna paviljona i kod puta, pojavio se ozbiljan problem odnosa, projektom predviđenih suma (to jest odobrenih od Revizije), i stvarno dobijenih suma na terenu.

Glavno neslaganje koje je stvorilo problem je tonaža gvozdene konstrukcije krovova koju izvodi preduzeće "14 oktobar" Kruševac; statičar je u projektu predvideo 20.000 kilograma za sva tri paviljona. Medjutim po izveštaju izvodjača težina gvoždja u sva tri paviljona iznosi oko 100% više!

Statičar ing Dileber prekontrolisao je ponovo količine po profilima i specifikacije po projektu i ostaje u glavnome pri svome tvrdjenju (Prema njegovom proračunu 'težina krovne konstrukcije za jedan paviljon' je 9.489 kilograma - prim. M. R.).

Drugi problem je beton marke 220 koji je radjen u zamenu za granit i za postolje od betona marke 160. Izvodjač "Novi Beograd" podneo je analizu sa kojom se ja nisam mogao složiti zbog visoke cene.

Kalkanski zidovi u Meridijanskom i Pasažnom krugu bili su predviđeni projektom od šuplje cigle po ceni od 9.500 dinara m³.

Kako se usled potrebe a na predlog investitora ovaj zid zamenjuje sa zidom od durizol ploča to je izvodjač podneo analizu koja je za oko 150 % veća od pogodjene cene i sa kojom se ja nisam složio. Uz ovaj problem zidova od durizol ploča ima i problem izolacija kupola durizol pločama.

Pored ovih radova za koje ne postoji cena, ima i viška po odobrenim cenama kod izrade puteva, iz razloga što je ulazna kapija (ovde je verovatno ispuštena reč 'pomerena' - prim. M. R.) na naknadni zahtev Opštine (da bi se ovo podudaralo sa novoprojektovanim opštinskim putem). Vrednost ovoga viška je 1.293.740 dinara.

Kako sada nastaje slučaj da neće biti dovoljno kredita u sumi od 75.000.000 dinara, koliko je Investicionim programom predviđeno a nezna se tačna vrednost naknadnih radova po novim cenama, to predlažem da se odredi jedna stručna Komisija od jednog stručnjaka statičara, jednog tehničkog kalkulanta i Vašeg predstavnika po finansijskom poslovanju, da odrede cene po novim analizama i konstatuju sumu da bi se mogao tražiti dopunski kredit."

Pred sam kraj ove godine, 28. decembra, jedna brojnija Komisija trebala je da reši jednu nezgodnu situaciju; da od tri ponudjača izabere onog koji će po projektu v. tehničara Pavla Pfluga izvesti elektroinstalacije za nove objekte Opservatorije. To i ne bi bio veći problem da Preduzeće "Novi Beograd", koje je prikupljalo ponude, nije ranije sklopilo ugovor o izvođenju radova sa "Termogradnjom", ne sačekavši saglasnost investitora, i to sa ponudjačem koji je dao najskuplju ponudu i koji je već izvodio radove! Izlaz iz ove neugodne situacije dogovorom je nadjen tako, da "Termogradnja" prepravi svoju ponudu, koja će biti i limitirana drugim dvema ponudama.

Kad je sa zadnjim danom ove godine "Novi Beograd" (br. 14830) iskazao i VI privremenu situaciju, po kojoj mu je trebalo isplatiti 12.572.384 dinara, ukupna suma utrošenih sredstava, od dodeljenih 75.000.000 dinara, bila je 70.136.368 dinara. Dakle, ostalo je još nešto manje od 5 miliona dinara, ali i mnogo nezavršenih poslova.

Gore navedeni poslovi, izvodjeni ove godine, bili su nesumnjivo najjobimniji i naj-složeniji u drugoj velikoj fazi izgradnje Opservatorije.

Radilo se i na usavršavanju i poboljšanju postojećih instrumenata. Tako je u elektronskoj laboratoriji Opservatorije, posle dužeg rada, izradjen elektronski stabilizator sa promenljivim izlaznim naponom, za napajanje fotoćelija, vredan oko 600.000 dinara, i, istovremeno, jedan obrtni preklopnik sa motorom, vredan 30.000 dinara (AO, br. 225/58).

Poneseni ovim uspehom, a kad zbog višemilionske cene Opservatorija nije mogla da kupi dva neophodna kvarcna časovnika, niti da poruči njihovu izradu, odlučeno je da se oni naprave u elektronskoj laboratoriji Astronomske opservatorije, pod vodstvom Radomira Tadića; a po projektu ing. Isaila Savića, inženjera za telekomunikacije, asistenta Elektrotehničkog fakulteta, jedinog koji je pristao da izradi ovaj projekat, k tome, za povoljnu cenu (AO, br. 1106/58).

Svoj doprinos u dogradnji i usavršavanju postojećih astronomskih instrumenata, na samoj Opservatoriji, želeo je da da i njen direktor Milorad Protić! U cilju realizacije svoje zamisli, koja je takodje iziskivala velika materijalna sredstva, on se za pomoć, obrazlažući svoju zamisao dužim i detaljnim dopisom (AO, br. 1046/58), 23. oktobra 1958. godine, obratio Savetu za naučni rad NRS. U dopisu on najpre navodi sve nedostatke i slabe mogućnosti postojećeg astrografa, prečnika objektiva 160 mm, kako u registrovanju prividne veličine zvezda tako i u trajanju ekspozi-cije, pa, upoređenja radi, ističe prednosti svetlosnog teleskopa Šmitove konstrukcije sa sfernim ogledalom i specijalnom korektivnom pločom, koji uz velika vidna polja omogućava skraćeno vreme snimanja, bez ikakvih deformacija, kakav bi Opservatoriji neophodno bio potreban. S obzirom na male materijalne mogućnosti Opservatorije, i nemogućnost nabavke u inostranstvu jedne takve kamere, jedina realna mogućnost je, ističe Protić, njena izrada sopstvenim snagama, u kom cilju je on već "započeo obradu ogledala od 28 cm u prečniku", čije, ručno brušenje, traje već nekoliko go-

dina. Ovu veštinu, objašnjava Protić, stekao je tokom svoga boravka na Pariskoj opservatoriji, gde je "sve vreme proveo na praktičnom radu u Optičkoj laboratoriji, i otuda doneo, sopstvenom rukom izbrušeno i polirano ogledalo prečnika 22 cm", koje je stavio Opservatoriji na raspolaganje.

Medjutim, u ovoj, jeftinijoj varijanti, iskrsao je drugi problem: pitanje izlivanja staklene ploče, koje je više puta pokretano u Fabrici stakla u Pančevu, ali, bez rezultata. Znatno povoljniji izgledi za ovo, tvrdi Protić, postoje u Paraćinu, ali i to bi koštalo više stotina hiljada dinara.

Da se teleskopsko ogledalo i izradi, njegovo postavljanje pretpostavlja još i cev, postolje sa svim potrebnim uredjajima, kupolu, ... tako da bi za potpunu gradnju teleskopa, smatra Protić, bilo potrebno bar 5 do 6 miliona dinara, što bi i u tom slučaju bilo bar 8 do 10 puta jeftinije nego nabavka kompletnog instrumenta u inostranstvu.

Ako se postavi pitanje značaja i koristi jednog ovakvog instrumenta, treba odmah reći, uverava Protić, da bi on bio vrlo veliki! Jer, jedna njena služba, ranije vrlo plodna, za koju su vezana brojna otkrića, sve više zaostaje i počinje da biva neracionalna, unatoč ulaganja ogromnog truda i vremena, a za ostvarenje, bilo kakvih rezultata.

Verujem, zaključuje Protić, da će se naći potrebna sredstva, a na nama ostaje da taj veliki poduhvat ostvarimo.

Na Opservatoriji su se istovremeno, u otežanim uslovima, odvijali redovni naučni i stručni poslovi, i vodila briga o statusu i položaju njena 33 službenika, koliko ih je bilo početkom 1958. godine, i to, kako ih Protić svrsta u jednom dopisu Savetu za kulturu NRS (AO, br. 33/58): 1 izvršni, 2 kancelarijska, 9 prosvetno naučne struke, 11 bez zvanja (kalkulatori) i 10 ostalih službenika.

U tom cilju on je išao na razgovor kod sekretara Izvršnog veća NRS, Rade Grkovića, na osnovu kojeg mu je potom uputio i pismo, zapravo predlog (AO, br. 131/58) većih položajnih plata službenika, kao i dopunskih plata i položajnih dodataka, na odobrenje (u nekoliko navrata predlozi AO su i odobravani). Kao razlog za povećanja, on navodi specifičnost poslova, s jedne (posebno angažovanje i zalaganje, noćni posmatrački rad a potom dnevno sredjivanje posmatračkih rezultata, nove službe i proširenje poslova, itd.), i nedovoljnu mogućnost nagrađivanja takvog rada, s druge strane. Težinu posmatračkog rada najbolje potvrđuje i zahtev tadašnjeg asistenta Opservatorije Časlava Čepinca, ("savesnog" i "primernog" radnika) za napuštanje Ustanove: "Naime, usled napornog posmatračkog rada pogoršalo mi se i inače ne baš najbolje stanje vida, te zbog toga, a i zbog povišenja krvnog pritiska i proširenja vena - prinudjen sam da menjam dosadašnji poziv za neki drugi, sa lakšim fizičkim uslovima rada" (AO, br. 451/58). Do odlaska sa Opservatorije (31. avgusta 1958) on je bio zadužen i za izvodjenje vežbi sa studentima, slušaocima Opšte astronomije (AO, br. 543/58).

Izgradnja nova tri paviljona i postavljanje astronomskih instrumenata, i veliko proširenje kruga, neminovno je zahtevalo i znatno povećanje naučnog, stručnog, ali i pomoćnog kadra. U tom smislu Opservatorija je 8. oktobra 1958. godine, od Sekretarijata za opštu upravu, Izvršnog veća NRS, tražila povećanje broja zaposlenih, sa sistematizacijom po službama, na čak 51. Mesec dana kasnije (7.XI) ponovljen je zahtev, kad je traženo povećanje zaposlenih za 20 radnih mesta, što je isti gornji broj, jer, treba podsetiti da je Ustanovu napustio Časlav Čepinac, a na specijalizaciju od

godinu dana na Bjurakansku opservatoriju (Jermenija), iz oblasti astrofizike, i izradu doktorske teze (od 1. marta 1958. do 13. februara 1959) otišao Vasilije Oskanjan, stručni saradnik Opservatorije (AO, br. 441/59).

Sve što je Opservatorija po pitanju, prvenstveno naučno-stručnih kadrova, ove godine uspela da dobije, pored već postojećih honorarnih saradnika Branislava Ševarlića i Zaharija Brkića, bilo je potpisivanje ugovora (AO, br. 466/58) o honorarnom radu sa punim radnim vremenom, sa Radomirom Grujićem, svršenim studentom astronomije (od 15. maja), i Ćirković Vjačeslavom, službenikom (AO, br. 491/58), za korespondenciju na engleskom i ruskom jeziku sa međunarodnim centrima tokom MGU (od 20. maja). Na poslovima Potkomisije za longitude i latitute, Nacionalne komisije za MGG, na Opservatoriji su honorarno radili i inženjeri Dušan Šaletić i Vladeta Milovanović (AO, br. 450/58).

Pred kraj godine, 19. decembra (AO, br. 1280/58), Radomir Grujić je primljen u stalnu službu na Astronomskoj opservatoriji i postavljen za pripravnika, stručnog saradnika.

Kako se ova godina bližila kraju, sve je jasnije bilo da su šanse za završetak objekata Astronomске opservatorije, još tokom njenog trajanja, do 15. decembra 1958. godine, kako je to bilo planirano, sve manje; pogotovo kad su nadolaskom sve oštrije zime, mogućnosti za normalan rad drastično smanjene. To je dalje značilo da će rokovi za završetak radova morati biti pomereni za najmanje nekoliko meseci.

Posebno slaba karika, u lancu onih koji su uzeli učešća u pojedinim poslovima izgradnje Opservatorije, bila je Fabrika "14 oktobar" iz Kruševca, koja je najpre mnogo kasnila sa isporukom krovnih metalnih konstrukcija za paviljone, a potom malom i nedovoljno stručnom ekipom za montiranje, što je znatno usporilo i ostale izvodjače.

Na kraju pregleda ove godine, treba istaći sudelovanje predstavnika Opservatorije Pere Djurkovića šefa (6-očlane) delegacije iz Jugoslavije, na V zasedanju plenuma, Specijalnog komiteta za međunarodnu geofizičku godinu (CSAGI) u Moskvi, od 30. jula do 9. avgusta, gde je posle nekoliko dana, od 12. do 20. avgusta, zajedno sa Vasilijem Oskanjanom (od 7 iz Jugoslavije) učestvovao i na X kongresu Međunarodne astronomske unije (Djurković i Protić su bili i članovi Unije od 1952). Tokom ovog boravka u Moskvi, on je sa predstavnicima Akademije nauka SSSR, kao poklon, dogovorio isporuku "20 instrumenata za vizualno posmatranje sputnjika", koji su i "dobiveni u septembru 1958" (AO, br. 898/59), od kojih je 10 trebalo da pripadne Zagrebu (Zapisnici Saveta AO 1956 - 1959, 19. sednica).

Na V plenumu Specijalnog komiteta je i preporučeno da se svi radovi Međunarodne geofizičke godine produže do kraja 1959. godine (AO, br. 933/58).

Zadnjeg dana ove godine, Savet Astronomске opservatorije (22. sednica), u viša naučna zvanja izabrao je više svojih članova: u naučno zvanje stalnog višeg naučnog saradnika izabrani su Pero Djurković i Milorad Protić, u zvanje stalnog honorarnog višeg naučnog saradnika Astronomске opservatorije, Zaharije Brkić i Branislav Ševarlić, a Ružica Mitrinović u zvanje naučnog saradnika.

(Povodom spominjanja imena Zaharija Brkića i Pere Djurkovića, koji su istog dana izabrani u zvanje višeg naučnog saradnika, koristimo priliku da podsetimo da su njih dvojica zbog istog razloga – pogrešno upisanog imena u studentska dokumenta –

tražili njihovu izmenu na izvorni oblik. Molba im je usvojena.

Naime, u Delovodniku Astronomske opservatorije za 1939. godinu, 30. decembra, pod brojevima 1018 i 1019, zavedena su dva dokumenta prispela od Ministarstva prosvete, sa brojevima 45328 i 45329, koja tretiraju istu problematiku, a kako tih dokumenta u Opservatorijinoj arhivi nema, o njihovom postojanju i zanimljivom sadržaju saznajemo iz Delovodnika Opservatorije. U njegovoj rubrici Sadržina predmeta, za prvi stoji upisano: "Dost/avlja/ prep/is/ odluke Ibr. 45328 od 30. XI 39 o izmeni imena g. Z. Brkića: Zaharije mesto Zarije".

I sadržaj drugog je, osim imena, identičan: "Dost/avlja/ prep/is/ odluke Ibr. 45329 od 4. XII 39 o izmeni imena g. Djurkovića: na Pero mesto Petar").

..... 1959

Zimski zastoj u izgradnji objekata na prelazu u novu 1959. godinu, na Astronomskoj opservatoriji je iskorišćen za jednu podrobniju analizu, do tada izvršenih radova, raznih problema koji su ih pratili, problem investicija, odnosno planova, šta i kako dalje (za prekid spoljnih radova, zbog zime, 15. januara 1959. saglasnost je dao i investitor, ne računajući to izvodjaču kao zakašnjenje).

Kao što je prethodna završila, i ova se godina nastavila problemima sa ekipom montažera "14 oktobra" iz Kruševca, odnosno nevoljama koje su proizveli Opservatoriji. Naime, već 10. januara 1959. godine direktor Protić piše dopis (AO, br. 17/58) "14. oktobru", u kojem ih izveštava:

"Kao što smo Vas izvestili preko vašeg glavnog inženjera druga Bjeličića, moneterska ekipa koja je radila na postavljanju kupola na Astronomskoj opservatoriji, napustila je rad još uoči prvog januara i do današnjeg dana nije se vratila da bi nastavila započeti posao.

Isto tako i Vaš tehničar u pretstavništvu u Beogradu, drug Canić, kome je povereno rukovođenje poslovima, nalazi se, prema obaveštenju, na godišnjem odmoru, ali se nije pobrinuo za svoju zamenu.

Kako usled nevremena kupole prokišnjavaju i time onemogućuju svaki rad u paviljonima, jer nisu završene, zahtevamo da se radovi što hitnije nastave, kako bismo bili u mogućnosti da što pre počnemo sa montažom instrumenata.

Napominjem da su Vašom krivicom svi radovi na paviljonima Opservatorije u strahovitom zakašnjenju".

A da podsetimo, "14 oktobar" je, prema ugovoru, bio dužan da metalne konstrukcije isporuči do 26. oktobra 1958. godine, i da ih u najkraćem mogućem roku i montira.

Drugi veliki, zapravo prioritentan problem Opservatorije, u ovo vreme, bile su investicije, bez čijeg rešenja rad na izgradnji objekata na Opservatoriji i njihov završetak, gotovo da nije bio moguć. Suštinu ovog problema, odnosno uzroke koji su do njega doveli, najpotpunije objašnjava Protić u dopisu, kojeg je 26. januara (AO, br. 26/59), zajedno sa aneksom o investicionom programu Astronomske opservatorije, uputio Upravi za investicije NR Srbije, apelujući na preduzimanje hitnih koraka, "u cilju dobijanja novih sredstava za dovršenje već započetih radova, jer bi u protivnom čitav angažman oko onoga što je dosad izvršeno bio u potpunosti doveden u pitanje i izgledao deplasiran".

U širim izvodima, koje će mo preneti, Protić obrazlaže:

”U prvom redu treba podvući činjenicu da (je) investicioni program bio pripremljen na osnovu globalne odobrene sume od 75 miliona dinara, od čega je 35 miliona iz sredstava saveznog budžeta, a 40 miliona iz sredstava NR Srbije. Ali dok su savezni krediti bili otvoreni u punom iznosu, i kao takvi u celosti iskorišćeni, kod iznosa dotiranog od strane NR Srbije, došlo je do smanjenja za 6% od odobrene sume, shodno uredbi koja je u tom smislu izašla. Na taj način u investicionom programu pojavljuje se manjak od 2.400.000 dinara koji nema pokriće (AO, br. 44/59).

Što se viškova naknadnih radova tiče, razlog tome je dvojak. Pre svega, oni su posledica nemogućnosti da se pri izradi jednog ovakvog specijalnog elaborata, u kratkom roku sagledaju svi momenti bitni po kvalitet izvedenih radova.

Drugo, nedostatak izvesnih materijala ili tehničke teškoće oko izvodjenja odredjenih elemenata (naprimjer: specijalni stubovi za instrumente), ili pak često vremenska uslovljenost dovršenja radova, i tome slično, nametali su potrebu da se mestimice otstupi od samog projekta. Medjutim, po nekoj čudnoj praksi koja vlada u našem gradjevinarstvu, izvodjač radova obično koristi takvu situaciju da bi sanirao gubitke na drugoj strani i razume se u takvom slučaju zahteva često vrlo visoke cene.”

Kao primer za ovo, Protić navodi odluku da se postave durisol kocke, umesto šuplje opeke, na kalkanske zidove, odnosno, umesto skupe staklene vune kao medjuizolacija u gvozdene pokretne kupole na paviljonima. Isti slučaj je i sa izradom stubova za instrumente; umesto od monolitnog granita, izradjeni su znatno jednostavniji, od jeftinijeg betona. Mislilo se i verovalo, kaže Protić, da će ovakve izmene doneti znatne uštede u investicionim sredstvima, ali je proizašlo obrnuto, došlo je do znatnog povećanja cena od strane izvodjača radova!

Kao razloge za prekoračenje odobrenih sredstava, Protić navodi udaljenost i tešku pristupnost gradilišta, što je direktno uticalo na visinu cena ponudjenih od izvodjača, te postavljenim kratkim rokom za dovršenje radova. Kratak rok objašnjava činjenicom da se htelo, da se ”otkloni težak utisak koji je u svetu ostavljala činjenica da godinama raspoložemo vrlo dragocenom naučnom aparaturom, a nismo u stanju da je smestimo pod krov i da je iskoristimo”, pa je investitor u takvoj situaciji, a po savetu nadležnih organa, prihvatio i takve uslove koje inače ne bi ni u kom slučaju prihvatio.

Osim toga, Opservatorija je morala izvesti i neke naknadne radove, kao što je premeštanje transformatorske stanice, za šta je snosila troškove za kompletnu novu instalaciju. Investicionim programom nije bilo predvidjeno ni postavljanje protivpožarnih hidranata, obnova starih staza, opremanje akumulatorske stanice, a da se i ne govori o neplaniranim troškovima vezanim za spor oko terena sa klubom ”Mladi proleter”, za šta su oni tražili odštetu od čak 4,8 miliona dinara, itd.

Doda li se ovome i želja na Opservatoriji, da se iznad stambene zgrade dograde četiri sobe za posmatrače (izgradjene su dve garsonjere), eto dovoljno razloga zašto je došlo do prekoračenja investicionih sredstava od preko 15 miliona, odnosno dodatnih 6 za nove radove, što nova potraživanja Opservatorije podiže na ukupno 21 milion dinara.

Opservatorija je još tokom decembra prošle godine, imala problema i sa blokiranjem kredita NRS kod banke; bio joj je blokiran iznos od 18.6 miliona dinara, pa pošto Preduzeću ”Novi Beograd” nije mogla da isplati potraživanja za V privremenu

situaciju, ovo je ozbiljno zapretilo obustavljanjem svih radova (kratko, 23. januara, bili su i obustavljeni!).

Zbog ovakve situacije Opservatorija je izrazila uverenje da će Uprava za investicije NR Srbije, pravilno oceniti i prihvatiti iznete razloge i predloge, i obezbediti dodatna sredstva, kako bi se predviđeni radovi mogli realizovati, tim pre što je MGG produžena i na 1959. godinu, pa bi, i sa međunarodnog stanovišta, značajni astronomski instrumenti, mogli biti kvalitetno iskorišćeni.

Posle ovog apela, 2. februara, u Upravi za investicije NR Srbije, po iznetom problemu, održan je sastanak predstavnika svih učesnika u izgradnji, na kojem je kritički razmotreno pitanje završnih radova, i sporazumno (na predlog "Novog Beograda") određeni novi rokovi za njihovo završenje (AO, br. 92/59). Za Preduzeće "14 oktobar" koje je označeno za glavnog krivca za kašnjenje radova, novi rok za njihov završetak određen je 15. mart, završetak projekta trafostanice predviđen je do 15. februara, a Preduzeću "Novi Beograd" dat je rok od 45 dana za završne radove na stambenoj zgradi i menzi, odnosno, 30 dana da završi svoj deo posla na paviljonima. Po pitanju finansijskih sredstava konstatovano je da je predmet za dopunski zajam u procesu rešavanja, a investitoru je naloženo da forsira deblokadu blokiranih sredstava i njihovu isplatu izvodjaču do 15. februara.

Nekoliko dana posle ovog sastanka, 7. februara, Opservatorija je od Preduzeća "Novi Beograd" dobila potpisanu ponudu Dopune ugovora o gradjenju (NB, br. 1156/59) kojom je dopunjen onaj prethodni od 2. jula 1958. godine. Ovom dopunom određen je novi rok za završetak radova, 1. juni 1959, i utvrđena vrednost preostalih radova na 17.644.330 dinara. U ime Opservatorije ovu Dopunu potpisao je direktor Milorad Protić.

U odnosima investitora finansijera i izvodjača ima i nejasnih i sa prethodno done- tim, kontradiktornih zaključaka i odluka kao što potvrđuje i, jednim delom, Protićev dopis Preduzeću "Novi Beograd", (AO, br. 132/59) kao odgovor na njihovu dostavu prispeća naplate VII privremene situacije uz obaveštenje (NB, br. 1398, od 16. februara) da više nisu u mogućnosti da nastave sa radovima zbog nepodmirenog duga; za novembarsku privremenu situaciju 6.000.000, decembarsku 12.572.384, te za janu- arsku (1959) 5.864.649 dinara. Naime, Protić u svom odgovoru izražava čudjenje i okrivljuje "Novi Beograd" za nastalu situaciju, jer kako kaže, do 14. februara, nisu nadzornom inženjeru Todiću dostavili navedene situacije na reviziju, što je bilo neophodno, uz preporuku održavanja zajedničkog sastanka sa Upravom za investicije, jer: "Pre toga Opservatorija nije u mogućnosti da prihvati dopunski ugovor, što ga je Vaše preduzeće dostavilo pod br. 1156, dana 7. ov. meseca". Usput ih obaveštava "da su krediti za radove na Astronomskoj opservatoriji, izvršene, i one koje treba izvršiti, u potpunosti obezbedjeni i stavljani na raspolaganje Opservatoriji".

Da bi se ovakvi nesporazumi rešili i utvrdila vrednost i kvalitet izvršenih radova, 2. marta u Upravi za investicije održan je sastanak, sa učešćem predstavnika svih učesnika u ovom projektu.

Osnovni zaključak je bio "da su radovi u proteklom mesecu vrlo malo napredovali i da za to nema opravdanih razloga", što se naročito odnosi na obrade postamenata za instrumente u paviljonima i priključke elektrokablova. Opravdanje izvodjača da je to posledica prokišnjavanja paviljona, ocenjeno je kao naivno, a eliminisan je i drugi

razlog izgovora - Opservatorija je sa 20. februarom "Novom Beogradu" isplatila sva dospela potraživanja u ukupnoj sumi od 18.248.400 dinara (nakon što joj je Izvršno veće NRS odobrilo 21.234.318 dinara za dovršenje započetih naučnih objekata - AO, br. 261/59). Nadzorni inženjer je stavio više primedbi na kvalitet izvedenih radova: stolariju, malterisanje, ulaznu kapiju, uz obavezu popravljanja ili oduzimanja sredstava na račun kvaliteta.

Primedbu je izneo i na račun "14 oktobra": rupe na lučnim svodovima kupola kroz koje curi voda, loše zaptivanje između lučnih polja, te nezavršene radove na ploči velikog vertikalnog kruga. Izvodjač je obećao popravke nedostataka i završetak radova do 14. marta.

Zakazan je i prvi probni pogon paviljona za 9. mart.

I pored obećanja izvodjača neke popravke nisu uradjene - stolarija i malter u velikom vertikalnom krugu - pa je nadzorni organ Gojko Todić bio primoran da zadrži pozamašan deo od sume predviđene za te poslove. Slično je bilo i sa asfaltiranjem puta: umesto predviđenih 5 cm debljine, izvodjač je postavio sloj asfalta debljine 3 cm, pa je i on ostao bez adekvatne novčane sume. Ni ograda nije bila dobro zategnuta, pa je konstatovano da "landara".

Predviđene probe otvaranja i zatvaranja pokretnih lukova na paviljonu velikog pasažnog instrumenta održane 9. i 11. marta, ukazale su na izvesne probleme: mestimično trenje pokretnih i nepokretnih lukova preko labirantskih zaptivača, i nedovoljnu krutost čeličnih lukova.

Posebno delikatno i veoma sporo, zbog malog broja keramičara, bilo je oblaganje stubova instrumenata u paviljonima, koje je trebalo štemovati a potom oblagati keramičkim pločicama.

Atmosferu na gradilištu kvario je i problem vrednosti i cene radova; nadzorni inženjer, odnosno glavni projektant, izveo je jedan finansijski izveštaj sa kojim se nije slagao izvodjač, pa je pretio da će 16. marta prekinuti radove ako se to pitanje ne reši. Nesporazuma je bilo i oko saglasnosti za rad na električnim instalacijama u paviljonima, oko ormara za strujomere, farbarskih radova, ... pa je Gradjevinsko preduzeće "Novi Beograd" tražilo formiranje jedne komisije koja bi rešila razne nagomilane nesporazume.

Preduzeće "14 oktobar" iz Kruševca, konačno je 21. marta (7 dana posle zadnjeg utvrđenog roka) obavestilo Astronomsku opservatoriju da je završilo montažu triju kupola, i zatražilo određivanje komisije za njihov prijem. Tročlana Komisija izvršila je 26. marta pregled dokumenata i izvršenih radova i donela rešenje o primanju radova sa primedbama:

1. Na velikom vertikalnom krugu sa strane, nužno je na olucima zavariti dva lima, a na šarnirima na mestu prolaza glavnih lanaca, staviti poklopce, koji bi sprečili prodiranje atmosferskog taloga u prostoriju, i izvršiti liniziranje.
2. Kod velikog meridijanskog kruga konstatovan je nejednak zazor po dužini luka, što je izazvano neprecizno postavljenim šinama, te mala dilatacija između pokretnih i stalnih lukova, pa je predložila postavljanje gumenih dihtunga na sastavu pokretnih lukova.
3. Primedbe na veliki pasažni krug su iste kao i kod meridijanskog, s tim što je objekat pokriven crnim limom, debljine 2,5 mm, umesto, projektom predviđenog,

pocinkovanog, od 2,0 mm. Za sve objekte predložena je i hidroizolacija.

Na predlog Komisije, Odeljenje za komunalno gradjevinske poslove Opštine Zvezdara, istog dana izdalo je upotrebnu dozvolu (br. 9165/59) za kupole.

Kad je 29. maja, "14 oktobar" Opservatoriji dostavio konačan račun za kupole, u visini od 15.786.372 dinara, na naplatu, ova se nije složila sa traženim iznosom i uplatila im je samo 10 miliona kao privremenu situaciju, do konačnog obračuna pri kolaudaciji (AO, br. 562/59).

Opservatorija je, uz saglasnost nadzornog organa, Gojka Todića, prihvatila predlog "Novog Beograda" za osnivanje još jedne komisije, u ovom slučaju arbitražne, koja bi se bavila nespornostima između investitora i izvodjača. Komisija (AO, br. 276/59) od tri člana, i dva pridružena, u vremenu od 28. do 30. marta, saslušala je obe strane, obišla gradilište i napravila zapisnik sa zaključcima, po čak 11 spornih tačaka.

Astronomska opservatorija je prihvatila sve odluke Arbitražne komisije, osim jedne, koja se odnosi na kvalitet ugrađene stolarije, o čemu je direktor Protić našao za potrebno da obavesti Upravu za investicije NR Srbije (AO, br. 301/59). Opservatorija, kaže Protić, stavlja svoje primedbe na onaj zaključak Komisije, da investitor prihvati krpljenu i naprsu stolariju, uz popravku i obustavu 10% sredstava izvodjaču na ime kvaliteta, jer je "po našem mišljenju oštećena vrlo niska za kvalitet koji je ispod svake kritike", pa će, "ukoliko bude u situaciji da tako lošu stolariju primi", Opservatorija tada pretrpeti štetu.

Nesuglasica je bilo i između "Novog Beograda" i njihovog podizvodjača "Termogradnje", koja je izvodila električne radove jake i slabe struje, koji su ostali zadnji u nizu, da bi astronomski objekti mogli biti pušteni u rad.

Zbog neizvršenih obaveza druge strane negodovao je i protestovao i glavni izvodjač radova (ali i sporedni). Njihove primedbe odnosile su se prvenstveno na nepostojanje, odnosno nepravovremeno obezbeđenje raznih rešenja, odobrenja, dozvola i slično (NB, br. 4093/59), kao na primer: rešenja za podrumsku rasvetu u više objekata, rešenja o postavljanju razvodnih ormara (osigurača, ...), projekat elektro-veza, signalizacije, glave završnih kablova, rešenja za prilaz stepenicama, rešenja o delovima staza među paviljonima, projekat trafo-stanice, izmene projekta za kućice "Mira", dozvola i izmena za radove na vodovodu i kanalizaciji i dr.

Kad je 21. aprila izvodjač podneo VII privremenu situaciju za naplatu, zaključno sa martom, nadzorni organ Gojko Todić je pismeno Opservatoriju upoznao sa nalazima na licu mesta (zajedno sa predstavnicima obe strane). Primedbe su bile na debljinu podzida ograda, njihovo farbanje, na njenu postavljenu visinu od 1,60 umesto predviđene 1,50 m, na debljinu tucanika za put od 6, umesto 10 cm, na količinu nabavljenih durizol ploča i blokova, nepopravljenu stolariju, ...

Dakle, kako su se radovi, kako-tako privodili kraju, između investitora i nadzornog organa s jedne, odnosno, izvodjača sa druge strane, bilo je sve više nesporazuma i bacanja krivice, zbog probijanja rokova izgradnje, na drugu stranu. Sve više je bilo raznih popravaka, dorada, zamene materijala, pa čak i značajnijih prepravki, za šta je nesumnjivo deo krivice bio i na Opservatoriji.

Tako je 11. juna "doneta odluka da se izvrši okretanje zgrade velikog vertikalnog kruga za 90 stepeni", s tim da okretanje krova Opservatorija izvrši u "svojoj režiji". Vrednost ove prepravke Gojko Todić procenio je na 743 hiljade dinara.

Samo skidanje lesonitne obloge sa kupola pasažnog i meridijanskog kruga, da bi se zamenile sa limom od 0,55 mm, koštalo je 50.000 dinara, koliko i postavljanje skela za ovu zamenu (AO, br. 609/59). Štaviše, zajedno sa farbarskim radovima koji su posle postavljanja lima morali uslediti, Protić kasnije u jednom drugom dokumentu ističe, da je Opservatoriju ovaj zahvat koštao i čitavih milion dinara (AO, br. 717/59).

Kad su objekti u krugu Astronomske opservatorije bili u završnoj fazi, direktor Milorad Protić je, a po zahtevu izvodjača radova, od Komunalnog odeljenja NOO Zvezdara, 8. jula 1959. godine zatražio da njihova Gradjevinska inspekcija izvrši tehnički prijem objekata (AO, br. 669/59). Molba Opservatorije je uskoro uslišena, i 25. jula Odeljenje za komunalne poslove, NO opštine Zvezdara, izdalo je traženu upotrebnu dozvolu (br. 22089), koja glasi:

"Na predlog komisije koja je izvršila tehnički pregled izvedenih radova na objektima stambene zgrade, restorana, portirske zgrade sa stanom, puteva i ograde, a na osnovu čl. 47 Uredbe o gradjenju, odeljenje za komunalne poslove NOO Zvezdara u Beogradu izdaje investitoru Astronomske opservatoriji u Beogradu

D O Z V O L U

Da može upotrebljavati gore navedene objekte u ulici Volginov broj 7.

Ovi objekti izvedeni su prema gradjevinskim dozvolama br. 27765/58, 22687/58, 27765/58, 27765/58".

Iz dozvole je jasno vidljivo da svi objekti koji su radjeni nisu tada dobili upotrebnu dozvolu, medju kojim i oni najvažniji, tri paviljona. U rešenju Komisije o primanju objekata, izvodjaču radova Preduzeću "Novi Beograd", naloženo je da sve nedostatke na navedenim objektima, koji su uočeni, otkloni u roku od 20 dana, a oni su, prema pismenom izveštaju Komisije, zbilja brojni - samo za stambenu zgradu uočeno je 35 raznih nedostataka, odnosno ukupno 62 za gore nevedene objekte.

Na paviljonima je preostalo da se uradi još dosta posla, pogotovo na velikom vertikalnom krugu. Za završne specifične poslove, Opservatorija je angažovala razne zanatske radnje.

Tako je bravarsko limarske radove na pokretnim delovima kupola, od 10. juna do 10. jula, za sumu od 85.000 dinara, izveo Anton Perković, limar iz Beograda (AO, br. 680/59).

Radove na izmeni velikog vertikalnog kruga izvela je Zidarska radnja Tihomira Miladinovića iz Mladenovca, a limarske radove Limarska radionica Nikole M. Lukića, iz Beograda. Komisija za prijem radova, u zapisniku od 11. decembra, istakla je, što je u gradnji Opservatorije bio kuriozitet, pa ga i mi ističemo, da su radovi izvedeni "solidno", posebno oni limarski, "kvalitativno i solidno".

Puteve, staze i druge radove vezane za njih, izvela je Kaldrdžijska radnja "Avala", Sime Djordjevića, a vodoinstalaterske i kanalizacione radove Zanatska uslužna zadruga "Hidrofor", iz Beograda.

Kad je izvodjač radova "Novi Beograd", 9. jula podneo VIII privremenu situaciju, zaključno sa majem, za naplatu još 12.126.175 dinara, a potom 21. avgusta i IX privremenu situaciju o izvršenim radovima na Opservatoriji do kraja juna 1959. godine, i dotadašnoj ukupnoj vrednosti izvršenih radova dodao novih 9.408.823 dinara,

ukupna vrednost izvršenih radova na objektima Astronomske opservatorije, po računu izvodjača, popela se na 97.188.226 dinara.

Sa ovim računom nije se slagao nadzorni organ Gojko Todić. On im je po mnogim stavkama osporavao obračunate vrednosti: negde zbog loše urađenih radova, negde zbog pogrešnog? obračuna, negde zbog ponovnog obračuna već naplaćenih radova, a negde čak i zbog prikazanih a neizvršenih radova (obračunali su čak i pogrešno postavljene kućice "Mira"). Isplata po VIII privremenoj situaciji, stopirana je zbog nepostupanja izvodjača po primedbama nadzornog organa, kojem je za pravo dala i Komisija za tehnički prijem, koja je u to vreme radila, a po IX privremenoj situaciji im je čak osporena čitava suma od 9 miliona dinara, "iz razloga što nikakvi novi radovi nisu radjeni posle zadnje (VIII) situacije koja je već obračunata". Navodjenje svih detalja koje je Todić argumentovano izneo, zahtevalo bi dosta prostora, pa ih ne navodimo.

Zbog obustavljene isplate po VIII privremenoj situaciji, "Novi Beograd" će 26. septembra protiv Astronomske opservatorije podneti i mandatnu tužbu, Višem privrednom sudu u Beogradu, ali će je 25. aprila 1960. godine, posle prigovora Opservatorije, povući i platiti troškove spora.

Iako svi radovi na Opservatoriji još nisu bili okončani, Gradjevinsko preduzeće "Novi Beograd" je, 3. avgusta, zatražilo od Opservatorije da obrazuje Komisiju za kolaudaciju gradjevinskih radova. Nakon 40-tak dana, 14. septembra, direktor Opservatorije je to i učinio, i doneo rešenje o njenom obrazovanju. Medjutim, kako "Novi Beograd" nije prihvatao predloženog arh. Ljubivoja Ševića, kao predsednika Komisije, Opservatorija je od Komunalnog odeljenja NOO Zvezdara, zatražila da odrede predsednika, što su oni i učinili, i za predsednika Komisije imenovali arh. Dragišu Gligorijevića, a za druga dva člana već predložene, u ime investitora arh. Ljubivoja Ševića, i u ime izvodjača v. teh. Miladina Matića. Direktor Protiću je samo preostalo da i formalno donese novo rešenje o obrazovanju Komisije "za kolaudaciju gradjevinskih radova na zgradama: paviljon velikog pasažnog, paviljon velikog meridijanskog kruga, paviljon velikog vertikalnog kruga, zgrada portirnice, stanbena zgrada, zgrada restorana, akumulatorska stanica, zgrada za ostave, - Astronomske opservatorije u Beogradu" (AO, br. 999/59).

Nakon održana 4 sastanka, predsednik Komisije Gligorijević, 5. novembra obaveštava Upravu Opservatorije, da je, posle obilaska njenih novopodignutih objekata, "Komisija ušla u suštinu problema i obima materije, koji je predmet njenog rada, i na osnovu toga izjavljuje da joj je potrebno vreme za kolaudovanje oko mesec i po dana, tj. rad bi bio završen oko 15. decembra 1959. godine".

Komisija neće uspeti završiti svoj posao kolaudacije do navedenog datuma, ali će taj datum ipak biti upisan u istoriju Opservatorije. Toga dana, dovevši do samog kraja posao na izgradnji Astronomske opservatorije, na Laudanovom šancu u Beogradu, onakve kakvu danas znamo, umro je arh. Gojko Todić, nadzorni organ prilikom obe faze izgradnje Opservatorije; kako one sa početka tridesetih, tako i ove sa kraja pedesetih godina dvadesetog veka. Osim što je bdeo nad svakim izgrađenim delom Opservatorije, on je i po projektovanju Opservatorije odmah do Jana Dubovija, projektanta objekata izgrađenih u prvoj fazi: izradio je investicioni plan za drugu fazu; projektovao je sve objekte izgrađene u ovoj drugoj fazi, ali i zgradu vodotornja (kule),

pošto se, zbog skupoće izvedbe, odustalo od okrugle verzije projekta, koju je prvobitno uradio Dubovi. Zbog ovih zasluga njegovo ime je, pored imena Jana Dubovija i inih zaslužnih za izgradnju ove institucije, i pre izgradnje druge faze, zapravo od 1934. godine, stajalo upisano na spomen pločama na ulazu u upravnu zgradu Opservatorije, sve do njihovog misterioznog nestanka posle II svetskog rata.

O Todićevoj smrti svedoči rešenje Opservatorije (AO, br. 1211/59), koje je "za direktora" potpisao Miroslav Ćurčić, od 17. decembra u kojem se kaže:

"S obzirom da su radovi na Opservatoriji završeni, i da se Kolaudaciona komisija nalazi pri završetku posla, a da Opservatorija nema nadzornog organa koji bi sa Kolaudacionom komisijom okončao pomenuti posao," a koji je "za račun ove ustanove sve do 15. XII 1959. godine, tj. do svoje smrti", vršio Gojko Todić, "za nadzornog organa ove Opservatorije odredjujem druga Aleksandra Djurdjevića, višeg građevinskog tehničara iz Beograda, koji će okončati započeti posao".

Koliko je Gojko Todić bio u pravu u istrajnoj borbi sa izvodjačem radova oko kvaliteta rada i materijala, te visine utrošenih sredstava, svedoči i nalaz Kolaudacione komisije, koji je u mnogim stavkama potvrdio njegove stavove i mišljenje.

Uparedo sa izgradnjom objekata i postavljanja postojećih fundametálnih astrometrijskih instrumenata, na Opservatoriji su nastojali da se izbore i za dodatna sredstva, kako bi mogli, prvenstveno u inostranstvu, nabaviti neophodno potrebne, nedostajuće ili oštećene delove za instrumente, ili ih već nekako napraviti u sopstvenoj režiji, u radionici Opservatorije. A nedostaci na ovim instrumentima i nisu bili mali: vertikalni krug i pasažni instrument nisu imali mire ni kolimatore. Imao ih je samo meridijanski instrument. Veliki pasažni je raspolagao uredjajem za automatsko praćenje. Konstrukcija kolimatora je takva, objašnjavao je Protić u pismu Telekiju i Lj. Dačiću na Pulkovo, 15. jula 1959, (bez broja), da s obzirom na teren zahteva prepravku, jer bi inače mire morale biti u bunaru. I čepovi su bili nagriženi ili netačno prešlajfovani, a problema je bilo i sa fotografskim uredjajima za snimanje limbova... Sve ovo, kaže Protić, usporilo je montažu instrumenata.

Pitanje početka rada ovih instrumenata uslovljavao je i dovršetak kvarcnih časovnika, bez kojih se nije mogla obezbediti visoka preciznost posmatračkih radova, čijoj izradi je Opservatorija pristupila u vlastitoj režiji, ali bez nabavke nekih materijala u inostranstvu, ni oni se nisu mogli završiti: radilo se o specijalnim otpornicima visoke preciznosti, o koaksijalnim kablovima i njihovim priključcima, o specijalnim kontaktnim termometrima za termoregulaciju kvarcnih oscilatora, i slično. Za ove potrebe Protić je 9. jula (AO, br. 677/59), od Saveta za naučni rad NR Srbije, tražio odobrenje iznosa od 758 dolara. Za Ustanovu koja je za čitavu budžetsku godinu imala odobrena sredstva od 21.119.000 dinara, to su bila velika sredstva (AO, br. 1083/59).

Osnovu rada Opservatorije tokom Medjunarodne geofizičke godine i Medjunarodne geofizičke saradnje, činila su istraživanja u vezi sa Sunčevom aktivnošću i sa problemima koji se odnose na varijaciju geografskih širina i odredjivanje vremena, kroz koji se period na Opservatoriji skupio vrlo obiman posmatrački materijal, koji je očekivao obradu, za šta su takodje nedostajala sredstva. Za potrebe učešća u MGG, Opservatorija je ipak dobila odredjenu pomoć: od Akademskog saveta (br. 169/6/59) dobila je 2 kvarcna prstena, drukhronograf (štampanjući hronograf), ploče za fotografije i

filtere, a od Saveznog državnog sekretarijata (br. 04-103/1/59), preko Nacionalne komisije za međunarodnu geofizičku saradnju, i nešto para.

Postavljanje novih fundamentalnih astrometrijskih instrumenata zahtevalo je i osposobljavanje kadra za rad na njima. U tom cilju, a na osnovu sporazuma o naučno - tehničkoj saradnji sa SSSR, u periodu od maja do avgusta, na specijalizaciji na Pulkovskoj opservatoriji, boravili su asistenti Opservatorije, Ljubiša Dačić i Djordje Teleki (AO, br. 905/59), a u periodu avgust - novembar, na specijalizaciji za pasażni instrument, i Ljubiša Mitić (AO, br. 481/59).

Krajem godine, iz istih razloga, ali i šire saradnje, direktor Milorad Protić i Vasilije Oskanjan, stručni saradnik, u periodu od 4. do 17. decembra, boravili su na opservatorijama u Padovi, Asijagu, Beču i Parizu (AO, br. 830/59).

Kako nije uspevala da ishodi odobrenje za stalno zaposlenje novih neophodnih kadrova, Opservatorija je bila prisiljena, da za posmatračke, računске i prevodilačke poslove, a zbog povećanja obaveza i poslova u toku MGG, zaključuje honorarne ugovore o radu, prvenstveno sa (ne)diplomiranim studentima ili službenicima, kao na primer, Dragoslavom Eksingerom, Zdravkom Petovićem, Nadeždom Djurić, Nikolom Milinski, ... (AO, br. 341, 429, 555 i 1112/59).

Veliki manjak na Opservatoriji, zbog proširenja i održavanja kruga i obima poslova, osećao i kod pomoćnih službenika: vratara, telefonista, noćnih čuvara, ... U nemogućnosti da za nove uslove dobije odobrenje za nova radna mesta, direktor Protić je ovaj problem, kako-tako, rešavao naredbama o prekovremenom radu i do 8 časova dnevno, čak i subotom i nedeljom, dakako uz isplaćivanje naknade za prekovremeni rad (AO, br. 723/59).

Ono što na prvi pogled izgleda kao prednost za ustanovu, Opservatoriji je zadavalo mnogo problema. Posedovanje minibusa sa 12 sedišta! Problem je bio kako organizovati prevoz zaposlenih do grada i natrag, kako u to uklopiti one koji su stanovali na Opservatoriji i njihove porodice, razne saradnike, goste, radno vreme šoferu i naknadu za rad. Da se i ne spominje loš put, promena šoferu, oštećenja i popravke minibusa, itd. (AO, br. 133, 135, 1037 i 1049/59).

Jedan od permanentnih problema na Opservatoriji, koji je značajno narušavao radnu atmosferu, bila je i biblioteka, ili preciznije, bibliotekar; zbog loše vodjene evidencije, nestajanja knjiga, nediscipline i slično (AO, br. 575/59).

Ugled i čistoću Opservatorije ozbiljno je narušavalo i dotada "slobodno držanje živine i papkara" u njenom krugu, pa je direktor Protić na samom kraju ove godine odlučio da se prekine sa ovom praksom, i počev od 15. januara sledeće, 1960. godine, zabranio njihovo držanje, uz pretnju podnošenja prijave nadležnim organima u slučaju nepridržavanja ove odluke (AO, br. 1250/59).

Od 9. novembra 1959, Opservatorijom je rukovodio Savet Astronomske opservatorije u sastavu: dr Djordje Nikolić, predsednik Saveta, i članovi dr Ivan Atanasijević, dr Dejan Bajić, ing. Radomir Turajlić, Milorad Protić, Pero Djurković, dr Vasilije Oskanjan, dr Branislav Ševarlić i Djordje Teleki. Mandat ovom sastavu trajao je do 27. juna 1961. godine, za koje vreme su održali 24 sednice.

..... 1960

Pregled rada Astronomske opservatorije u 1960. godini započinjemo, ranije započetim a nezavršenim radom Komisije za kolaudaciju. Osnovana još 14. septembra sa planom da posao kolaudacije završi do 15. decembra 1959. godine, ona će svoj posao, zbog više razloga, protegnuti na još gotovo puna dva meseca 1960. godine. Poduži zapisnik o kolaudaciji (11 strana) sa mnoštvom podataka o izgradnji objekata, analizi učinjenog i zaključcima, biće napisan 26. februara 1960. godine. Zbog takve sadržajnosti zaslužuje našu pažnju pa će mo mu posvetiti i više prostora, s tim da se na proceduralne konstatacije Komisije nećemo osvrnati.

Po pitanju poštovanja ugovorenih rokova izgradnje, Komisija je konstatovala da su radovi kasnili 221 kalendarski dan (započeti 1. jula 1958, a završeni, po konstataciji Komisije 25. jula 1959. godine), a po pitanju cene, da su prema okončanoj situaciji izvodjača, koštali 28.114.839 dinara više od planirane sume (umesto ugovorenih 71.567.273, iznosili su 97.682.112, plus 449.105, što je ukupno 98.131.217 dinara), ili 40% više. Zbog produženja roka gradnje, Opservatorija je odustala od mogućnosti naplate penala izvodjaču od 0,5% vrednosti objekta za svaki dan zakašnjenja, iz razloga, to je Komisija i konstatovala, što izvodjaču nije na vreme dostavila sve projekte, detalje, ali ni materijalna sredstva. Kočnica pravovremene izgradnje bili su i "14 oktobar" i još neke zadruge, koji su radove izvodile u režiji investitora.

O propustima Opservatorije u izgradnji objekata, raspravljao je i Savet opservatorije (14. marta, 1960, na 6. sednici), koji je zaključio: "... da zbog specifičnih uslova i hitnosti, nije bilo dovoljno koordinacije u pripremama i planiranju gradnje", da "nije postojala jedna stalna stručna komisija, sastavljena od astronoma, koja bi vodila brigu o gradnji sa gledišta astronomskih potreba", i "da učinjene greške u gradjenju, treba dobrim delom pripisati nedostatku kolektivnog rada".

Nakon što je Komisija detaljno utvrdila količinu izvršenih radova, utvrdila cene za pojedine situacije i izvršila korekture prema iskazanim situacijama, utvrdila je da obračunska vrednost okončane situacije iznosi 90.233.939 dinara, u odnosu na 98.131.217, koliko je iskazao izvodjač. Utvrdila je i loš kvalitet ugradjenih materijala, propuste i nedostatke učinjene na objektima: one koje se više ne bi isplatilo popravljati, i one koji se još mogu i trebaju otkloniti. Kod prvih je odlučila smanjiti obračunske vrednosti za 1.265.962 (ili čak 9.161.240 po obračunu izvodjača), a kod drugih zadržati isplatu sume od 2.431.999 dinara, do otklanjanja nedostataka, za šta je određen rok do 15. aprila 1960. godine.

Sve u svemu, Komisija je rezimirala: obračunsku vrednost izvršenih radova utvrdila je na 90.233.939 dinara (kod obračuna ove stavke Komisija je vrednost izvršenih radova utvrdila manjom za 1.123.000 dinara, što je nakon intervencije "Novog Beograda" i Opservatorija priznala - AO, br. 346/60), a okončanu (zbog odbitka 1.265.962) vrednost na 88.967.977 dinara; izvodjaču je tokom radova ukupno isplaćeno 75.593.228 dinara; odnosno da mu investitor još duguje 10.942.750 dinara, plus onih 2.431.999 zadržanih od investitora do otklanjanja navedenih nedostataka, odnosno, da za isplatu ima još ukupno 12.066.610 dinara.

Komisija je utvrdila i garantni rok: od 25. jula 1959. kad je izvršen tehnički prijem, pa do predviđenog otklanjanja nedostataka, 25. jula 1961. godine.

Kao predstavnik investitora u Komisiji, ali ne i zvanični član, direktor Milorad Protić se nije složio sa svim njenim zaključcima već je stavio određene primedbe, sa kojima je pismeno upoznao i Upravu za investicije NR Srbije, i zatražio da se oni prihvate uloge arbitra u ovom sporu (AO, br. 186/60), a "Novom Beogradu" predložio da se ova pitanja ponovo razmotre (AO, br. 291/60).

Opservatorija početkom 1960. godine nije dugovala samo navedenih 12 miliona dinara, "Novom Beogradu", koji je zbog toga već bio pokrenuo sudski spor, već i 5.196.372 dinara "14 oktobru" iz Kruševca, koji ga je najavljiavao, i 780.508 dinara Kolaudacionoj komisiji, odnosno ukupno 18.301.729 dinara. Nemajući ova sredstva, Protić je - uz dodatno objašnjenje o nastaloj razlici između ukupno dobijena 93,7 miliona investicionih sredstava i njenog investicionog programa od 99 miliona (prvobitni 75,2 i po aneksu 23,7 miliona), te nerealnim cenama u projektu i njihovom povećanju tokom gradnje - zatražio od Sekretarijata za poslove finansija NR Srbije, da se Opservatoriji "ova suma isplati, po mogućstvu, u najkraćem roku" (AO, br. 162/60).

Kratko vreme posle ovoga, 28. marta, Protić Sekretarijatu upućuje novi dopis (AO, br. 211/60), a u njegovom prilogu i konačnu specifikaciju kredita i prekoračenja odobrenih sredstava pri izgradnji pojedinih objekata. Najpre ukazuje na računsku grešku prilikom kolaudovanja u iznosu od 2.659.214 dinara, a zatim ističe podatke da je ukupni iznos odobrenih sredstava 93.243.646 dinara, od čega je "Novom Beogradu" i "14 oktobru" isplaćeno 85.593.228 dinara. U objašnjenju razloga za prekoračenje odobrenih sredstava, Protić navodi i neke nove razloge ili već iznete potpunije objašnjenja: nedovoljno iskustvo kod kalkulacije; nedovoljno realne cene; potreba da se u projektima menjaju izvesni detalji za koje se unapred nije moglo znati; nepostojanje projekata električne instalacije za paviljone (nisu se mogli dobiti ni od proizvođača instrumenata Askania - Bamberg-a, jer je uništena u ratu za vreme bombardovanja); preseljenje kluba "Mladi proleter" (2.000.000); naknada za projektnu dokumentaciju "Tunelogradnji" (2.248.876); dovršenje VV kruga posle spora sa "Novim Beogradom" (1.876.843 dinara); i isplata dva nadzorna organa za građevinske i električarske radove, nabavku 5 specijalnih elektromotora za pogon kupola i drugih sitnijih računa (1.524.599 dinara).

Protić ističe da "izvestan broj objekata nije dovršen, ili nije uopšte započet zbog nedostatka sredstava". Nije se mogla nabaviti oprema za akumulatorsku stanicu, niti oprema i montaža nove trafostanice, čija je kompletna izgradnja i oprema - nakon odustajanja Preduzeća za električnu energiju da da transformatore - pala na Astronomsku opservatoriju.

Na kraju dopisa Protić moli Sekretarijat za finansije "da se u prvom redu obezbede novčana sredstva za podmirenje obaveza, a isto tako i da se nadju izvori finansiranja za okončanje započete investicione izgradnje Opservatorije", te ističe da je, "prema izvršenoj konačnoj reviziji obračuna za nedovršene radove, potrebno predvideti sumu od 20.408.651 dinara", a za izvršene a neplaćene radove još 20.960.943 dinara ili ukupno 41.369.594 dinara.

Posle nešto više od mesec dana, 6. maja, Izvršno veće NR Srbije je razmatralo ovu molbu i odobrilo Astronomskoj opservatoriji "iznos od 30.066.394 dinara, i to: za isplatu izvršenih radova na objektima Opservatorije 20.960.943, isplatu sudskih

troškova 700.000 dinara, izgradnju četiri kućice "Mire" 917.500, izgradnju četiri sobe na mansardi stanbene zgrade 1.244.075, dovršenje gradjevinskih radova nove trafo-stanice i opremu 6.243.876 dinara" (IV, br. 258/60).

Kad je prošao rok, 15. april 1960, koji je 26. februara Komisija za kolaudaciju dala Gradjevinskom preduzeću "Novi Beograd", za otklanjanje utvrđenih nedostataka, nadzorni organ Aleksandar Djurdjević je, nakon nekoliko bezuspešnih pokušaja da zajedno sa predstavnikom izvodjača utvrdi da li su i kako oni otklonjeni, 25. aprila (AO, br. 550/60) to uradio sam, i za svaki objekat ponaosob napravio procenu. A ona je bila takva da je od zadržanih - od strane Komisije za utvrđene nedostatke u izvršenom radu - 2.431.999 dinara, on predložio Opservatoriji da izvodjaču za utvrđene naknadne intervencije isplati "čitavih" 189.058 dinara, a da nadje, i sa preostalim zadržanim delom od 2.242.941 dinara, plati novog izvodjača koji bi neispravljene nedostatke otklonio, a sve u skladu sa slučajem predviđenim u ugovoru o gradnji.

Astronomska opservatorija je ipak, u cilju kompromisa, "Novom Beogradu" ponudila dodatnih sedam dana da otklone nedostatke, rešenje koje je bolje i za jedne i za druge.

Medjutim, ni ovaj ustupak Opservatorije nije pokrenuo "Novi Beograd" da izvrši svoje obaveze, i da ne izgubi već zaradjene pare, jer se u još jednom Opservatorijinom dokumentu, od 31. maja, ponavlja isti zahtev: "Izvodjač radova je dužan da primedbe koje je stavila Kolaudaciona komisija na izvedene radove, da ih u ostavljenom roku otkloni".

A reč je zapravo o rešenju (AO, br. 578/60), koje je u ime Opservatorije, za direktora, potpisao sekretar Miroslav Ćurčić, u kojem se kaže: "Primaju se gradjevinski, gradjevinsko zanatski i instalaterski radovi izvedenih objekata na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu, od strane gradjevinskog preduzeća "Novi Beograd", iz Beograda: velikog meridijanskog kruga, velikog vertikalnog kruga, velikog pasažnog kruga, portirnice, stanbene zgrade, zgrade restorana, akumulatorske stanice, magacina, puteva staza i ograde, u svemu u skladu sa zapisnikom i rešenjem Kolaudacione komisije, od 26. februara 1960. godine".

Nešto kasnije, 2. jula, zamenik direktora Vasilije Oskanjan (on je u vremenu od 13. juna do 10. septembra zamenjivao, zbog bolesti odsutnog, direktora Protića), je doneo još jedno rešenje (AO, br. 703/60) vezano za radove drugog izvodjača, ali sličnog sadržaja: "Primaju se izvedeni radovi na montažnim kupolama na paviljonima za astronomske instrumente, od strane Fabrike "14 oktobar" iz Kruševca, i to: velikog pasažnog kruga, velikog meridijanskog kruga i velikog vertikalnog kruga, u svemu u skladu sa izveštajem i rešenjem Komisije za tehnički prijem, od 27. III 1959. godine, kao i zapisnika Kolaudacione komisije od 26. II 1960. godine. Izvodjač radova je postupio po primedbama Komisije za tehnički prijem, i otklonio sve nedostatke koje je Komisija konstatovala".

Sa ovim izvodjačem Opservatorija se nije mogla složiti oko težine željeza utrošenog na tri kupole na paviljonima. Posle rekapitulacije, po Opservatorijinom računu, metalna konstrukcija sve tri kupole zajedno bila je teška 25.611, a po računu "14 oktobra", 35.819 kilograma, što je, mora se priznati, velika razlika u proceni!

Zamenik direktora Vasilije Oskanjan je pokrenuo i realizaciju jedne, ranije zamišljene, ideje o kupolini u inostranstvu Lalanove fotoćelije za vršenje fotoelektričnih i

polarimetrijskih posmatranja zvezda. Kako su Opservatoriji već bila odobrena sredstva od 400 dolara za ovu namenu, Oskanjan 13. jula 1960. godine (AO, br. 729/60), moli Savet za naučni rad NR Srbije, za njenu hitnu realizaciju, uz objašnjenje: "Primenom ove fotoćelije poveća će se oko 100 puta preciznost merenja koja su do sada na Opservatoriji vršena samo zastarelim vizualnim metodama. Primenom ove fotoćelije (na velikom refraktoru - prim. M. R.) podaci dobijeni na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu, biće istoga ranga kao i podaci dobijeni na najmodernijim opservatorijama".

Po povratku sa bolovanja direktor Protić je, posle dosta sporenja, izdao rešenje i dao dozvolu Računovodstvu Saveta za naučni rad NR Srbije, da Gradjevinskom preduzeću "Novi Beograd", izvrši isplatu duga u iznosu od 9.408.823 dinara, kao i isplatu svih sudskih troškova sa investicionih kredita Opservatorije, odobrenih za 1960. godinu, koji su se vodili kod tog Računovodstva (AO, br. 1055/60).

Pred kraj 1960. godine, "Iskra" iz Zemuna je završila radove na izgradnji i montaži trafo stanice u krugu Opservatorije, vredne 7.000.000 dinara, pa je 15. decembra, investitor Opservatorija, zatražila od Gradjevinske komisije NO grada Beograda, da obrazuje komisiju za njen tehnički prijem (AO, br. 1390/60), a istog dana (AO, br. 1391/60) od Preduzeća za distribuciju električne energije "Beograd", da 17. decembra izvrši i njeno priključenje.

Kad je konačno, bar prema dokumentima - raznim rešenjima, odobrenjima, saglasnostima, isplaćenim potraživanjima, i slično - izgledalo da su svi objekti i poslovi uspešno završeni i da se na Opservatoriji sad mogu usredsrediti, sa novim instrumentima, na nova naučna posmatranja i merenja, ispostavilo se da baš i nije tako.

Na Opservatoriji je, po povratku direktora Milorada Protića sa bolovanja, došlo do vrlo polarizovane situacije izmedju dva shvatanja, jednog koje je zastupao direktor Milorad Protić i Pero Djurković, i drugog na čelu sa zamenikom direktora Vasilijem Oskanjanom, Branislavom Ševarlićem, i Djordjem Nikolićem, a po, reklo bi se, banalnom pitanju - korišćenju minibusa (AO, br. 998/60 i zapisnik sa 15. sednice Saveta AO, od 7. nov. 1960). Vasilije Oskanjan je zbog toga ponudio čak i ostavku na funkciju zamenika direktora Opservatorije. Sa ovim, i drugim problemima na Opservatoriji, akcijom sa Ustanove, upoznato je i Izvršno veće NR Srbije, koje je svoje nezadovoljstvo postojećim stanjem iskazalo odlukom br. 690, od 21. novembra 1960. godine, razrešivši dužnosti dotadašnjeg direktora Opservatorije, Milorada Protića (AO, br. 27/61). Savetu Astronomске opservatorije je samo preostalo da u takvoj situaciji, pošto gornjom odlukom nije određen vršilac dužnosti direktora, donese odluku da Vasilije Oskanjan, naučni saradnik Astronomске opservatorije, zastupa direktora do imenovanja novog direktora. A novi direktor zadugo neće biti imenovan, već će Vasilije Oskanjan, odlukom Izvršnog veća NR Srbije, br. 1411/1, od 25. januara 1961. godine, biti postavljen, za vršioca dužnosti direktora Opservatorije (AO, br. 132/61), čime će ona ući u period duži od dve godine, "de iure", bez direktora.

Ni onaj ko je najviše bio zainteresovan za kvalitetan i što brži završetak ove izgradnje, Astronomska opservatorija, nije bogzna šta uživala u, bar nekim, novogradjenim objektima. Naime, veoma brzo se ispostavilo, a to se i slutilo, ma štaviše i znalo!, da će sa paviljonima, njihovim razmeštajem, sa loše izvedenim kupolama, nekim stubovima instrumenata, te nekim drugim rešenjima, biti grdnih problema.

Još prilikom prijema radova Komisija je u izveštaju "konstatovala da se kupole teško otvaraju i zatvaraju i da će kasnije sa tim ići sve teže i teže, s obzirom na temperaturske razlike, naročito u letnjim mesecima". Ova konstatacija Komisije se obistinila, piše 14. marta 1961. godine (AO, br. 262/61) v, d. direktora Vasilije Oskanjan u dopisu Fabrici "14 oktobar", tako da "kupola na pasažnom paviljonu ne može više uopšte da se otvara, a kupola na meridijanskom instrumentu vrlo teško, tako da su oba ova posmatračka paviljona za nas praktički neupotrebljiva". A kako, objašnjava Oskanjan, Opservatorija u ovoj godini ima planirane obimne naučno istraživačke radove na ovim instrumentima, kao i njihovu reglažu, molimo da hitno preduzmete mere za opravku navedenih kupola, tim pre što je to i obaveza zbog garantnog roka, do 27. marta 1961, a koji još nije istekao.

Samo četiri dana kasnije, 18. marta, Oskanjan dopis slične sadržine upućuje i na adresu Uprave za investicije NR Srbije (AO, br. 281/61). Još jednom ih informišući o podignutim objektima i izvodjačima radova, on ističe: "... radovi su veoma loše izvedeni, tako da se pojedini građevinski objekti ne mogu da koriste za svrhu za koju su podignuti. Ovo naročito važi za paviljon velikog vertikalnog kruga čiji su stubovi počeli da tonu i da se nakreću (na njemu su, prema izveštajima, zadovoljavajuće izvedeni samo molersko farbarski radovi!). Isto tako i kupole, na paviljonu velikog meridijanskog kruga i velikog pasažnog kruga, ne mogu da se otvaraju, tako da ova dva posmatračka paviljona praktički ne mogu da se koriste".

Zbog loše izvedenih građevinskih radova, zaključuje Oskanjan, neće se moći izvršiti ni planirana reglaža instrumenata, te moli Upravu za investicije, da pošalje jednu komisiju koja bi izvršila pregled podignutih objekata i konstatovala činjenično stanje, ali i dala preporuke šta preduzeti u ovom konkretnom slučaju.

Posebne probleme u projektovanju i gradnji zadavao je veliki vertikalni krug, pošto za njega, za razliku od druga dva paviljona, nije bilo fabričkih planova, pa su u dva maha vršene velike naknadne intervencije. Najpre već spomenuto okretanje krovne konstrukcije za 90 stepeni, a drugi put pri kraju gradnje, na intervenciju Djordja Telekija, a posle njegovog povratka sa Pulkova, kad je paviljon nešto proširen, dozdani stubovi za kolimatore i srušeni neki delovi za koje se sumnjalo da mogu imati posledice na vizuru. Neki nedostaci su ipak ostali: debeli zidovi od obične opeke (umesto od durisola kao kod druga dva paviljona), nepovezani stubovi za instrumente i kolimatore, te delimično zaklonjena vizura od horizonta do horizonta, nosačima krovne konstrukcije, kao i pitanje kolimatora na različitim visinama.

O razmerama (ne)shvatljivih propusta u gradnji objekata na Opservatoriji, još eksplicitnije se govori u Obrazloženju petogodišnjeg (1961-1965) plana investicija Astronomske opservatorije, upućenog Savetu za naučni rad NRS (AO, br. 1183/61), gde se pored ostalog kaže: "Tokom 1959. do 1961, investirano je oko 137. 000.000 dinara na izgradnju, ... međjutim, tokom radova došlo je do izvesnih grešaka, čije je otklanjanje neophodno u cilju omogućavanja normalnog rada ovih instrumenata i službi. Od svih građevinskih radova najhitnije je dovodjenje u red paviljona velikog vertikalnog kruga, jer je on u svom sadašnjem stanju i obliku neupotrebljiv za rad (pomeranje stubova za kolimatore, sleganje i pucanje zgrade, neadekvatna konstrukcija krova). Za dovodjenje u red ovog paviljona, biće, očigledno, potrebni obimni radovi jer će cena koštanja biti reda veličine koštanja novog paviljona, i zato nije isključeno da

će konsultacije sa građevinskim stručnjacima pokazati da je zidanje novog paviljona racionalnije rešenje. Zbog toga je za ovaj posao predviđena suma novca potrebna za zidanje novog paviljona, ali se tom poslu neće pristupiti ukoliko stručnjaci utvrde da se popravkama ovaj paviljon može dovesti u red, i to uz manje finansijske troškove.

Za ovaj posao predviđeno je 20.000.000 dinara. Zbog hitnosti potrebno je da ovaj posao bude urađjen u 1962 godini”.

Propusti u izgradnji se i dalje nižu ko na tekućoj traci!

”Prilikom izgradnje paviljona za veliki pasažni instrument, izostala je izgradnja dveju mira sa zaštitnim kućicama. Medjutim, sistematski rad na ovim instrumentima nemoguć je bez ovih mira (repera), te je potrebno da se one što pre izgrade. Za ovaj posao predviđena je suma od 2.000.000 dinara. Izgradnja ovih mira vršiće se, verovatno, u etapama, i to tako što će se već u 1962. godini podići severna mira, dok će se južna podići tek u 1964. godini, kada prema planu, ... treba da bude završeno ispitivanje uticaja novog puta i vratareve kućice, i doneta odluka o njihovom eventualnom uklanjanju”.

Kad su mire u pitanju, o njihovom planiranju i izgradnji neophodno je dati nešto šira objašnjenja!

Glavni i prvi projekat za kućice mira izradio je 1958. godine Gojko Todić. Po tome projektu trebalo je da se izgradi šest mira, po dve za svaki astrometrijski instrument. One za veliki pasažni i veliki meridijanski instrument, trebalo je da se postave po meridijanu, jedna severno a druga južno od svakog instrumenta. One pak dve za veliki vertikalni krug, trebale su biti postavljene po uporedniku, s tim da sve budu odaljene po 70 metara od instrumenta. Ova varijanta bila je kudikamo najskuplja, tim pre ako se zna da Opservatorija nije uopšte ni raspolagala sa mirama, već ih je trebalo naknadno kupovati.

Po drugom projektu iz 1967. godine (dipl. ing. arh. D. Marinković) predviđaju se samo dve mire za pasažni instrument, postavljene po meridijanu, sa po 30 metara severno i južno udaljene od instrumenta, i sa vakuumskim cevima, koje eliminišu problem refrakcije, rešenje koje do tada za ovaj instrument nigde u svetu nije izvedeno. Direktor Opservatorije Pero Djurković, u dopisu (AO, br. 1475/68) Dekanatu PMF-a 1968. godine, ovom planu dodaje još jednu mogućnost: ”Pored ovih mira sa vakuumskim cevima, prema severu, a na odstojanju od 110 metara postoji stub za marku mire koja se slobodno vizira instrumentom, bez upotrebe vakuumske cevi. Na taj način moguće je upoređivanje merenja izvedenih kroz vakuumske cevi i putem slobodnog viziranja severne mire”. Ovaj projekat je urađjen po preporuci i savetima A. Nemiro-a, što bi bila najmanja udaljenost mira od instrumenta medju svim fundamentalnim instrumentima u svetu! Po ovom projektu (bilo je i drugačijih rešenja) promenjena je ranije izgradjena trasa puta od pasažnog paviljona do portirnice, u trasu kakvu danas poznajemo.

Iz 1969. godine postoje dva projekta, oba Projektnog zavoda ”Srbija-projekt”-a. Onaj iz septembra (ing. M. Stefanović) predviđa izgradnju triju mira za veliki pasažni instrument, postavljenih po meridijanu: južna i severna bliža, bile bi udaljene po 30 metara od instrumenta, a ona severna, dalja, 100 metara; po drugom projektu, iz novembra (teh. Ž. Trifunović), južna bi bila udaljena 55 metra od instrumenta, severna bliža, 36 metara, a severna dalja, 260 metara (u tekstualnom delu ovog projekta,

udaljenosti mira su drugačije: 52, 30 i 280 m).

Krajem 1969. godine (AO, br. 1270/69) odlučeno je da se ne gradi dalja severna mira na odstojanju od 100 m, već da se mesto nje u zidu iznad prozora školskog paviljona, koji je u pravcu meridijana velikog pasažnog kruga, ugradi jedna greda, u kojoj bi bilo mesto za smeštaj mirine marke.

Godinu dana kasnije, tokom izgradnje mira, došlo je do još jedne izmene prethodnog plana: Opservatorija obaveštava izvodjača radova Preduzeće "Mašinmont", da je utvrđeno da u školskom paviljonu postoji mogućnost paljenja sijalice mirine marke, preko postojećih telefonskih kablova između školskog paviljona u kome je mirina marka i velikog pasažnog instrumenta, čime je nepotrebno polaganje kabla do udaljenije severne mire (AO, br. 1223/70).

Jedna od privremenih varijanti za pasažni instrument, bila je i korišćenje mirinih objekta nemontiranog malog meridijanskog kruga, žižne daljine 70 metara, ali je i njihovo postavljanje ometao put i vratareva kućica.

Nakon više raznih peripetija, dve mire za veliki pasažni krug će biti završene tek sredinom 1971. godine, a umesto treće, severne dalje, služila je sijalica mirine marke u gredi na školskom paviljonu.

Propustima, u planiranju i izgradnji na Opservatoriji ni tu nije kraj!

"Prilikom izgradnje novih posmatračkih paviljona i vratareve kućice, učinjena je greška od strane geometara, te je zbog toga vratareva kućica došla tačno u pravcu vizure velikog pasažnog instrumenta, i veoma blizu mesta gde treba da bude podignuta južna mira ovog instrumenta. Osim toga, napravljen je nov asfaltni put koji prolazi pored same zgrade i instrumenata, i preko tačke gde treba da bude podignuta južna mira. Put i vratareva kućica će po svemu sudeći ozbiljno ometati rad na ovom instrumentu, te se zbog toga predviđa eventualno rušenje i premeštanje ova dva objekta, na mesta gde neće ometati normalno funkcionisanje ovog instrumenta. Odluka o izvršenju ovoga posla biće doneta na osnovu podataka preliminarnih posmatranja, koji moraju da budu završeni do 1964. godine, kako bi se na osnovu njih moglo tačno utvrditi do koje mere i na koji način ovi objekti ometaju rad instrumenata, pa će se tek posle toga doneti eventualna odluka o rušenju i premeštanju ova dva objekta. Za ovaj rad predviđeno je 5.000.000 dinara, a eventualna izrada predviđena je u 1964. godini".

I Savet Opservatorije je u više navrata, analizirajući ovu problematiku, konstatovao da su "prilikom proširenja Opservatorije učinjene izvesne greške, kako u lokaciji objekata, tako i u samim gradjevinskim radovima, koji se mogu negativno odraziti na rad sa instrumentima", pa je doneo "odluku da se po ovom pitanju zatraže mišljenja (dopis od 7. maja 1960) izvesnog broja opservatorija koje raspolažu takvim instrumentima" (AO, br. 686/60). Sumnje Saveta da su paviljoni "pogrešno locirani i da će biti nužno pomeriti već izgrađeni put i srušiti vratarevu kućicu", svojim mišljenjem ubrzo su potvrdili Hekman iz Hamburga, Dika iz Babelsberga i Etkinson iz Griniča (A. Danjon i Melchior nisu dostavili traženo mišljenje). Prisustvujući Kongresu matematičara, fizičara i astronoma u Beogradu, N. Stojko i R. Etkinson su 21. septembra 1960, posetili Opservatoriju i po uvidu u situaciju složili se da se put i portirska kuća trebaju ukloniti sa postojećeg mesta, ali tek pošto se ispitaју instrumenti i obave prethodni radovi. Po istom pitanju, kao i mogućnosti sarad-

nje u fundametalnoj astrometriji, Branislav Ševarlić, rukovodilac Odeljenja meridijske astrometrije, krajem godine je (od 18. novembra do 17. decembra) boravio na Pulkovskoj opservatoriji kod M. S. Zverjeva (i on je prethodno poslao pismo sa svojim vidjenjem problema) i A. A. Nemira. Po povratku u Beograd Ševarlić je o konsultacijama, zaključcima i preporukama navedene dvojice, Komisiji za fundamentalnu astrometriju, Astronomske opservatorije, 30. decembra 1960, podneo iscrpan izveštaj. Kako su Zverjev i Nemiro (smatramo za potrebno da naglasimo, da je u iniciranju postavljanja astrometrijskih instrumenata i početnoj fazi izgradnje paviljona, više bio konsultovan i angažovan Zverjev, da bi vremenom, prema dokumentima, angažman Nemira, naročito oko izgradnje mira, bio veći), po ovim problemima, za Opservatoriju, bez sumnje bili ponajveći autoriteti, veoma je interesantno videti šta su oni, prema izveštaju, preporučili Opservatoriji, pa ćemo zbog toga preneti njihove značajnije preporuke, a one su sledeće:

1. "Ne vršiti nikakva rušenja pre ispitivanja i dokazivanja potrebe za ovim.
2. Uzajamno promeniti mesta meridijanskom i pasažnom instrumentu. (Odmah da kažemo da je Opservatorija prilikom izgradnje paviljona zamenila mesta pasažnog i meridijanskog instrumenta, što znamo iz činjenice da je na Situacionom planu kruga Opservatorije, projektanta Gojka Todića, meridijanski krug ucrtan upravo tamo gde je danas pasažni krug, i obrnuto, a ovaj predlog bi, pretpostavljamo, značio vraćanje rasporeda paviljona na prvobitni plan - prim. M. R.). Pritom, stub za meridijanski instrument saseći testerom, a ne dletom. Stub za pasažni instrument na vrhu nazubiti i vezati tankim slojem običnog krečnog maltera s monolitnim granitnim pločama, koje takodje s donje strane nazubiti.
3. Podići dve mire za pasažni i jednu (severnu) za meridijanski instrument (Ova treća, za meridijanski instrument nije podignuta). Stubovi da budu od istog materijala kao i stubovi za instrumente, kad već nisu od cigala. Dubina da im je 0,5 m u zdravici, i 0,5 m ispod nivoa smrzavanja tla. Mire da budu u kućicama oko kojih neće biti objekata koji zrače, već trava i drveće. Od puta ih zaštititi rovićima od jednog metra dubine. Ukoliko su bliske putevima, bolje je da su im temelji još dublji".

Njihove preporuke i saveti, grupisani u 4 celine, date su pod ukupno 33 tačke, i zauzele bi dosta prostora pa ih nećemo pojedinačno navoditi, već, pored navedenih, ističemo još neke.

Između ostalog oni nude da pribor za ručno brušenje naglavaka obrtne osovine, koje predlažu, i upućuju kako da se izvede, izradi mehanička radionica Pulkovske opservatorije. Dalje slede uputstva za kolimatore prema instrumentima, ispitivanje libela, ispitivanje instrumenata, mikrometara, izradi probnog kataloga osnovnih zvezda, potom i repernih zvezda, itd. A pre svega, dogovoreno je da šef mehaničke radionice Beogradske opservatorije, radi prenošenja znanja i iskustava, poseti Pulkovsku opservatoriju.

Naglavke obrtne osovine meridijanskog instrumenta, na kojima su ustanovljene pukotine (zbog oksidacije), Opservatorija je poverila na brušenje preduzeću "21 maju" iz Knjaževca, osposobljenom za ovaj posao. Kako brušenje nije eliminisalo pukotine, Preduzeće je izradilo nove, nedovoljne finoće, što nije garantovalo njihovu koaksijalnost posle montiranja na obrtnu osovinu instrumenta.

Čak kad bi i svi pobrojani propusti u gradnji bili otklonjeni, tri fundamentalna astrometrijska instrumenta opet ne bi mogla normalno funkcionisati: za to je bilo neophodno nabaviti dodatnu opremu, bez koje je bilo nemoguće započeti bilo kakav rad na instrumentima! Jedan deo neophodne opreme bio je potreban za veoma precizno ispitivanje kvaliteta pojedinih delova instrumenata, a drugi deo za precizna merenja i određivanja položaja nebeskih tela. Za ovu opremu, od koje bi se jedan deo uvezao iz inostranstva, a drugi nabavio u zemlji, za sve tri službe fundamentalne astrometrije, prema proračunu, Opservatorija je hitno tražila 27.000.000 dinara. Najveći deo ove investicije trebao je da bude realizovan tokom 1962. godine. Pored toga i radionice Opservatorije su trebale izvršiti čitav niz raznih mehaničkih radova, neophodnih za efikasno funkcionisanje instrumenata.

Kad je već reč o novčanim sredstvima, napomenimo samo da je Opservatorija 1960. godine imala ukupan prihod (odnosno dotacije) od 32.194.000 dinara (koliki i rashod), od čega i 400.000 sopstvenog prihoda.

Nije na odmet zapitati se, šta je Astronomska opservatorija u Beogradu dobijala postavljanjem tri astrometrijska instrumenta, odnosno, gde je u ovo vreme bilo njeno mesto u svetu među opservatorijama po vrednosti ovih instrumenata, a time i potencijalnim mogućnostima u naučnim rezultatima iz fundamentalne astrometrije? Potencijalnim zbog toga, što se završetak izgradnje paviljona i stavljanje instrumenata u redovnu funkciju protegao sa kraja pedesetih na početak sedamdesetih, i što vrednost instrumenata nije pratila adekvatna dodatna oprema, kao i dovoljan broj stručnog i naučnog kadra. Mereni suvim matematičkim performansama instrumenata, ovi Astronomske opservatorije u Beogradu, nabavljeni još sredinom dvadesetih godina, dvadesetog veka, prema jednoj tabeli bez broja i datuma, koja sama po sebi mnogo govori, radjena negde 1969/70 godine (prema dokumentima među kojima je nadjena u Opservatorijinoj arhivi), među svojim vrstama zauzimaju sledeća mesta:

Pregled meridijanskih instrumenata u svetu

Veliki pasażni instr.	Veliki vertikalni krug	Veliki meridijanski krug
1. Beograd 19/258	1. Beograd 19/258	1. Monte Mario 22/340
2. Wroclav 17/180	2. Kiev 19/252	2. Liege 20/220
3. Lisabon 16/230	3. Munchen 19/250	3. Barcelona 20/240
4. Pulkovo 15/259	4. Wroclav 17/180	4. Nica 20/230
5. Kodaikanal 15/152	5. Pulkovo 15/196	5. Toulouse 20/235
6. Mitaka 13/212	6. Nikolaev 11/140	6. Greenwich 20/274
7. Paris 12/ 172		7. Mitaka 20/310
8. Nikolaev 11/130		8. Porto 20/302
9. Riga 11/ ?		9. Beograd 19/258

(Prvi broj u tabeli označava prečnik objektiva a drugi žižnu daljinu).

U tabeli za veliki meridijanski krug su dati podaci za čak 26 rangiranih opservatorija po mestima, od kojih se, da navedemo samo podatak za neke, koje zbog prostora nismo uvrstili u tabelu, Pariz nalazi na 18, Berlin na 21, a Vašington na 25 mestu!

Konstatujemo li da je Astronomska opservatorija u Beogradu, po potencijalnim mogućnostima astrometrijskih instrumenata u ovo vreme bila prva na Svetu, samo ćemo potvrditi ono što je veoma dobro vidljivo iz tabele!

(Više podataka o ovim instrumentima, pogotovo o njihovim osobinama, ispitivanju njihovih organa i pribora i organizovanju službi na njima, može se naći u Publikacijama Astronomske opservatorije br. 12, 14 i 36).

Ove 1960. godine na Opservatoriji je bilo mnogo različitih, što redovnih što vanrednih poslova, koji su se neodložno morali izvršiti, što sa postojećim kadrom, u regularnom radnom vremenu, nije bilo moguće, pa je direktor Opservatorije, uz saglasnost viših nadležnih institucija, često posezao za naredjenjima osoblju o plaćenom prekovremenom radu, i do 6 časova dnevno, u trajanju i do nekoliko meseci. Ova naredjenja su se najčešće odnosila na tehničko osoblje, radi: montiranja astronomskih instrumenata (AO, br. 907/60) u paviljonima (Paunović, Kralj i Stojković); i priprema za - na ovim prostorima retku i spektakularnu pojavu - posmatranje potpunog pomračenja Sunca (AO, br. 1269/60 i 1269/1/60) 15. februara 1961. godine (Paunović i Kralj, sa manjim obimom i Tadić, te Stojković i Bojović). Prekovremeno je morao da radi i asistent Dj. Teleki, držeći vežbe sa studentima I godine Astronomske grupe PMF (AO, br. 266/60). Kad su vežbe u pitanju, ovih godina sa studentima Gradjevinskog fakulteta, Geodetskog oteka, na instrumentima u objektima Opservatorije, izvodili su ih prof. Ševarlić i asistenti Šaletić i Milovanović.

Prirodno-matematičkom fakultetu je ove godine učinjen još jedan ustupak: 11. maja su vodjeni razgovori između predstavnika Univerziteta i Opservatorije, na kojima je dogovoreno, da Opservatorija u svom krugu PMF dodeli jedan deo terena radi podizanja jednog paviljona, o čemu je sastavljen zapisnik i precizirani uslovi, koji dogovor je potvrdio i Savet Opservatorije (AO, br. 625 i 686/60). Kasnije potpisani ugovor o ovoj dodeli, nažalost, (do sada) nije pronađen!

Opservatorija je ove godine, pošto je rad na identifikaciji malih planeta intenziviran, ponovo tražila od Matematičkog instituta SAN (AO, br. 501/60), da joj vrati, još 1949. godine preuzetu kartoteku malih planeta, što je Institut, dugi niz godina, pravdajući njeno zadržavanje razlogom "mnogo šireg obima i značaja", odugovlačio da uradi.

Podizanje novih paviljona, a time i formiranje novih službi iz fundamentalne astrometrije, neminovno je zahtevalo novo povećanje broja osoblja, prvenstveno stručnog, a to je dalje Opservatoriji donosilo i nove probleme: gde smestiti nove kadrove, čiji je broj do 1965. godine trebao biti duplo veći, kad su i sa postojećim svi prostori prenatrpani? Direktor Protić je bio mišljenja da je, pored raznih privremenih, trajno i definitivno rešenje ovog problema dogradnja jednog ili dva sprata na centralnoj zgradi! (Izveštaj na sednici Stručnog veća 2. aprila 1960). Ova opcija (pod uslovom da je tehnički izvodljiva) - pored još jedne, da se gradi nova zgrada sa 18 kancelarija i laboratorijama - bila je predviđena i u petogodišnjem planu (1961-1965) Opservatorije, za šta je bila predviđena suma od 60 miliona dinara. Planom je bilo predviđeno i treće rešenje, koje bi, s pogledom unazad, bilo i najbolje, da Izvršno veće osigura izvestan broj stanova pored Opservatorije za njene kadrove, koji bi tako oslobodili stanove u krugu Opservatorije za kancelarijske prostorije (AO, br. 1183/61).

Medjutim, sve su to bila samo pusta maštanja, planovi daleko od realizacije.

Osim primanja novog, Opservatorija se za rad novih paviljona fundamentalne astrometrije spremala i tako, što je neke od postojećeg, iskusnog kadra, slala na usavršavanje u inostranstvo. Tako je Ljubiša Dačić 1959, boravio u Pulkovu, a početkom

1960. godine i dva meseca u meridijanskoj službi Pariske opservatorije (Izveštaj o radu, 30. mart 1960). Kad je asistent, Ljubiša Dačić u pitanju, treba reći i to, da je njemu početkom 1960. godine na Opservatoriji, u okvirima novopokrenutih radova iz fundamentalne astrometrije, bio poveren rad na osnivanju Grupe za određivanje relativnih zvezdanih koordinata na velikom meridijanskom krugu. Osim toga on je polazio i kurs za programere na računskim mašinama IBM, kojima je tada raspolagalo tek nekoliko ustanova u Beogradu, a prihvatio se i uloge programiranja svih računara kojima se bavila Astronomska opservatorija (AO, br. 277/62).

Tim je veći bio gubitak za Opservatoriju, kad je 1962. godine odlučio da je napusti, i zauvek ostane u Parizu.

U toku godine izvedene su i dve popravke na kupoli najvećeg instrumenta Opservatorije, Zeiss refraktora 65/1055 cm, kojim se obavljalo posmatranje dvojnih zvezda. Kupola je spolja obojena i zaštićena od propadanja, a prepravljen je i regulator instrumenta za kretanje cevi durbina po časovnom uglu; izradjeni su posebni mehanički uređaji u radionici Opservatorije, koji su omogućili da se iskoristi (inače napušteni) fabrički regulator, koji dotad nije zadovoljavao namenjene potrebe (AO, br. 1134/60) i postavi asinhroni motor.

Predstojeće potpuno pomračenje Sunca, 15. februara 1961. godine, vidljivo iz naše zemlje, Opservatorija je htela spremno da dočeka: sa zadatkom da predloži konkretan program radova, njihovu organizaciju i potrebna finansijska sredstva, kao i da da sugestije za saradnju sa drugim zainteresovanim ustanovama po obom pitanju, obrazovala je posebnu Komisiju koju su činili, Milorad Protić, Pero Djurković, Ivan Atanasijević, Vasilije Oskanjan i Djordje Teleki.

Krajem oktobra na Opservatoriji su izabrana tri nova naučna saradnika, Vasilije Oskanjan, Ljubiša Mitić i Djordje Teleki (AO, br. 27/61), a Ljubomir Paunović, Milan Simić i Radomir Tadić, za više stručne saradnike (zap. sa 15. sed. Saveta AO, 7. novembra 1960).

Novi predlog sistematizacije radnih mesta Astronomske opservatorije, prihvatio je Odbor za unutrašnju politiku, prema čijoj je organizacionoj šemi (osim direktora i sekretarijata) ustanovljeno osam naučnih grupa (AO, br. 914/60).

Dosta "bure" na Opservatoriji bilo je po završetku izgradnje stambene zgrade: stanovi su bili gotovi a nije bilo pravilnika po kojem bi se raspodelili, pa je (kod direktora) morao intervenisati i Savet Opservatorije, da se proces izrade pravilnika i podela stanova, ubrzaju (AO, br. 488/60).

Položajne plate službenika Astronomske opservatorije i specijalni dodaci, vezano za razne faktore koji ih moduliraju, i ove su godine, uostalom kao i ranijih, bili česta, nikad do kraja rešena tema brojnih rasprava; počev od raznih komisija, uprave, pa do Veća i Saveta Opservatorije.

Savetom Opservatorije od 9. novembra 1959, do 28. juna 1961. godine, predsedavao je dr Djordje Nikolić, na kojoj ga je funkciji nasledio dr Borivoje Rašajski.

..... 1961

Već na prvoj sednici Saveta Astronomske opservatorije u 1961. godini, a 16. po redu, 12. januara, na predlog Stručnog veća, doneta je odluka o imenovanju šefova pojedinih naučnih grupa: Grupe za tačno vreme - dr Zaharije Brkić, honorarni viši naučni saradnik; Grupe za latitudu - dr Branislav Ševarlić, honorarni viši naučni saradnik; Grupe za dvojne zvezde - Pero Djurković, viši naučni saradnik; Grupe za male planete - Milorad Protić, viši naučni saradnik; Grupe za apsolutne rektascenzije - dr Ljubiša Mitić, naučni saradnik; Grupe za apsolutne deklinacije - Djordje Teleki, naučni saradnik; Grupe za relativne koordinate - Ljubiša Dačić (vršilac dužnosti šefa); i Grupe za promenljive zvezde - Vasilije Oskanjan, naučni saradnik (AO, br. 27/61).

Na 17. sednici Saveta Astronomske opservatorije, Vasilije Oskanjan je obavestio Savet da je odlukom Izvršnog veća NR Srbije, br. 1411/1, od 25. januara 1961 (AO, br. 132/61), postavljen za "vršioca dužnosti direktora Astronomske opservatorije".

Za naučno posmatranje retke nebeske pojave, pomračenja Sunca, 15. februara 1961, koja se mogla pratiti sa naših prostora, početkom godine Savezni fond za naučni rad, dodelio je Opservatoriji 4 miliona dinara, koje je posebna komisija raspodelila na više zainteresovanih ustanova za praćenje ovog fenomena: Institutu "Mihailo Pupin", AD "Rudjer Bošković", PMF, Zavodu za geomagnetska merenja i Gradjevinskom fakultetu, tako da je Opservatoriji ostalo nešto više od 1,5 miliona dinara (AO, br. 376/62). Upravo ovaj Opservatorijin angažman, uspeh ekspedicije za posmatranje pomračenja Sunca na Hvaru, mada bez prethodnog iskustva, v. d. direktora Vasilije Oskanjan u izveštaju o poslovanju Opservatorije, Savetu za naučni rad NR Srbije, ocenio je kao "značajnija postignuća ove ustanove u ovoj godini" (AO, br. 1507/61).

Kako je pomračenje Sunca i aktivnost Opservatorije u vezi s tim, do detalja opisana u njenim izdanjima i drugoj literaturi, tako se time nećemo baviti.

Nakon što je kampanja oko pomračenja Sunca minula, na Opservatoriji su se ponovo vratili tekućim problemima, prvenstveno dovodjenju u funkciju postavljenih instrumenata i objekata, kojima je još uvek ponešto važno nedostajalo.

Uredbom Izvršnog veća Narodne skupštine NRS, br. 150, od 25. marta 1961. godine (Sl. glasnik NRS, br. 19/61) Opservatorija je organizovana kao naučna ustanova, u smislu Zakona o organizaciji naučnog rada. Kao osnivači Opservatorije, samostalne ustanove, organizovane na načelima društvenog samoupravljanja, istaknuti su Izvršno veće Narodne skupštine NRS, i Prirodno - matematički fakultet u Beogradu.

Još prilikom prijema radova, Komisija za kolaudaciju je u izveštaju "konstatovala da se kupole teško otvaraju i zatvaraju i da će kasnije sa tim ići sve teže i teže, s obzirom na temperaturske razlike, naročito u letnjim mesecima". Ova konstatacija Komisije se obistinila, piše 14. marta 1961. godine, v. d. direktora Vasilije Oskanjan, u dopisu (AO, br. 262/61) Fabrici "14 oktobar", tako da "kupola na pasažnom paviljonu ne može više uopšte da se otvara, a kupola na meridijanskom instrumentu vrlo teško, tako da su oba ova posmatračka paviljona za nas praktički neupotrebliiva". A kako - objašnjava Oskanjan - Opservatorija u ovoj godini ima planirane obimne naučno istraživačke radove na ovim instrumentima, molimo da hitno preduzmete mere za opravku navedenih kupola, tim pre što je to i obaveza zbog garantnog roka, do 27. marta 1961, a koji još nije istekao.

Dopis slične sadržine, nekoliko dana kasnije, 18. marta 1961, Oskanjan je uputio i na adresu Uprave za investicije NR Srbije, s molbom da pošalju jednu komisiju koja bi izvršila pregled podignutih objekata i konstatovala činjenično stanje, ali i dala preporuke, šta u konkretnom slučaju treba preduzeti. Razloge za ovu molbu Oskanjan ovako formuliše: "Radovi su veoma loše izvedeni, tako da se pojedini građevinski objekti ne mogu da koriste za svrhu za koju su podignuti. Ovo naročito važi za paviljon velikog vertikalnog kruga čiji su stubovi počeli da tonu i da se nakreću. Isto tako i kupole na paviljonu velikog meridijanskog kruga i velikog pasažnog kruga, ne mogu da se otvaraju, tako da ova dva posmatračka paviljona praktički ne mogu da se koriste".

Istog dana, 18. marta, izveštaj o problemu astrometrijskih instrumenata, Savetu Astronomske opservatorije, podnela je i druga komisija - Komisija za fundamentalnu astrometriju, koju su sačinjavali Branislav Ševarlić (predsednik), Zaharije Brkić, Ljubiša Mitić, Djordje Teleki i Ljubiša Dačić.

Posle nekoliko izlazaka na teren ova Komisija je zauzela, i Savetu predložila, ovo stanovište: da se obrazuje kvalifikovana tehničko - građevinska komisija koja bi konstatovala građevinske nedostatke i predložila rešenja za njihovo uklanjanje; da se u ovom trenutku ne donosi konačno rešenje o pogledu lokacije instrumenata za VPI i VMK, bez njihovog prethodnog ispitivanja, odnosno izmicanja puta i vratareve kućice zbog postavljanja mira; da se započne sa ispitivanjem instrumentskih organa VVK (libele i mikrometri) i da se prati naginjanje stubova kolimatora prema centralnom stubu instrumenta (posledica izostanka zajedničke osnove); kao i još nekoliko predloga o slanju naših stručnjaka na Griničku i Pulkovsku opservatoriju, podizanje zajma za kupovinu opreme (dva interferometra) i sklapanje ugovora o saradnji astrometrijskih grupa sa onima Pulkovske opservatorije, te načelno prihvatanje saradnje našeg VMK sa Komisijom 8 MAU, u posmatranjima Južnih uporišnih zvezda za veliki fotografski katalog.

Savet Opservatorije je razmatrao ovaj izveštaj Komisije na 18. sednici, 5. aprila, i doneo sledeću odluku: najpre geološko - mehanički ispitati stabilnost terena u pogledu sleganja i klizanja, i započeti rad na ispitivanju organa instrumenata. Ako ispitivanja pokažu da je teren stabilan i instrumenti upotrebljivi, odmah pristupiti izvršenju građevinskih radova (ispravki konstruktivnih i građevinskih grešaka) koji će omogućiti početak redovnih posmatračkih radova na sva tri instrumenta, rušenju vratareve kućice i dela asfaltnog puta, a potom podizanju nove kućice, kućica za mire i novog puta.

Opservatorija je u ovoj godini planirala da u pomenutim paviljonima izvrši reglažu postavljenih instrumenata. Međutim, zbog loše izvedenih građevinskih radova ona to neće biti u mogućnosti da izvrši (AO, br. 281/61).

U aprilu sa radom je počela još jedna komisija Astronomske opservatorije - Komisija za kadrovska pitanja. Ona je u svom izveštaju Savetu Opservatorije problem stručnih, astronomskih kadrova, identifikovala kao jedan od osnovnih problema Astronomske opservatorije. Na osnovu preporuka Komisije, Savet je doneo odluku da se svim diplomiranim astronomima pošalje cirkularno pismo sa obaveštenjem da na Opservatoriji postoje slobodna mesta, i da se zajedno sa katedrom razmotri stipendiranje studenata (Zapisnik sa 2. i 3. sednice Saveta, 14. oktobra i 21. decembra 1961). Jedna

od preporuka Komisije za obezbeđenje dovoljnog broja srednjoškolaca za studije astronomije, bilo je da se razvije saradnja sa Društvom "Rudjer Bošković", društvom Matematičara, fizičara i astronoma, kao i da Opservatorija pruži pomoć časopisu "Vasiona", jedinom stručno popularnom časopisu, kako bi mu se mogao povećati tiraž, a time i njegovo šire prodiranje među omladinu, i popularizaciju astronomske nauke (AO, br. 277/62).

Međutim, ni od ove inicijative nije bilo gotovo ništa! "Cirkularno pismo je napisano, ali nije konačno poslato, jer ne mogu da se doznaju adrese svih diplomiranih studenata". A ni "pitanje stipendiranja studenata, posle druge godine završenih studija kako je predlagano, nije rešeno, jer rezultati izbornog kolokviuma nisu zadovoljili" (Zapisnik sa 4. sed. Saveta AO, od 22. januara 1962).

Opservatorija je predložila svom Savetu (predlog je bez broja i datuma), što je on i prihvatio, 21. decembra, na 3. sednici, da predloži Savetu za naučni rad NRS, stipendiranje studenata astronomije treće godine studija, bez zaostalih ispita, Verice Radogostić, Snežane Mali i Dragomira Olevića, u visini od 15 hiljada dinara. Sa Olevićem je kasnije 20. februara 1963. i zaključen ugovor o stipendiranju (AO, br. 291/63) u visini od 12 hiljada mesečno, počev od 1. septembra 1962. godine, dok za druge dve studentkinje nema podataka o stipendiranju, a nije ga po saznanju ni bilo.

Na 2. sednici Saveta Astronomske opservatorije, 14. oktobra 1961. godine, razmatran je i usvojen veoma ambiciozan petogodišnji (1961 - 1965) plan naučno - istraživačkog rada osam grupa, formiran na bazi dorade i usavršavanja postojećih instrumenata i završetka montiranja i otpočinjanja rada novih, astrometrijskih instrumenata, što je pretpostavljalo i nove, veoma značajne investicije za njegovo ostvarenje. Samo za finansiranje naučno - istraživačkog rada u ovoj godini bila je predviđena suma od 40 miliona dinara, ali ju je Fond za naučni rad, skesao na 33 miliona, što je opet dovelo do smanjenja broja predviđenih tema, reduciranja plana nabavki i neprimanja već planiranih novih stručnih radnika; kako su i odobrena sredstva Ustanovi stavljana na raspolaganje po nekoliko miliona mesečno, k tome, velik deo i kasno, krajem godine ritam rada i razvoj Opservatorije bio je skopčan sa dosta teškoća (AO, br. 1507/61).

U sklopu ovog plana usvojen je i predlog o naučnoj saradnji sa Pulkovskom opservatorijom.

Postojećem Savetu Astronomske opservatorije mandat je istekao 28. juna 1961, kad je, na 1. sednici, izabran novi u sastavu: dr Borivoje Rašajski, predsednik Saveta, ing Radimir Bojčić, dr Konstantin Orlov, dr Ivan Atanasijević, dr Branislav Ševarlić i dr Zaharije Brkić spoljni članovi, dr Vasilije Oskanjan, po položaju, a Pero Djurković, Ljubomir Paunović, Milorad Djokić i Ljubiša Dačić, kao članovi iz kolektiva. Mandat ovom sastavu trajao je do 21. septembra 1963, (osim Ljubiše Dačića, koji je Opservatoriju, a time i Savet, napustio septembra 1962. godine) za koje vreme će održati 18 sednica.

Na 3. sednici Saveta Opservatorije, održanoj 21. decembra 1961, na osnovu referata referenata, u zvanje asistenata su jednoglasno reizabrani Jelisaveta Arsenijević i Ljubiša Dačić, a za stručne saradnike izabrani su Sofija Sadžakov i Ivan Pakvor, koji su prethodno (14. novembra) primljeni na rad na Opservatoriju (Zanimljivo je napomenuti da tada, iako se prijavio na raspisani konkurs, i nastojanja Opservatorije

da prima diplomirane astronome, nije bio primljen diplomirani astronom Nikola Milinski, iz razloga ugovorne obaveze prema NOO Šabac, od kojeg je primao stipendiju, i koji se nije saglasio sa takvom mogućnošću!).

Na XI Kongresu Medjunarodne astronomske unije, održanom od 15. do 24. avgusta ove godine u Berkliju, SAD, na predlog Saveznog saveta za naučni rad, u svojstvu pozvanog učesnika prisustvovao je v. d. direktora Vasilije Oskanjan, sa kojeg posebno ističe sastanke i razmenu iskustava sa trojicom najpoznatijih stručnjaka iz oblasti fotoelektrične fotometrije, a u svrhu namere izgradnje jednog specijalnog fotoelektričnog fotometra za potrebe Astronomske opservatorije (AO, br. 1252/61).

Ljubiša Mitić je i ove godine, u novembru, proveo 20 dana na stranim opservatorijama. Ovaj put je sa Ljubomirom Paunovićem, posetio više opservatorija u Poljskoj: u Varšavi, Ostravi, Poznanju, Vroclavu, ... Ona u Vroclavu jedina je, pored Pulkovske opservatorije, imala veliki pasažni instrument, od ranije aktivan, što ih je posebno interesovalo u vezi razmene iskustava i saznanja, a sve u cilju stavljanja našeg pasažnog instrumenta u radnu funkciju (Izveštaj Mitića o boravku od 31. januara 1961).

Kao predstavnik Astronomske opservatorije, Pero Djurković je početkom oktobra (od 6 do 11) u Dubrovniku učestvovao na Simpozijumu organizovanom povodom 250 godišnjice rođenja Rudjera Boškovića.

..... 1962

Predlog plana naučno - istraživačkog rada Astronomske opservatorije za 1962. godinu, izradjen na bazi petogodišnjeg plana (1961 - 1965) naučno - istraživačkog rada, donet krajem prošle, početkom ove godine doveden je u ozbiljno pitanje - iz dva osnovna razloga.

Prvi je bio neusklađenost elaborata Grupe za relativne koordinate i Grupe za apsolutne deklinacije, koji nisu bili usklađeni sa geološkim ispitivanjem terena, kao i elaborat Grupe za apsolutne rektascenzije, koji je tada izostao (zbog bolesti šefa grupe, Lj. Mitića), ali i problema brušenja čepova i njihovog ispitivanja.

Drugi, znatno veći problem bila je činjenica da Opservatorija ni do aprila 1962, ni približno nije znala kolika će joj suma novca biti stavljena na raspolaganje tokom ove godine. Sve što je uspela saznati kod Fonda za naučni rad Srbije, bilo je, da bi ta suma otprilike mogla biti nešto malo veća od one odobrene prošle godine. Ova činjenica dovela je Opservatoriju u vrlo neprijatnu situaciju, jer je petogodišnjim planom bilo predviđeno povećanje broja kadrova i proširenje materijalne baze nekih službi u ovoj godini. Suočena sa ovom činjenicom, Opservatorija je morala tako revidirati plan, da on ostane u okvirima petogodišnjeg, ali sa najminimalnijim sredstvima koja omogućavaju samo održavanje tekućih poslova na dotadašnjem nivou i sa postojećom opremom. Novina u planu bila je samo rad triju novih astrometrijskih grupa, dabome, sa minimalnim sredstvima.

Pored već opšte poznate činjenice da je Opservatorija, raznim ustanovama, širom Jugoslavije, ustupala i posudjivala na upotrebu razne instrumente, ona ih je, isključivo one manje, za svoje razne potrebe i posudjivala od drugih, najčešće od Geografskog instituta JNA (GIJNA). Tako je 1962. godine od GIJNA na posudbi imala: dva astronomska časovnika marke "Rifler", jedan hronograf sa tri pera, jedan univerzalni

teodolit marke "Wild", i jednu libelu (AO, br. 260/62 i 357/62). Još jedan, treći, uzela je od Instituta "Mihajlo Pupin". Zauzvrat, Opservatorija im je posudjivala neke svoje instrumente i omogućavala razne stručne, tehničke usluge u svojoj radionici.

Opservatorija je pomoć dobila i od jedne Vojne pošte iz Zemuna: odobreno joj je da može za svoje potrebe (geografske širine) da koristi podatke Aerološke stanice u Beogradu (AO, br. 726/62).

I pored navedenih teškoća, Opservatorija je od 1. maja 1962, u stalni radni odnos kao stručnog saradnika primila Georgija Popovića, diplomiranog astronoma, koji je još od 1. novembra 1960, na Opservatoriji radio na osnovu ugovora o honorarnoj službi.

Problem sa kupolama, odnosno izvodjačem "14 oktobrom", nikako da se reši, pa Opservatorija 10. maja (AO, br. 593/62) ponovo traži da se pošalju dva majstora, od kojih jednog elektrozavarivača, da završe posao da bi se moglo otpočeti sa radom u paviljonima.

Tek 2. jula Vasilije Oskanjan je na sastanku šefova službi, prisutne mogao obavestiti da je Opservatoriji odobren kredit za 1962, u iznosu od 40 miliona dinara, tako da je sa neutrošenih 2.687.000 iz prošle godine, suma kojom je raspolagala iznosila ukupno 42.687.000 dinara.

Iako je Pravila o organizaciji i radu Astronomske opservatorije, Savet Opservatorije doneo još 28. juna 1961. godine, na snagu su stupila tek kad ih je potvrdio Sekretarijat za opštu upravu Izvršnog veća NR Srbije, 12. aprila 1962. godine (br. 20773). Prethodno, to je 22. januara učinio i predsednik Saveta za naučni rad NRS, (Živan Vasiljević), a potom, 14. marta (br. 1229/1), i Državni sekretarijat za poslove finansija NRS.

Stupanjem na snagu ovih Pravila, dotadašnje Stručno veće dobilo je novo ime - Naučno-stručni kolegijum (održao 36 sednica). Na istoj sednici doneta je i odluka da se, prema elaboratu Ljubomira Paunovića, pristupi popravljanju kupola velikog pasažnog i velikog meridijanskog instrumenta, u dogovoru sa "14 oktobrom" iz Kruševca, kao i odluka da se Lj. Paunoviću i M. Kralju "dodeli pismena pohvalnica i eventualno neka novčana nagrada, za izvanredno zalaganje u radu oko dovodjenja u rad kupola na novim paviljonima".

I zbilja, Ljubomir Paunović i Milan Kralj će u novembru, za rešenje problema kupola ova dva paviljona, dobiti i novčanu nagradu: Paunović 35.000 a Kralj 30.000 dinara (AO, br. 1380/1/62).

Na sledećoj sednici Naučno-stručnog kolegijuma, doneta je odluka da Kolegijum sačinjavaju samo šefovi grupa.

Osetno nezadovoljstvo šefova službi, na sastanku 4. oktobra, izazvale su dve molbe Ljubiše Dačića, v. d. šefa Službe za relativne koordinate: jedne u kojoj traži neplaćeno odsustvo od mesec dana, i druge u kojoj traži neplaćeno odsustvo od 6 meseci. Prva mu je prihvaćena (AO, br. 1074/62), a druga jednoglasno odbijena uz pretnju da će dobiti otkaz na službu, ukoliko i dalje bude na njoj insistirao i ne dodje blagovremeno na posao. Naime, Dačić je spojio godišnji odmor i odobreni mesec dana odsustva (od 15. septembra do 15. oktobra), i otišao u Pariz radi venčanja (sa francuskom državljankom). Kako se ni sedam dana po isteku odobrenog odsustva nije javio na posao, v.d. direktora Vasilije Oskanjan je doneo rešenje (AO, br. 1274/62)

kojim mu po sili zakona prestaje služba na Opservatoriji, što njemu i nije teško palo, pošto je, po svemu sudeći, već ranije doneo odluku da posle ženidbe ostane da živi i radi u Parizu. S obzirom na njegova stručna znanja i kvalitete, bio je ovo veliki kadrovski gubitak za Opservatoriju.

Na sledećem sastanku šefova grupa održanom 18. oktobra (AO, br. 1292/62), doneta je odluka, a po zahtevu Saveta za naučni rad NRS, da Opservatorija na sebe primi izdavanje publikacije "Godišnjak našeg neba", svojevremeno, 1929, pokrenute na Opservatoriji, a koju je kao i ranije uređivao Vojislav Mišković, samo od 1953. u redakciji Astronomsko - numeričkog instituta SAN. Istovremeno Savet je odlučio da primi i kalkulatora (R. Mitrinović) koji je radio u Institutu na ovoj publikaciji (AO, br. 1298/62).

U jednom dokumentu naslovljenom kao, Budući radovi na instrumentima fundamentalne astrometrije u Beogradu, datiranom sa septembrom 1962, i potpisanom od strane Dj. Telekija i Lj. Mitića, o navedenim instrumentima su dati neki stručni i precizni podaci, pa ih prenosimo: "Za meridijanski krug i pasažni instrument izrađeni su paviljoni identičnog oblika: čelični polucilindar, visine 7 metara, sa otvorom u meridijanu širine 2,5 metara. Paviljon vertikalnog kruga je paralelopiped, visine tri metra, izrađen od cigle, sa ravnim čeličnim krovom (maksimalni otvor na kupoli iznosi 5 metara). Visina centralnih stubova je 5 metara.

Paviljoni su razmešteni tako, da su meridijanski i pasažni instrument približno na istoj paraleli, a vertikalni krug je u temenu skoro jednakostraničnog trougla, severno od druga dva paviljona. Njihova međusobna rastojanja su 75 - 85 metara.

Posmatranja na ovim instrumentima još nisu započeta. Glavni razlog je to, što izgradnja paviljona nije izvršena solidno, na zgradama su se pojavile pukotine i kupole se nisu mogle otvarati. Ovih dana je završeno osposobljavanje paviljona za meridijanski krug i pasažni instrument.

Ova dva instrumenta najverovatnije da će najpre početi rad. Pošto budu završena već započeta ispitivanja instrumentskih organa, pristupiće se posmatranju eksperimentalnog kataloga. Na ovaj način dobiće se slika o kvalitetu instrumenta. Posle toga meridijanski krug uključiće se u međunarodnu akciju određivanja relativnih koordinata zvezda, a pasažni instrument usmeriće svoju aktivnost na dobijanje apsolutnih rektascenzija zvezda.

Na pasažnom instrumentu probna posmatranja počeeće 1963. godine.

Apsolutnim metodama će raditi i vertikalni krug čim njegov paviljon bude osposobljen za rad.

Dakle, sa ova tri instrumenta fundamentalne astrometrije, Beogradska opservatorija pristupiće izradi kataloga apsolutnih i relativnih rektascenzija i deklinacija zvezda. Zadaci su dugoročni i zato traže temeljnu pripremu i dobre uslove za rad".

Rad grupa za fundamentalnu astrometriju bio je predmet rasprave i na 4. sednici Naučno - stručnog kolegijuma, 15. novembra. Za ovu priliku V. Oskanjan je uz pomoć šefova grupa sastavio i podneo iscrpan Izveštaj o radu grupa. Po grupama, odnosno instrumentima, tada je konstatovana ovakva situacija:

Radionica Astronomске opservatorije je ove godine zajedno sa Preduzećem "14 Oktobar" iz Kruševca, izvršila velike prepravke na kupoli velikog pasažnog instrumenta, sprečila prodiranje kiše, i konačno je osposobila za normalno funkcionisanje. Ostalo

je još da se završi ispitivanje mikrometra instrumenta, popravi motor za praćenje i izvrši reglaža instrumenta. Za kompletiranje potrebnog instrumentarija, Savet za naučni rad NRS, odobrio je kredit od 6 hiljada dolara za nabavku interferometra ispitivača libela i jednog štampanog hronografa, koji bi na Opservatoriji trebalo da budu već prvih meseci sledeće godine, a čitav posao oko reglaže instrumenata, ispitivanja naglavaka i šlifovanja, do kraja 1963. godine.

Od sva tri fundamentalna astrometrijska instrumenta, konstatovano je, veliki meridijanski krug imao je najmanje grešaka i nedostataka. Ispostavilo se da će njegov najveći "nedostatak" biti njegov najbolji poznavalac i šef grupe Ljubiša Dačić, naravno ne zato što nije imao potrebne kvalifikacije za taj posao, nego zato što je u jeku ispitivanja organa instrumenta, napustio Opservatoriju, a njemu dodeljeni mladi asistenti Sofija Sadžakov i Ivan Pakvor, nisu za to bili osposobljeni. Kao najbolje rešenje u ovom slučaju, predloženo je da Djordje Teleki, šef Grupe za apsolutne deklinacije (uz asistenciju Ljubiše Mitića), za rad na ovom instrumentu osposobi Sofiju Sadžakov i još jednog asistenta, koji bi trebalo da bude primljen, do te mere, da mogu potom biti poslani na specijalizaciju u Pulkovo.

Za razliku od prethodna dva instrumenta, veliki vertikalni krug je bio u takvom stanju, da je na njemu bio nemoguć bilo kakav posmatrački rad, bez veoma krupnih popravki koje bi koštale više nego zidanje novog paviljona. Zbog navedenog, Naučno - stručni kolegijum je stao na stanovište da bi trebalo sazidati novi paviljon, za šta su i zatražena potrebna novčana sredstva. To je bio predlog i M. Zverjeva, stručnjaka za meridijansku astrometriju sa Pulkovske opservatorije, koji je prilikom posete Opservatoriji, septembra 1962, i predložio izgradnju novog paviljona. Šefu grupe Djordju Telekiju je preporučeno, da ispita one organe instrumenta (ravninu vertikalnog limba, mikroskop-mikrometra i libelu instrumenta), koji se mogu ispitati nezavisno od konačnog postavljenja instrumenta.

I šef Meridijansko - časovne službe, Zaharije Brkić, žalio se v.d. direktora Oskanja- nu na probleme koje je u službi imao sredinom godine: Za nekoliko poslednjih meseci rad na hronografu se toliko pogoršao da je ovim uveliko dovedena u pitanje tačnost meridijanskih posmatranja kao i prijem časovnih signala, a uzrok tome je, kako su kalkulatori приметili, nepravilan rad hronografa do kojeg dolazi zbog slabog napona električne energije, pa traži hitnu intervenciju (AO, sl. 3. jul 1962). Ovaj problem se javljao kao posledica manipulacije Preduzeća za distribuciju električne energije, koje je još 1961. prilikom zamene transformatora na Opservatoriji, umesto predviđenog, ugradilo transformator manje snage, tako da je Opservatorija imala stalno napon, umesto 220, samo 180 V (AO, br. 934/62).

Opservatorija je ove godine planirala adaptaciju jedne prostorije za elektronsku laboratoriju, međutim, u toku izvođenja radova nadjeno je drugo rešenje: sklopljen je ugovor sa Vojno geografskim institutom JNA, kojim je Institut preuzeo tu obavezu na sebe.

Naučno-stručni kolegijum Astronomske opservatorije, čiji je osnovni zadatak bio, organizovanje i uzdizanje na viši nivo naučnog i stručnog rada na Opservatoriji, pre donošenja Pravila Opservatorije, funkcionisao je kao Stručno veće, koje su sačinjavali svi naučni i stručni saradnici Ustanove. Međutim, kako je poslednje dve godine broj naučnih i stručnih saradnika prilično porastao, Kolegijum je postao glomazno telo, pa

je na sednici, 9. oktobra 1962, odlučeno da se Savetu Opservatorije predloži da njegovi članovi budu samo šefovi organizacionih jedinica. Savet je usvojio ovaj predlog i doneo odgovarajuću odluku, tako da je Kolegijum od 10. novembra počeo da funkcioniše u novom, užem sastavu.

Odlukom Saveta Opservatorije od 26. novembra, a na predlog referenata, za stručnog saradnika primljen je Milan Mijatov, diplomirani astronom. Ovde ističemo da se na raspisani konkurs Opservatorije javio, još jedan od trojice astronoma koji su diplomirali 1962, Zoran M. Ivanić (treći Kubičela je već radio na Opservatoriji), ali je prednost, prvenstveno zbog završenog kursa za programere na mašinama IBM, dobio Mijatov (AO, br. 1611/62), a za Ivanića je doneta odluka da se primi honorarno za stručnog saradnika, što on, kako za to nema podataka, verovatno nije prihvatio, ili nije odobreno njegovo postavljenje.

Na osnovu referata referenata, za asistente su odlukom Saveta, 26. XI 1962, izabrani Aleksandar Kubičela i Radomir Grujić. Odlučeno je i da se za rukovodioca organizacione jedinice sekretarijata, postavi Borjanka Ćirić, a za rukovodioca biblioteke Dojna Serafin.

Kad je Djordje Teleki, od Saveta Opservatorije, zatražio saglasnost da otputuje u Madjarsku zbog ispitivanja libela, takvoj nameri se odlučno i argumentovano usprotivio, takodje član Saveta, Ljubomir Paunović, koji je, na traženje Telekija, svoje primedbe obrazložio opširno i u pisanoj formi (AO, br. 1662/62), i tom prilikom izneo još neka zapažanja o, po njegovom mišljenju, negativnim pojavama na Opservatoriji. Sadržajem Paunovićevog pisma Savetu, nećemo se baviti, ali ga ističemo kao značajan dokument o prilikama na Opservatoriji u to vreme, ali istovremeno i o poziciji koju je šef tehničke službe tada imao u struci i upravi Opservatorije.

Problem ispitivanja libela Opservatorija je rešila kupovinom ispitivača od "Askania Werke", vrednosti 1.500 dolara, od sume od 6.000 dolara, koliko joj je bilo odobreno za nabavku dopunskog pribora za fundamentalne astrometrijske instrumente (AO, br. 1526, 1637/62 i 761/63). Za neutrošenu glavninu od 4.500 dolara, preduzela je potrebne korake da joj se prenesu u sledeću godinu (imala je zakonsku obavezu da ih utroši ove godine), kad bi izvršila predviđene nabavke.

No ni Paunovićeve, uglavnom dobre i argumentovane ideje, nisu uvek prolazile! Elem, kad je 17. novembra 1962, (tri dana pošto je ispunio uslov za penziju!) dopisom (AO, br. 1455/62) od uprave Opservatorije zatražio, i obrazložio, da se zbog velike prašine i buke, te povećanja poslova i razvoja mašinske, livačke i grubo mašinske službe, stolarska radionica izmesti iz prizemlja radionice u magacin rezervoara, a mašine iz mehaničke sa sprata, spuste u prizemlje na mesto stolarske, iz postojećeg, današnjeg stanja, znamo da mu ta molba nije usvojena. Umesto odgovora na njegov dopis, na margini onog njegovog, nalazimo kratki zapis rukom, zašto nije došlo do predloženog premeštanja: "1. zgrada nestabilna, 2. finan. sredstva, i 3. uznemiravanje stanara" (u zgradi rezervoara - prim. M. R.).

Nedugo posle ovog, nije prihvaćen ni drugi njegov predlog: da mu se za rad na servisiranju časovnika dodeli kupatilo na spratu glavne zgrade (u tom kupatilu, danas manjoj kancelariji, ispisani su i ovi redovi iz prošlosti Opservatorije! - prim. M. R.). Ovaj put je i u pisanoj formi dobio odgovor: "... drug Protić, sopstvenik stana u istoj zgradi, izjavio je da se njime koristi, te prema tome ne dolazi u obzir za raspored i

upotrebu u smislu Vašeg predloga" (AO, br. 1466/62).

Usko vezan sa prethodnim, nije prošao ni njegov treći, sa današnjeg aspekta Ustanove, reklo bi se, konstruktivan predlog, iznet tokom kratkog vremena, a reč je o sledećem. Ostankom Ljubiše Dačića u Parizu, njegov stan u krugu Opservatorije je ostao slobodan, pa je trebalo odlučiti šta sa njim. Paunović je na 1. vanrednoj sednici Naučno - stručnog kolegijuma 10. novembra (zapisnik 1. van. sednice b. b.) predložio, "da se Milorad Protić preseli u taj stan", a da se njegov stan u upravnoj zgradi, "pretvori u kancelarije". Drugačiji predlog (nećemo se baviti njegovim detaljima) imao je predsedavajući sednicom Vasilije Oskanjan, za čiji je predlog glasala većina članova Kolegijuma.

Krajem novembra (1962) članovi Grupe za promenljive zvezde, Vasilije Oskanjan, Jelisaveta Arsenijević i Aleksandar Kubičela, u cilju "proširenja vidika" Grupe, "mogućnosti ostvarenja tešnje saradnje", i merenja fotoćelija Astronomske opservatorije, posetili su više srodnih instituta u Ljubljani i Zagrebu (AO, br. 1581/62).

Izveštaje naučnih grupa o radu u 1962. godini, Savet Astronomske opservatorije razmatrao je na 12. sednici, 14. februara 1963. godine (AO, br. 335/63), iz kojih za svaku grupu dajemo njen poimenični sastav, sa zvanjima i ulogom svakog pojedinaca u grupi, koji su krajem 1962. i početkom 1963. godine izgledali ovako:

1. Grupa za tačno vreme i geografsku dužinu - šef Grupe bio je Zaharije Brkić, a tehnički saradnici za računsku obradu meridijanskih posmatranja, Dragutin Djurović, Milutin Jovanović i Radovan Momčilović, od kojih su prva dvojica bili i posmatrači. U obradi podataka učestvovali su i Milan Simić, viši stručni saradnik za računsku i stručnu obradu podataka, i Milenija Čuberović, pomoćni kancelarijski referent (zbog prijema časovnih signala u ovoj grupi je bilo uvedeno dežurstvo svakog popodneva, kao i nedeljom i praznikom).
2. Grupa za izučavanje promene geografske širine - honorarni šef Grupe, s polovinom radnog vremena, bio je Branislav Švarlić, posmatrači su bili Radomir Grujić, stručni saradnik i Milorad Djokić, tehnički saradnik, a kao kalkulatori Branislava Kubičela i Nadežda Djokić, tehnički saradnici. Sa grupom je ove godine delomično saradjivao i Djordje Teleki, šef Grupe za apsolutne deklinacije.
3. Grupa za apsolutne deklinacije - ova Grupa, čiji je šef bio Djordje Teleki, kojoj je tek od 1. septembra, najpre privremeno a onda za stalno, dodeljen i drugi član, Sofija Sadžakov, zbog poznatih problema sa paviljonom i instrumentom, nije imala mnogo prostora za stručni rad.
4. Grupa dvojnih zvezda - rukovodilac ove Grupe bio je Pero Djurković, a njeni članovi Georgije Popović, stručni saradnik od 1. aprila 1962, i Danilo Zulević, tehnički saradnik od 1. jula 1962, inače student.
5. Grupa za male planete komete i satelite - uz šefa ove Grupe Milorada Protića, u njoj je radila i Ružica Mitrinović, naučni saradnik.
6. Grupa za promenljive zvezde - imala je tri saradnika: Vasilije Oskanjan, šef Grupe, Jelisaveta Arsenijević, asistent, i Aleksandar Kubičela, tehnički saradnik (diplomirao septembra t. g.).
7. Grupa za apsolutne rektascenzije - ova Grupa je do 9. oktobra imala samo jednog člana, šefa Ljubišu Mitića, kad joj je pridodat i Ivan Pakvor, stručni saradnik.
8. Grupa za relativne koordinate - šef ove Grupe i njen jedini član bio je Ljubiša

Dačić, koji je polovinom godine napustio Opservatoriju, pa je rad u njoj, u drugoj polovini godine, bio gotovo zamro.

Ove godine u vremenu od 26-29. septembra, Astronomska (i Meteorološka) opservatorija obeležila je i proslavila 75. godišnjicu svoga postojanja svečanim skupom, sa mnogo uvaženih gostiju iz zemlje i inostranstva (među kojima i M. S. Zverjev, Bela Balaš, Krištof Serkovski, ...) radnim sastancima i izletom.

Povodom ove godišnjice održan je i Simpozijum astronoma Jugoslavije, na kojem su podneta 32 referata, od kojih 16 saradnika Opservatorije, prvenstveno iz istorije astronomije u Jugoslaviji. Pod tim naslovom, sa podnetim referatima, objavljena je 1968. godine, Publikacija Astronomske opservatorije u Beogradu, br. 12.

Ono što danas znače računari, početkom 60-tih to su bile "računske mašine", kojih je Opservatorija na dan 1. marta 1962. imala 18 komada, i to: 12 mehaničkih, 4 električne, i 2 električne sa kontrolnom trakom. Od toga broja, devet ih je tada bilo ispravnih, a jedna na posudbi. Kako imamo i podatak da ih je pre 1952. nabavljeno 7, 1953. god. 2, 1955. god. 7, 1960. i 1961. po 1, ne treba da čudi što ih je toliko neispravnih (AO, br. 278/62).

Opservatoriju su ove godine posetili i dr B. V. Kukarkin, dr G. A. Čebotarjov i A. M. Lozinski, kojom su prilikom razmatrani razni problemi Opservatorije kao i oni iz oblasti astronomije.

U junu ove godine na Opservatoriji je, "u vezi sa različitim dužnostima oko podizanja astronomsko - geodetske posmatračke tačke u Ljubljani, boravio Bogdan Kilar, kamo ga je uputilo Geodetsko - komunalno odeljenje Fakulteta za arhitekturu, gradjevinarstvo i geodeziju (AO, br. 751/62).

Ako je i realizovano ono što u dopisu Domu sindikata 18. septembra (AO, br. 1100/62) najavljuje v. d. direktora Vasilije Oskanjan, tražeći od Doma na posudbu 20 stolica, Opservatorija je toga dana imala zaista izuzetnog i nesvakidašnjeg gosta: "Astronomsku opservatoriju u Beogradu posetiće večeras sovjetski kosmonaut German Titov, gde će mu biti priredjena i svečana večera".

I ove godine minibus Opservatorije bio je veliko olakšanje za dolazak i odlazak sa posla, prvenstveno njenih 12 radnika i službenika, putnika, ali i ostalih i njihovih porodica: svakodnevno je dva puta dnevno ulicama "M. Rakića", i "Bulevarom revolucije" saobraćao do Pravnog fakulteta (AO, br. 819/62).

..... 1963

Tri novopodignuta paviljona sa fundamentalnim astrometrijskim instrumentima, veliki pasažni, veliki vertikalni i veliki meridijanski krug, odnosno službe (ili grupe) koje su svoj rad zasnivale na ovim instrumentima, Služba za apsolutne rektascenzije, Služba za apsolutne deklinacije i Služba za relativne koordinate, kojima je Opservatorija pridavala veliki značaj u svom budućem radu, i ove godine su joj zadavale najviše briga.

Briga je bila tim veća što je Medjunarodna astronomska unija od Opservatorije očekivala da se što pre uključi u izradu zvezdanih kataloga.

Poseban akcenat na Opservatoriji je stavljen na izučavanje osobina pojedinih organa instrumenata, kao i instrumenata kao celine, jer je samo taj put vodio do uspešnih i kvalitetnih posmatračkih podataka.

Pred Službom za apsolutne rektascenzije, stajao je zadatak da tokom ove godine na velikom pasažnom instrumentu izvrši sledeće poslove: ispita mikrometre, postavi hronograf i osvetljenje, obavi astronomsko određivanje obrta mikrometra, uravnoteženje instrumenta i postavljanje kolimatora sa velikog meridijanskog kruga. Taj deo poslova, po planu je trebao biti završen do početka juna, kad bi otpočela tromesečna eksperimentalna faza. Kako Opservatorija još uvek nije uspevala da nabavi ispitivač libela, završetak njihovog ispitivanja pomeren je na sam kraj godine, do kad je bila predviđena i izrada elaborata o mirama za pasažni instrument, kojima se željelo znatno poboljšati instrument. Nosioci ovog posla u Službi bili su njen šef Ljubiša Mitić i Ivan Pakvor.

Kako veliki vertikalni krug, početkom 1963. godine, zbog više učinjenih propusta i grešaka, uopšte nije mogao da služi svojoj nameni, Službi za apsolutne deklinacije prioritet je bio njegovo dovodjenje u tehnički ispravno stanje, za šta je planirano punih devet meseci rada, prvenstveno tehničke službe Opservatorije. Za vreme ovih poslova istovremeno bi se odvijalo i određivanje progresivnih i periodičnih grešaka i mrtvog hoda okularnog mikrometra, ispitivanje periodičnih grešaka 6 mikroskop mikrometara, te ispitivanje ispitivača libela, da bi do kraja godine bilo završeno i ispitivanje velikog kruga instrumenta, određivanje grešaka podeoka na svakih 5 stepeni i dobijanje potpunije slike o ravnini kruga.

Problem sa meridijanskim krugom, odnosno Službe za relativne koordinate, bio je kudikamo drugačiji. Odlaskom Ljubiše Dačića sa Astronomske opservatorije, Ustanova je ostala bez saradnika koji je bio osposobljen za rad na instrumentu, pa je rad na velikom meridijanskom krugu morao biti privremeno, ali za duži period, obustavljen. Po pitanju rešenja ovog problema na Opservatoriji se smatralo da je najcelishodnije da se od mlađih saradnika uključenih u druge dve grupe fundamentalne astrometrije, posle određenog perioda osposobljavanja u ovim grupama, odvoje dva saradnika i upute na rad na veliki meridijanski krug, sa zadatkom da na njemu izvrše sva prethodna određivanja konstanta i eventualno započnu neku kraću seriju posmatranja. Tek posle toga ovi saradnici bi bili upućeni na Pulkovsku opservatoriju radi daljeg stručnog osposobljavanja. Prema proceni, izdvajanje odnosno prelazak ovo dvoje saradnika na meridijanski krug, bilo bi realno tek krajem ove, odnosno početkom sledeće godine (AO, br. 761/63, 14. sednica Saveta AO).

U jednom momentu, ne znajući kako da reši kadrovske probleme vezane za ovaj instrument, Opservatorija se sa jednim Predlogom za saradnju na radovima iz oblasti fundamentalne astronomije, 9. aprila 1963, obratila Vojnogeografskom institutu JNA (predlog je zapravo kopija originala na kojoj je ispod teksta rukom dopisano "Original poslat general-majoru Dragoslavu Petroviću", ali smo sigurni da je to bio Vojnogeografski institut JNA). U navedenom dopisu, bez potpisa i broja, drugoj strani se nudi "... da eventualno sa svojim kadrovima preuzme meridijanski krug i otpočne sa njim posmatrački program koji je predviđen planom za taj instrument", dok Opservatorija ne "osposobi potrebne kadrove za uključanje u rad na tom instrumentu".

Da ne bi bila izgubljena čitava godina dana do osposobljavanja mladih kadrova i otpočinjanja nastavka rada na ovom instrumentu, na predlog Naučno - stručnog kolegijuma, Savet Opservatorije je na 16. sednici, održanoj 21. juna, doneo odluku (AO, br. 1150/63 i 1331/63), da se organizovanje rada na velikom meridijanskom in-

strumentu poveri Branislavu Ševarliću (na osnovu njegovog predloga) te da mu se na rad dodele: 1 stalni honorarni saradnik, 3 honorarna saradnika sa skraćenim radnim vremenom, i jedan kalkulator. Za honorarne saradnike sa skraćenim radnim vremenom u planu su bila tri geodetska inženjera specijalizovana za astronomiju, Dušan Šaletić, Aleksandar Vojnović i Ljubodrag Nikolić. Oni su i došli, radili sa trećinom radnog vremena, ali je privremeno ostao samo Šaletić, čiji je rad i stručnost za Opservatoriju bio od velike važnosti. Nikolić će za izvesno vreme otići u Skoplje, a Vojnović će se teže razboleti. Na mesto stručnog saradnika, 7. septembra je izabrana i trebalo je da dodje Ružica Trobozić, profesor matematike o Osnovnoj školi "Moša Pijade" u Beogradu, ali je izgleda nisu pustili sa tadašnjeg radnog mesta, pa je odustala od dolaska na Opservatoriju. Iza prezimena Trobozić zapravo je, sa devojčkim prezimenom, bila Ružica Stojadinović, rođjena 1933. u Beogradu, koja je Astronomsku grupu na PMF u Beogradu, upisala 1951, diplomirala 1956. godine, a od početka 1957. počela sa predavanjem matematike u srednjim i osnovnim školama. Na mesto kalkulatora postavljena je Verica Radogostić, stud. astronomije, koja će sredinom sledeće godine i diplomirati. Ševarlić je, pored novih zadataka i dalje ostao rukovodilac Službe širine. Odlukom Saveta u radu mu je trebao, delomično se uključujući, pomagati i Zaharije Brkić.

Od angažovanja Aleksandra Vojnovića Opservatorija neće odustati, već će od njegove firme, Savezne geodetske uprave, ponovo tražiti da mu dozvoli da kod nje radi u slobodnom vremenu, u obimu od 14 radnih sati nedeljno, i usput ih podsetiti na dosadašnju saradnju ustanova, i da je po tom pitanju već naišla na razumevanje Geodetskog oseka građevinskog fakulteta (AO, br. 1012/63). Savezna geodetska uprava se verovatno saglasila sa ovim zahtevom, čim je Vojnović sa Opservatorijom 10. septembra zaključio ugovor o honorarnoj saradnji, s tim, da radi na rektifikaciji velikog meridijanskog kruga, ispitivanju njegovih organa, i realizovanju prvog eksperimentalnog posmatračkog programa (AO, br. 1350/63).

Tokom mesec dana Opservatorija je ugovore o honorarnoj saradnji, na 14 sati sedmično, potpisala najpre sa Dušanom Šaletićem, majorom JNA, inženjerom Vojno-geografskog instituta, sa nešto širim radnim zadacima (AO, br. 1329/63), a potom i sa inženjerom Ljubodragom Nikolićem, asistentom Saveznog zavoda za fotogrametriju, sa istim radnim zadacima kao i Vojnović (AO, br. 1014/3/63).

Sa ovakvom ekipom stručnjaka, konačno je sa 1. junom, Opservatorija krenula u realizaciju programa nazvanog "Radovi na problemima fundamentalne astrometrije" (stavljanje u rad instrumenata fundamentalne astrometrije), kojeg je, na njen predlog, 22. maja 1963. prihvatio Savezni fond za naučni rad, i pristao da ga finansira. Ovo je otvorilo mogućnost da Opservatorija i izvrši svoje obaveze koje je u tom smislu preuzela pred Međunarodnom astronomskom unijom, čije neizvršenje je moglo da je dovede u vrlo neprijatnu situaciju, i da dovede u pitanje njen ugled i kredibilitet (AO, br. 1624/63).

Ovaj program je bio podeljen na tri faze rada: 1. ispitivanje i reglaža instrumenata kao i određivanje konstanta istih; 2. započinjanje preliminarnih serija posmatranja i dovršavanja istih do kraja godine, i; 3. izvodjenje zaključaka o instrumentima i o mogućnosti rada ovih službi.

Po obimu poslova prva faza je najobimnija: skopčana je sa velikim brojem merenja i dugotrajnim računskim operacijama, tako da ona ispunjava tri četvrtine posla na ovoj temi.

I pored toga poslovi na ispitivanju organa sva tri instrumenta završeni su za pet meseci, odnosno do 7. novembra 1963, kad je Opservatorija Saveznom fondu za naučni rad, podnela izveštaj o izvršenju dogovorenih zadataka (AO, br. 1624/63). "Rezultati analize kvaliteta organa sva tri instrumenta pokazali su da je preciznost ovih organa zadovoljavajuća, i da se sa ovim instrumentima, onakvi kakvi su, može pristupiti izvršenju preostalih zadataka ove teme".

Poslovi iz druge faze rada su dugotrajniji, i vreme njihovog trajanja u mnogome će zavisiti od vedrih noći u nastupajućem zimskom periodu.

"Poslednji zadatak, svakako, zahteva najmanje vremena, i on će proisteći kao nužna posledica izvršenja prva dva zadatka ove teme" - kaže se u navedenom Opservatorijinom izveštaju.

Ovakvo rešenje neminovno je iziskivalo povećanje izdataka za lične rashode, a kako je finansijski plan prethodno već precizno, po stavkama, bio utvrđen, Opservatorija je bila prinudjena da od Saveznog fonda za naučni rad zatraži preraspodelu sredstava u okviru prethodno odobrene sume od 10.227.000 dinara (AO, br. 467/2/63).

U cilju osiguranja radnog prostora za nave kadrove, tada je doneta i odluka da se na I spratu upravne zgrade izvrši adaptacija kupatila u radnu prostoriju, čime bi se osigurao potreban prostor za dva radna mesta, za šta su i osigurana sredstva (85.000 dinara).

Osim što je proširenje delatnosti zahtevalo znatan brojčani porast kadra, ono je pred Opservatoriju u sve oštrijem formi isticalo i potrebu poboljšanja njegovog stručnog i naučnog nivoa. Jedno od realnijih rešenja ovog pitanja na Opservatoriji su videli u Prirodno - matematičkom fakultetu. Shodno tome, v. d. direktora Vasilije Oskanjan, je 25. juna 1963. godine, uputio i dopis (AO, br. 992/63) dekanu PMF-a, Pavlu Radomanu, sa predlogom i obrazloženjem, da fakultetska uprava što pre razmotri mogućnost organizovanja III stepena studija iz astronomije. Ovaj predlog je skoro jednoglasni zaključak, po ovom pitanju, sa godišnje skupštine Opservatorije održane nešto ranije, 13. aprila (AO, br. 844/63).

Koliko se Opservatorija ove godine pripremala za posmatrački rad, na svoj način rečito govori i odluka, da za posmatrače kupi 12 posmatračkih bundi, i 16 pari tople obuće, a za pomoćne službenike za održavanje parka, 3 kišne kabanice i 3 para cokula. Ove godine, kao i prethodnih, zaposleni na Opservatoriji imali su obavezu da uveče, po ulasku ili izlasku iz kruga, obavezno zaključavaju, kako južnu tako i severnu kapiju, a tokom dana samo obavezu zatvaranja (AO, br. 252/63).

Koliko je bilo prekovremenog rada suviše je i govoriti, bila je to svakodnevna pojava.

Na samom početku ove godine Opservatorija je odlučila da se nakon dugogodišnjeg korišćenja rastane sa starim kamionetom "Borgvard": u "Politici" je objavila oglas za njegovu prodaju, koju je i realizovala i na osnovu toga inkasirala 50.000 dinara.

Ove godine, kao i prethodnih, Opservatorija je saradnjivala sa više ustanova čijim članovima je bio omogućen naučno - istraživački rad u njoj, naročito sa: PMF i Gradjevinskim fakultetom - Geodetskim otketom, sa kojima je postojala uža saradnja

u pogledu vežbi sa studentima; Vojnogeografskim institutom JNA, po pitanju Časovne službe, Službe širine i geografskih koordinata; te Saveznom geodetskom upravom, sa kojom je saradivala po pitanju određivanja konstanta instrumenata, određivanja geografskih koordinata i geodetskih merenja (AO, br. 87/2/63).

Tako je Vojnogeografski institut - na traženje Opservatorije, u cilju povećanja preciznosti metoda određivanja tačnog vremena - do sredine decembra, izradio dve tablice koeficijenta refrakcije u zavisnosti od temperature pritiska i napona vodene pare, kao i jedan nomogram za slične svrhe (AO, br. 1755 i 1755/2/63).

Kad spominjemo tačno vreme, treba naglasiti da je u Grupi za tačno vreme i geografsku širinu, do 30. aprila vreme određivano posmatranjima na jednom, a od toga dana na dva pasažna instrumenta, u cilju povećanja tačnosti određivanja vremena, kako bi se ona uskladila sa tačnošću održavanja vremena baterijom od tri kvarcna časovnika. Oni su postavljeni još u januaru, a sa posmatranjima, u odnosu na kvarcne časovnike, započeto je 5. juna.

Potrebu za kvarcnim časovnicima Opservatorija je, između ostalog, pokušavala da reši i saradnjom sa Institutom "Mihailo Pupin", odnosno njihovim inženjerom B. Kovačevićem, kojem je za izradu časovnika ustupila jedan kvarcni kristal. Nakon ispitivanja časovnika na Opservatoriji, on je vraćen na doradu, pa kako je Opservatorija bila veoma zainteresovana za isti, ponovo ga je tražila na ispitivanje tačnosti, od čega je zavisila i eventualna porudžbina i drugih (AO, br. 110/63).

Razmatrajući izvršenje naučno istraživačkih zadataka po ugovoru za 1963. godinu, na nekoliko sednica tokom decembra, Naučno - stručni kolegijum Astronomske opservatorije je, očito sa zadovoljstvom, mogao da obavesti Republički fond za naučni rad, da su zadaci "utvrđeni planom rada za 1963. izvršeni u celini, kako po obimu tako i po predmetu istraživanja", u nekim tačkama i premašeni (AO, br. 1803/63).

Ovakvom radnom uspehu, nesumnjivo značajan doprinos dali su i honorarni saradnici i posmatrači, Ševarlić, Šaletić, Vojnović i Nikolić, šta više, Ševarlić je kao šef Grupe za relativne koordinate, još pre kraja ove godine predložio da se gore navedeni angažuju i za sledeću budžetsku godinu; jer, objašnjava on, kako se rad na rektifikaciji i prvom ispitivanju mernih organa meridijanskog kruga privodio kraju, potrebno je da što pre otpočnu pripreme prvog probnog posmatračkog programa i uvežbavanja posmatrača za redovnu posmatračku službu na ovom instrumentu (AO, br. 1766/63).

Ovde ističemo još jedan interesantan predlog koji je Ševarlić uputio upravi Opservatorije. Teren oko paviljona velikog meridijanskog kruga - ističe on u dopisu (b. b. od 26. septembra) - pošumljen je sa severne i zapadne strane, dok se sa njegove južne i istočne strane proteže gola utrina, što, naša iskustva pokazuju, preko anomalija refrakcije dovodi do sistematskih grešaka na posmatračkim podacima, koji se ovim instrumentima skupljaju. Zbog toga moli da se preduzmu hitne mere za pošumljavanje navedenih terena, te da se vidi sa Telekijem i Mitićem, da li i oko druga dva paviljona fundamentalne astrometrije treba izvršiti kakve popune u rasadima.

Poprilično problema, naročito tehničke prirode, krajem ove godine bilo je u Časovnoj službi, pa je, radi njihovih prevazilaženja, bila oformljena i jedna komisija, sa zadatkom njihovog evidentiranja i utvrđivanja predloga za njihovo rešenje.

Problemi u Grupi za apsolutne rektascenzije, osim poznatih tehničkih, bili su drugačije prirode: njen šef Ljubiša Mitić, često je bio u nekom principijelnom ne-

sporazumu sa upravom Opservatorije, pa je učestalo posezao za pisaćom mašinom, pišući razne predstavke!

U odnosu na njega Ljubomir Paunović, šef Tehničke grupe, je ipak bio "sui generis", što potvrđuje i njegov osvrt na pojam "direktor" na Astronomskoj opservatoriji, iznet na Naučno - stručnom kolegijumu 4. decembra 1963. godine. Ovaj deo njegovog izveštaja rečito govori o bar dve stvari: o (samo)upravljanju na Opservatoriji, kad je i majstor, pa bio on i član Saveta, smenjivao direktora, ali i o značaju i nezamenljivosti vanserijskog majstora i inovatora Ljubomira Paunovića na Opservatoriji, zbog čega su više puta njegove teške optužbe na račun pretpostavljenih, nekad i bez čvrstih argumenata, ostajale bez sankcija. Ovaj osvrt, kao sliku jednog vremena života i rada na Opservatoriji, s obzirom da je poduži, daćemo samo u fragmentima:

"Prvo da se osvrnem na pojam šta je to direktor, tj. kako su oni na mene ovo nekoliko decenija kako radim na ovoj ustanovi, da kažem, delovali. Odma mogu da kažem da svi raniji kao i današnji nisu korisno služili ničemu. Evo kratkog razloga: oni su meni prilazili svi kao neke velike ličnosti, veliki naučnici, a nisu se ustručavali da prikažu i svoje veliko gospodstvo. Kult ličnosti, kult astronoma, isticao se kod svih ranijih, a kod sadašnjeg direktora to se naročito može sagledati. Oni meni, skoro nikad nisu prišli i upitali, kako ide posao ili treba li neka pomoć (doduše ja nikada pomoć nisam ni tražio), ili, taj i taj se šef žali, da mu nešto ne ide, dela da vidimo, kako da mu pomognemo ili bar tome slično, nažalost tako nešto od njih nisam doživeo".

Paunović se, ne navodeći konkretne razloge, najviše obrušava na aktuelnog v. d. direktora Vasilija Oskanjana, kao glavnu kočnicu u napredovanju Ustanove, pa ga poziva: "Ja predlažem i molim Oskanjana da se povuče sa direktorskog mesta, jer smatram da on kao direktor smeta napretku nauke i ustanove".

Ovakav svoj odnos i postupak on ovako objašnjava: "Znam da će, možda, na Oskanjana, kao direktora i kao komunistu na papiru, ova moja sugestija neprijatno delovati, ali šta mogu, moja ljubav prema ustanovi to nalaže".

Navedimo i problem Grupe za dvojne zvezde, tipičan problem mnogih opservatorija izgradjenih u nizinama, na obodima velikih gradova. Srednji kvalitet slike u toku godine na beogradskom velikom refraktoru, na skali od 0 do 3, iznosio je 0.59 - istiće u izveštaju o radu za 1963 godinu, šef grupe Pero Djurković, uz konstataciju: "Po proseku kvaliteta slike vidi se da smo na granici upotrebljivosti ovako velikog instrumenta u uslovima beogradske atmosfere". Ako je to za utehu, on dodaje i da "Opservatorija u Beogradu nije jedina u Svetu sa tako lošim uslovima", već da je "većina današnjih evropskih i američkih opservatorija u istom položaju". Rešenje ovog pitanja - istiće on - velike opservatorije nalaze u podizanju posebno izabраниh visinskih stanica - filijala. Kao očit dokaz prednosti planinske nad nizinskom opservatorijom, on istiće da: "Odnos sa planinske, Mc Donald opservatorije prema rezultatima nizinske, Yerks opservatorije, iznosi 11:1". U tom odnosu bili su i rezultati Beogradske opservatorije, što ju je navelo da u planu rada za 1964. godinu predvidi angažovanje sredstava u visini 10 miliona dinara, u cilju preduzimanja odlučnih mera za izbor mesta i izgradnju visinske stanice (Izveštaj o radu za 1963. godinu).

Nastali problem vremena korišćenja velikog refraktora, kojeg su koristile dve grupe, Grupa dvojnih zvezda i Astrofizička grupa, rešeno je tako, da ga je Astrofizička koristila svakog parnog, a Grupa za dvojne zvezde, svakog neparnog dana u godni.

Potrebne instrumente - dva interferometra i jedan štampajući hronograf - koje i pored sredstava koje je dobila, nije uspela da kupi prošle godine, Opservatorija je preko preduzeća "Jugolek" nastojala da nabavi ove, u kom cilju se obraćala i "lično drugu Popoviću" (verovatno direktoru "Jugoleka") pred njegov put u Moskvu gde su se jedino mogli i kupiti (AO, br. 426/63).

Mandat Savetu Opservatorije, izabranom 28. juna 1961, istekao je 21. septembra ove godine, kad je izabran novi, sa mandatom do 18. januara 1965. godine. Dr Borivoje Rašajski je i dalje ostao predsednik, a ostali članovi su još bili: ing. Radomir Bojčić, dr Ivan Atanasijević, ing Vlastimir Vučić, dr Zaharije Brkić, dr Djordje Teleki, dr Branislav Ševarlić, dr Vasilije Oskanjan, po položaju, Milan Kralj, Jelisaveta Arsenijević i Dragutin Djurović. U ovom sastavu Savet je održao 28 sednica.

Po dobijanju 5.000.000 dinara od NO Beograda za adaptaciju Dizdareve kule za Narodnu opservatoriju, Astronomsko društvo "Rudjer Bošković" se 8. juna, obratilo Astronomskoj opservatoriji da im ustupi, stalno ili privremeno, azimutalni instrument 11/190 uz odgovarajući pribor, koji je trebao da bude i njihov centralni instrument. Istovremeno su tražili i da izradu stubova za instrumente na terasi buduće opservatorije i montažu instrumenta izvedu Opservatorijini stručnjaci (RB, br. 163/63). Zanimljivo je da su u ime Društva ovaj zahtev, kao gen. sekretar i sekretar, potpisali Pero Djurković i Sofija Sadžakov, stalno zaposleni na Opservatoriji! Savet Opservatorije je 21. juna odobrio, a njen sekretar Borjanka Ćirić, 17. juna napisala i rešenje "da se Astronomskom društvu "Rudjer Bošković" iz Beograda, ustupi na privremenu upotrebu azimutalni instrument 11/190 uz odgovarajući pribor" (AO, br. 1002/63).

Ove godine Opservatorija, i pored dva pokušaja licitacije, nije uspela da proda travu u njenom krugu. Problem je rešila tako što je travu ustupila Tanasiju Trandafiloviću iz Mirijeva, koji se zauzvrat ugovorom obavezao da svojom zapregom tokom zime 1963/64 (a to je radio i prošle godine) čisti kolski put u njenom krugu, pa sve do studentskih domova, čime je Opservatorija rešila dva, za nju važna problema (AO, br. 843/63).

Još u januaru ove godine, Aleksandar Kubičela, tehnički saradnik i Radomir Grujić, stručni saradnik, i zvanično su (rešenjem) unapredjeni u zvanje asistenata opservatorije (AO, br. 100 i 102/63).

Na Opservatoriji je sredinom godine, na specijalizaciji boravio asistent Astronomске opservatorije Univerziteta u Varšavi, Kazimir Stepień (AO, br. 1242/63).

Tokom septembra i oktobra, 20 dana u Mađarskoj je, u okviru Programa naučno - tehničke saradnje, boravio naučni saradnik Djordje Teleki. On je tamo, u sklopu realizacije teme "Upoznavanje automatskog fotografskog ispitivača libele", vršio eksperimente sa 4 astronomske sekundne libele, koje je sa sobom poneo iz Beograda (AO, br. 1390/63).

Kao što je to i ranije radjeno, Opservatorija je i ove godine, zbog pojave bljutavog ukusa vode iz rezervoara koju je koristila za piće, k tome mutne i sa talogom, od Beogradskog vodovoda i kanalizacije tražila da izvrši pranje i sterilizaciju rezervoara, te analizu vode (AO, br. 1369/63).

..... 1964

Kao i u pregledima prethodnih godina, i ove ćemo se ponajviše baviti problemima triju grupa fundamentalne astrometrije, tim pre, što ih je tamo, u odnosu na druge grupe, bilo još dosta nerešenih.

Upravo zbog toga, šefovi ove tri grupe (Ševarlić, Mitić i Teleki) su na samom početku godine, 8. januara, održali sastanak na kojem su, razmatrajući godišnje planove, konstatovali "da postoje krupni problemi koji su zajednički svim ovim grupama, od čijeg rešenja direktno zavisi njihova uspešna aktivnost". Kao najoštrij i najdalekosežniji problem, oni su istakli problem nedovoljnog fizičkog, odnosno radnog kapaciteta tehničke grupe, od čijeg rada ove tri grupe u nastajanju zavise u velikoj meri, jer prevagu nad astronomskim, imaju čisto tehnički problemi. "Ne samo da su ti problemi mnogobrojni, no su svi delikatni i većinom takvi da svaki ponaosob zahteva potpunu stručnu i fizičku angažovanost tehničke grupe na duže vremena. Naša tehnička grupa, iako u pogledu kvalifikovanosti stoji na visokom nivou, fizički, usled malobrojnosti kadrova, nije u mogućnosti da svim potrebama za njenim intervencijama izadje pravovremeno u susret. Usled toga ovim grupama preti opasnost ozbiljnog zaostajanja u tempu radova, a i ono što bi se pri takvim okolnostima radilo, ne bi bilo, u pogledu kvaliteta, na traženom nivou."

Zbog prevazilaženja ovakve situacije, šefovi grupa upravi Opservatorije predlažu alternative: a) uveliko povećati radni sastav tehničke grupe (to je i urađeno 9. juna, dovodjenjem VKV mehaničara Nikole Kravljjanca); b) zadržati ga na sadašnjem nivou, a za višak poslova angažovati druge institucije; c) ili neko srednje rešenje između ova dva.

U suprotnom - ističu šefovi grupa - oni ne mogu preuzeti odgovornost za eventualno neizvršenje planom predviđenih radova. Usput ističu i neophodnost nabavke potrebnog mernog i pomoćnog pribora, (termometra, psihrometra, barometra, vetrometra, računskih mašina, ...), za koje svrhe u fondovima ima neutrošenih 4.500 dolara.

Istog dana napred navedena trojica, plus šef Grupe za tačno vreme, Z. Brkić - kao članovi Stalne komisije za libele, osnovane 26. decembra 1963, sa zadatkom da objedinjuje sve radove na ispitivanju libela Astronomске opservatorije - uputili su Kolegijumu i Savetu Astronomске opservatorije predlog plana rada po ovom pitanju za ovu godinu, gde akcent stavljaju na ispitivanje novog ispitivača libela, kupljenog prošle godine, zatim, ažuriranje podataka o svim libelama, kao i izbor stalne prostorije za ispitivanje libela i njihove opreme.

Za neka merenja koja su iziskivala visoku preciznost - kao što su ispitivanje nejednakosti prečnika raznih preseka osovina fundamentalnih instrumenata, za šta je bio potreban kontaktni indikator preciznosti od 1 mikrometra - Opservatorija je, već prvog dana ove godine, bila prisiljena da se obrati Zavodu za ispitivanje materijala SRS (AO, br. 1/64).

Prilikom osnivanja Saveznog saveta za naučni rad, ukinuti su nacionalni komiteti, među njima i Nacionalni komitet za astronomiju, a kako novi dugo nije osnovan, što je imalo negativnih posledica za razvoj astronomije, uz ovu konstataciju, Vasilije Oskanjan u dopisu Izvršnom odboru, Saveza matematičara, fizičara i astronoma,

traži da se najhitnije pristupi formiranju Nacionalnog komiteta za astronomiju, pa predlaže da on bude zastupljen po delegatskom principu, jedna ustanova jedan član, a delegirale bi ih sledeće ustanove: iz Beograda, Astronomska opservatorija, Katedra za astronomiju PMF i Sekcija astronoma, Društva matematičara, fizičara i astronoma Srbije; iz Zagreba, Astronomski zavod Geodetskog fakulteta; i iz Ljubljane, Astronomsko geofizikalni opservatorij (AO, br. 185/64).

Nakon pune tri godine provedene na funkciji v. d. direktora Astronomske opservatorije (postavljen 25. januara 1961) Vasilije Oskanjan je konačno rešenjem Republičkog izvršnog veća, br. 53, od 21. februara 1964. godine, postavljen za direktora Astronomske opservatorije u Beogradu (AO, br. 219/64). Kako je zapravo Oskanjan 24. januara 1964. izabran za docenta na Katedri astronomije PMF-a, na njihovo traženje on je najpre sa 15. februarom 1964, odlukom RIV-a, razrešen dužnosti stalnog v. d. direktora na Opservatoriji (AO, br. 218/64), da bi šest dana kasnije, 21. februara, bio postavljen za direktora Opservatorije, ali zbog zauzetosti na PMF-u, (samo) za honorarnog direktora.

Njegovim putem, krenuo je i Dragutin Djurović, koji je sa 31. martom prešao u radni odnos na PMF, kao asistent, a sa Opservatorijom je sklopio ugovor o honorarnoj službi, kao asistent u Grupi za tačno vreme (AO, br. 365 i 372/64), ali i Djordje Teleki, koji je prihvatio ponudu Gradjevinskog fakulteta, a Opservatorija mu odobrila, da može izvoditi nastavu u toku zimskog semestra na tom fakultetu (AO, br. 1353/64).

Sa 10. aprilom, radni odnos na Opservatoriji, na njegov zahtev, prestao je i VKV elektromehaničaru Bogoljubu Pavloviću (AO, br. 415/64).

Problem koji Opservatorija nikako, zbog kojekakvih razloga, nije uspevala da reši na zadovoljavajući način, bio je nabavka neophodne opreme za instrumente fundamentalne astronomije. Od svih mogućih razloga najčešći i najveći je svakako bio - nedostatak potrebnih sredstava, pogotovo deviznih.

S toga su u više navrata dopisi sa molbom za obezbedjenje sredstava upućivani na nadležne institucije, kao što je to uradjeno i 28. februara 1964. godine. Dopis je upućen Republičkom sekretarijatu za organizaciju naučno istraživačkog rada, s molbom za osiguranje deviznih sredstava za kupovinu potrebne opreme: tri komada okulara u Francuskoj, za baždarenje tri fundamentalna instrumenta, pre i posle svake posmatračke serije; i jedne fotočelije u Engleskoj, potrebne za izgradnju fotoelektričnog fotometra koji služi za astrofizička ispitivanja zvezda (AO, br. 235/2/64).

Nešto kasnije, 18. maja, Opservatorija je i od Saveznog fonda za naučni rad, tražila kredit od 20 miliona dinara za razne nabavke (AO, br. 648/64).

U nedostatku sredstava za kupovinu neophodne opreme, Opservatorija je uvek mogla računati na inventivnost Ljubomira Paunovića: on je, između ostalih konstruisao i preko potrebni okular. Komisiji oformljenoj da ispita njegov okular, po proveru je preostalo samo da konstatuje: "Konstruisani okular u potpunosti ispunjava sve zahteve i za najpreciznija merenja u nadiru, čak i u takvim uslovima kada to nije moguće sa Gausovim okularom", šta više, originalniji je i jednostavniji i od Danžonovog okulara, te predložila da se u Opservatorijinoj radionici odmah izrade još tri ovakva, za potrebe fundamentalnih instrumenata (AO, br. 466/64).

Čak ni raspolaganje sa dovoljno sredstava za kupovinu instrumenata i opreme, nije bilo garancija da će oni biti i nabavljeni. Proces njihovog iznalženja i ugovaranja

kupovine, kako na zapadnom tako i na istočnom tržištu, bio je veoma dug i komplikovan, tako da ne treba da čudi da je na Opservatoriju iz Republičkog sekretarijata za organizaciju naučno-istraživačkog rada, pred kraj godine, stigla opomena ovakve sadržine: "Prema podacima sa kojim raspolaže ovaj Sekretarijat, ustanovljeno je da se realizacija dodeljenih vam robnih deviza vrlo sporo odvija. Skrećemo vam pažnju da će se verovatno sva neutrošena devizna sredstva gasiti krajem godine, što znači da se verovatno neće moći preneti u iduću godinu, kao što je to bio slučaj u 1963. i ranijim godinama. () Ukoliko niste u mogućnosti da realizujete devizna robna sredstva u ostavljenom roku (do kraja godine - prim. M. R.) molimo da nas o tome hitno obavestite, da bi ta sredstva stavili na korišćenje drugim naučnim ustanovama".

Na Opservatoriju je 13. maja, predsednik Izvršnog odbora Saveza društava matematičara i fizičara FNRJ, prof. dr Sreten Šljivić, uputio poziv za sastanak astronoma za 16. maja na PMF, u kojem se ne navodi dnevni red, ali je na dopisu Vasilije Oskanjan rukom dopisao: "Važno da se obavezno dodje, jer se bira Nacionalni komitet", što je i potpisao, uostalom kao i svi zaposleni koji su to "primili k znanju".

Na poziv Astronomskog instituta Poljske akademije nauka, direktor Astronomске opservatorije, Vasilije Oskanjan, od 4. do 16. jula 1964, boravio je u Varšavi, za koje vreme ga je zamenjivao Pero Djurković (AO, br. 679/64).

Dve molbe pisane 1. juna ove godine, sa identičnim sadržajem, koje su potpisali različiti potpisnici, stigle su na Astronomsku opservatoriju sa PMF. Jednu (AO, br. 751/64) je potpisao docent PMF, dr Jovan Simovljević, u kojoj moli Opservatoriju da mu u svojoj ediciji "Publikacije Astronomске opservatorije u Beogradu", štampa doktorsku disertaciju "Generalizacija vektorskih elemenata Keplerova kretanja", od 28 kucanih strana, a drugu (AO, br. 744/64) asistent Katedre za astronomiju, dr Jovan Lazović, sa istim zahtevom, dakle, da se u navedenoj publikaciji štampa i njegova doktorska disertacija od 69 strana, pod nazivom, "Važnije osobenosti u kretanju kvazikomplanarnih planetoida", koju je, podseća on, odbranio 20. aprila pred komisijom V. Mišković, R. Kašanin i T. Andjelić.

Na obe molbe rukom je dopisano da su iznete na 4. sednici Uredjivačkog odbora, od 4. septembra, da su molbe načelno prihvaćene, "ali ne u ovoj godini da se objave".

Obojici je i pismeno odgovoreno na njihove molbe (pod brojevima molbi), 24. septembra, sa identičnim sadržajem, koji, osim naziva disertacija, prenosimo u celosti:

"O Vašoj molbi, koju ste 1. juna 1964. godine podneli Upravi Astronomске opservatorije, diskutovao je Naučno - stručni kolegijum Astronomске opservatorije na sednici od 11. septembra ove godine i u načelu je prihvatio da Opservatorija publikuje Vašu doktorsku disertaciju () ne određujući rok publikovanja. Ovo zbog toga, što su finansijska sredstva Opservatorije vrlo ograničena, pa u prvi plan dolaze publikacije redovnih saradnika Astronomске opservatorije a na prvom mestu predstojeće disertacije dvojice redovnih saradnika. Zbog toga Kolegijum namerava da o Vašoj molbi ponovo diskutuje polovinom 1965. godine, predpostavljajući da će onda Uprava Astronomске opservatorije znati sa kakvim sredstvima raspolaže".

Da li je Kolegijum tokom 1965. diskutvao o štampanju ovih disertacija, ne znamo, ali zato puzdano znamo da ih nema štampanih u ovoj Opservatorijinoj publikaciji. Jedno se ipak mora konstatovati: Opservatorija je ovih godina bila praktično bez sredstava za štampanje svojih izdanja, tako da 1962. i 1963. godine nije štampala

ni jednu publikaciju, po jednu je izdala sledeće dve godine, da bi 1966. ona ponovo izostala!

Sredinom godine, mesec dana na Opservatoriji je provela jedna ekipa Savezne geodetske uprave, na njihovo traženje, radeći na uporedjenju i ispitivanju jednog instrumenta (AO, br. 747/64).

Upravo u ovo vreme na Opservatoriji je pune ruke posla imala i Komisija za izradu Pravilnika o ličnim dohocima, oko čijeg je usaglašavanja, u okvirima koje je postavio direktor, bilo mnogo problema, pa i napuštanja rada na njemu (Teleki).

Kao i prošle, Opservatorija je i ove godine imala neuspeo pokušaj da dovede jednog diplomiranog astronoma. Zapravo, ovog puta ga je već i imala, ali ga nije zadržala. Reč je o Snežani Mali, koja je od početka januara pa do kraja maja ove godine, na Opservatoriji sa uspehom radila kao volonter, najpre u Grupi za dvojne zvezde, a potom i u Grupi za apsolutne deklinacije. Na Opservatorijim raspisani konkurs, 18. jula, za stručnog saradnika prijavila se samo Mali, i od referenata dobila dobro mišljenje o svom radu, ali pošto se odluka o prijemu odužila, odlukom Saveta bila je primljena tek 26. septembra, ona je u međuvremenu već stupila u novu službu, kao profesor matematike u školi, o čemu je Opservatoriju obavestila pismom 13. oktobra (AO, br. 1005/64).

Da bi ipak došla do neophodno potrebnih stručnih kadrova, ako ne odmah, ono u bližoj budućnosti, Savet Opservatorije je 26. septembra doneo odluku da preuzme stipendiranje 2-3 studenta PMF-a, grupe astronomija, ali kako Opservatorija za to nije imala sredstava, ona od Republičkog sekretarijata za organizaciju naučno istraživačkog rada, najpre traži saglasnost za raspisivanje konkursa, a potom ističe nameru da se za sredstva obrati i Republičkom fondu za naučni rad (AO, br. 1284/64).

Sa svoje strane, Opservatoriji je po pitanju kadrova nastojala pomoći i Katedra za astronomiju PMF, čiji šef Branislav Ševarlić obavestava Opservatoriju, da je Katedra u nameri da za studije na Astronomskoj grupi zainteresuje što širi krug svršenih učenika srednjih škola, i tako poveća broj studenata astronomije, štampala brošuru pod naslovom "Astronomske nauke i njihov značaj", koja se potencijalnim kandidatima nekoliko godina delila besplatno. Usput on moli Opservatoriju da ovu njihovu aktivnost i ona materijalno pomogne, i to tako što bi, predlaže Ševarlić, otkupila polovinu tiraža brošure (AO, br. 1293/64). Ovaj predlog razmatrao je Stručni kolegij, piše rukom na dnu dopisa, i usvojio ga.

Jedan drugi dopis, koji je na Opservatoriju stigao 17. oktobra, ne odnosi se direktno na nju, ali kako su ga potpisala njena dva člana, kao generalni sekretar Pero Djurković, a kao sekretar Sofija Sadžakov, i to u ime Astronomskog društva "Rudjer Bošković", te zbog svog sadržaja, zavredjuje našu pažnju. Objasnjavajući da je na zajedničkoj sednici održanoj 8. maja 1963. u Zavodu za zaštitu spomenika kulture - na kojoj su pored domaćina učestvovali i predstavnici Sekretarijata za prosvetu i kulturu, Skupštine grada Beograda, Uprave gradskog zelenila, i naravno Društva - odlučeno da se Dizdareva kula adaptira za Narodnu opservatoriju, sa ciljem popularizacije astronomije među građanstvom i omladinom i razvijanja amaterskog rada. Za adaptaciju kule i nabavku opreme, kaže se dalje u dopisu, Skupština grada Beograda, tokom 1963. i 1964. godine, izdvojila je 30 miliona dinara, pa se njeno svečano otvaranje očekuje za proslavu 20-te godišnjice oslobodjenja Beograda. Prema usvo-

jenom Pravilniku o organizaciji i radu Narodne opservatorije, predviđeno je obrazovanje njenog Saveta od 8 članova, plus upravnik po položaju, pa kako je predviđeno da jednog od njih imenuje i Astronomska opservatorija, to potpisnici mole da se taj član što pre imenuje (AO, br. 1352/64).

Astronomska opservatorija je brzo reagovala, i već za desetak dana ih izvestila da je za člana njihovog Saveta delegirala dr Vasilija Oskanjana (AO, br. 1352/64).

Navedenom pismu Astronomskog društva, sa nekoliko dana razlike, prethodilo je jedno drugo, u kojem isti potpisnici, potsjećajući na, od Opservatorije već dobijeni instrument, ukazuju da mu nedostaju neki delovi, koji im nisu ni isporučeni, pa ih naknadno traže, ali usput i još neka, njima neophodna sredstva, a koja, navode, na Opservatoriji imaju muzejski karakter. Opservatorija je, uslovno rečeno, povoljno odgovorila na njihovu molbu, i tražene aparate i još neke, ponudila im na prodaju, ali uz plaćanje po inventarskim cenama, što je po spisku od 11 aparata (okulari, hronometri, teodolit, sekstant, aerofotokamera, radio,...) iznosilo 598.000 dinara (AO, br. 1309/64), što je u odnosu na svotu od 30 miliona koju su dobili od Skupštine grada Beograda bila simbolična suma. Saglasnost da se prenos predloženih sredstava, na Astronomsko društvo "Rudjer Bošković", može izvršiti, već 21. decembra, dao je Republički sekretarijat za budžet i organizaciju uprave (njihov br. 49605/64), a primopredaja je izvršena i zapisnički konstatovana 24. decembra (AO, br. 1664/64).

Pored već standardnih i dobro nam poznatih, Opservatorija je od septembra do novembra ove godine, imala i specifičnih problema, o kojima je direktor Oskanjan bio prisiljen da obavesti i Ispostavu unutrašnjih poslova Opštine Zvezdara. Bila je to zapravo prijava protiv grupe dečaka od 12-15 godina, koji stanuju u ulicama oko "Belog bagrema", a posećuju školu "Marija Bursać", koji rade takve stvari, koje se ne mogu tolerisati: preskaču ogradu Opservatorije, razbijaju prozorska stakla na zgradama u njenom krugu, bacaju razne predmete u stanove njenih službenika, beru voće i nanose druge štete. Zbog toga je Oskanjan molio da se preduzmu potrebne mere u cilju zaštite društvene i lične imovine, i ličnog mira stanara u krugu Opservatorije (AO, br. 1539/64).

I pored raznih problema, na Opservatoriji su učinjeni i značajni pomaci: u Grupi za apsolutne rektascenzije, urađen je elaborat za gradnju i korišćenje mira neophodnih za dobar rad pasažnog instrumenta, eksperimentalni katalog, usavršen rad motora za praćenje, proverom instrumenta došlo se do zaključka da je on u osnovi ispravan, ispitan je novi ispitivač libela, itd.

Ovoj Grupi od značaja je bila poseta i mišljenje višeg naučnog saradnika, Kirila Nikolajevića Tavastšerna (26. X - 22. XI), saradnika upravo u Grupi za apsolutne rektascenzije, ali na Pulkovskoj opservatoriji.

U Grupi za relativne koordinate, ispitivani su merni organi instrumenta, izvodjena uvežbavanja posmatrača, i posmatranja za eksperimentalni katalog.

Ugovori o honorarnom radu, 21 čas sedmično, produžavani su sa prof. dr Branislavom Ševarličem i prof. dr Zaharijem Brkićem, a sa ing. Ljubodragom Nikolićem, ing. Aleksandrom Vojnovićem i ing. Dušanom Šaletićem, na po 14 sati sedmično.

Beležimo i neka unapredjenja i napredovanja: Georgije Popović, Milan Mijatov i Sofija Sadžakov, stručni saradnici, unapredjeni su u zvanje asistenata (AO, br. 1395, 1760 i 1761/64), a Danilo Zulević u zvanje stručnog saradnika (AO, br. 1590/64). U

Grupi za apsolutne rekstacenzije, Ivan Pakvor je 18. januara unapredjen u samostalnog posmatrača, a 21. novembra u zvanje asistenta, dok su u Grupi za relativne koordinate, Verica Radogostić i Branka Kubičela, 18. januara unapredjene u pomoćne posmatrače.

Od 1. decembra 1964. godine, radni vek koji će provesti na Opservatoriji, za početak u zvanju stručnog saradnika, počeo je da teče i Dragomiru Oleviću (AO, br. 1592/64).

Paunovićevom optužbom na račun direktora Vasilija Oskanjana od 4. decembra prošle godine, bavila se tokom ove godine posebna Komisija koju su sačinjavali dr Ivan Atanasijević, dr Branislav Ševarlić i Dragutin Djurović. Tačka na vrlo neprijatan slučaj stavljena je tek 12. novembra ove godine, na sednici Naučno - stručnog kolegijuma, osudom Paunovićevog postupka i potpunim odbacivanjem optužnice, koja, "ne samo da ne služi podizanju ugleda ustanove i direktora, već deluje razorno na odnose i izaziva nepotrebno veliko gubljenje vremena niza saradnika oko proveravanja netačnih tvrdjenja i nepravilnih ličnih shvatanja". Ljubomir Paunović se na sednici izvinio direktoru za svoj postupak, posle čega je kolegijum "stao na stanovište da ovaj problem treba smatrati likvidiranim" (dosije V. Oskanjana).

Na poziv Astronomskog instituta Poljske akademije nauka, direktor Opservatorije Vasilije Oskanjan je od 4. do 16. juna boravio u Varšavi (AO, br. 717/64).

Od 25. avgusta do 3. septembra u Hamburgu je održana XII generalna skupština Međunarodne astronomske unije, na kojoj je sa Opservatorije učestvovalo 7 delegata: Pero Djurković, sekretar Nacionalnog komiteta za astronomiju, kao njegov delegat, zatim Branislav Ševarlić, Vasilije Oskanjan, Zaharije Brkić, Ljubiša Mitić, Milorad Protić i Djordje Teleki.

Od sredine jula na astronomskoj opservatoriji na dvomesečnom studijskom boravku bio je asistent Zavoda za astronomiju, Poljske akademije nauka, Bogdan Pačinjski (AO, br. 628/64).

Po pozivu naše Opservatorije u Beogradu je od 19. do 29. oktobra boravio dr Ludvig Mirzojan, zamenik direktora Bjurakanske opservatorije iz Jermenije, sa ciljem razmene iskustava iz oblasti astrofizike, kojom prilikom je održao i tri predavanja.

Krajem godine (od 7. do 11. decembra) gost Opservatorije, po osnovu ugovora o naučno - tehničkoj saradnji između SFRJ i Madjarske, bio je akademik dr A. Taraci-Hornoh, direktor Geodetske i geofizičke istraživačke laboratorije, Madjarske akademije nauka, u Šopronu. Cilj njegovog boravka bio je konkretizacija programa saradnje i pomoći između dveju ustanova, naročito po pitanju osposobljavanja i usavršavanja rada na fundamentalnim astrometrijskim instrumentima (izveštaj Dj. Telekija od 31. XII 1964).

Da bi ova godina za zaposlene bila lepše okončana, Opservatorija je u decembru odlučila da stalno zaposlenim isplati novogodišnju nagradu za 1964. godinu, u visini njihovih redovnih mesečnih primanja, što je u ukupnom iznosu bilo 1.800.000 dinara (AO, br. 42/65), međjutim, nakon revizije ove odluke, ona ja isplaćivana u 12 jednakih delova, tokom cele 1965. godine (AO, br. 700/65).

..... 1965

Problemom para završili smo pregled prethodne godine, a njime ćemo početi pregled i sledeće, 1965. godine. Za razliku od kraja prethodne, gde ih je delila, na samom početku ove, Opservatorija ih traži. A traži od Republičkog fonda za naučni rad, ostatak od ugovorenih 200.000 dinara iz prošle godine i odobrenje prve akontacije od 10.000.000 dinara za ovu godinu (AO, br. 43/65).

Iako je Republički fond ove godine Opservatoriji nominalno povećao prihod za 10%, zbog porasta cena ove, u odnosu na prošlu godinu, on će zapravo biti za oko 10% manji nego prošle godine (AO, br. 1132/65).

Početak ove godine bio je i u znaku izbora novog (5 po redu) Saveta Opservatorije, pošto je starom sazivu, sa 18. januarom, istekao mandat. Izbori za novi Savet održani su 19. januara, a njegovo konstituisanje 25. januara, kad je održana i 1. sednica. U odnosu na prethodni, koji je imao 11. članova, ovaj je bio znatno brojniji, pošto ga je činio čak 21 član (10 sa mandatom na 2, a 11 sa mandatom na 1 godinu), 15 sa Opservatorije i 6 sa strane, i to: prof. dr Ivan Atanasijević, ing. Aleksandar Marić (savetnik Savezne geod. uprave), prof. dr Branislav Ševarlić, prof. dr Marjan Čadež, Nenad Janković i Jelena Milogradov. Za predsednika Saveta izabran je ing. Dušan Šaletić (AO, br. 454/65).

Na istoj sednici izabrana su i 4 člana Upravnog odbora Opservatorije: Ljubomir Paunović, Pero Djurković, Borjanka Ćirić i Milan Kralj.

Samo dva dana posle izbora novog Saveta, 27. januara, honorarni direktor Astronomske opservatorije Vasilije Oskanjan, podneo je ostavku, ili preciznije, kako se on izrazio, molbu Savetu Opservatorije da ga "razreši dužnosti direktora" (AO, br. 80/65). U molbi za razrešenje on ističe četiri razloga: da je na čelu Ustanove 4 godine, što je jedan mandatni period za direktora, koji mu je, smatra, istekao; pošto Opservatorija u Beogradu, i po kadru i po instrumentarijumu, ima prevashodno astrometrijski karakter, smatra necelishodnim da njom rukovodi on kao astrofizičar; da je Grupa za promenljive zvezde, formirana sa ciljem da oformi jedno jezgro za obavljanje astrofizičkih poslova, koje bi se kasnije izdvojilo i formiralo novu astrofizičku ustanovu, koja bi svoje poslove obavljala na visinskoj stanici. Medjutim, kaže Oskanjan, obavljajući dužnost direktora još od postavljenja (za v. d.) 1961, nije uspeo u tim namerama, Grupa je stagnirala, a mnogo je trpeo i njegov naučni rad; i konačno, kako je od marta 1964. sa stalnim radnim mestom na PMF-u, ova dužnost koju smatra veoma značajnom, još više ga je apsorbovala. Imajući sve ovo u vidu, Oskanjan moli da se razreši dužnosti direktora, a da i dalje ostane na čelu Astrofizičke grupe, i da u toku narednih godina formira jedno jezgro, zaista spremno da obavlja sve poslove iz oblasti astrofizike.

Savet Astronomske opservatorije je, nakon saglasnosti Naučno-stručnog kolegijuma i Upravnog odbora, raspravljao o Oskanjanovoj molbi na 3. sednici, 22. februara, i usvojio njegovu ostavku (AO, br. 255/65), s tim, da na dužnosti direktora ostane do imenovanja novog.

Prethodno je Upravni odbor pokušao sve, da ubedi Oskanjana da i dalje ostane direktor Opservatorije, no i pored sveg ubedjivanja, nije uspeo u tome, pa je stekao uverenje da mu se ostavka treba uvažiti (AO, br. 906/65).

Funkcije direktora, Savet Opservatorije ga je razrešio na 4. sednici, 9. jula 1965. godine (AO, br. 765/65), kad je imenovao novog direktora, a rešenje je stupilo na snagu, saglasnošću Republičkog izvršnog veća, 6. septembra 1965. godine (AO, br. 765/2/65).

Sporazumni radni odnos sa Opservatorijom raskinut mu je sa 31. avgustom 1965. godine (AO, br. 993/65), kad su zapravo pravi razlozi ostavke izašli na videlo: "... po ličnoj izjavi, napušta sa porodicom Jugoslaviju". Preselio se u otadžbinu svojih roditelja - Jermeniju, u Jerevan na Bjurakansku opservatoriju.

Za izbor novog direktora Opservatorija je formirala Komisiju od 6 članova, tri sa Ustanove i tri spoljna, kojoj je predsedavao direktor u ostavci Oskanjan. Komisija se između dva, na raspisani konkurs, prijavljena kandidata, viših naučnih saradnika, Pere Djurkovića i Milorada Protića, sa podjednakim uslovima, opredelila za Peru Djurkovića, i predložila ga, na 4. sednici Saveta u širem sastavu, održanoj 9. jula, kao kandidata za novog direktora. Od 16 prisutnih članova Saveta (5 je bilo odsutno), 12 je svoj glas dalo za Djurkovića, tako da je on posle 35 godina rada na Opservatoriji, konačno izabran i za njenog direktora (AO, br. 766 i 1493/65). Do 6. septembra, kad je na njegov izbor saglasnost dalo i Republičko izvršno veće (AO, br. 766/2/65), Djurković je odlukom Saveta (AO, br. 912/65) rukovodio Opservatorijom kao v. d. direktora.

Na izbornoj sednici je doneta i odluka, da se minibus, koji je više godina prevozio njene radnike i članove njihovih poradica do grada, rashoduje i proda na licitaciji.

Svaka nova godina na Opservatoriji, znalo se, bila je obeležena, pogotovo za osoblje u izbornim zvanjima, jednim dugim, monotonim i zamornim poslom. Reč je o neizbežnom inventarisanju.

Pošto se ovogodišnje razvuklo na više od dva meseca, a u njemu su učestvovala i lica u izbornim zvanjima, nezadovoljni ovom ulogom, 20. januara, uputili su predstavku direktoru, koju su svi potpisali, u kojoj između ostalog kažu: "Svake godine se konstatuju nedostaci, svake godine moraju nova lica da se upoznaju sa ovom problematikom, svake godine se daju predlozi za poboljšanje, svake godine se izgubi mnogo vremena na ovom neproduktivnom poslu - ali ipak rezultat je negativan." Pa predlažu, da inventar "rade stručna lica koja znaju ovu problematiku," a smatraju "nenormalnim da se astronomi angažuju za prepisivanje spiskova", našta se "gubi ne samo dragoceno vreme, nego je i kvalitet uradjenog posla slab, zbog nezainteresovanosti i apatije, zbog dugog procesa" (AO, br. 58/65).

Na Opservatoriji su stalno nedostajali neki delovi instrumenata i opreme, ali nedostajale su i pare za njihovu nabavku. Sledom toga, Opservatorija već u februaru od Republičkog sekretarijata za organizaciju naučno-istraživačkog rada i Republičkog fonda za naučni rad, traži sredstva za kupovinu 4 para kolimatora, Danžonov bezlični astrolab i foto-ploče (AO, br. 123 i 142/65). Poseban značaj Opservatorija je davala nabavci Danžonovog astrolaba, koji je bio neophodan za upoređivanje savremenih kvarcnih časovnika najviše tačnosti, bez kojeg se gubi efikasnost ovih časovnika, pogotovu ako se u obzir uzme i njena namera da otpočne i sa radio emisijama tačnog vremena i frekvencije za potrebe svih naučnih instituta, laboratorija, vojnih ustanova i radio stanica. Služba vremena je u ovo vreme raspolagala sa tri baterije kvarcnih časovnika i šest časovnika sa klatnom.

Veliki problem Grupe za relativne koordinate, ističe u dopisu upravi Opservatorije, 27. januara, njen šef Branislav Ševarlić, bio je dosta velika nestabilnost instrumenta, koja se pokazala posle njegovog okretanja sa zapadnog u istočni položaj, pa je, smatra on, potrebna hitna i neodložna revizija uravnoteženja instrumenta i opterećenje naglavaka u ovom položaju, i interferometrijsko ispitivanje naglavaka obrtne osovine. Kako se ova ispitivanja, bez prethodne izrade masivnih i stabilnih postolja za interferometre, ne mogu izvršiti, on moli za hitan nalog radionici Opservatorije da uradi ovaj deo poslova.

Zbog otklanjanja uočenih grešaka pri montaži i otklanjanja odstupanja, njime odredjenih položaja osnovnih zvezda od njihovih položaja u fundamentalnim katalozima, sredinom godine (od 15. jula do 11. oktobra) veliki meridijanski krug je morao biti i demontiran, prvenstveno zbog rasteretnog sistema. Tek tada, posle doterivanja instrumenta na "tačnost tačke ekvatora u seriji od plus/minus 1" (lučne sekunde), kao i na drugim opservatorijama, moglo se krenuti u sistematska posmatranja za širinski katalog.

Ova grupa je imala problema i na planu raspodele aparature i pribora na samoj Opservatoriji. Šef Grupe Branislav Ševarlić je tako bio prisiljen da se obrati i Upravnom odboru, sa zahtevom da im se vrate kolimatori velikog meridijanskog kruga, neophodni za početak rada na velikom katalogu širinskih zvezda, koji su pre dve godine pozajmljeni Grupi za apsolutne rektascenzije, a da ova mesto njih preuzme manje, sa kojima je do sada radila njegova grupa (AO, br. 166/65). Na njegovom dopisu stoji rukom dopisano: Zahtev izvršen!

Treba da se zna, da je Opservatorija problem meridijanskog kruga pokušavala da reši dolaskom dvojice inženjera iz fabrike Askania - Verke, koja je svojevremeno i izradila ovaj instrument, međjutim, zbog nemogućnosti Opservatorije da im plati putne troškove, kao i zbog problema transfera para za dnevnice, do ove saradnje nije došlo (AO, br. 195/65).

Na godišnjem skupu Astronomske opservatorije, održanom 26. aprila, pored mnogo istaknutih problema i predloga za njihovo rešenje, posebno je istaknuta velika tehnička zaostalost u Grupi za tačno vreme i longitudu, i ukazano na potrebu hitne modernizacije i nabavke instrumenata. Koliko je svaki novi instrument bio dragocen, svedoči i odluka Saveta od 14. juna, "da se za potrebe naučnih grupa nabavi jedna pisaća mašina" (AO, br. 941/65).

Opservatorija se ove godine upustila u još jednu, za nju prilično skupu investiciju; adaptirala je radionicu i društvene prostorije, za čije je dovršenje krajem godine, prema ponudi izvodjača, trebalo osigurati milion dinara (Zap. 28. sed. Upravnog odbora, 25. decembra).

Za razliku od instrumenta sa kojim je imao brojne probleme, Branislav Ševarlić, šef Službe za relativne koordinate, bio je veoma zadovoljan radom svojih honorarnih saradnika, Nikolićem, Vojnovićem, a posebno Šaletićem, ističući naročito njegovu umešnost, trud i angažovanje, u razvitku ove službe, i Opservatorije u celini, pa se kod Upravnog odbora angažovao za povećanje njihovog honorara (AO, br. 704/65). Šaletićevim zauzimanjem, njegova ustanova, Vojnogeografski institut, Opservatoriji je besplatno štampao 3.000 redukcionih listova svodjenja relativnih deklinacija, i ukoričene formulare za posmatračke beležnice (izveštaj o radu za 1965).

Kad je reč o trudu i angažovanju u ovoj Službi, daće mo i izvode iz jednog dopisa kojeg je Ševarlić, 20. maja, naslovio na Upravu Opservatorije, a govori nam o njegovom odnosu prema instrumentima i službi u celini: "Više puta sam molio da se za pokrivanje Meridijanskog kruga i njegovih kolimatora nabavi platno, koje bi obezbedjivalo ovaj skupoceni instrument od propadanja. Poslednji put sam to učinio 9. decembra 1963. g. Kako ni do danas ništa nije preduzeto, to još jedanput molim Upravu Opservatorije za hitan nalog da se ovi pokrivači nabave. Prašina i paučina koje svakodnevno padaju na precizne merne organe, onemogućuju njihovu upotrebu za precizna merenja. Sem toga, ovako skupoceni instrumenti zahtevaju besprekorno održavanje čistoće celog paviljona, a naročito poda. Ovo je održavanje i po kvalitetu i po učestanosti ispod svake kritike. Zato molim da se preduzmu energične mere i za redovno i kvalitetno održavanje čistoće poda i predmeta u ovom paviljonu".

Od osposobljavanja i stavljanja u redovan rad meridijanskog instrumenta, Opservatorija je mnogo očekivala, pa je još pre završetka radova na njemu, kod Saveznog fonda konkurisala sa dve teme - Izrada kataloga širinskih zvezda, i Ispitivanje limbove podele VMK - za dodelu sredstava, koje bi značajno doprinele njenom afirmisanju u naučnom svetu (AO, br. 893/65).

Veoma zadovoljna saradnjom sa Vojnogeografskim institutom u Časovnoj službi, Opservatorija mu je ponudila zajednički rad i na projektu Kataloga širinskih zvezda, ali i zajednički nastup u traženju sredstava za ovu temu (AO, br. 951/65).

Za saradnju sa Opservatorijom, po pitanju preciznog ispitivanja libela (Opservatorija je bila u završnoj fazi izgradnje kabina za precizno ispitivanje libela) bila je zainteresovana Uprava za mere i dragocene metale SFRJ, a po pitanju preciznog ispitivanja libela, tačnog vremena, odnosno mogućnošću dobijanja sertifikata, kako za libele tako i za časovnike, i Savezna geodetska uprava (AO, br. 1061/65).

Odlukom PMF-a da Katedra za astronomiju, od oktobra ove godine, organizuje besplatan kurs trećeg stepena za zaposlene na Opservatoriji, kao i Opservatorije da drugoj strani na raspolaganje stavi besplatno korišćenje njenih instrumenata, pribora i potrošnog materijala, potvrđena je dobra saradnja i sa ovom Ustanovom (AO, br. 952/65).

U Grupi za apsolutne rektascenzije, osnovna preokupacija bila je projektovanje mira, koje nije bilo samo tehnički problem, već u mnogome onaj finansijski, od kojeg je i zavisio izbor tehničkog rešenja koje će biti realizovano. Samo za izradu ovog projekta, Naučno - stručni kolegijum Opservatorije je na 12. sednici, održanoj 23. septembra, predvideo rashode od 1,5 miliona dinara. Medjutim, potrebna sredstva za ovaj projekat nisu dobijena, pa je ostalo da on čeka bolje dane.

Posebno je zanimljivo istaći da je na istoj sednici Djordje Teleki podneo referat o predlogu Čehoslovačke akademije nauka, za podizanje astrofizičke stanice za posmatranje Sunca u Ljubljani, za koju su oni ponudili instrumente, učešće u izgradnji, i zahtev da prvih 5 godina oni rukovode njome. Osim ovog, Teleki obaveštava da se i u Zagrebu i Skoplju radi na kooperaciji sa stranim naučnim ustanovama, o podizanju sličnih stanica u Lošinju i Skoplju. Zaključak sastanka je bio, da se preduzmu mere, da se ne pojave tri stanice za astrofiziku, koje ne bi bile na potrebnom nivou, već da se tokom 1966. pristupi ispitivanju astroklime u Jugoslaviji, i izvrši najbolji izbor mesta za stanicu, te da organizaciona struktura takve buduće stanice omogući korišćenje

njenih instrumenata svim zainteresovanim astronomima Jugoslavije.

U vezi sa ovim, desetak dana kasnije, na sledećoj sednici, Naučno - stručni kolegijum je odlučio da obrazuje i stalnu Komisiju za astroklimu, u koju bi ušli P. Djurković, Dj. Teleki i A. Kubičela.

Već smo prethodno spominjali nabavku zaštitnih odela za posmatračko osoblje Opservatorije. Ovaj problem je bio aktuelan i ove godine. Tako je Opservatorija 18. februara od Krojačko - preradjivačke zadruge "Sloga", hitno tražila izradu 4 bunde, 3/4 dužine, od čoje i sa krznom, 3 fatirane pantalone od čoje, i 3 kabanice od gumiranog platna sa krznom, 3/4 dužine, uz napomenu da je njihov radnik već uzeo mere od Opservatorijinih radnika, pošto je zaštitnu odeću trebalo raditi za tačno utvrđena lica (AO, br. 177/65).

Djordje Teleki je i ove godine, pored posmatračkog rada na Opservatoriji, tokom letnjeg semestra honorarno radio na Gradjevinskom fakultetu. Upravo po Telekijevom vidjenju posmatračkog rada na Opservatoriji, beležimo i ovu epizodu. Kad je njena uprava donela odluku da 6. jul 1965. proglašiti za praznik?, on je direktoru uputio predstavku, u kojoj kritikuje takvu odluku, i ističe da je osnovni rad na Ustanovi posmatrački, i da je "posmatranje nezavisno od praznika i da posmatračke podatke treba ažurno redukovati. Posmatrači nemaju mogućnosti da otputuju iz Beograda, jer moraju dežurati", pa se zalaže da se onima koji posmatraju i dežuraju, mora dati i poseban honorar (AO, br. 754/65).

Milorad Protić je još 21. novembra prošle godine otišao na bolovanje, koje se odužilo, pa ni do 19. juna ove godine, još nije bilo okončano (AO, br. 616/65).

U sklopu izrade elaborata za postavljanje mira za veliki pasažni instrument, pod vodstvom ing. Ljubodraga Nikolića, Ljubiša Rakić je, po ugovoru sa Opservatorijom, radio precizno snimanje terena oko instrumenta, kao i crteže na osnovu dobijenih podataka (AO, br. 278/65).

Pored raznih komisija, na Opservatoriji je stalno bila aktuelna, i imala mnogo posla, i Komisija koja se bavila Pravilnikom o nagradjivanju naučnih, stručnih, tehničkih i drugih radnika, u kom smislu je, 11. marta, Savet Opservatorije usvojio i četvrtu izmenu i dopunu ovog Pravilnika (AO, br. 506/65).

Da su na Opservatoriji razni pravilnici bili jedno, a stvarnost sasvim nešto drugo, rečito govori dopis v. d. direktora Pere Djurkovića, Republičkom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti, u kojem ih izveštava da Opservatoriji do kraja tekuće godine nedostaje 8 miliona dinara. To je uslovilo i odluku Saveta, kaže on, da se obustavi štampanje dve publikacije, već predate u štampu, koje sadrže naučne priloge i radove izvedene na Opservatoriji. On stoga još jednom moli za dotaciju od 3 miliona dinara, koliko bi one koštale, ili bar dotaciju u visini štamparskih troškova, kako bi ove publikacije izašle na vreme (AO, br. 936/65). Svoje vreme izlaska, da navedemo flagrantan primer, tada je čekao i rukopis sa Simpozijuma astronoma Jugoslavije, održan 1962. godine, povodom obeležavanja 75. godina Opservatorije, koji će biti štampan kao sv. 12, tek 1968. godine. Potvrda sveopšte besparice na Opservatoriji je i njena odluka iz jula 1965, da sa 1. avgustom poveća plate za 23%, međjutim ni u novembru to nije uspela da sprovede u delo, šta više, nije imala sredstava ni za redovne isplate ličnih dohodaka! (AO, br. 1236/65). Koliko se o "svakom dinaru" vodilo i polagalo računa, potvrđuje i izveštaj Opservatorije Republičkom fondu za

naučni rad, da je od dodeljenih joj robnih deviza u iznosu od 56 dolara, za nabavku foto ploča iz Istočne Nemačke utrošeno 55.25 dolara (AO, br. 2121/65).

Kako astronomska nauka pri Republičkom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti, za razliku od npr. fizike, matematike, hemije itd., nije imala komisiju za astronomiju - što je Opservatoriji koja se kao republička ustanova javlja u Republičkom fondu za naučni rad, u vezi finansiranja svojih tema, otežavalo normalno funkcionisanje - to je bio povod da je Astronomska opservatorija preduzela inicijativu kod Republičkog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti, da se obrazuje i Komisija za astronomiju. Predloženo je da Opservatorija u njoj ima dva člana, a srodne ustanove koje se bave astronomskim problemima, Katedra za astronomiju PMF, Vojnogeografski institut i Savezna geodetska uprava, po jednog člana (AO, br. 1005/65). Nakon konsultacija i u dogovoru sa navedenim ustanovama, Opservatorija je Republičkom savetu, za Komisiju predložila: Branislava Ševarlića, Peru Djurkovića, Djordja Telekija, Dušana Šaletića i Aleksandra Marića (AO, br. 1120/65).

Spomenućemo i jedan nerealizovani projekat Opservatorije, o kojem se ove godine dosta razmišljalo i o kojem je sa predračunskom cenom koštanja od oko 150.000.000 dinara, obavešten i Republički savet za koordinaciju naučnih delatnosti. Reč je o planu iseljenja svih stanara iz centralne zgrade - čime bi bio proširen, inače veoma skučen prostor za rad, prvenstveno naučnih i stručnih radnika - i podizanja još jedne stambene zgrade u krugu Opservatorije, sa 6 stanova za naučne radnike, i 6 garsonjera za mlađe naučne radnike, od kojih 2 za goste Opservatorije (AO, br. 1257/65).

Još jednim velikim, Jugoslovenskim projektom, bavili su se u ovo vreme na Opservatoriji, koja je trebalo da bude njegov nosilac, sa rokom trajanja od 5 godina, na kojem bi saradjivali stručnjaci iz Beograda, Zagreba, Ljubljane i Skoplja, a kojim bi rukovodio prof. dr Leo Randić iz Zagreba. Reč je o poslu prikupljanja podataka o prethodno odabranim mestima, prema meteorološkim podacima, radi izbora mesta za podizanje jedne astrofizičke opservatorije, koja bi se podigla u Jugoslaviji u vremenu između 1970. i 1975. godine, u saradnji sa Madjarskom, Poljskom, Čehoslovačkom i Austrijom (AO, br. 1389/65). Značaj i neophodnost ovog projekta za astrofizička istraživanja, direktor Opservatorije Pero Djurković, u dopisu Saveznom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti, objašnjava slabim uslovima astroklime u Beogradu, te moli da ga uvrste u sastav plana istraživačkih radova za period od 1965. do 1970. godine.

Po informaciji, da bi se za realizaciju ove ideje mogla koristiti, u sklopu naučno-tehničke saradnje i pomoć od SAD, na Opservatoriji je urađen i detaljan plan rada i troškova, kojeg je Pero Djurković, pošto ga je odobrio Savet Opservatorije, uputio Zavodu za tehničku pomoć, i predložio da se za informaciju američke vlasti, u pogledu izvršenja ovog projekta, konsultuju američki stručnjaci, Strand i Kuiper. Između ostalog, plan je predviđao da buduća astrofizička opservatorija bude opremljena reflektorom Cassegrainova tipa, sa objektivom najmanje 1 m u prečniku, i nemonitiranim refraktorom Askania 35/600 cm, vlasništvom Astronomske opservatorije u Beogradu (AO, br.1397/65). Nekoliko dana pre kraja ove godine, od Republičkog zavoda za tehničku saradnju, na Opservatoriju je stiglo obaveštenje da je Republička komisija usvojila ovaj projekat, finansiran "sredstvima vlade SAD, stvorenih prodajom poljoprivrednih viškova našoj zemlji" (AO, br. 1489/65).

U sklopu ugovora o saradnji sa Madjarskom akademijom nauka, dve nedelje tokom juna, na Opservatoriji u Šopronu, po pitanju razmene iskustava na konkretnim temama, boravili su Branislav Ševarlić, Djordje Teleki i Ljubomir Paunović (AO, br. 617/65).

Pero Djurković je kao delegat AD "Rudjer Bošković", od 6. do 11. avgusta, boravio na III skupu astronoma amatera Madjarske, u Djeru, a potom i u Šopronu na Geodetskoj laboratoriji (AO, br. 810/65).

Po povratku, on je Savetu predložio i predlog obrazložio, da se njegov stručni saradnik Danilo Zulević, raspisivanjem konkursa, izabere za asistenta, koji predlog je i usvojen na 10. sednici Stručnog kolegijuma, 20. oktobra (AO, br. 886/65). Na istoj sednici usvojen je i zajednički predlog Ševarlića, Brkića i Djurkovića, da se naučni saradnik Djordje Teleki, izabere u zvanje viši naučni saradnik (AO, br. 922/65).

Krajem godine, 9. decembra, na 6. sednici Saveta Opservatorije, Zulević je izabran za asistenta, a Radomir Grujić je ponovo izabran u isto zvanje; i Ljubomir Paunović je ponovo izabran u zvanje višeg stručnog saradnika (AO, br. 1532/65).

Istovremeno je odlučeno da se i za 1966. godinu sklope ugovori o honorarnom radu sa Ševarlićem, Brkićem, Djurovićem i Vojnovićem, a sa Nikolićem uslovno, zavisno od sredstava.

Ovih godina praksa je bila da studenti Geodetskog odseka, Gradjevinskog fakulteta, obavljaju vežbe na instrumentima Astronomske opservatorije. Ova pogodnost im je omogućena i za školsku 1965/66. godinu, uz naknadu koju je Opservatorija tražila, a ona je bila, da za njene potrebe stručnjaci Fakulteta "izrade projekat nove trase puta u dužini od oko 150 metara, i druge trase od oko 40 metara u krugu Astronomske opservatorije, kao i da sprema proračun radova za izvršenje ovog posla" (AO, br. 1226/65).

U vremenu od 5. do 8. oktobra ove godine, u Sarajevu je održan IV kongres matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije, na kojem je učestvovalo i 17 saradnika Opservatorije, od kojih većina sa referatima (AO, br. 1037/65), oko čijeg je učešće Opservatorija imala dosta problema, kako oko broja učesnika, tako i oko obezbeđivanja sredstava za njihovo učešće.

Ispunivši uslov za starosnu penziju, 31. decembra 1965. godine, prestao je radni odnos na Opservatoriji naučnom saradniku Ružici Mitrinović, prvoj ženi sa naučnim zvanjima na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu (AO, br. 1042/65), i svetski poznatom imenu u oblasti malih planeta (više videti u - Radovanac, M.: 2007, *Ružica Mitrinović - prva žena sa naučnim zvanjima na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu*, Razvoj astronomije kod Srba IV, Publikacije astronomskog društva "Rudjer Bošković", Sv. 7, str. 415 - 434).

Sporazumnim raskidom ugovora, sa istim danom, 31. decembrom, nakon gotovo 18 godina rada, Opservatoriju je napustio i Radovan Momčilović, tehnički saradnik (AO, br. 1040/65).

Na dvomesečnom (2. avg. - 10. okt.) studijskom boravku, na Opservatoriji je, na osnovu naučne saradnje, bio doktorant Stavomir Ručinski, naučni saradnik Zavoda za astrometriju Poljske akademije nauka u Varšavi (AO, br. 1071/65).

Gost Opservatorije tri nedelje tokom novembra, bio je naučni saradnik Laboratorije za geodeziju u Šopronu, Sadecki - Kardoš Djula, kojom prilikom je dogovorena

saradnja sa Madjarskom optičkom industrijom, na modernizaciji očitavanja kruga velikog vertikalnog kruga i velikog meridijanskog instrumenta naše Opservatorije, kao i buduća poseta, u vezi modernizacije, glavnog inženjera Laboratorije, Dj. Alpara (Izveštaj Dj. Telekija o boravku Dj. Alpara).

..... 1966

Pregled najznačajnijih zbivanja u ovoj godini počinjemo zajedničkim dopisom, koji su Naučno veće i Upravni odbor Opservatorije, 28. januara, uputili Republičkom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti.

”Astronomija je opservativna nauka koja na osnovi podataka o nebeskim telima i pojavama na njima, () izučava vidljivi i nevidljivi materijalni svet i na osnovi posmatračkih podataka proverava teorijske i statističke zakone koji u njemu vladaju. Zato su sve astronomske opservatorije u svetu dužne da obavljaju stalna prikupljanja posmatračkih podataka o nebeskim telima. Ova stalna delatnost opservatorije mora imati obezbeđenu i stalnu materijalnu i finansijsku bazu za izvršenje osnovnog zadatka u ovoj naučnoj oblasti”.

Republički savet se dalje informiše da je Opservatorija poslednjih godina finansijska sredstva dobijala od Republičkog i Saveznog fonda, ali da je od ovog drugog ta pomoć prošle godine izostala, pa je bila prisiljena da, za saniranje svoje situacije, od Republičkog fonda pozajmi 10 milona dinara, koje nije uspela da reguliše do kraja 1965. godine. Kako će Republički fond u 1966. imati manja sredstva nego u prethodnoj, informiše Opservatorija, to moli Savet da preduzme mere kod Izvršnog veća SRS, da se Opservatorija finansira iz budžetskih sredstava, u visini od 45 milona dinara (AO, br. 55/66).

Nedovoljna finansijska sredstva, što ne omogućuje planiranje, bitan uslov za uspešno razvijanje naučno - istraživačkog rada, konstatovana su i na Godišnjoj skupštini Astronomske opservatorije, 25. aprila, problem koji u narednom periodu treba smatrati primarnim.

Nedugo kasnije, 4. maja, Opservatorija je kod Republičkog fonda za naučni rad, u okviru finansiranja naučno - istraživačke delatnosti, konkurisala sa tri projekta: Problemi u vezi sa rotacijom Zemlje i pomeranjem Zemljinih polova, Ispitivanje fundamentalnih instrumenata i pribora uz njih, i Problemi u vezi sa dinamikom i fizikom nebeskih tela, u sklopu kojih je bilo 17 tema, i za njihovu realizaciju zatražila ukupno 609, a Komisija Fonda predložila 530 hiljada novih dinara (u međuvremenu je, brisanjem dve nule, promenjena vrednost dinara - prim. M. R.), što je Opservatorija i prihvatila (AO, br. 495 i 495/2/66).

U obrazloženju zahteva za ova sredstva, Opservatorija je, ne bez ponosa, mogla da istakne i neke međunarodno značajne rezultate i svoje mesto u saradnji sa drugim opservatorijama.

Tako Služba vremena, koja još od 1950. sudeluje u Međunarodnoj časovnoj službi, saradjuje sa 42 svetske opservatorije, među kojima je sedma po preciznosti.

Služba promena geografske širine, je uključena u Međunarodnu službu polarnog kretanja, sa centrom u Miusavi, gde saradjuje sa 31 opservatorijom, a član je i brze Međunarodne službe širine, u kojoj učestvuje 36 opservatorija, sa centrom u Parizu.

Služba malih planeta od 1936. godine saradjuje sa svetskim opservatorijama na problemima vezanim za male planete, komete i satelite, za koje vreme je dala nekoliko hiljada preciznih i aproksimativnih položaja ovih nebeskih tela, medju koje treba ubrojati i tridesetak novopronadjjenih malih planeta, čiji se podaci, ne retko, traže da bi na osnovu njih bile izvedene definitivne korekcije heliocentričnih putanja posmatranih malih planeta i kometa. Njena posmatranja planete Juno su tako korišćena za odredjivanje Sunčeve paralakse, tj. srednje daljine Zemlja - Sunce, koja je fundamentalna astronomska jedinica za odstojanje. Prikupljeni podaci ove Službe slani su u centar, u Sinsinati.

I Služba dvojnih zvezda, koja je raspolagala sa jednim od najvećih instrumenata za tu svrhu na Svetu, uključena je u medjunarodnu saradnju kontrole kretanja, do tada pronadjjenih, oko 64 000 parova dvojnih zvezda, čiji su posmatrački podaci redovno dostavljani Naval opservatoriji u Vašingtonu.

Kao logična posledica uspeha i značaja ovih službi, bilo je članstvo njihovih šefova u komisijama Medjunarodne astronomske unije: Zaharija Brkića u Komisiji za zemljinu rotaciju, Milorada Protića u Komisiji za male planete komete i satelite, i Pere Djurkovića u Komisiji za dvojne zvezde (AO, br. 747/66).

Polovinom maja Opservatorija je potpisala ugovor o finansiranju naučno - istraživačkog projekta "Kompleksno istraživanje procesa i pojava na zemlji", sa Saveznim fondom za naučni rad, za šta joj je, od ukupne sume od 420 hiljada za tri godine (1966 - 1968), za prvu godinu rada, već 1. juna, doznačeno 220 hiljada novih dinara (AO, br. 645/66).

Da bi se uspešno iskoristili njeni prošireni kapaciteti, i realizovali preuzeti planovi, Opservatorija je ove godine imala potrebu da za noćno posmatranje u njenom krugu, ili pak u blizini, stanuje čak 25 naučnih i stručnih radnika. Medjutim, i pored raznog dovijanja, za ovoliki broj nikako nije uspevala da osigura, čak ni najskromniji, stambeni prostor; ništa manji problem, s obzirom na broj od 42 zaposlena, bio je i radni prostor. Da bi, koliko - toliko, poboljšali jedno i drugo, od Skupštine opštine Zvezdara, Odeljenja za komunalne poslove i urbanizam, zatražili su dozvolu za više adaptacija: za mehaničku i stolarsku radionicu, što je bio zahtev i sanitarne inspekcije; da se od stana šefa tehničke grupe, koji se nalazio uz nju, izdvoji jedna prostorija, i u njoj napravi sanitarni prostor, kojeg radionica nije imala (odlukom posebne Komisije, ova prostorija ipak nije izdvojena, a sanitarni čvor je izgradjen na mestu gde je bila česma, pomeranjem postojećeg stepeništa - prim. M. R.); u stolarskom delu da se ogradi jedan prostor za varenje; da se u paviljonu astrografa adaptira garsonjera sa kupatilom koja bi služila za prijem naučnih radnika iz inostranstva; te da se zgrada garaže adaptira i pretvori u manji stan za bibliotekara, koji bi za to izdvojio svoja sredstva (AO, br. 1215/66).

Po pitanju adaptacije mehaničke radionice neophodno je istaći i sledeće: ideja, kao i zvaničan predlog za njenu adaptaciju, odnosno proširenje, ali nešto drugačija, potekla je od Ljubomira Paunovića, šefa tehničke službe, koji je radeći u njoj od njene izgradnje, dobro uočio njene nedostatke, pa je razmišljajući kako da ih otkloni, još 3. novembra 1964. godine, direktoru Opservatorije dostavio pismeni predlog (b. b.) kako to da se učini (u kojem kaže da je to i ranije predlagao, u više mahova). On je još tada predložio da se Opservatorijina radionica proširi na račun celog stambenog pros-

tora uz radionicu, u kojem je on stanovao, a da se njemu za stambeni prostor adaptira društveni prostor u sklopu glavnog ulaza. U dopisu je i detaljno predlagao, kako i u koje sadržaje da se adaptiraju predloženi prostori. Za onaj društveni, koji je predlagao za svoj budući stan, izračunao je, da bi adaptacija stajala oko 500.000 dinara, uz napomenu, da se on, ako predlog bude prihvaćen, već sa "odgovornim faktorima Vojnogeografskog instituta sporazumeo" da "pomogne ovu akciju oko adaptacije davanjem radne snage".

Savet Opservatorije je prihvatio ovaj predlog s tim da je vrednost obe adaptacije zajedno procenjena na 700.000 dinara. Adaptacija društvene prostorije u stan započeta je sredinom 1965. godine, i posle mnogo peripetija sa promenom plana adaptacije, znatno veće cene koštanja, rada komisija, i dr., konačno je završena i ključevi predati Paunoviću 25. juna 1966. godine (AO, br. 710/66).

Posle svega, najvažnija stvar, proširenje radionice, osim izgradnje sanitarnog čvora, nije urađeno, a bivši Paunovićev stan, biće dodeljen Ivanu Pakvoru.

Sa početkom godine beležimo i personalne promene u upravnim organima Opservatorije.

Na 1. sednici njenog Saveta u širem sastavu, održanoj 27. februara, izabran je novi, VI po redu Savet Opservatorije, koji je i dalje činilo 15 predstavnika radne zajednice, i 6 predstavnika društvene zajednice. Na mestu predsednika, Saveta, ing. Dušana Šaletića, zamenio je dr Zaharije Brkić, a umesto A. Marića, M. Čadeža i J. Milogradov, novi članovi su bili, ing. Radovan Vojčić, dr Slobodan Ristić i dr Jovan Simovljević. U širem sastavu ovaj Savet je održao 6, a u užem 12 sednica. Na istoj sednici za članove Naučnog veća izabrani su Z. Brkić, M. Protić (Protić je bio i član Saveta AO, ali je, prema saopštenju, nezadovoljan odnosom nekih članova kolektiva prema tom organu, 2. aprila podneo ostavku na članstvo u Savetu, koja mu je usvojena 27. juna), A. Kubičela, Lj. Mitić i B. Ševarlić, naknadno, 28. marta, izabrana su još dva člana, D. Šaletić i J. Arsenijević, a predsednik je po položaju bio direktor P. Djurković; za članove Upravnog odbora izabrani su A. Kubičela kao predsednik, M. Djokić, M. Kralj i S. Sadžakov, dok je direktor P. Djurković, član Odbora bio po položaju (AO, br. 635/66).

Početak godine Državni sekretarijat za inostrane poslove je obavestio Opservatoriju, koja je to od njega tražila (AO, br. 6/66), da ne postoje politički razlozi da ne prihvati ponudjeni poklon koji joj je nudila Humboltova zadužbina iz Berlina, a zahvaljujući nastojanju Vladete Milovanovića, koji je kao stipendista Zadužbine, bio na Šarlotenburškoj politehnici na specijalizaciji i izradi doktorske disertacije. Opservatoriji je prepušten izbor jednog od tri ponudjena instrumenta za fundamentalnu astrometriju (ne kaže se koja!).

Početak ove godine beležimo i brojne zahteve naučnih radnika Opservatorije za specijalizaciju i usavršavanje na inostranim opservatorijama, za koje su joj bila potrebna i znatna sredstva. Tako je Opservatorija u tu svrhu, a u okviru predviđene saradnje sa Madjarskom akademijom nauka, i planirani odlazak Djordja Telekija na Medjunarodnu geodetsku konferenciju u Budimpeštu, te saradnju sa Poljskom akademijom nauka, i dolazak jednog njihovog astronoma na Beogradsku opservatoriju, tražila pomoć od Saveznog Saveta za koordinaciju naučnih delatnosti (AO, br. 5/66). Savezni savet će Opservatoriju kasnije obavestiti da će u 1966. godini sva

finansiranja ići preko ustanova iz Republičkog fonda, kome se ova sredstva prenose (AO, br. 165/66).

Od Republičkog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti, Opservatorija je tražila da za program naučne saradnje između SFRJ i SSSR, za 1966. i 1967. godinu, za specijalizaciju predvidi asistente Ivana Pakvora, za rad na velikom pasażnom instrumentu, i Milana Mijatova, za rad na velikom vertikalnom krugu (AO, br. 24, 49 i 50/66).

Za Milorada Protića tražena je stipendija po programu francuske tehničke pomoći za specijalizaciju u Francuskoj, na "Markovićevoj kameri", a potom, po istom pitanju, i u Grčkoj. Najpre je otpala Grčka, pošto se ispostavilo da ne poseduju takvu kameru (AO, br. 29 i 40/66), a potom se Protić, kad je dobio saglasnost Komisije za kulturno - tehničku saradnju sa inozemstvom, zbog procedure sa raznim formulirima, te mogućnosti da problem, zbog kojeg je hteo u inostranstvo, reši "indirektno", predomislio i povukao svoju kandidaturu (AO, br. 247/66).

Jednim drugim dopisom, upućenim Sekretarijatu za kulturu, Opservatorija nije tražila novčana sredstva, već je njime preporučivala Aleksandra Kubičelu, "jednog od najboljih astrofizičara" koje je imala, za stipendiju vlade Indije, iz oblasti fizike Sunca, za koju se on prijavio, a o kojoj je odlučivao Sekretarijat (AO, br. 25/66).

Od 14. do 20. aprila, Djordje Teleki je učestvovao na Međunarodnoj konferenciji za geodetsku tehniku merenja i instrumenata, kojom prilikom je sa sobom poneo i dve libele zenit teleskopa, koje je Opservatorija u Beogradu posudila na korišćenje Geodetskoj istraživačkoj laboratoriji Mađarske akademije nauka u Šopronu, s tim da ih vrati do kraja 1967. godine (AO, br. 344 i 345/66).

Na osnovu poziva Astronomskog saveta Akademije nauka SSSR i Pulkovske opservatorije, Teleki je od 31. maja do 3. juna, učestvovao na 17. astrometrijskoj konferenciji SSSR, u Pulkovu, gde je podneo i dva referata. Pored njega na konferenciji je bio i Branislav Ševarlić, sa referatom, kojom prilikom su sa sovjetskim astronomima razgovarali o saradnji, a posebno su razmatrali problem beogradskog vertikalnog kruga, za kojeg su predlagali njegovo potpuno rastavljanje, proučavanje sistema za rasterećenje, i ponovno montiranje (AO, br. 371/66 i izveštaji o učešću). Po pitanju saradnje i razmene iskustava, Teleki je ovom prilikom posetio i Astronomski institut Šternberga (GAIŠ) u Moskvi, a sa Ševarlićem i Astronomsku opservatoriju Ukrajinske akademije u Golosejevu, kraj Kijeva.

U okviru uspostavljene saradnje između Opservatorije i Poljske akademije nauka, asistent Opservatorije, Jelisaveta Arsenijević, od 4. juna do 21. jula boravila je na studijskom usavršavanju na Opservatoriji u Torunju, na izučavanju polarizacije zvezda na Casseigrenov-om teleskopu, a zauzvrat, u Beogradu je od 5. avgusta do 10. oktobra, u cilju fotometrijskih izučavanja nekih eklipsnih dvojnih sistema na refraktoru, boravio mr Stavomir Ručinski, sa Astronomskog instituta Poljske akademije nauka (AO, br. 837 i 876/66).

Tokom dužeg studijskog boravka u Beogradu (od 14. juna do 3. septembra), kao gost Saveta akademija nauka SFRJ, izvesno vreme na Opservatoriji, u Grupi za astrofiziku i u njenoj biblioteci, proveo dr John D. Landstreet, asistent pri katedri za fiziku iz SAD, koji je tom prilikom na Opservatoriji 25. avgusta, održao i predavanje na temu, Beli patuljci i evolucija zvezda (AO, br. 972 i 972/2/66).

U vremenu od 17. do 22. oktobra na Astronomskoj opservatoriji je, sa svrhom izvodjenja probnih posmatranja zvezda u istom časovnom uglu, boravio i asistent na Geodetskom odeljenju, Fakulteta za arhitekturu, gradjevinarstvo i geodeziju, u Ljubljani, Bogdan Kilar (AO, br. 1243/66).

Djordje Teleki je još jednom ove godine, u okviru saradnje Opservatorije i Laboratorije za geodeziju, Madjarske akademije nauka, boravio u Madjarskoj. Opet je boravio u Šopronu, ovaj put od 27. novembra do 7. decembra, sa Sofijom Sadžakov, a po pitanju konsultacija i pomoći u vezi novoformirane službe širine u Šopronu, i ispitivanja četiri sekundne libele naše Opservatorije na niskoj temperaturi (AO, br. 662/66 i Izveštaj o poseti b.b.).

Po povratku, s njima su u 13-odnevnu posetu Opservatoriji, iz Madjarske, u vezi sa radom na temi "Metode odredjivanja konstanti astronomskih instrumenata", doputovali Djula Alpar, glavni inženjer, i A. Bumer, glavni mehaničar, obojica sa Šopronske opservatorije. Njihov rad i pomoć bila je prvenstveno usmerena na ispitivanje velikog vertikalnog kruga (Izveštaj Telekija o njihovom boravku).

Aprila meseca Opservatorija je Republičkom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti, odaslala jedan dopis (AO, br. 370/66), kako po sadržaju tako i po akterima, koji se spominju u njemu, nama poznat iz pregleda prethodne godine, ali i sa novim detaljima, potpisan od strane direktora Pere Djurkovića:

"Astronomska opservatorija konkurisala je (15. XII 1965. g. br. 1397) preko Zavoda za tehničku pomoć SR Srbije, u okviru naučno tehničke saradnje sa SAD, s projektom: Ispitivanje kvaliteta slike zvezda u raznim mestima SFRJ, radi izbora mesta pogodnog za podizanje astrofizičke opservatorije.

U napomenama, na kraju projekta, navedena su dva istaknuta astronoma SAD: prof. A. Strand i prof. G. Kuiper, koji bi mogli dati informacije zainteresovanim američkim organima u pogledu ocene ovog projekta.

Glavni istraživač projekta prof. Leo Randić, prilikom svog dvogodišnjeg boravka u SAD, saradjivao je sa oba američka astronoma, pa bi u slučaju da se projekat prihvati i u Saveznom zavodu za tehničku pomoć, mogao preko njih delovati da projekat bude primljen i od SAD. Iz Republičkog zavoda za tehničku pomoć, sugerirano je Astronomskoj opservatoriji i prof. Randiću, da ništa ne obaveštavaju prof. Stranda i Kuipera, dok projekat ne bude primljen u Saveznom zavodu.

Mislimo da bi bilo pogodno da se prof. Randiću odobri lični kontakt koji bi olakšao nabavku, a možda i poklon, izvesnih instrumenata i pribora koji dolazi u obzir pri izvodjenju projekta.

Ispred Astronomske opservatorije ja molim Republički savet za koordinaciju naučnih delatnosti i Republički fond za naučni rad, da preporučé prihvatanje ovog projekta u Saveznom zavodu za tehničku pomoć. To bi bilo od ogromne koristi ne samo za Astronomsku opservatoriju, nego i za astronomiju u jugoslovenskim razmerama".

Da bi svom zahtevu, kao i ovom projektu dao na značaju, Pero Djurković im je krajem novembra (AO, br. 1244/66), uz svoj dopis dostavio i odluke IV savetovanja o fizici Sunca i hidrodinamici, održanog u septembru u Sopotu u Poljskoj, a odnosi se na, kako su ga nazvali, Projekat južne stanice za Sunce na jednom od Jadranskih ostrva, kojeg su u ime zainteresovanih opservatorija za izgradnju potpisali prof. dr L. Deže, Madjarska akademija nauka, prof. dr F. V. Jeger, Astrofizička opservatorija,

Potsdam, DDR, prof. dr J. Mergentaler, Astronomski institut, Vroclav, Poljska i dr L. Krivski, Astronomska opservatorija, Ondrejev, ČSSR.

Iz navedenog dokumenata može se videti da je inicijativa za izgradnju jedne nove stanice krenula u drugom smeru: u njemu se kao njena lokacija izričito navodi jedno od Jadranskih ostrva, a i u kombinaciju za njenu izgradnju uključili su se drugi akteri.

Inicijativa za izgradnju ove stanice nesumnjivo je potekla od Čehoslovačke strane, Akademije nauka, i Opservatorije u Ondrejevu, a našoj strani je po svemu sudeći prezentovana 1965. godine, i to Franu Dominku, predsedniku Komisije za astronomiju pri Savezu društava matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije, kad je bio u Pragu prilikom potpisivanja ugovora o saradnji naših i čeških matematičara. O ovoj inicijativi on je opširnim dopisom 12. januara 1966. godine, informisao Savezni savet za koordinaciju naučnih delatnosti. Ovu stanicu su oni trebali da izgrade zajedno sa Ljubljanskom i Zagrebačkom opservatorijom, te Astronomskom opservatorijom i PMF iz Beograda. Stanica je po predlogu trebala da bude zajednička filijala, da njome po principu rotacije upravljaju direktori navedenih ustanova, s tim da prvih pet godina njome, kao i naučnim radovima, upravljaju predstavnici Čehoslovačke (pismo F. Dominka, P. Djurkoviću, 16. februara 1966).

O astrofizičkoj stanici, (a potom i zasebnoj astrofizičkoj opservatoriji) sa jednim velikim ogledalom, na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu, počelo se razmišljati još od 1950. godine, sa započinjanjem radova iz astrofizike, ali su ozbiljniji radovi bili onemogućeni atmosferskim uslovima i nepostojanjem adekvatnih instrumenata, tako da je astrofizička grupa, koja je trebala da bude jezgro za buduću astrofizičku opservatoriju, svoju aktivnost usmerila uglavnom na proučavanje promenljivih zvezda, i to samo njihovih fotometrijskih karakteristika. U sklopu ovog plana za 1966. godinu, bilo je planirano da se donese konačna odluka o mestu izgradnje ove opservatorije, i da se poruče potrebni instrumenti za njenu izgradnju. Početak njene izgradnje planiran je za 1967, završetak tokom 1968, a početak eksperimentalnih radova tokom 1969. godine. Stvaranje ove opservatorije trebalo je provesti tako, da se od Opservatorije, kao njena stručna osnova, odvoji astrofizička grupa, a da problem same izgradnje nove astrofizičke opservatorije na sebe preuzme Federacija.

Više saradnika Astronomske opservatorije ove godine je izabrano u viša zvanja.

Tako je Milan Simić, na 7. sednici Saveta u širem sastavu, 29. januara, ponovo izabran za višeg stručnog saradnika (AO, br. 199/66).

Aleksandar Kubičela je 18. aprila, na 2. sednici Naučnog veća, izabran u zvanje višeg stručnog saradnika (AO, br. 539 i 676/66), a 30. maja, na 3. sednici Saveta, postavljen i za šefa Grupe za astrofiziku (AO, br. 631/66).

Na predlog Naučnog veća na 5. sednici, 26. maja, Savet Opservatorije je 4. juna, na 3. sednici u širem sastavu, potvrdio odluku o izboru Djordja Telekija i Ljubiše Mitića u zvanje višeg naučnog saradnika (AO, br. 663 i 664/66).

Uz ime Ljubiše Mitića vezana je i ova zanimljivost: on je 18. oktobra 1966. godine, Naučnom veću podneo molbu da mu odobri jednogodišnje odsustvo sa Opservatorije, koje bi vreme proveo u Alžirskoj opservatoriji. Naime, objašnjava on u molbi, poziv je dobio od Univerziteta u Alžiru, za pomoć na osposobljavanju domaćih mladih astronomske kadrova, a istovremeno su mu priznali zvanje i status "astronome-adjoint", što je jedno, tvrdi on, od najviših zvanja po francuskoj gradaciji astronoma. Njegovu

molbu razmatrao je Savet Opservatorije na sednici održanoj 27. oktobra, i doneo jednoglasnu odluku, "da se dr Ljubiši Mitiću odobri jednogodišnje odsustvo radi odlaska u Alžir" (AO, br. 72/67). Međutim, kad je trebao da prikupi brojne "papire" neophodne za odlazak, Mitić je - odustao! (usmena izjava D. Olevića).

Zaharije Brkić, od juna 1966. godine redovni profesor Geodetskog odseka Građevinskog fakulteta, odlukom Naučnog veća Astronomske opservatorije od 8. decembra, i potvrdom te odluke od strane njenog Saveta, 14. decembra, izabran je i u najviše institutsko zvanje - naučnog savetnika (AO, br. 1363/66).

Kad je Prirodno-matematički Fakultet u Beogradu ove godine doneo odluku da u školskoj 1966/67 naplaćuje školarinu za sve postdiplomce, u ime Opservatorije, koja je bila zainteresovana za postdiplomske studije svojih saradnika, dopisom im se obratio direktor Pero Djurković, tražeći da ona bude izuzeta od te odluke (AO, br. 967/66). Kao razlog za ovaj predlog, on je naveo činjenicu da se nastava studentima iz astronomije delomično održava na Opservatoriji, koja za razne troškove, grejanja, osvetljenja, amortizacije, itd., od PMF nikad nije tražila nikakvu naknadu, pa neće ni u buduće, ukoliko se promeni ovakva odluka, što je zajednički interes, jer bi u suprotnom, bude li svako naplaćivao svoje usluge, oni imali daleko veće troškove od Opservatorije - uveravao ih je Djurković.

Njegovi argumenti su očito imali efekta, jer je PMF uskoro doneo novu odluku, da sa saradnici sa Opservatorije izuzmu od naplate poslediplomskih studija (AO, br. 1185/66).

Dok su mlađji astronomi polako napredovali i preuzimali primat, oni stariji, pod pritiskom godina i nesumnjivo teškog rada na Opservatoriji, polako su smanjivali radni kapacitet i odstupali.

Ovaj životni zakon na svojim leđjima osetio je i Branislav Ševarlić. Sledom toga on je 8. oktobra 1966. godine, upravi Astronomske opservatorije uputio sledeći dopis, pisan rukom (AO, br. 1006/66):

"Posle 30 godina noćnog posmatračkog rada u ovoj ustanovi, dobio sam teže napade išijasa i reume, zbog kojih mi je lekar zabranio za dogledno vreme ovaj rad, koji se odvija u uslovima hladnoće, vlage i fizičkih napora oko instrumenta.

Zbog toga vas molim da iz mojih obaveza prema Ustanovi izuzmete noćni posmatrački rad, kao i odgovarajući deo honorara, sve dok se moje zdravstveno stanje ne popravi.

Ovakvo stanje traje već nekoliko meseci, ali vam to nisam prijavljivao, misleći da će se brže popraviti. No, iako u ovom razmaku nisam neposredno posmatrao, ja sam vršio stalnu organizaciju i kontrolu posmatračkog rada i za to davao potrebna uputstva".

Na margini njegovog dopisa, rukom je dopisano: Usvojen zahtev na 15. sednici Naučnog veća, od 27. 10. 66. Potom je i direktor u ovom smislu doneo i zvanično rešenje.

Prema statističkim proračunima koje je dostavila Republičkom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti, Opservatorija je, krajem prošle i početkom ove godine, po jednom radniku raspolagala sa 6,66 kvadratnih metara prostora, što je, zaključeno je, "očevidno i suviše malo za normalan rad, pogotovo malo za nesmetani rad naučno - istraživačkih kadrova".

Opservatorija je problem imala i sa rešavanjem stambenih problema svojih stručnih radnika, astronoma, dok su istovremeno u njena tri stana, stanovala tri njena bivša radnika sa porodicama, koji su sa službom prešli u druge ustanove pre više od deset godina, a da ih Opservatorija i pored obraćanja na razne instance, sve preko sudova pa do generalnog sekretara Savezne skupštine, nije uspela iseliti (AO, br. 677/66).

Iz današnje perspektive verujemo da je zanimljiv i podatak, da je 12. marta, direktor Opservatorije Pero Djurković, potpisao ugovor o delu sa izvesnim Danilom Rafajlovićem, da za 50 dinara nadoknade "formira krošnje oko 110 sadnica, koje služe za zasenjivanje puta kraj posmatračkih paviljona u krugu naručioca posla" (AO, br. 260/66).

Koliku su ulogu na Opservatoriji ovih godina imali majstori njene mehaničke radionice, pored već poznate i osvetljene uloge Ljubomira Paunovića (videti: Radovanac, M.: 2007, *Ljubomir Paunović - inovator Astronomske opservatorije u Beogradu*, Razvoj astronomije kod Srba, Publikacije Astronomskog društva "Rudjer Bošković", sv. 7, str. 27 - 50), ali i drugih, svedoči i odluka SSRN opštine Zvezdara, da se Milan Kralj, naročito poznat kao modelar i livac svih odlivaka potrebnih za izradu novih uređaja u mehaničkoj radionici Astronomske opservatorije, ali i precizan metalostrugar, mehaničar, pa i električar i instalater, odlikuje Ordenom rada sa srebrnim vencem, što je sa zadovoljstvom prihvatio i Upravni odbor Opservatorije (AO, br. 655/66).

Konačno, ove je godine došao kraj i organizovanom prevozu opservatorijinih radnika sopstvenim vozilom - 30. avgusta napisano je rešenje za raspis licitacije za "Fiat - 615 B", sa 12 sedišta, i početnom cenom od 7.500 novih dinara (AO, br. 812/66).

Kako se ova godina bližila kraju, a materijalna sredstva se veoma "istanjila", direktor Djurković je ponovo pokušao od Republičkog izvršnog veća, Sekretarijata za finansije, da izdejstvuje bar 100.000 novih dinara. "Mi vas molimo da iz rezervnih budžetskih sredstava, subvencijom () omogućite Opservatoriji, prvo da sredi svoju materijalnu situaciju ove godine, a da se za 1967. godinu predvidi bar dvaput veći iznos za finansiranje službi" (AO, br. 1030/66).

O težini materijalne situacije Opservatorije pri kraju ove godine, koja se stalno pogoršavala, u dopisu Savetu opservatorije, 14. oktobra, svedoči i Djordje Teleki, s nekoliko podataka: prosečni lični dohodak na Opservatoriji je manji od prosečnog u Jugoslaviji, dok je klasifikaciona struktura osetno bolja; izdavačka delatnost je gotovo zamrla, tako da od 1961. godine na objavljivanje čeka već oko 1700 stranica napisanih radova, što posebno onemogućava izbor u naučna zvanja; para nema čak ni za nabavku jeftinih ruskih knjiga; ni za specijalizaciju kadrova u inostranstvu nema sredstava; a već godinama se ne obnavlja instrumentarij, niti se povećava broj istraživača.

Sledeći redovi samo se posredno, preko dvojice njenih saradnika, odnose na Astronomsku opservatoriju, ali ih navodimo zato što su veoma značajni po pitanju popularizacije astronomske nauke.

Naime, direktor Opservatorije Pero Djurković i njen honorarni naučni saradnik, prof. dr Branislav Ševarlić, u svojstvu predsednika Astronomskog društva "Rudjer Bošković", 17. maja 1966. godine, napisali su, i potpisali, pismo koje su adresovali na Republički savet za koordinaciju naučnih delatnosti, u kojem ih obaveštavaju da je firma Zeiss iz Jene, na predstojeći Sajam tehnike u Beogradu, donela i jedan mali planetarijum sa priborom i kupolom od 8 m u prečniku, u cilju izlaganja, "pa se

danas pruža povoljnija prilika no ikada da ovaj planetarijum nabavimo za dinare i bez transportnih troškova. Ukoliko bi se oslobodio carine, jer služi kulturno prosvetnim zadacima, ovaj bi planetarijum stajao oko 15.000.000 starih dinara”. Prethodno su im detaljno objasnili potrebu za njim i njegovu ulogu u prosvjećivanju i kulturnom uzdizanju, najširih narodnih slojeva, prvenstveno omladine.

Astronomska opservatorija, ističu oni, svesna značaja nabavke ovakvog planetarijuma, ali bez sredstava za pomoć, apeluje na sve institucije kojima ovakvo sredstvo može biti od koristi (pa ih nabraja) da udruže sredstva, zajedno sa Savetom, i da se kupi izloženi planetarijum.

Sa svoje strane, uveravaju oni, Opservatorija i Katedra PMF, spremni su da angažuju svoje stručne kadrove u nadzoru oko upotrebe planetarijuma za popularizaciju astronomije, i za nastavu u srednjim školama i na fakultetu (AO, br. 550/66).

Baš po pitanju uvođenja nastave u srednje škole, na Opservatoriji je 23. maja ove godine održana konferencija, kojoj su prisustvovali predstavnici svih republičkih astronomskih organizacija, i predstavnici svih organa uprave u SR Srbiji, zajedno sa predstavnicima JNA, uz zaključak, da je uvođenje nastave astronomije u srednje škole neophodno potrebno i korisno (AO, br. 369/68). Samo tehničko sprovođenje ove odluke, stavljeno je u delo odgovarajućim stručnim organima.

Ako ovaj apel, osim možda pojedincima, do sada nije bio poznat, da je urodio plodom, to sigurno mnogi znaju!

U dokumentima Opservatorije on ima i nastavak, koji osnažuje ulogu Pere Djurkovića u ovom poduhvatu, ali i objašnjava neke činjenice oko njegove realizacije!

Pero Djurković je po završetku Sajma, 3. juna, uputio dopis identične sadržine na tri adrese: Republičkom sekretaru za kulturu, Vukos Milanu, Republičkom društvenom fondu za obrazovanje, direktoru fonda Dobrivoju Miletiću, i Republičkom fondu za naučni rad, direktoru Živku Erčiću (AO, br. 628/66). U dopisu Djurković kaže:

”Na sastanku od 31. maja 1966. godine održanom pod rukovodstvom predsednika Glavnog odbora SSRN Srbije, druga Mihaila Švabića, u Republičkom sekretarijatu za prosvetu, odlučeno je da će Republički fond za naučni rad učestvovati sa tri miliona starih dinara u otkupu projektora Zeiss planetarijuma, koji je bio izložen na sajmu tehnike u Beogradu.

Ja Vas molim da preduzmete mere da se, preko Upravnog odbora Fonda, što pre donese odluka o isplati ovog iznosa na ime Astronomskog društva ”Rudjer Bošković” ().

Jugolaboratorija, preduzeće preko koga će se obaviti otkup, tvrdi da ne može podići projektor iz magacina železničke stanice, gde je deponovan posle zatvaranja Sajma, dok ne izvrši uplatu traženog iznosa za otkup. Pritom se plaća ležarina, koja znatno može da poveća cenu otkupa. Zato Vas molim da se što pre donesu konačne odluke po ovom pitanju, kako ne bi nastale nepredvidjene teškoće oko preuzimanja projektora”.

..... 1967

U 1967. godinu, Astronomska opservatorija je ušla sa nepodeljenim osećanjem da za nju, pogotovo po pitanju finansija, a time i svega ostalog, stižu bolji dani. Za to su imali i valjane razloge!

Sa samim krajem prošle godine Opservatorija je sa Republičkim fondom za naučni rad, potpisala ugovor o dodeli sredstava od 60.000 novih dinara za štampanje svojih 7 publikacija, sa obavezom da ih izda najkasnije do 1. jula 1967. godine, od kojih su neke pripremljene za štampu čekale još od 1961. godine (AO, br. 1371/ 66).

Ove godine Republički fond je, na osnovu potpisanog ugovora sa Opservatorijom, finansirao 4 programa (Problemi u vezi sa rotacijom Zemlje i pomeranjem Zemljinih polova; Ispitivanje fundamentalnih instrumenata; Problemi u vezi sa dinamikom i fizikom nebeskih tela; Neki problemi fizike Sunca), sa ukupno 14 tema.

Druga dobra vest za Opservatoriju bila je odluka Republičkog izvršnog veća od 9. januara, da joj za pokriće troškova Službe vremena i Službe promena geografske širine, u 1966. godini odobri 76.850 n. dinara (AO, br. 21/67).

Ako tome dodamo i zahtev Opservatorije (AO, br. 12/67) Republičkom fondu za naučni rad, od takodje 9. januara, da joj, na ime I privremene situacije, uplati iznos od 70.000 n. dinara za lične i materijalne rashode u toku meseca januara, eto razloga za kakav-takav optimizam, pa bio on meren i skromnom odlukom o nabavci neophodnih zaštitnih sredstava za pomoćno osoblje: tri para zimskih cipela, sedam radnih odela i dva radna mantila (AO, br. 7/67), ili kupovinom jednog kompleta Micro - microammeter-a u SAD, u vrednosti od 538 dolara, za potrebe Astrofizičke grupe (AO, br. 226 i 272/67).

Već nešto skuplji bio je komplet digitalnog voltmetra, kojeg je, takodje početkom godine, za potrebe Astrofizičke grupe Opservatorija kupila u Švajcarskoj za 1.403 dolara (AO, br. 231 i 346/67).

Za potrebe iste grupe Savet opservatorije će, krajem godine, doneti odluku da se iz inostranstva nabavi jedan multiplikator i papirne trake, za Grupu malih planeta, ploče, za Grupu dvojnih zvezda jedan elipsograf, kao i odluku, u skladu sa tadašnjom praksom, da se za stipendiranje mladih talenata pri Izdavačkom preduzeću "Borba", izdvoji suma od 10.000 novih dinara (AO, br. 1678 i 1679/67). Za planiranu kupovinu dva, ispostavilo se, veoma skupa kolimatora za veliki pasażni instrument, nije bilo novca, pa se odustalo od kupovine, a kupljena su dva jeftinija mirina sočiva (AO, br. 221/67).

Više od optimizma za zaposlene na Opservatoriji, predstavljao je izveštaj (AO, br. 1194/67) direktora Pere Djurkovića na 3. sednici Saveta, u užem sastavu, 31. maja, da je Opservatorija od Republičkog sekretarijata za finansije dobila 290.000 novih dinara (ili tačnije 296.300, prema dokumentu AO, br. 462/67).

Raspoložujući sad sa značajnim sredstvima, logična je bila odluka Saveta Opservatorije od 12. jula, (3. sednica u širem sastavu) da odobri sumu od 40.000 novih dinara za investicione radove na održavanju zgrada i paviljona, i to: popravku fasada na kupolama VPI, VMK i VVK; sanaciju zapadnog krila centralne zgrade; prepoćivanje i farbanje kupole malog refraktora, i farbanje kupola VPI i VMK (AO, br. 1195/67).

Pored toga, Skupština opštine Zvezdara, Odeljenje za komunalne poslove i urbanizam, odobrilo je Opservatoriji, na njeno traženje, da može izvršiti adaptaciju stolarske radionice, te sobe i kuhinje u paviljonu astrografa, u komfornu garsonjeru za smeštaj inostranih naučnih radnika (AO, br. 254 i 255/ 67). Istovremeno Odeljenje je odbilo predlog Opservatorije da se izvrši adaptacija garaže u dvosobni stan za potrebe

bibliotekara Dojne Petrović (AO, br. 273/67).

Prema ugovoru koji je Opservatorija sklopila sa Ivanom Pakvorom, u ime dodeljenog mu stana koji se nalazio u sklopu zgrade stolarske radionice, troškove adaptacije jednog njenog dela, sanitarnog čvora i stepenica koje vode iz stolarskog u mehanički deo radionice, trebalo je on sam da snosi (AO, br. 307/67).

I pored znatno popravljene finansijske situacije u 1967. godini, na Opservatoriji i dalje nisu bili bogzna kako zadovoljni. Problem je bio taj što je ona u ovoj godini preko budžeta obezbeđivala tek 30% svojih troškova, a 70% je još uvek finansirano po ugovorima (u zapadnim zemljama odnos je bio 80% iz budžeta, a 20% iz ugovora), što je predstavljalo nedovoljno siguran izvor; što zbog malih sredstava u fondovima, što zbog nepredvidljivog planiranja u nauci (neizvršeni ugovori rezultirali su smanjivanjem sredstava). S toga je Opservatorija molila, da njeno finansiranje u 1968. godini sa 50% preuzme Sekretarijat za finansije SR Srbije, a ostatak bi, smatra ona, mogla da pažljivim planiranjem istraživačkih radova realizuje kod Republičkog i Saveznog fonda za naučni rad. Za realizaciju ove zamisli i podršku kod navedenih organa, Opservatorija, dopisom direktora Pere Djurkovića, traži zauzimanje i IX mesne zajednice, na čijoj se teritoriji nalazi.

Istovremeno, Djurković još jednom podseća da Astronomska opservatorija u Beogradu, raspolaže sa tri velika astrometrijska instrumenta, od po 19 cm prečnika objekтива, i 258 cm žižne daljine, koji predstavljaju takav komplet instrumenata, koje danas u Svetu imaju samo Pulkovska i Vašingtonska opservatorija. Međutim, problem je što za stavljanje u funkciju sva tri instrumenta, kao jedne celine, Opservatoriji nedostaju sredstva za podizanje dve mirine kućice za Veliki pasažni instrument, koji bi, realizacijom predviđene zamisli, bio najsavremeniji uređaj ove vrste.

Za ovaj projekat Opservatorija je zato od Republičkog i Saveznog fonda za naučni rad, molila investiciona sredstva od 500.000 novih dinara, čija bi joj realizacija omogućila da u ovoj vrsti radova, a po preciznosti svojih merenja, zauzme jedno od prvih mesta u Svetu (AO, b. b. od 7. X 1967).

Ugovor o izradi studijskog rešenja mira (pod mirama se u geometrijskom smislu reči podrazumevaju dve fiksne tačke u meridijanu instrumenta, jedna severno a druga južno od ovog, a cilj im je obezbeđenje mogućnosti kontrole postojanosti, odnosno, promenljivosti azimuta instrumenta) velikog pasažnog instrumenta i grubog predračuna troškova za njihovu izgradnju, Opservatorija je zaključila sa Dimitrijem Markovićem, arhitektom iz Beograda, sa klauzulom da bude gotov do 5. decembra ove godine (AO, br. 1488/67).

Usko vezano za plan i izgradnju mira, početkom oktobra na Opservatoriji je boravio i A. Nemirow, istaknuti astronom sa Pulkova, i jedan od vodećih stručnjaka u Svetu po pitanju velikih pasažnih instrumenata (AO, br. 1322/67). Nemirow, šef astrometrijske grupe, i drugi Opservatorijini stručnjaci, tada su dali arhitekti uputstva za izradu rešenja za mire.

Ovde je, smatramo, nužno dati sledeće objašnjenje: još 1958 godine kada se započelo sa podizanjem paviljona za astrometrijske instrumente, napravljen je projekat za podizanje 6 kućica mira, za svaki instrument po dve, od čega se u međuvremenu, zbog raznih razloga, odustalo od izgradnje onih za meridijanski i vertikalni krug, te je ostalo da se izgrade, s opravdanim razlogom, samo one za pasažni instrument.

Slaba strana pasažnog instrumenta nije bila samo nedostatak mira, već i nestabilnosti zbog rasteretnog sistema instrumenta. Zbog toga je taj sistem tokom aprila i maja u potpunosti bio demontiran i, udovoljavajući svim geometrijskim i tehničkim zahtevima, ponovo montiran, ali i pored postignutog vidnog poboljšanja, merni podaci su pokazivali da je rasteretni sistem još uvek imao neprihvatljivih nedostataka (Izveštaj Lj. Mitića, b. b. od 18. XII 1967). U cilju rešenja ovog problema Opservatorija se za pomoć obratila Institutu za alatne mašine i alate, koji je uradio idejno rešenje rasteretnog sistema instrumenta, i ponudio ga Opservatoriji na potpisivanje ugovora za izvodjenje radova. Grupa od sedam Opservatorijinih stručnjaka je analizirala ovo rešenje, i došla do zaključka da je ono tehnički prihvatljivo, "jer u svemu odgovara zahtevima koje problem rasterećenja jednog fundamentalnog instrumenta postavlja a priori, ali kako je Institut za realizaciju ovog rešenja tražio 40.000 novih dinara, sredstva koje Opservatorija nije imala niti je mogla da ih obezbedi, navedena grupa se odlučila da se problem rasterećenja pasažnog instrumenta reši po prvobitnom nacrtu, kojeg je podneo njen saradnik Ljubomir Paunović, jer su se sredstva za ovu varijantu mogla dobiti preko redovnog budžeta, što je za Opservatoriju bilo mnogo povoljnije (obaveštenje P. Djurkovića Institutu, od 30. dec. 1967, b. b.).

Ispitivanja velikog vertikalnog kruga tokom ove godine pokazala su da mu se nosač mikroskopa u odnosu na alhidadnu osovinu klata, a pošto je to bilo u montiranom stanju nemoguće popraviti, šef Grupe za apsolutne rektascenzije, Djordje Teleki, uz saglasnost ostalih saradnika na njegovom osposobljavanju, predložio je, a direktor Djurković, u svrhu popravka, odobrio njegovo potpuno demontiranje i ponovno montiranje (AO, br. 607/67).

Jedan od projekata koji je Opservatorija Republičkom savetu za koordinaciju naučnih delatnosti predložila za finansiranje u sledećoj godini, bio je i problem praćenja veštačkih satelita i proučavanje njihovih putanja, za koji je raspolagala delom potrebnih kadrova i pribora. Pitanje nedostajuće kamere vredne oko 60.000 dolara, moglo se rešiti njenom kupovinom ili improvizovanom kamerom, nedostatak 3 stručna radnika saradnjom sa Vojnogeografskim institutom, a pitanje rukovodioca projekta Opservatorija je predlagala da se reši izborom profesora Univerziteta u Nišu, dr Božidara Popovića, stručnjaka za nebesku mehaniku, koji stanuje u Beogradu, za honorarnog naučnog savetnika Opservatorije sa skraćenim radnim vremenom (AO, br. 1490/2/67).

U cilju doseganja jednog od prvih mesta, kako u astrometrijskom tako i u astrofizičkom domenu, Opservatorija se susretala sa još jednim, nepremostivim problemom - kadrovskim! Po svome instrumentariju kojim je raspolagala, njoj je, prema njenim procenama, u ovo vreme trebalo 50 naučnih radnika, a ona ih je imala 26, od čega dva u ugovornom i tri u honorarnom odnosu. A toliki broj astronoma, ponajviše po školama i drugim ustanovama, jedva da je i postojao, čak i da je imala dovoljna sredstva za njihovo angažovanje (AO, br. 1418/2/67).

Redovna godišnja promena na mestu predsednika Saveta i Upravnog odbora Opservatorije, te nekih članova, izvršena je na 1. sednici Saveta u širem sastavu, 27. februara. Za novog predsednika Saveta opservatorije, umesto Brkića, izabran je Branislav Ševarlić, a za nove spoljne članove, ing. Aleksandar Marić, docent dr Jovan Lazović i ing. Kosta Sivčev. Ovaj Savet, u širem sastavu, održaće 6, a u užem 5 sednica (AO, br. 739/67).

Jedan od novoizabranih članova Saveta, Aleksandar Kubičela, već 1. juna podneće ostavku na članstvo uz obrazloženje: "Kako se između mojih stavova i stavova koji dobro prolaze na sastancima Saveta opservatorije ispoljava suviše velika razlika, smatram svoj dalji rad i članstvo u ovom organu upravljanja potpuno nekorisnim" (AO, br. 673/67). Na sledećoj sednici Saveta, 12. jula, ostavka mu je usvojena.

Za novog predsednika Upravnog odbora Opservatorije, koji će u ovom mandatu održati 20 sednica, izabran je Milan Mijatov.

Jedan od onih koji su bili veoma nezadovoljni novim Pravilnikom o ličnim dohocima, i rešenjem o visini dohotka izdatom na osnovu pravilnika, bio je Ljubomir Paunović, koji se osetio toliko "oštećen i degradiran", da je 1. septembra direktoru Opservatorije uputio duži dopis sa obrazloženjem, da je prema njemu učinjena gruba greška, te u koliko se ona ne ispravi, on sa 1. oktobrom, posle 35 godina službe u ovoj struci, podnosi otkaz na službu na Opservatoriji (AO, br. 1096/67). Njegov uslovni otkaz razmatralo je Naučno veće, koje mu je sa žaljenjem što je do otkaza došlo, predložilo da povuče otkaz, i da normalno reguliše penzionisanje, koje mu je, po sili zakona, pretstojalo krajem godine (AO, br. 1096/2/67). Poslušao ih je, i direktora obavestio da povlači otkaz, ali mu je istovremeno najavio da će po istom slučaju povesti parnički postupak (AO, br. 1172/67) što je i uradio (AO, br. 1609/67).

Prema podacima koje je u jednom dokumentu izneo predsednik Saveta Opservatorije, Branislav Ševarlić, struktura naučnog kadra na Opservatoriji, u pojedinim oblastima, sredinom ove godine bila je sledeća: meridijanska astrometrija 65%, dinamika i kinematika nebeskih tela, 25% i astrofizika 10% (AO, br. 450/67).

Od više ponovnih izbora u zvanje - Djurović, Sadžakov, Mijatov i Pakvor - u zvanje asistenta je prvi put izabran Dragomir Olević (AO, br. 1487/67).

Našu pažnju zaslužuje i pismo koje je 5. maja (b. b.), šef Katedre za astronomiju PMF, Branislav Ševarlić, uputio Komisiji za astronomiju, Republičkog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti, u kojem ih obaveštava da na Katedri postoje stručnjaci za astrofiziku, teorijsku astronomiju i astrometriju, od kojih se oni prvi organizovano usavršavaju, dok se oni druge dve grane nalaze u zastoju svoga naučnog razvoja, što ometa držanje nastave na savremenom naučnom nivou. Dalje informiše da je novim nastavnim planom uveden novi predmet, Teorija kretanja Zemljinih veštačkih satelita, koji je poveren docentu dr Jovanu Lazoviću, pa kako je ova grana nebeske mehanike još u razvoju i u najrazvijenijim zemljama, u ime Katedre on predlaže da mu se omogući 6 do 10 meseci specijalizacije iz ovog predmeta kod prof. dr G. N. Dubošina u Šterenbergovom astronomskom institutu Moskovskog univerziteta, školske 1967/68 godine. Istovremeno on predlaže da se na isto vreme na studijski boravak na Pulkovsku opservatoriju, kod prof. dr N. N. Pavlova, u cilju upoznavanja sa savremenim astrometrijskim instrumentima i metodama, pošalje i asistent Katedre, Dragutin Djurović.

Na Opservatoriju je 16. maja, najpre na određeno vreme, da bi ostala za stalno, u Grupnu za izučavanje vremena i geografske dužine, na mesto kalkulatora, stigla Vera Erceg, student astronomije na PMF (AO, br. 506/67), a krajem godine i ing. Slobodan Petković, koji je raspoređen u Grupnu za tehničke poslove (AO, br. 1423/67).

Obimna i značajna saradnja Opservatorije sa brojnim evropskim zemljama, pogotovu po pitanju usavršavanja i razmene stručnjaka, obeležila je i ovu godinu.

Tako su na XIII Kongresu međunarodne astronomske unije, održanom u Pragu, od 22. do 31. avgusta ove godine, sa Opservatorije sudelovali: Sofija Sadžakov, Pero Djurković, Branislav Ševarlić, Dušan Šaletić, Aleksandar Kubičela, Djordje Teleki i Jelisaveta Arsenijević (AO, br. 740/67).

Delegat Opservatorije na Simozijumu o "Rezultatima godine mirnog Sunca", u Londonu, od 17. do 23 jula, bio je direktor Pero Djurković (AO, br. 1197/67), koji je od 9. do 15. oktobra boravio u Bukureštu, a od 21. oktobra do 3. novembra posetio je i opservatorije u Budimpešti, Debrecinu, Šopronu i Beču.

Sa zadatkom upoznavanja svodjenja i obrade posmatranja za geografsku širinu, problematikom nepolarnih promena širine i načinom određivanja konstanta zenit teleskopa, u Poznanju i Varšavi je od 20. avgusta do 4. oktobra, boravio asistent Radomir Grujić.

Ivan Pakvor je tokom boravka u Pulkovu, od 4. septembra do 7. oktobra, trebao da se upozna sa ispitivanjem čepova velikog pasažnog instrumenta, i diferencijalnim i apsolutnim određivanjem rektascenzija.

Problemima u vezi izučavanja polarnog kretanja i metodama korišćenja zenit teleskopa, od 21. oktobra do 12. novembra, u Budimpešti, Debrecinu i Šopronu, bavio se Djordje Teleki, a krajem godine, na godinu i po dana specijalizacije fotometrije Sunca i zvezda, na Opservatoriju Kodaikanal u Indiju, 3. decembra, upućen je Aleksandar Kubičela (AO, br. 724/2/68).

I strani stručnjaci su ove godine bili brojni gosti na našoj Opservatoriji.

U okviru saradnje između Madjarske akademije nauka, Laboratorije u Šopronu, u vremenu od 7. do 22. juna, na našoj Opservatoriji je boravio Djula Alpar, glavni inženjer Laboratorije, koji je prezentovao novi sistem za očitavanje metalnih limbova za VMK i VVK, od koga se očekuje da da veću tačnost i smanji obim poslova. Sa ovakvim načinom očitavanja kruga, složio se i B. K. Bagiljdinski, naučni saradnik sa Pulkovske opservatorije, koji je u isto vreme boravio na našoj Opservatoriji (Izveštaj Dj. Telekija, b. b. od 22. juna). Nešto kasnije, u oktobru, 15. dana na Opservatoriji je po pitanju bibliografije zvezdanih kataloga, boravio još jedan saradnik Laboratorije u Šopronu, dr Sadecki Kardoš Djula (AO, br. 1257/67).

Grupi za apsolutne rektascenzije posebno je bila značajna poseta A. A. Nemira, sa Pulkovske opservatorije, koji je pomogao da mnoga važna pitanja u vezi sa velikim pasažnim instrumentom budu detaljno sagledana, i njihova rešenja bliže precizirana (Izveštaj Lj. Mitića od 16. novembra). U isto vreme, u oktobru, Opservatoriju je posetio i prof. dr A. A. Mihailov, član Akademije nauka SSSR.

Beležimo još posete i boravke dr Irene Semenjuk, asistenta Instituta za astronomiju Poljske akademije nauka iz Varšave, prof. dr Nikolae Dinuleskua, zamenika direktora, i prof. dr C. Popovici-a iz Bukureštanske opservatorije, direktora Instituta za teorijsku geodeziju iz Bona, prof. dr Volfa, dr Popova iz Sofije, itd. (AO, br. 724/2/68).

Petorica saradnika Opservatorije, s proleća ove godine, zaključili su da je krug Opservatorije jako prljav, i o tome pismeno izvestili direktora, s predlogom da se u krugu izgradi potreban broj zidanih skloništa za djubre sa poklopcem. Direktor je odgovorio na njihov dopis, i obavestio ih da je molba razmatrana na Upravnom odboru 21. marta, i da nema zakonskih mogućnosti da se ona pozitivno reši (AO, br. 442/67). Pomoć u rešenju ovog problema, u svojstvu zamenika direktora, od

”Gradske čistoće”, u avgustu, tražio je i Djordje Teleki (AO, br. 1015/67).

O neverovatnom spektru problema sa kojima se Opservatorija sve susretala i morala ih rešavati, govori i ovaj primer: ”Skreće se pažnja svim vozačima koji noću voze na putevima kroz park Opservatorije, da veliko svetlo u vožnji utiče, a i potpuno uništi, ploče u toku snimanja sa Askanija ekvatorijalom na centralnoj zgradi. Zbog toga se zabranjuje upotreba velikog svetla” - stoji u naredbi direktora Pere Djurkovića, svim vozačima koji noću kolima dolaze na Opservatoriju (AO, br. 1517/67). Ako je suditi po potpisima 10 vozača na naredbi, da su se sa njom upoznali, vozni park zaposlenih tada i nije bio mali.

Na osnovu ugovora o delu, zaključenog 29. juna 1967. godine, između Opservatorije i Jovanke Čeremikić, profesora, u mogućnosti smo da delimično ispravimo bar jednu nepravdu, po običaju toga vremena činjenju prevodiocima Opservatorijinih radova. Ona je naime za zbornik radova, 75 - godišnjica Astronomske opservatorije, izvršila recenziju tekstova i jedan deo njih prevela na francuski (tada je prevodila i druge radove za Opservatoriju) a da se to tamo nigde ne navodi (AO, br. 836/67).

Svakako treba da se zabeleži i ovakva pomoć Opservatorije u rešenju problema dolaska jednog njenog radnika na posao: ”Da se Mošić Milanu, nekvalifikovanom radniku Astronomske opservatorije izda privremeno na revers za ličnu upotrebu bicikl, svojina Astronomske opservatorije” - piše u rešenju direktora Djurkovića, od 24. maja 1967. godine (AO, br. 617/2/67), uz opasku, da će kvarove na biciklu, kojih je očito bilo, imenovani sam popraviti!

Kao i više puta pre i posle, Opservatorija je i ove godine ukazala pomoć, za nju neveliku, ali za Narodnu opservatoriju ipak pomoć vrednu da se zabeleži, posudivši joj na godinu dana jedan srednji časovnik (br. 443) na upotrebu (AO, br. 221/67).

Iako ne značajni ali i ovakvi podaci čine istoriju Astronomske opservatorije: Kao zamenik direktora Opservatorije, Milan Mijatov 8. novembra informiše Sekretarijat unutrašnjih poslova, SO Zvezdara, da ”u Astronomskoj opservatoriji postoje dve vojničke puške model 48-A” i ”50 metaka ubojnih”, te ih, pozivajući se na pravilnik o oružanom listu, moli da preuzmu ove puške sa municijom (AO, br. 1417/67).

..... 1968

Od 1. januara 1968. godine, izvršena je bitna promena u međunarodnoj organizaciji Službe vremena, u vezi sa savremenim zahtevima za preciznost, koju ova služba u međunarodnim okvirima treba da postigne, pa će mo pregled ove godine započeti upravo problemima ove službe na našoj Opservatoriji.

Naime, od toga dana, a u vezi sa ovim promenama, nametnula se potreba da i Astronomska opservatorija u Beogradu, uključena u međunarodnu Službu vremena, izvrši odgovarajuće povećanje preciznosti prenosa impulsa kvarcnog časovnika od upravne zgrade do instrumenata u paviljonima, gde se putem posmatranja obavlja proveravanje preciznosti rada ovog časovnika.

Kako je prenos impulsa običnih časovnika, dok su bili u upotrebi, vodio kroz kablove postavljene još 1932. godine, koji su i zadovoljavali te potrebe, precizan prenos impulsa kvarcnih časovnika sa ovakvim, k tome još i dotrajalim kablovima, bio je gotovo nemoguć. S toga se nametala neizostavna potreba postavljanja savremenih, koak-

sijalnih kablova, sposobnih da prenesu neizmenjen elektronski impuls od kvarcnog časovnika do instrumenta.

Proveravanje tačnosti podataka ove službe, dalje je iziskivalo i potrebu jedne precizne elektronske libele, koju je trebalo nabaviti, pored novih kablova, pa je Opservatorija u tu svrhu od Republičkog fonda za naučni rad, zatražila, da joj, ali tek za sledeću godinu, odobri investiciona sredstva od 410.000 novih dinara.

Republički fond je Opservatoriju obavestio da će joj za ovu godinu, u odnosu na prošlu, povećati sredstva za 10%, ali prvenstveno zbog potrebe da se na rad na Opservatoriju primi Vladeta Milovanović (AO, br. 1301/68).

Tek krajem jula, zamenik direktora Milorad Protić, obavestio je Naučno veće da je Republički fond za naučni rad, Opservatoriji odobrio sredstva za 1968. godinu, u iznosu od 583.000, kao i dodatnih 15.000 dinara za temu iz astrofizike. Sa prolaskom vremena i ova suma je bila nedovoljna, pa je odlučeno da se izvrši revizija plana rada za 1968. godinu (AO, br. 1302/68).

Problemi iz domena fundamentalnih astrometrijskih instrumenata, odnosno fundamentalne astrometrije, na Opservatoriji su i dalje bili brojni i otvoreni, tako da je u cilju njihovog rešavanja već 15. januara, put Moskve (GAIS) i Lenjingrada (Pulkovo) krenuo Dušan Šaletić, sa zadatkom usaglašavanja stavova oko izrade Kataloga širinskih zvezda, pitanja redukcija, računskih postupaka, posebno "drugoj aproksimaciji", pomoći sa ruske strane, itd. (AO, br. 685/68).

Problem Kataloga Širinskih zvezda nije bio samo stručne prirode, već i one koja joj prethodi, finansijske. Elem, direktor Djurković se 15 jula, obratio dopisom Saveznom fondu za finansiranje naučnih delatnosti, sa obrazloženjem: "Greškom, drugi deo Kataloga nije ušao u Program naučnih delatnosti, koji će se finansirati uz učešće sredstava Saveznog fonda, počev od 1968. godine, Sveska 18, te za odobrenje ovih sredstava trebalo bi čekati raspisivanje novog konkursa, što bi izazvalo prekid u radu od godine i više dana. Kako ovaj veliki posao, vezan za međunarodnu obavezu, po svojoj prirodi ne trpi prekid, to se rad na njemu mora intenzivno nastaviti i do raspisivanja novog konkursa". S toga on moli da se u ovu svrhu, a za ovaj prelazni period, Opservatoriji odobre sredstva u iznosu od 218.000 novih dinara, od čega bi za ovu godinu bilo neophodno samo 45.000 novih dinara (AO, br. 876/68).

Neobično je, ali je direktor Djurković istog dana na istu adresu uputio i drugu molbu za investiciona sredstva, u ovom slučaju za izgradnju mira velikog pasažnog kruga. On podseća da je još 14. marta za ovu svrhu traženo 200.000 novih dinara, o čemu odluka još nije doneta, pa nije ni izvršena porudžbina za izradu mirinih objektivna i planparalelnih ploča od Carl Zeiss-a, zašto im je potrebno 6 meseci, to će, upozorava on, i u slučaju povoljnog rešenja ovog zahteva, završni radovi na mirama preći u 1969. godinu, pa moli za brzo dejstvo (AO, br. 877/68). Zbog povećanja cena, Opservatorija je potreban iznos za izgradnju mira, u zahtevu Saveznom fondu, krajem godine, povećala na 250.000 novih dinara.

Ovaj Opservatorijin zahtev, u zajedničkom dopisu, Dekanatu PMF, podržala je i njegova Katedra za astronomiju, kojeg zajedno mole da ovaj predmet priključi molbama za finansiranje postdiplomskih studija, s tim, da dobijena sredstva za ove studije Dekanat prenese na žiro račun Opservatorije! Razlog? Na inicijativu Opservatorije, Katedra je prihvatila njen predlog, "da se predstojeća izgradnja mira Pasažnog ins-

trumenta u Beogradu usvoji kao izvor magistarskih radova koji će se izvoditi na ovim mirama u toku narednih godina” (AO, br. 1475/68). Postdiplomske studije obuhvatale bi sve astronomske probleme u vezi astrometrijskog smera, a broj onih koji se bave, ili će se baviti ovim problemima nauke, što na Opservatoriji, što na PMF, je značajan.

Projekat za izgradnju mira, po izveštaju šefa Grupe za apsolutne rektascenzije, Ljubiše Mitića, Naučnom veću, bio je gotov početkom jula, kojim je predviđeno korišćenje vakuumskih cevi radi eliminacije slučajnih sistemskih odstupanja usled refrakcije. Ovaj projekat je šef grupe Pulkovskog velikog pasažnog instrumenta, A. A. Nemiro, ocenio kao ”prvi suštinski doprinos pitanju mira posle W. Struve-a” (Izveštaj o radu grupe za 1968, od 11. decembra). U Medjvremenu su otklonjeni i brojni uočeni nedostaci na pasažnom instrumentu, od kojih i najveći, rasteretni sistem instrumenta; po rešenju Ljubomira Paunovića izradjen je novi, potpuno različit od do tada poznatih i korišćenih u meridijanskoj astrometriji, rešenje kojim je konačno stvorena dugo čekana mogućnost ispitivanja čepova obrtne osovine. Angažovanjem tehničke grupe, u prvom redu ing. S. Petkovića, učinjen je i prvi korak u automatizaciji procesa posmatranja.

O nezavidnoj finansinskoj situaciji Opservatorije, u većitom moljakanju za sredstva, govori i činjenica, da, dok je pokretala i vodila akciju za obezbeđenje sredstava za drugi deo Kataloga, još uvek, pa ni sredinom oktobra, nije bila dobila 50.000 za prvi deo Kataloga (AO, br.1180/68).

Nemajući dovoljno sredstava ni za održavanje postojećih paviljona, kao što je to tada bio slučaj sa astrogeodetskim paviljonom, Opservatorija je pomoć tražila i od Zavoda za fotogrametriju (AO, br. 1062/68), koji je takodje u svojim radovima koristio ovaj paviljon, da za vrednost od 1.000 novih dinara kupi krovni materijal, kako bi se ovaj zaštitio, prvenstveno od kiše. Inicijativa, potekla od Vladete Milovanovića, tada naučnog saradnika Opservatorije, je prihvaćena, sredstva su stavljena na raspolaganje Opservatoriji, a radove je izveo njen radnik, čime su ostvarene znatne uštede (AO, br. 1368/68).

Za popravku pak terase na centralnoj zgradi, koja se s vremena na vreme mora popravljati, Opservatorija nije tražila sredstva sa strane, već je iz postojećih sredstava izdvojila 3.500 novih dinara, i ugovor o radovima potpisala sa majstorom Cvetom Stančić, s tim, da sva potrebna, pomoćna radna snaga, bude sa Opservatorije (AO, br. 1135/68).

Redovne delimične promene u upravnim oraganima Opservatorije, ove godine izvršene 29. januara, bile su sledeće: za novog predsednika Saveta Opservatorije, izabran je Milorad Protić, a za nove spoljne članove, umesto Vojčića, Ristića i Simovljevića, kojima je istekao mandat, izabrani su ing. Lazar Arsić, prof. dr Marjan Čadež i Slobodanka Krstić, profesor.

Kako se u nacrtu novog Statuta Opservatorije, Upravni odbor kao organ upravljanja nije predviđjao, zapravo se ukidao (odluka Saveta br. 313, od 12. marta 1968), nisu birani novi članovi Odbora već je, do stupanja Statuta na snagu, produžen mandat starim članovima.

Bilo je izabrano i 5 članova Naučnog veća, ali je taj izbor, zbog njegovog drugačijeg sastava predviđenog novim Statutom, storniran. Novo Naučno veće, koje prema

novom Statutu čine svi naučni i stručni radnici Opservatorije, konstituisano je na 2 sednici, 15. marta, a za njegovog predsednika izabran je Pero Djurković (AO, br. 370 i 893/68).

Jedan od načina na koji je Opservatorija htela da za svoje potrebe, ali i šire, zbog opšteg obrazovanja, osigura dovoljan broj stručnih kadrova, dosta dug ali delotvoran, bilo je, posle niza godina, ponovno uvođenje nastave astronomije u srednje škole, koja je ove godine otpočela u nekim Beogradskim gimnazijama. Pored aktivnog učešća u ponovnom vraćanju astronomije u nastavni program, Opservatorija je sa svoje strane dala i saglasnost svom saradniku, Sofiji Sadžakov, da preuzme nastavu astronomije u II beogradskoj gimnaziji (AO, br. 45/68), ali i predlog da se nastava, sa 2 časa sedmično, uvede u 2, 3, i 4. razred, i to tamo gde je nastavni plan najmanje opterećen drugim predmetima (AO, br. 369/68).

Osim što se brinula za podmladjivanje kadrova, Opservatorija je nastojala i da, u skladu sa razvojem tehnike i elektronike, za nove računare osposobi postojeći kadar. Tako je, po informaciji Matematičkog instituta, da će od 25. do 27. marta, na PMF-u organizovati kurs za potencijalne korisnike njihovog računara, Opservatorija za isti prijavila 9 učesnika (AO, br. 336/68).

Koliki su ugled i poštovanje njeni kadrovi (bivši i sadašnji) ovih godina imali u Svetu, rečito govori i njihovo članstvo u komisijama Medjunarodne astronomske unije. Članovi komisija bili su:

- član Komisije 7. za nebesku mehaniku, Božidar Popović;
- član Komisije 8. za položajnu astronomiju i 19. za obrtanje zemlje, Branislav Ševarlić;
- član Komisija 8. i 19, Djordje Teleki;
- član Komisije 19. i član komisije 31. za časovno vreme, Zaharije Brkić;
- član Komisije 20. za položaje i kretanje malih planeta, kometa i satelita, i član Komisije 41. za istoriju astronomije, Vojislav Mišković;
- član Komisije 20. za položaje i kretanja malih planeta, kometa i satelita, Milorad Protić; i
- član Komisije 26. za dvojne zvezde, Pero Djurković (AO, br. 358/68).

Sve njih Opservatorija je predložila i za eksperte raznih komisija Saveznog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti, na njihovo traženje (AO, br. 728/68).

Za medjunarodno članstvo u svom esnafu, izborila se i biblioteka Astronomske opservatorije. Po tom pitanju Savet Opservatoriji je na 2. sednici, 5. aprila, doneo odluku (AO, br. 424/2/68) o ućlanjenju biblioteke u Medjunarodnu federaciju bibliotekarskih udruženja, sa podgrupom, udruženja bibliotekara astronomske opservatorije - FIAB, sa sedištem u Parizu (Kako je rad biblioteke autor ovog teksta detaljnije obradio u radu *Biblioteka Astronomske opservatorije*, u: *Razvoj astronomije kod Srba*, Publikacije astronomskeg društva "Rudjer Bošković", 2005, sv. 6, str. 129-175, biblioteka u ovom radu nije bila predmet detaljnijeg interesa).

U najviše naučno zvanje, "naučni savetnik", ove godine, 15. jula, na Opservatoriji su, na predlog referenata, naučnih savetnika Astronomske opservatorije i redovnih profesora Univerziteta, Branislava Ševarlića i Zaharija Brkića, kao i redovnog profesora Univerziteta, Božidara Popovića, izabrani Pero Djurković i Milorad Protić (AO,

br. 652 i 1301/68), a istovremeno za naučnog saradnika izabran je dr Vladeta Milovanović (zvanično na Opservatoriji od 1. avgusta).

Neće proći mnogo vremena, a Vladeta Milovanović će već 16. decembra, na 6. sednici Saveta, biti izabran i za šefa Grupe za izučavanje promena geografske širine (AO, br. 512/68).

I pored ovakvih nesumnjivih priznanja, Opservatorijin kadar nije bio imun na obične ljudske "bolesti" neslaganja, naročito po pitanju rasporeda, normiranja, vrednovanja i kontrolisanja rada na Opservatoriji. Bavljenje ovim problemom, Naučno veće je poverilo jednoj, za to posebno osnovanoj Komisiji, koja je, uostalom kao i direktor, problem analizirala, dosta toga predložila, ali zbog specifičnosti posla, i nje-gove raznolikosti - istraživačkog, noćnog, posmatračkog, prekovremenog, rutinskog, ... rada - , mnogi predlozi u cilju rešenja problema, neće odmaknuti dalje od - predloga (AO, br. 503/68).

Neslaganja sa većinom, pojedinci su manifestovali na razne načine.

Djordje Teleki je tako, 25. maja, ne slažući se sa ostalima oko korišćenja sredstava za izdavačku delatnost, te o vrsti štampe njenih publikacija (zalagao se za jeftiniju varijantu), zatražio da bude oslobođen članstva Uredjivačkog odbora i Komisije za probleme finansiranja i utroška sredstava Opservatorije (AO, br. 679 i 680/68), što je i prihvaćeno. Nedugo posle toga, 19. avgusta, tražio je da se, imenovanjem novih ljudi, oslobodi i dužnosti šefa Grupe za izučavanje geografske širine, i predsednika Stalne komisije za libele (AO, br. 977/68).

Zauzimanjem Vladete Milovanovića, na Opservatoriju su stigli, još pre dve godine (AO, br. 6/66) od Humboltove zadužbine iz Berlina obećani instrumenti (sedam komada raznog pribora za astronomska posmatranja), vrednosti 9.453 nemačkih maraka (AO, br. 1125/68 i 267/69). Imamo podatak za još jednu pomoć koja je iz Berlina stigla ove godine, i to od prof. dr Helmuta Morica, sa Katedre za višu geodeziju, Tehničkog univerziteta u Berlinu, u obliku elektronskog uredjaja za merenje temperature (AO, br. 739/68). Kako Moric, direktora Peru Djurkovića, u obavesti o poklonu, moli da prenese pozdrave ing. dr V. Milovanoviću, koji je tamo bio na doktorskim studijama, sve ukazuje da je zasluga i za ovaj poklon, upravo njegova? Uredjaj je, tokom jula, stigao na Opservatoriju, ali bez dve sonde i indikatora, konstatovala je, za to posebno formirana Komisija (AO, br. 817/68).

Pre kraja ove godine, Opservatorija je ipak uspela dobiti određena sredstva za kupovinu neophodnih instrumenata, za koja je kupila dva foto multiplikatora i jedan visokonaponski ispravljač (AO, br. 1471/68).

Republički fond za naučni rad, ove godine je, u okviru redovnog programa, finansirao 5 projekata (Problemi u vezi sa rotacijom Zemlje i pomeranja Zemljinih polova; Ispitivanje fundamentalnih instrumenata; Problemi u vezi sa dinamikom i fizikom nebeskih tela; Problemi uticaja astronomske refrakcije i temperature na merne astronomske podatke; i Neki problemi fizike Sunca) sa ukupno 16 tema (Zapisnik sa X sed. Komisije za astronomiju, od 19. XII 1968).

Što se tiče izdavačke delatnosti, direktor Pero Djurković je mogao da obavesti Republički fond za naučni rad, da je za sredstva, od 120.000 novih dinara, dobijena još krajem 1966. i početkom 1967. godine, Opservatorija do sada uspela da štampa 5 svojih publikacija, sa ukupno 785 stranica velikog formata, da se u štampi nalze još

dve, od ukupno 358 strana, ali i da na štampanje još čeka 37 radova, od kojih neki imaju i po 50 strana. S obzirom da su radovi finalni produkt Opservatorije, i da s njima daje naš doprinos razvoju astronomije u Svetu, Djurković s toga u obaveštenju moli Fond, da se za sledeću godinu za ove potrebe Opservatoriji dodeli 30.000 novih dinara (dopis bez broja i datuma).

Ni ove godine nije izostala pomoć Astronomske opservatorije Astronomskom društvu "Rudjer Bošković" - Narodnoj opservatoriji. Opservatorija je prihvatila da u svojoj radionici od objekтива avio kamere i držača kasete, izvrši podešavanje, i po predlozima M. Protića, napravi fotokameru za snimanje neba, s mogućnošću pričvršćenja za mali refraktor Opservatorije, a u svrhu izrade Atlasa zvezdanog neba (AO, br. 88/68).

Iako je Opservatorija u radionici imala vrsne majstore koji su pomagali i drugim ustanovama, nisu mogli da zadovolje sve njene potrebe; za liveenje nekih neophodnih mašinskih delova za pasažni instrument, od bronzne i mesinga, Opservatorija je bila primorana da se obrati livcu iz Zemuna, Todoru Miniću (AO, br. 203/68).

Posete i razmene naših, sa stranim stručnjacima, ove godine su bile zbilja brojne.

Kako je već napred navedeno, posetu naših stručnjaka stranim opservatorijama, otvorio je Dušan Šaletić, a nastavio Georgije Popović, koji je od 4. marta do 15. maja, boravio kod prof. dr J. Hopmanna, na Bečkoj opservatoriji (AO, br. 724/2/68).

Astronomskoj konferenciji u Bukureštu, održanoj od 19. do 22. oktobra, prisustvovali su Pero Djurković, Djordje Teleki, Dragomir Olević i Dragutin Djurović (AO, br. 1178).

U Laboratoriji za geodeziju Madjarske akademije nauka u Šopronu, tokom septembra boravili su Branislav Ševarlić, Vladeta Milovanović i Sofija Sadžakov (AO, br. 786 i 1303/68).

Od stranih stručnjaka, na našoj Opservatoriji prvi je, od 22. do 25. marta, boravio akademik, prof. dr Antal Taraci Hornoh, direktor Geodetske laboratorije Madjarske akademije nauka, kojom prilikom je razgovarao o saradnji i održao jedno predavanje.

Jedan drugi akademik, direktor Bečke opservatorije u penziji J. Hopmann, od 16. do 23. juna, takodje je boravio na našoj Opservatoriji, a po pitanju saradnje i nekim problemima istraživanja. Tom prilikom je održao i dva predavanja (AO, br. 724/2/68).

Treći akademik u poseti Opservatoriji, od 26. septembra do 5. oktobra, bio je prof. dr C. Dramba, direktor Opservatorije u Bukureštu.

Na studijskom usavršavanju na Opservatoriji je, od 1. do 28. avgusta, boravila dr Rusu Ludmila, viši stručni saradnik Opservatorije u Bukureštu (AO, br. 948/68).

Radi razmene stručnih iskustava, u septembru na našoj Opservatoriji boravili su Bumer Antal, glavni mehaničar i dipl. ing. Halmai Endre, saradnici Laboratorije za geodeziju Madjarske akademije nauka (AO, br. 1089/68).

Seriju boravaka stranih stručnjaka na našoj Opservatoriji, od 4. do 14. oktobra, nastavio je astronom sa Micusava opservatorije, iz dalekog Japana, Chikara Sugava (AO, br. 1155/68), a sa samim krajem godine završio dr Viktor Stravinski, šef službe vremena Astronomske opservatorije u Bukureštu (AO, br. 1505/68).

Opservatoriju su, prema informaciji M. Protića Naučnom veću, 13. juna posetili i predstavnici "saveznih i republičkih organa" (AO, br. 895/68). Opservatorija je

ovoj poseti davala veliki značaj, i od nje imala velika očekivanja, čim se pripremama za posetu bavila i, po svemu sudeći za tu svrhu osnovana Komisija za finansijske probleme Opservatorije, za čijeg je rukovodioca, na sastanku održanom 25. maja, sa kojeg postoji i zapisnik, izabran direktor Djurković, na kojem su podeljene i uloge za upoznavanje gostiju sa situacijom na Opservatoriji. Tako je Djurković dobio zadatak da govori o opštoj situaciji na Opservatoriji, Protić o potrebi finansiranja preko budžeta Službe malih planeta i Službe dvojnih zvezda, Ševarlić o potrebi finansiranja drugog dela Kataloga širinskih zvezda i značaju Opservatorije sa astrometrijske tačke gledišta, te Mitić o potrebi izgradnje mira, i problemima koji se mogu obradivati u vezi sa ovom izgradnjom. Iz zapisnika saznajemo i koje su organe i funkcije predstavljali posetioци, ali ne i njihov broj, kao ni imena. Prema zapisniku, Opservatoriju su tada posetili: predsednici Saveznog i Republičkog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti i njihovi zamenici, direktori Saveznog i Republičkog fonda za naučni rad, članovi republičkih zastupnika u Saveznom savetu, članovi Republičkog izvršnog veća i Republičkog sekretarijata za finansije.

Za bolje poznavaoce Opservatorijine kadrovske problematike, navodimo da se ove godine, posle odlaska sa Opservatorije 1961. godine, na mesto šefa grupe za tehničke poslove, želeo vratiti viši stručni saradnik, Radomir Tadić, svojevremeno zapažen Opservatorijin precizni mehaničar i elektroničar, ali kako je za ovo mesto tražena visoka stručna sprema, i pored preporuke referenata Protića i Milovanovića, nije primljen (AO, br. 1221 i 1236/68). No, i pored penzionisanja, on će još godinama na osnovu ugovora o delu, rešavati razne složene tehničke probleme Opservatorije.

Mesto šefa grupe za tehničke poslove, ostalo je upražnjeno, pošto je sa 31. julom (AO, br. 710/3/68), posle 35 godina rada na Opservatoriji, i 40 godina radnog staža, u penziju otišao viši stručni saradnik, Ljubomir Paunović, inovator, i jedan od najzaslužnijih za poziciju i ugled koji je Opservatorija tada imala u Svetu.

Zadnjeg dana ove godine, na njegov zahtev, kako je obrazložio zbog zdravstvenih problema, "zaradjenih" posmatračkim radom, prihvaćen je otkaz na radni odnos na Opservatoriji asistentu sa polovinom radnog vremena u Grupi za vreme, Dragutinu Djuroviću, podnet 7. decembra, s tim da na Ustanovi ostane do 31. marta sledeće godine (AO, br. 1453 i 1581/68).

Kad je već reč o zdravstvenim problemima, kao posledici noćnog posmatračkog rada, i Pero Djurković je ove godine imao dosta zdravstvenih problema, zbog kojih je, u više navrata, morao na Neuropsihijatrijsku kliniku, a oni su bili posledica pada na zaledjenom putu posle noćnog posmatranja, još 27. decembra 1963 godine, kad je pretrpeo teži potres mozga, od čega su mu ostale trajne posledice (AO, br. 1348/68).

Iz kategorije Opservatorijinih problema, "da ne poveruješ", koje je ove godine morala da rešava, idu i oni vezani za - bučnu muziku!

U prvom slučaju direktor Pero Djurković, posle više bezuspešnih usmenih i telefonskih apela, putem dopisa tražio je intervenciju Milicije Opštine Zvezdara, potom i Gradskog sekretarijata Beograda i Direkcije za gradsko zelenilo, da se onemogućiti nepodnošljivo glasna muzika sa ringišpila stacioniranog ispred restorana "Beli bagrem", koja remeti rad i život zaposlenih i stanara na Opservatoriji (AO, br. 677, 796 i 796/2/68).

Medjutim kad su uspeli da se izbore sa preglasnom muzikom sa ringišpila, usledila je ona iz bašte "Belog bagrema", koji je odmah po iselenju ringišpila, "počeo javno da emituje muziku", tako da "nikakvo poboljšanje naših radnih uslova nije postignuto", objašnjava u dopisu poslovodji "Belog bagrema", zamenik direktora Milorad Protić, i moli da iz upotrebe isključe spoljne zvučnike u bašti (AO, br. 946/68).

Problem nešto drugačije prirode, i danas aktuelan, Opservatorija je pokušala rešiti dopisom Preduzeću "Tržnica": molila je, u ime 27 nosilaca stanarskog prava i zaposlenih, za inicijativu kod Opštine Zvezdara, za otvaranje "prodavnice životnih namirnica", "u blizini restorana 'Beli bagrem'" (AO, br. 992/68).

Početak oktobra ove godine stručna struktura zaposlenih na Opservatoriji izgledala je ovako: od ukupno 44 zaposlena, 23 su imala visoko stručno obrazovanje, 1 više, 6 srednje, 3 VKV, KV radnika nije bilo i 11 ostalih (AO, br. 1001/68).

Sa zadnjim danom ove godine, po jednom drugom izveštaju, broj zaposlenih bio je manji za 4, a po iskazanoj polnoj strukturi, bilo je 27 muškaraca i 13 žena (AO, br. 1533/68).

Verujemo da će biti zanimljivo i jedno stručno mišljenje o pisanju datuma i numerisanju sedmica u godini, koje je Astronomska opservatorija dostavila Jugoslovenskom zavodu za standardizaciju, na njihovo traženje, u svrhu izrade međunarodnih standarda.

Zavod je zapravo Opservatoriji najpre dostavio nacrt predloga o pisanju datuma, koji je dobio od Međunarodne organizacije za standardizaciju (nema ga u arhivi), koji su na Opservatoriji pažljivo pregledali i u povratnom izveštaju utvrdili i predložili: utvrdili su da je Jugoslavija zajedno sa Indijom i Madjarskom predložila da se datumi pišu po sistemu - dan, mesec i godina, a da su suprotnu varijantu - godina, mesec i dan, predložile Belgija, Francuska, Italija i Švedska.

Mišljenje Opservatorije poklopilo se sa ovom drugom varijantom, pa je dakle predložila, da se usvoji opadajući način pisanja datuma - godina, mesec i dan, s tim da se posle datuma, pomoću dva slova, piše i sedmični dan, posle koga može slediti čas, minut i sekund, pa i delovi sekunde, ako se radi o preciznom vremenu. Što se tiče numerisanja sedmica u godini, na Opservatoriji su smatrali da bi to povlačilo problem reforme kalendara, pa su to pitanje, u odgovoru Zavodu, ostavili bez odgovora (AO, br. 1498/68).

..... 1969

Prva značajnija odluka koju je doneo Savet ove godine, 8. januara, na 9. sednici, bila je ona, da se "stanovi Opservatorije ustupe Preduzeću za gazdovanje stanovima zajedno sa zatečenim inventarskim stvarima, izuzev stanova koji se nalaze u glavnoj zgradi, zgradi radionice, portirnice, paviljona i ostalih službenih zgrada Opservatorije" (AO, br. 80/69). Na 3. zajedničkoj sednici Saveta, užeg i šireg sastava, od 27. maja, data je informacija da je Ugovor (AO, br. 558), "po kome su sve stambene zgrade Opservatorije date na upravljanje Stambenog preduzeća, izuzev stana u portirnici i četiri stana u centralnoj zgradi", sklopljen (AO, br. 1197/69).

Već na sledećoj sednici, 20. januara, Savet je razmatrao pitanje izbora članova novog Saveta, i doneo odluku da se izbori održe 20. februara, i da se u novi saziv

izabere osam članova, šest na 2 godine i dva na 1 godinu. Novi Savet konstituisan je 28. februara, na održanoj 1. sednici. Za predsednika je ponovo izabran Milorad Protić, a za tri nova spoljna člana, umesto Marića, Lazovića i Sivčeva, izabrani su dr Ljubomir Ćirković, Sofija Sadžakov (u ime Društva "R. B.") i Dragutin Djurović (AO, br. 455/69).

Slično kao Protić u Savetu, i Pero Djurković je ponovo izabran za predsednika Naučnog veća Opservatorije (AO, br. 332/69).

Za sekretara Opservatorije, na 7. sednici Saveta, 31. januara, postavljen je Miroslav Ćurčić, a za v. d. šefa Tehničke grupe, dipl. ing. Slobodan Petković (AO, br. 151/69).

Radovi na popravci i zaštiti nekih od objekata na Opservatoriji, izvodjeni su skoro svake godine. Ove su godine na redu bili veliki refraktor, mali refraktor i askania astrograf, za čiji je samo završetak radova, sredinom jula, odlukom Saveta, Opservatorija izdvojila 10.000 novih dinara (AO, br. 1198/69). Kad su sve ove popravke, početkom oktobra, konačno bile završene, Opservatorija je ukupno za izvedene radove morala isplatiti 40.000 novih dinara, koje je knjžila na teret amortizacije (AO, br. 1455/69).

Da bi odgovorio brojnim i složenim pitanjima izgradnje mira, Savet je formirao posebnu Investicionu komisiju, u sastavu, Ljubiša Mitić, Ivan Pakvor i Nikola Kravljanić (on je 21. maja postavljen za poslovođu radionice), kojoj je poverio ulogu "da kontaktira sa projektantom i nastoji da sve predradnje za realizaciju investicionog programa budu izvršene onako kako to odgovara optimalnim uslovima". Tokom ove godine Komisija se bavila svim onim "što nije vezano za gradjevinske radove", koji su odloženi za narednu gradjevinsku sezonu (AO, br. 1455/69). U daljem procesu izgradnje mira, njena briga bila su i sva pitanja vezana za neposredno izvođenje radova, posebno ona vezana za tehničku i kvalitativnu dimenziju projekta. Samo za isplatu projekta, gradjevinske dozvole i lokacije za mire, kalkuliralo se sa sumom od 30.000 novih dinara (AO, br. 1458/69).

Naročito mnogo nade u uspešnu realizaciju ovog projekta, ulivala je dobra i konstruktivna saradnja sa Pulkovskom opservatorijom, koja je, kao svoj vid pomoći našoj Opservatoriji, obećala besplatnu isporuku sočiva za mire, kao i veliku verovatnoću da izradi okvire i postolja za mire (AO, br. 151/70).

Tema o kojoj su početkom godine raspravljali i Veće i Savet bila su, od strane Veća predložena, a od Saveta prihvaćena, brojna putovanja članova naše Opservatorije ove godine na strane opservatorije, bilo po ključu specijalizacije, studentskog boravka, ili razmene. Podrazumeva se da su, po njihovoj inicijativi, za razmenu, ili po našem pozivu, bili predviđeni i brojni dolasci stranih stručnjaka na Beogradsku opservatoriju (AO, br. 513/69).

Na istoj, 7. sednici Saveta 31. januara, na predlog referenata, doneta je i odluka da se za pripravnika Opservatorije, sa 1. februarom, u Grupi za vreme i geografsku dužinu (AO, br. 60/69), ali tek po pristanku organizacije koja ga je stipendirala (što je nesumnjivo i dobijeno), primi Trajče Angelov. Sa svoje strane i Naučno veće ga je 5. marta izabralo za pomoćnog posmatrača, i postavilo u Grupi za relativne koordinate, kao zamenu za bolesnu Veru Erceg (AO, br. 332/69).

Ovu sednicu je direktor Pero Djurković još iskoristio i da Veće obavesti o predstojećem sastanku jugoslovenskih i čehoslovačkih astronoma u Zagrebu, a po pitanju

izgradnje stanice na Jadranu, te o prihvatanju poziva od strane Nikole Stojka sa Pariske opservatorije, da poseti našu Opservatoriju.

Različitim i specifičnim problemima Opservatorije, osim napred spomenutih organa, bavila se 12. marta, na XI sednici, i Komisija za astronomiju, Republičkog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti SRS, koju su činili Ševarlić, Djurković, Marić, Šaletić i Teleki (iako je dao ostavku na članstvo u Komisiji još januara prošle godine, Telekija Republički savet sve do sad nije oslobodio ove dužnosti, pa je on nastavio rad, ali se na ovoj sednici povukao, pa je umesto njega za člana predloženo Vladeta Milovanović).

Razmatrajući plan rada Opservatorije za ovu godinu, Komisija je našla da je dobar deo tema višegodišnji, i da predstavlja samo nastavak već započetog rada, dok drugi deo predstavlja nove teme, pa je predložila njegovo prihvatanje i odobrenje traženih sredstava za njihovu realizaciju.

Plan investicija za ovu godinu uglavnom se svodio na tri objekta: mire velikog pasažnog instrumenta, nabavku i postavljanje koaksijalnih kablova, od kvarcnih časovnika do posmatračkih instrumenata, i nabavku jedne savremene elektronske libele. Za prva dva objekta, neophodna za dalji naučni razvoj Ustanove, polovina neophodnih sredstava je obećana od Saveznog fonda za naučni rad, ali i uslovljena dodeljivanjem druge polovine, od strane Republičkog fonda za naučni rad. Elektronska libela, koja se mogla nabaviti samo iz investicionih sredstava, značajna je u toliko, što bi se njome podigao nivo naučnih radova i doveo na savremeni naučni nivo. Komisija je ovaj plan, kao i plan za publikovanje u visini od 30.000 novih dinara, u potpunosti preporučila Republičkom fondu.

Savezni fond je uskoro, 23. juna, i ne čekajući da to uradi i Republički fond, stavio Opservatoriji na raspolaganje 250.000 novih dinara, plus 2.500 dolara (za nabavku opreme) za izgradnju mira i postdiplomske studije (AO, br. 680 i 767/69), pa je Opservatorija, obavestavajući o tome Republički fond, tražila da i oni odobre jednaka sredstva. I zbilja, mesec dana kasnije, 21. jula (AO, br. 741/70), jednaka sredstva Opservatoriji je odobrila i Republička zajednica za naučni rad (bivši Republički fond).

Prva i najmanja investicija u čiju je realizaciju krenula Opservatorija, bilo je postavljanje koaksijalnih kablova (zapravo 2 koaksijalna, 3 obična i 3 obična za rezervu - parice) od centralne zgrade do velikog refraktora i astrogeodetskog paviljona, za šta je Savet, početkom oktobra, doneo odluku da se utroši suma od 5.000 novih dinara, i to po mogućnosti iz sredstava amortizacije! (AO, br. 960 i 1455/69). Na istoj 4. sednici, Savet je, po zahtevu Inspektorata za protivpožarnu zaštitu, doneo odluku i o nabavci protivpožarnih aparata. Kako je puna odluka bila, "da se za sada nabave četiri aparata", pouzdano se može zaključiti da su to ujedno bili prvi protivpožarni aparati nabavljeni na Astronomskoj opservatoriji.

Neke odluke po pitanju nabavke instrumenata, donelo je i Naučno veće. Tako je na 26. sednici usvojena izmena nabavke - umesto naručenog, a neisporučenog impulsnog osciloskopa, odlučeno je da se nabave "2 kom. stabilisanih izvora napona i 1 kom. generatora duplih impulsa" (AO, br. 1458/69).

Još jedna komisija na Opservatoriji, tokom godine, u sastavu Djurković, Protić, Ševarlić i Teleki, imala je vrlo nezahvalan zadatak. Bila je to Komisija za pitanje statusa Astronomске opservatorije.

Naime, Komisija je imala zadatak da ispita sve mogućnosti izuzimanja Opservatorije od primene odredaba Zakona o naučnim ustanovama, od eventualnog, predviđenog, spajanja Opservatorije sa PMF. U tom cilju pred Komisijom su se našle brojne posete i razgovori na ovu temu: sa Izvršnim većem, Akademijom nauka, Dekanatom PMF i šest instituta (Zapisnik Komisije od 1. novembra, b. b.).

Zbog nerešenog statusa Opservatorije, a u duhu odluke Saveta sa 3. sednice u širem sastavu, održane 27. maja, direktor Pero Djurković, je 6. juna, doneo rešenje da mu se mandat direktora, koji je isticao 6. septembra, produži "do trenutka rešenja pitanja statusa Astronomske opservatorije u duhu novog Republičkog zakona o naučnim delatnostima" (AO, br. 691/69).

Astronomska opservatorija nije imala specifičan status samo u Jugoslovenskim razmerama, no i među svetskim opservatorijama. "Znajući da su sve druge opservatorije u svetu čisto budžetske ustanove, u našem slučaju je ogroman uspeh što Opservatorija 70% svojih sredstava ostvaruje ugovorima o naučnom radu, a svega 30% preko budžeta, za rutinski rad na službama tačnog vremena i širine" - objašnjava direktor Pero Djurković, u dopisu (AO, br. 1169/69) Republičkom sekretarijatu za finansije, tražeći od njih da ove dve specifične službe i dalje ostanu na budžetskom finansiranju, pošto Fond za naučni rad, zbog oskudnih sredstava i stavljanja težišta na istraživački rad, nije mogao prihvatiti njihovo finansiranje. Naime, objašnjava on, rad ovih službi se ne može strogo uvrstiti u naučnoistraživački rad, ali je neophodno potreban, kako za same astronomske opservatorije, kod nas i u svetu, tako i za privredu i industriju, a specijalno radio-industriju, i s njom u vezi i za narodnu odbranu. Preko Službe vremena i Službe širine, da podsetimo, Opservatorija je zajedno sa još 80 opservatorija bila članica Medjunarodne službe za vreme, Medjunarodne službe kretanja Zemljinih polova i Brze službe za kretanje Zemljinih polova, kojima je redovno dostavljala svoje podatke, visoko cenjene. Tako je izvesnih godina, podvlači Djurković, Astronomska opservatorija od 40 učesnica za tačno vreme, po preciznosti svojih podataka bila na šestom mestu!

Najavljeni sastanak jugoslovenskih i čehoslovačkih astronoma, po pitanju izgradnje jedne stanice za Sunce na Jadranu, kojem je prisustvovao i Pero Djurković, održan je 6. marta u Zagrebu, kojom prilikom je između Čehoslovačke i Jugoslovenske strane potpisan i sporazum o osnivanju stanice (AO, br. 344/69), a neki detalji i poslovi konkretnije utvrđeni, po kojima je Jugoslovenska strana trebalo da učestvuje sa šest puta manjim sredstvima. Za lokaciju stanice predviđena je Napoleonova tvrđava na Hvaru. Adaptaciju tvrđave, izgradnju dva paviljona i tri montažne kućice za stanovanje, snabdevanje objekta vodom, strujom i telefonom, izgradnju puta u dužini od dva kilometra, obezbeđenje čuvara, kao i sve troškove za konstruktore, druge majstore i ostalu radnu snagu, trebalo je da snosi Jugoslavija. Po proceni čehoslovačkih stručnjaka vrednost ovih poslova bila je oko 240.000 njihovih kruna, a vrednost instrumenata, što je bio njihov ulog u ovaj posao, čitavih 3.000.000 kruna. U ovom projektu Opservatorija ne bi imala nikakvih materijalnih obaveza, osim što je Pero Djurković, zajedno sa Franom Dominkom i Leom Randićem, trebao da uradi elaborat o izgradnji ove stanice, predviđene za posmatranje Sunca i promenljivih zvezda (AO, br. 510/69).

Djurković, Dominko i Randić su napisali i izveštaj sa ovog sastanka u kojem su dali idejni plan i program izgradnje stanice, sve sa cenom koštanja pojedinih stavki, koja bi po njihovoj proceni ukupno iznosila 577.000 novih dinara.

Medjutim, situacija se sa ovim projektom nije izgleda odvijala onako kako je bilo planirano (o tome i dokumenta AO, br. 323, 827 i 836), pošto je Pero Djurković 1. septembra, na 25. sednici, izvestio Naučno veće "o novonastalim momentima u vezi sa izgradnjom stanice za Sunce na Hvaru" (u zapisniku se ti momenti ne navode), o kojima ga je, kaže, umesto Zagrebačkog sveučilišta, kako je očekivao, obavestio Fran Dominko iz Ljubljane. Ovom prilikom Djurković je Veću pročitao i pismo "upućeno profesorima Dominku, Čubrinoviću i ing. Terziću, sa molbom za novi sastanak po istom pitanju u Zagrebu". Iako iz konteksta nije jasno ko je autor ovog pisma, pretpostavljamo da je to Djurković, pošto dalje u zapisniku sa navedene sednice piše: "Veće je jednoglasno odobrilo stav direktora i usvojilo predlog Dj. Telekija, da se pitanje stanice postavi i pred Nacionalni komitet za astronomiju" (AO, br. 1286/69).

Nacionalni komitet za astronomiju, sednicu na kojoj je pod tačkom 1. bilo razmatranje problema stanice za Sunce, održao je 23. oktobra u (verovatno) Beogradu, a prisustvovali su joj B. Popović, B. Ševarlić, P. Djurković i D. Djurović iz Beograda, i F. Dominko iz Ljubljane. Pozvani predstavnik Geodetskog fakulteta iz Zagreba, kome je poziv uručen 18. oktobra, nije došao. Referent o ovom problemu je bio Fran Dominko. Po njegovom referisanju i diskusiji, o ovom problemu, u zapisniku sa sednice, stoji doslovno zapisano:

"U vezi sa stanicom za Sunce, NK je odlučio da se u Zagrebu formira koordinacioni odbor, koji bi organizovao naučno istraživački rad na toj stanici. Za Koord. odbor, Nacionalni komitet predlaže dr M. Vukićević, predstavnika Prirodno - matematičkog fakulteta u Beogradu, A. Kubičelu, kao predstavnika Astronomске opservatorije, dr F. Dominka, predstavnika Univerziteta u Ljubljani, i predstavnika Zagreba sa Geodetskog fakulteta, koji će biti izabran na pomenutom sastanku u Zagrebu.

Po pitanju investicionih sredstava za izgradnju Stanice, odlučeno je da se kod Geod. fakulteta insistira da da obaveštenje šta je učinjeno po pitanju nabavke investicionih sredstava, i u kom roku se obavezuje da će to izvršiti. U slučaju da u toj akciji ne uspeju, Nacionalni komitet je mišljenja da treba pravno stanje Stanice, kao i način prikupljanja investicionih sredstava, postaviti na nove osnove kako bi sve zainteresovane republike mogle u tome ravnopravno da učestvuju.

Kako je rok koga su Česi postavili (1. X 1969) već prošao, treba ih zamoliti da ovaj rok pomere do iduće gradjevinske sezone.

Nacionalni komitet sa žaljenjem konstatuje da Geodetski fakultet nije uložio u svoju akciju napora koje smo od njega očekivali, pa je zato moguće da cela zamisao propadne, na veliku štetu razvoja astronomije u Jugoslaviji".

Iz ovog uopštenog zapisnika, iako to decidno ne piše, zbog čega smo ga i dali u celosti, da se zaključiti da svoj deo preuzetih obaveza u ovom projektu, nije izvršio Geodetski fakultet, tj. do ugovorenog roka nije osigurao predviđena, potrebna finansijska sredstva.

O izgradnji Stanice na Hvaru, bilo je reči i na 29. sednici Naučnog veća Astronomске opservatorije, 15. decembra, gde je konstatovano: "Obzirom da je naša Opservatorija zainteresovana za izgradnju astrofizičke opservatorije na Hvaru, Naučno

veće je odredilo Aleksandra Kubičelu, višeg stručnog saradnika Astronomske opservatorije, za delegata u Koordinacionom odboru za izgradnju opservatorije na Hvaru” (AO, br. 1466/69).

U martu beležimo i dve ostavke šefova grupa: na mesto šefa Grupe za tačno vreme, ostavku je podneo Zaharije Brkić, što je i prihvaćeno, ali je istovremeno otvorilo ozbiljnu krizu u Grupi, pošto ona nije bila za novopostavljanog šefa, Vladetu Milovanovića (AO, br. 510 i 1162/69). Na mesto šefa Tehničke grupe, ostavku je podneo Slobodan Petković, koja je usvojena (AO, br. 317 i 341/69) sa zaključno 31. martom (zbog ovoga su iz plana rada za 1969. godinu morale biti izbačene 2 teme čiji je on bio nosilac), ali je s njim, na principu ugovora o delu, i dalje nastavljena određena saradnja (AO, br. 511 i 1063/69). Novi šef grupe nije izabran, već je za njenog rukovodioca, do novog rešenja statusa Opservatorije, u duhu novog Republičkog zakona o organizaciji naučnog rada, postavljen poslovodja Nikola Kravljanac, VKV radnik u Grupi. Donošenje ovog zakona bio je i razlog usvajanja predloga, na 2. zajedničkoj sednici užeg i šireg sastava Opservatorije, od 18. aprila, da se dosadašnjem direktoru produži mandat, sve do rešenja pitanja Opservatorije u duhu novog zakona (AO, br. 723 i 1197/69).

Istog dana kad i Petković, 31. marta, Opservatoriju je napustio i asistent u Grupi za tačno vreme, Dragutin Djurović (AO, br. 340/69).

Da bi rešilo prethodne i novonastale probleme u Službi vremena, Naučno veće Opservatorije je odlučilo, što je odmah i realizovano, da sa oficirima Geodetske službe, Vojnogeografskog instituta, kapetanima I klase, Miloradom Lončarevićem, Dobrivojem Vesićem i Dušanom Mandićem, sklopi ugovor o delu, na osnovu kojeg bi u ovoj Službi, prema njenom planu i programu, vršili posmatranja i redukcije svojih posmatranja (AO, br. 511 i 1197/69). Problemi u ovoj grupi su, po svemu sudeći, bili dosta ozbiljni i složeni, čim je Savet 27. maja, na 3. sednici, odlučio da pitanje izbora rukovodioca grupe poveri Komisiji u sastavu ing. Lazar Arsić, dr Marjan Čadež i dr Božidar Popović, koja je ovaj problem trebalo da reši do polovine juna. Novi šef Grupe za tačno vreme, naučni saradnik dr Vladeta Milovanović, biće izabran tek na 4. zajedničkoj sednici Saveta, šireg i užeg sastava, 6. oktobra (AO, br. 1455/69).

Medjuljudski odnosi u pojedinim grupama, telima, komisijama, jednom rečju na Opservatoriji, nisu bili sjajni! Kao posledica toga ”padale” su i ostavke. Tako je 21. aprila Georgije Popović dao ostavku na članstvo u Savetu Opservatorije (AO, br. 1197/69), a Milorad Protić, posle prolongiranja odluke Veća o prelasku u drugu grupu, 24. juna, podneo je (usmenu) ostavku na dužnost šefa Grupe za male planete komete i satelite (AO, br. 1062/69), a Djordje Teleki na članstvo u Komisiji za biblioteku (AO, br. 1453/69).

Krajem godine na 5. sednici Saveta, Milorad Protić, dao je ostavku i na mesto predsednika Saveta, Opservatorije, ali mu ostavka nije prihvaćena (AO, br. 153/70).

Jedno ranije pokrenuto pitanje, pitanje sobe pripojene radionici, rešeno je tako da je ista odlukom Saveta od 28. marta, ponovo pripojena (vraćena) stanu Ivana Pakvora (AO, br. 1063/69).

Da li u ovu prostoriju ili neku drugu, ne znamo tačno, tek početkom godine bespravno se bio uselio jedan nekvalifikovani radnik (Mošić) Opservatorije, iz koje nije hteo da se iseli, pa je Opservatorija bila prisiljena da protiv njega podnese tužbu

Trećem opštinskom sudu, tražeći njegovo hitno iselenje (AO, br.38/69).

Prošlogodišnji Opservatorijin predlog da se nastava astronomije uvede u prvi, drugi i treći razred srednjih škola, Prosvetni savet SR Srbije je unekoliko izmenio i odlučio da se astronomija kao obavezan predmet, od 1. septembra 1969, predaje u četvrtom razredu gimnazija prirodno - matematičkog smera, jedan čas nedeljno, ali kako je ta odluka doneta tek u maju, nije bilo dovoljno vremena da se napiše potreban udžbenik, pa su B. Ševarlić i S. Sadžakov, uz saglasnost Zavoda za izdavanje udžbenika, u tu svrhu, sa ruskog preveli jedan, vrlo blizak našem nastavnom planu i programu.

Da bi što bolje osposobili nastavnike matematike, fizike i geografije, predviđene kao buduće predavače astronomije u srednjim školama (ukinute još 1949. godine), Opservatorija je, zajedno sa PMF i Narodnom opservatorijom, u periodu od 16. do 21. juna, organizovala seminar, na kojem je učestvovalo oko 60 nastavnika, ocenivši ga "kao palijativna mera da se što pre dodje do nastavnog osoblja koje će predmet prihvatiti, dok se ne izgrade posebno stručni kadrovi" (AO, br. 701 i 772/69). Potom, od 1. do 5. septembra, organizovan je i drugi seminar.

Netom, pre prvog seminara, na Opservatoriji je 9. juna, održan i sastanak na kojem su po pitanju problema Službe vremena, učestvovali i predstavnici Vojnogeografskog instituta, Savezne uprava za radio veze, Saveznog zavoda za mere i dragocene metale i Instituta "Mihailo Pupin".

Kako je Savezni zavod za mere i dragocene metale, pokrenuo inicijativu za izradu idejnog nacrtu makro - projekta, o razvoju metrologije u SFRJ, a u cilju podrške, saveta i saradnje na ovom projektu, 26. decembra, u ime Opservatorije posetili su ga Vladeta Milovanović i Djordje Teleki. Ovu inicijativu razmatralo je i Naučno veće Opservatorije i u potpunosti je podržalo, i sa svoje strane predložilo da Opservatoriji u sklopu budućeg projekta, ako bude finansiran, bude poveren segment tačnog vremena fotometrije i određivanja ravnog ugla (AO, br. 17/70).

Konačno se ove godine na Opservatoriji moglo zaključiti i da je izdavačka delatnost dovedena u ažurno stanje, jer su, sa malim izuzecima, sva saopštenja saradnika Opservatorije do 1968. godine, tokom ove godine štampana.

Na Opservatoriji su ove godine "zujale" i kamere Radio televizije Beograd: odlukom Naučnog veća odobreno im je da u njenim paviljonima i uz učešće njenog stručnog kadra, uz naknadu od 10.000 novih dinara, snime neke delove emisije "TV geografija" (AO, br. 510/69).

Za ovu godinu bila su planirana brojna putovanja i boravci naših stručnjaka na stranim opservatorijama, kao i stranih, po principu razmene, na našoj Opservatoriji, ali će zbog nedostatka sredstava znatan broj ostati nerealizovan. Beležimo neke od poseta.

Od 8. januara 1969. pa do 23. januara 1970. godine, na Bjurakanskoj opservatoriji kod Jerevana, na specijalizaciji, u cilju usavršavanja kolorimetrijskih posmatranja promenljivih zvezda, tipa UV Ceti, boravila je Jelisaveta Arsenijević (AO, br. 55/70).

Vladeta Milovanović je od 28. maja do 26. juna boravio u SSSR. Istovremeno je tamo boravio i Djordje Teleki. Obojica su učestvovala i na 18. astrometrijskoj konferenciji u Pulkovu.

U vremenu od 15. septembra do 4. oktobra, Ljubiša Mitić i Ivan Pakvor boravili su na Astronomskoj opservatoriji u Bukureštu (AO, br. 151/70). Cilj njihovog bo-

ravka bio je upoznavanje sa načinom posmatranja, redukcije i obrade, u okviru izrade kataloga, sa naglaskom na tretiranju kolimacije i sistema meridijanskog instrumenta.

Milan Mijatov je na Pulkovsku opservatoriju, na jednogodišnju specijalizaciju radi detaljnog upoznavanja sa problemima izrade zvezdanih kataloga, otišao još 11. novembra 1968, da bi mu boravak naknadno bio produžen za još tri meseca, do 11. februara 1970. godine (AO, br. 121/70).

Na specijalizaciju na Pulkovsku opservatoriju, 1. novembra 1969. godine, po pitanju problema sa fotografisanjem, redukovanjem fotografskih ploča i drugih problema iz oblasti dvojnih zvezda, otišao je i Danilo Zulević (AO, br. 1185/69), gde će ostati punu godinu dana.

U Bordou i Parizu, dva je meseca (od 9. okt. do 8. dec.), na proučavanju modernizacije meridijanskog kruga, provela Sofija Sadžakov.

Nakon što je više od godinu i po dana proveo na specijalizaciji u Indiji, na Opservatoriji Kodaikahal, na posao se 14. jula vratio Aleksandar Kubičela (AO, br. 832/69).

Na studijskom boravku u Bratislavi nekoliko junskih dana, u vezi sa motorima za praćenje, proveo je i Milan Kralj, majstor Opservatorije.

Počev od 8. maja, na našoj Opservatoriji je 21 dan boravila Valentina Nikolajevna Šiškina, mlađji naučni saradnik sa Pulkovske opservatorije (AO, br. 509/69), a od 19. jula do 4. avgusta, u cilju konsultacija u vezi sa vertikalnim krugom i određivanjem deklinacija zvezda, boravio je i održao tri predavanja, Arkadije Sergejevič Harin, sa Opservatorije iz Kijeva (AO, br.837/69).

U cilju izlaganja savremenih problema iz rotacije Zemlje i pomeranja Zemljinih polova, te drugim problemima službe vremena i geografske dužine, na našoj Opservatoriji su tri sedmice, tokom juna i jula, boravili dr Nikola Stojko i njegova supruga dr Ana Stojko, sa Pariske opservatorije, kojom prilikom su održali čak 11 predavanja (AO, br. 718 i 788/69).

Od 23. oktobra do 12. novembra, po pozivu su na našoj Opservatoriji boravila još dva sovjetska stručnjaka: prof. dr Andrej A. Nemiro, po pitanju izgradnje mira velikog pasaznog kruga i opštih problema meridijanske astrometrije, i Dimitrij S. Usanov, stariji inženjer, zbog rešavanja problema vezanih za naglavke tri meridijanska instrumenta, obojica sa Pulkovske opservatorije kod Lenjingrada (AO, br. 1172 i 1257/69).

Dva dana, 8. i 9. decembra, u vezi konsultacija i tri predavanja, na Opservatoriji je proveo i prof. dr H. U. Sandig, profesor univerziteta iz Drezdena (AO, br. 1339/69).

Mikroskop sa mikrometrom, sastavni deo VVK, kojeg je u sklopu saradnje Opservatorija oktobra 1967. godine posudila Laboratoriji u Sopronu, zadržan je duže no što se planiralo i vraćen je tek na kraju ove godine (AO, br. 37/70).

Na kraju pregleda 1969. godine, želimo da ukažemo na samo deo, inače jednog šireg dopisa, kojeg su po zaduženju Naučnog veća, a povodom inicijative za zapošljavanjem jednog elektroničara na Opservatoriji, za šta su se zalagali, Veću uputili šef Grupe za astrofiziku, Aleksandar Kubičela, i šef Grupe za tačno vreme, i istovremeno šef Grupe za geografsku širinu, Branislav Švarlić (AO, br. 1303/69). Taj deo dopisa ukazuje na propuštene šanse jednog vremena, da naša Opservatorija ostane u naučnoj trci, sa tada velikim opservatorijama među kojima je i po rezultatima i po tehnicima bila, a istovremeno je objašnjenje današnje situacije sa instrumentarijem Astronomske

opservatorije. Oni posebno ističu sledeće: "Već površnim uvidom u tehniku kojom Opservatorije u svetu ostvaruju svoje zadatke, može se doći do zaključka da se golim optičkim instrumentima sa početka ovog veka, makar oni i veliki bili u svojoj kategoriji, ne može mnogo uraditi. Isto tako lako je uvideti da se situacija kod nas može popraviti razvojem optičkih i mehaničkih, a naročito elektronskih uređaja za osnovne instrumente. Treba isto tako primetiti da bi ovo trebalo hitno preduzeti, da se, možda već za nekoliko godina, ne nadjemo u situaciji da je propust nenadoknadiv".

..... 1970

Na Opservatoriji su to dobro znali, pošto su već mnogo puta dospevali u takvu situaciju, da načelno odobrenje sredstava za njen rad, sve dok ih i bukvalno ne dobiju, ne znači da su rešili problem ni osnovnog rada, a kamoli nekih većih planiranih finansijskih investicija.

Baš u tom smislu, ozbiljnim finansijskim problemom, započela je i 1970. godina. Naime, iako je Republička zajednica za naučni rad prihvatila da finansira Opservatorijina naučna istraživanja u 1970. godini, sa orijentacionim iznosom od 645.840 novih dinara, pre odluke Skupštine Zajednice, koja se trebala održati početkom marta, nije mogla da "ugovori" ovaj iznos. A kako pak Opservatorija bez finansijskih sredstava nije mogla da tada do obavlja svoje zadatke, bila je prisiljena da se obrati Beogradskoj udruženoj banci, da joj odobri kratkoročni kredit od 100.000 novih dinara, koji je, prema ugovoru, trebala da vrati najkasnije tri meseca od početka korišćenja sredstava (AO, br. 91/70).

No to je samo početak finansijskih problema!

Kad je, po usmenom obaveštenju, Opservatorija od Saveznog saveta dobila informaciju, da će za finansiranje projekta Kataloga širinskih zvezda II deo, u 1970. godini, umesto traženih 266.080 novih dinara dobiti samo 150.000, bio je to valjan razlog da se dopisom obrati Saveznom fondu za finansiranje naučnih delatnosti, sa preciznom specifikacijom svih predviđenih minimalnih troškova za ovaj projekat. Iz navedenih poslova i cene koštanja, kaže se u dopisu, bila bi očevidna greška smanjiti za 110.000 dinara iznos sredstava Opservatoriji, i tako za ljubav neznatne uštede kompromitovati ceo, do sada obavljen ogroman posao, koji se sa uspehom obavlja od 1966. godine, i u koji je Savezni fond do sada uložio 631.400 dinara. Zbog toga Opservatorija moli Upravni odbor Fonda da, i ove godine kao i prethodnih, odobri potrebnu traženu sumu, i da ne dovode u pitanje ugled naše zemlje pred međunarodnim astronomskim forumom, što bi se svakako desilo ako bi se ovaj projekat ostavio bez sredstava, skoro pri kraju njegovog završetka (AO, br. 111/70).

Na Opservatoriji su zapravo za svaki obećani dinar, bez obzira na potpisane ugovore, morali da pišu molbe za prebacivanje sredstava, odnosno njihovo stavljanje na raspolaganje. Molbe upućene Republičkom sekretarijatu za obrazovanje nauku i kulturu, ove godine bile su svakomesečne, sa zahtevom da se navedena sredstva prebace na njen žiro račun kod Narodne banke.

Posle mnogo problema Opservatorija je konačno 22. jula mogla da i pismeno potvrdi (AO, br. 708/70), "da ima obezbeđena sredstva u iznosu od 500.000 novih dinara za izradu kućica mira sa devijacijom puta i adaptacijom kapije, kao i elektroinstalacija pomenutih mira, prema glavnom projektu Projektnog zavoda 'Srbija-projekt'

iz Beograda". Sredstva, kao što smo to već ranije konstatovali, svaki po 250.000 hiljada, obezbedili su Savezni fond za finansiranje naučnih delatnosti i Republički fond za naučni rad SRS, čime su se konačno, posle deset godina od podizanja paviljona za veliki pasažni instrument, stekli uslovi da se može krenuti u realizaciju projekta izgradnje mira, bez kojih on nije mogao da služi svojoj nameni.

Na dostavljene Opservatorijine ponude na sedam adresa za izgradnju mira pasažnog instrumenta Astronomske opservatorije, ponude su stigle od od četiri građevinska preduzeća, od kojih je ponuda "Mašinomonta", građevinskog preduzeća iz Beograda, bila najpovoljnija, pa je Komisija za izbor izvodjača predložila da se ugovor za izvođenje radova potpiše sa njima (AO, br. 602 i 688/70), za iznos od 478.000.

Ugovor o izgradnji mira, između "Mašinomonta" i Opservatorije, potpisan je 23. jula, s tim da radovi počnu odmah, a rok za njihovo okončanje bio je 100 dana, uz mogućnost produženja krivicom Opservatorije ili više sile (AO, br. 712/70).

Tek što su radovi počeli i krenule prve isplate, Opservatoriji je postalo jasno da će im zbog porasta cena nedostajati sredstava u visini od 50.000 dinara. Upravo tolika sredstva su im ostala neiskorišćena, pošto im je mirine objektivne i planparalelne ploče, za koje su bila namenjena, u okviru saradnje, besplatno ustupila Pulkovska opservatorija, ali ih zbog precizne namene, bez odobrenja, nisu mogli koristiti. S toga su od Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu, gde su se nalazila, zatražili dozvolu da ih mogu upotrebiti za građevinske radove (AO, br. 739/70).

Izmene prethodno usvojenih planova i projekata, na Opservatoriji su bile redovna pojava.

Tako je i tokom izrade mirinih stubova došlo do promene usvojenog plana, pošto je Mitić zahtevao da se ispod severnog mirinog stuba podmetne ter papir, što je i usvojeno, a za južnu miru, Komisija za izgradnju mira je odlučila, da to ipak bude polivinilska folija (AO, br. 1318 i 1377/70). Istovremeno je sa mesta izgradnje južne mire trebalo izmestiti vodovodnu cev (AO, br. 1317/70), odnosno pomeriti prethodno izgrađeni put. Promenjen je i prečnik (spoljni) vakuumske cevi: umesto predviđjene od 318, na 273 mm (AO, br. 1130/70). Na predlog Ljubomira Paunovića, odustalo se i od polaganja kablova od severne mire br. 2, do školskog paviljona, odnosno mire br. 3, pošto je ustanovio da se sijalica u ovoj miri na školskom paviljonu, može paliti i preko telefonskih kablova, što je omogućavalo da se smanji broj žila u kابلu od pasažnog instrumenta do severne mire br. 2, a to je opet donelo uštedu sredstava Opservatoriji (AO, br. 1223/70).

Za izgradnju stubova u kućicama mira, Opservatorija je potencijalnim izvodjačima postavila i jedan neobičan uslov: od početka kopanja rupa za mirine stubove pa sve do njihovog završetka, radovi se moraju izvoditi pod cirađom (ili nekim drugim krovom). To sve iz razloga što atmosferska voda, zbog stabilnosti stubova, ne sme da se nadje u njihovim temeljima (AO, br. 687/3/70). Tako je Opservatorija od (pod)izvodjača ovih radova GP "Stari djeram", u momentu kad je zapretila kiša, tražila da se i bočne strane natkrivenih rupa moraju zaštititi šatorskim krilima (AO, br. 832/70).

Do kraja ove godine "Mašinomont" je prikazao i treću privremenu situaciju, za koju je Opservatorija dala nalog Jugoslovenskoj banci da mu je isplati, ali radove ipak nije završio. U dopisu Republičkoj zajednici za naučni rad, 24. decembra, u kojem je moli da joj odobri preostaih neutrošenih sredstava od 109.000 dinara

u sledeću godinu, Opservatorija, kao objašnjenje za ovo, ističe: "Zbog objektivnih razloga (nestašica građevinskog materijala i drugo) radovi nisu mogli biti završeni pre početka zime" (AO, br. 1333/70). Njihov nastavak, zbog zime, uslediće tek u drugoj polovini marta sledeće godine.

Popravljanju objekata na Opservatoriji, što zbog građevinskog rešenja, što zbog prethodno loše izvedbe, nikad nije bilo kraja: kad se jednom krug zatvori, već se moralo ispočetka! Ove godine na redu su bile terase na školskom paviljonu i astrografu, za šta je predviđeno 20.000 novih dinara, i to iz amortizacije, te manja popravka terase glavne zgrade i astrogeodetskog paviljona, za šta je bila predviđena sumu od 1.400 dinara, iz sredstava za održavanje zgrada. Dotrajala telefonska centrala uopšte nije bila za popravku, pa je Savet doneo odluku da se kupi nova (AO, br. 1317/70).

20.000 novih dinara Opservatorija je izdvojila u fond za naučni rad, drugačije kazano, za bezdeviznu razmenu za kongrese i druga putovanja (AO, br. 1394/70).

Sredinom godine na dnevnom redu najviših organa uprave Opservatorije, ponovo su se našli i njeni statusni problemi: pitanje integracije Opservatorije sa PMF, Univerziteta u Beogradu, za koje pitanje je Univerzitet obrazovao i posebnu komisiju (AO, br. 1395/70). Naime prema Zakonu o naučnim ustanovama, Opservatorija je sa 21. oktobrom trebalo da izgubi status samostalne ustanove. Medjutim, rešenje ovog problema je bilo dosta složeno, pa će se razvući i na sledeću godinu. Jedan od glavnih problema u procesu pripajanja Opservatorije PMF, bio je u neusklađenosti zakonskih propisa novog Zakona, sa Zakonom o univerzitetima, odnosno taj što Opservatorija nije imala 10 naučnih radnika u stalnom radnom odnosu i sa punim radnim vremenom (AO, br. 667/71).

O kadrovskim problemima Opservatorije da i ne govorimo!

Ne provevši na Opservatoriji ni punu godinu dana, pripravnik Trajče Angelov je već 9. januara zatražio od Naučnog veća da mu odobri da konkuriše na raspisani konkurs za mesto asistenta na Katedri za astronomiju PMF, što mu je Veće istog dana i odobrilo (AO, br. 19/70), s tim, da na Opservatoriji ostane da radi do 1. jula 1970, posle čega može da predje na PMF (AO, br. 628/70). Pri tom mu je, izgleda u obostranom interesu, ostavljena mogućnost da i dalje može vršiti noćna posmatranja na Opservatorijinim instrumentima (AO, br. 1322/70). Opservatoriji je samo preostalo da u Službenom glasniku raspiše konkurs za prijem novog pripravnika, uz napomenu, da konkurs ostaje otvoren do popune radnog mesta!

Medjuljudski odnosi na Opservatoriji su i dalje bili veoma narušeni, što se, izmedju ostalog, manifestovalo i sa dosta podnetih ostavki u organima upravljanja Opservatorijom i raznim komisijama.

Tako Milorad Protić 10. februara traži da bude oslobodjen rada u Komisiji za proveru korišćenja naplate noćnog posmatračkog rada (AO, br. 102/70), a potom, istog dana, traži i imenovanje nekog drugog kao referenta za reizbor dva asistenta u Grupi za tačno vreme i geografsku dužinu (AO, br. 103/70), da bi već 19. marta podneo ostavku i na položaj predsednika Saveta Opservatorije, kao i na članstvo u ovom telu. Razlog? U predstavi koju je uputio Savetu Opservatorije (AO, br. 230/70), kao razlog on navodi "razilaženje u stavovima: direktora s jedne strane, i mojih kao predsednika Saveta, s druge strane - i to po nekim suštinskim pitanjima", kao što su bila, pitanje izbora kandidata za Kongres Unije u Brajtonu, godišnji izveštaj, itd.

Koliki je problem na Opservatoriji bio izbor kandidata za Kongres, govori i činjenica da je o njemu raspravljano na više sednica Naučnog veća, i da je bio izradjen poseban Pravilnik za izbor kandidata za odlazak na kongres MAU. Ali, ni to nije bilo dovoljno, već je morala biti formirana i posebna Komisija, koja se bavila Pravilnikom i izborom kandidata za odlazak u Brajton (AO, br. 1324 i 1403/70).

Protićevu ostavku na funkciju referenta za izbor, usvojilo je Naučno veće 16. februara, na 32. sednici (na ovoj sednici je i Djordje Teleki dao ostavku na mesto rukovodioca naučno - stručnih sastanaka), a o onoj drugoj ostavci, na bitniju funkciju, predsednika Saveta, Savet je upoznat na 6. sednici užeg sastava (na ovoj sednici usvojena je i ostavka Georgija Popovića na članstvo u Savetu), 26. marta (AO, br. 1397/70), ali kako je Statutom predviđeno da o predsedniku odlučuje Savet u širem sastavu, to je odluka o njoj odložena za sledeću sednicu Saveta, šireg sastava. No, kako se poklopilo vreme održavanja ove sednice sa istekom mandata nekim članovima Saveta, kao i predsedniku Protiću, na ovoj, 1. sednici, desetog po redu Saveta, održanoj 7. maja (AO, br. 536/70), izabran je novi predsednik Saveta, Miroslav Ćurčić, inače na funkciji sekretara Opservatorije. Na ovoj sednici, prema zapisniku, pošto o njoj nema ni reči, o Protićevoj ostavci se, izgleda, nije ni raspravljalo!

U Savet su istovremeno kao novi spoljni članovi delegirani prof. dr Božidar Popović, ing Aleksandar Marić i (nešto kasnije) dr Mirjana Vukićević - Karabin.

U cilju kompletiranja i poboljšanja osobina svoga instrumentarija, Opservatorija je u aprilu, preko "Jugolaboratorije", nabavila 2 fotomultiplikatora, ali su stigli bez odgovarajućih podnožja (AO, br. 350/70).

Prethodno, u martu, Opservatorija je od Pulkovske opservatorije na upotrebu, u trajanju do pet godina, dobila jedan kompletan štampajući hronograf, tipa 21-372 P (AO, br. 221/70).

Nešto kasnije, početkom maja, Opservatorija je svoj instrumentarij obogatila i za jednu elektronsku libelu (AO, br. 441/70).

Kolimitor sa postoljem za veliki pasažni instrument i Danžonov astrolab za određivanje promena geografske dužine i širine, i pomeranja Zemljinih polova, vrednosti oko 600.000 dinara, bili su malo veći "zaloga", i Opservatorija ih unatoč brojnih nastojanja, zbog nedostatka sredstava, nije uspela nabaviti (AO, br. 495/70), o čemu je zadnjeg dana ove godine direktor Djurković obavestio i Naučno veće (AO, br. 1405/70).

Na osnovu podataka koje je Opservatorija dostavila Gradskom zavodu za društveno planiranje, na njihovo traženje, u stanju smo da damo tačnu kvalifikacionu strukturu zaposlenih na Opservatoriji krajem aprila ove godine, koja je izgledala ovako: ukupan broj zaposlenih bio je 41 (ne računajući 6 po ugovoru), od toga 3 doktora nauka, 1 magistar, 17 sa visokom stručnom spremom, 10 sa srednjom, 7 sa nižom i 3 VKV ranika (AO, br. 385/70).

Upoređenjem broja astronoma Opservatorije, sa njihovim ukupnim brojem u Jugoslaviji, dolazi se do podatka da na Opservatoriji radi 65% svih astronoma Jugoslavije, a ako se u obzir uzme ukupna astronomska produkcija u Jugoslaviji, tada na Astronomsku opservatoriju otpada više od 90%. Sa ovim kadrovskim, kao i instrumentskim potencijalom, Opservatorija se 1970. godine, konstatuje Pero Djurković, kad i iznosi ove podatke, mogla svrstati u srednje razvijene opservatorije u Svetu

(Informacija o AO, bb. od 7. III 1970).

Pored već dobro poznatih saradnika po ugovoru (Ševarlić, Šaletić i Brkić) ugovori su stalno pa i ove godine, na po 6 meseci produžavani i sa saradnicima Vojnogeografskog instituta (Mandić, Vesić i Lončarević), koji su u Službi za tačno vreme i geografsku dužinu, vršili noćna posmatranja (AO, br. 1321/70). Napominjemo, da su se na Opservatoriji, za održavanje tačnog vremena, koristili i kvarcni časovnici Vojnogeografskog instituta (tri baterije), umesto četiri Opservatorijina sa klatnom, koji su povučeni iz upotrebe.

Oktobra meseca Opservatorija je potpisala ugovor sa Saveznim fondom o učešću na projektu "Astrofizička i astrometrijska izučavanja nekih nebeskih tela (AO, br. 1317/70).

Za rad na jednoj drugoj temi, koju je na sebe prihvatila Opservatorija, "Ispitivanje veštačkih satelita", bila je neophodna odgovarajuća kamera, a koju nije imala, pa je rešenje nadjeno u posudbi kamere od prof. Kneissl-a, sa Geodetskog istraživačkog instituta iz Minhena, na dve godine, ali je za to prethodno trebalo i odobrenje od strane Narodne odbrane, kao i program njene upotrebe, za šta su zaduženje dobili Vladeta Milovanović i Pero Djurković (AO, br. 540, 1404 i 1405/70).

O udžbeniku za astronomiju koji su pripremili Branislav Ševarlić i Sofija Sadžakov bilo je reči u pregledu za prošlu godinu, međutim, oni su radeći na tom udžbeniku prikupili toliko fotografija iz astronomije i astronautike, da su od njih pripremili novu knjigu, kojoj su dali naslov "Astronomski album", i ponudili je na štampanje Zavodu za izdavanje udžbenika, uveravajući ih, kako bi osigurali njeno izdavanje," da dosledno prati nastavno gradivo i olakšava njegovo usvajanje", i da će biti razgrbljena.

Nastojeći da, koliko - koliko, poboljša mogućnost dolaska i odlaska sa posla svojim radnicima, Opservatorija je od Gradskog saobraćajnog preduzeća, aprila ove godine, tražila da preispita mogućnost produženja linije 28. do Opservatorije (AO, br. 231 i 383/70).

Da bi se zaštitila od nepovoljnih utjecaja svetlosti i toplote, od strane budućeg rekreativnog centra, koji se trebao graditi pored Opservatorije, Naučno veće je tražilo od Opštine Zvezdara, da se budući centar pomeri severozapadno za još 200 metara (AO, br. 1318/70).

Stalno spremna da pomogne i drugima, Opservatorija se odazvala i molbi Rudarsko - geološkog fakulteta i omogućila mu, uz prihvaćenu nadoknadu, da u njenom paviljonu i njenu stručnu pomoć, izvrši kontrolu žiro - teodolita (AO, br. 418/70). Omogućila je i ing. Florijanu Vodopivcu, asistentu Fakulteta za nauku i tehnologiju iz Ljubljane, da na Opservatoriji provede pet dana, radeći na preciznom fotometru (AO, br. 582/70).

Po predlogu prof. dr Božidara Popovića, Naučno veće Opservatorije je 29. juna prihvatilo, da se ubuduće organizuje stalni Astronomski seminar koji bi bio zajednički za Astronomsku opservatoriju, Katedru za astronomiju PMF i Društvo matematičara, fizičara i astronoma Srbije. Sastanci bi se održavali jednom mesečno, i na njima bi se saopštavalo i diskutovalo o naučno - stručnim, nastavnim i opšte astronomskim problemima (AO, br. 501 i 1322/70).

Razgovori na Opservatoriji o obimu njenog učešća u radu Hvarske opservatorije, nastavljeni su i ove godine. Posebno je o tome bilo reči na 32. sednici Naučnog

veća, 16. februara, pred sastanak zakazan za 23. februara u Zagrebu, na kojem je Opservatoriju trebao da predstavlja Aleksandar Kubičela, sa sledećim smernicama: da se Opservatorija na početku saradnje sa Hvarskom opservatorijom ograniči na obim saradnje 1/2 čoveka; da ne učestvuje u njihovim materijalnim troškovima; da se za našeg saradnika, dok je tamo na radu, traži smeštaj; da učestvuje u formulisanju njihovog programa; i da se, kroz saradnju sa Hvarskom opservatorijom, nadju forme bezdevizne razmene sa Česima (AO, br. 1401/70).

Ova "priča" o Hvarskoj opservatoriji, ima i nastavak, ali ima i "kariku koja nedostaje".

Elem, Hvarska opservatorija je Astronomskoj opservatoriji uputila i jedno pismo, koje je pročitano 13. avgusta, na 39. sednici Naučnog veća, koje je "donelo odluku da Astrofizička grupa zajedno sa direktorom P. Djurkovićem prouči ovaj problem (ni do 41. sednice ovo nije uradjeno!), i potom podnese Veću predloge, kako ovo pitanje da se razreši" (AO, br. 1319/70). Kako ovog pisma u Opservatorijinoj arhivi nema, iz ove šture odluke Veća, ne možemo dokučiti o kojim je, konkretno, pitanjima i problemima bila reč, i kakvi su bili predlozi za njihovo rešenje.

Inače za korišćenje Hvarske opservatorije, prema napred navedenom izveštaju P. Djurkovića, bili su zainteresovani i astronomi iz Poljske, Mađarske i Istočne Nemačke.

Za delegata u Nacionalni komitet za astronomiju, Naučno veće je 7. oktobra (41. sednica) izabralo Georgija Popovića. Istovremeno, on je zajedno sa Ivanom Pakvorom izabran za asistenta Opservatorije (AO, br. 1318/70). Za asistente su reizabrani Sofija Sadžakov, Milan Mijatov i Dragomir Olević (AO, br. 1390/70).

Pozivajući se na sporazum sa PMF, o prihvatanju asistenata Opservatorije na besplatne postdiplomske studije, i molbu br. 967, iz 1966. godine, Opservatorija ovom prilikom za upis na studije šalje Miodraga Dačića i Veru Erceg, i podseća, da kao protuslugu i dalje prihvata besplatno korišćenje instrumenata Astronomске opservatorije, za izvodjenje nastave astronomije (AO, br. 1007 i 1008/70).

Nakon trideset godina rada na Opservatoriji, 31. oktobra 1970. godine, VKV mehaničar, Milan Kralj - koji je, posle Ljubomira Paunovića, ostavio ponajdublji trag u domenu održavanja i dogradnje raznog Opservatorijinog instrumentarija - otišao je u penziju (AO, br. 1072 i 1198/70). A Ljubomir Paunović, iako već poduze u penziji, i dalje je sa Opservatorijom sklapao ugovore o delu, i izradjivao pojedine pozicije ili obavljao razne druge radove, kojih je na pasažnom instrumentu, a povodom izgradnje mira, bilo na pretek.

Posle tri godine, novi Kongres MAU, održan je ove godine, od 18. do 27. avgusta, u Brajtonu, u Engleskoj, na kome je sa Opservatorije prisustvovalo više članova: Pero Djurković, Djordje Teleki, Vladeta Milovanović, Sofija Sadžakov, Aleksandar Kubičela, Jelisaveta Arsenijević i Ivan Pakvor (AO, br. 583/70). Treba spomenuti i to, da je na ovom Kongresu doneta odluka, da se tri kratera na nevidljivoj strani Meseca nazovu imenima Tesla, Milanković i Mohorovičić.

Još jedan kongres, i to V kongres matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije, održan je od 14. do 19. septembra u Ohridu, na kojem je takodje učešće uzelo više članova Opservatorije.

Navodimo da su, pored još nekih putovanja, Djordje Teleki, Vladeta Milovanović i Radomir Grujić, od 28. do 30. septembra, boravili u Varšavi na Simpozijumu "O

zemljanoj rotaciji” (AO, br. 852 i 855/70).

Od stranih stručnjaka koji su boravili na Astronomskoj opservatoriji, evidentiramo 16-dnevni boravak, tokom aprila, Elene Toma, višeg naučnog saradnika, a 20-tak dana juna/jula, i višeg naučnog saradnika Jona Rusua, oboje sa Opservatorije u Bukureštu (AO, br. 413/70).

U maju je na Opservatoriji boravila Flora Zalai, saradnik Inostranog odeljenja Madjarske akademije nauka - referent za Jugoslaviju (AO, br. 390/70).

Sredinom maja Opservatoriju su posetili dr Pol Kuto, astronom Opservatorije u Nici, predsednik Komisije za dvojne zvezde MAU, i dr Pol Miler sa Pariske opservatorije, koji su tom prilikom predložili da Astronomska opservatorija u Beogradu, bude centar za prikupljanje i štampanje neobjavljenih vizualnih posmatranja dvojnih zvezda (AO, br. 720 i 1320/70).

U vezi realizacije teme ”Zemlja kao nebesko telo”, nekoliko dana tokom oktobra, na Opservatoriji su boravili dipl. ing. Nikola Solarić, asistent Geodetskog fakulteta u Zagrebu, i dipl. ing. Ivan Frol, saradnik Instituta za teoriju merenja u Bratislavi (AO, br. 989/70).

Novu 1971. godinu brojni TV gledaoci tadašnje Jugoslavije, dočekali su uz kadrove snimljene i na Astronomskoj opservatoriji. Za to se pobrinula RT Beograd, koja se dopisom, početkom decembra 1970, obratila Opservatoriji, da joj za potrebe novogodišnjeg programa odobri snimanje u njenim prostorijama, koje bi izveo reditelj Dejan Karaklajić, izazivši pri tom spremnost da za ovu uslugu plati nadoknadu do 5.000 dinara; potom je drugim dopisom zatražila da se za potrebe ovog snimanja u Opservatorijinoj radionici napravi i jedan mehanički adapter (AO, br. 1207, 1214 i 1371/70). Naučno veće je razmatralo ovu molbu, i donelo odluku da se predložena punuda prihvati (AO, br. 1399/70).

Jednu drugu ponudu RTB, Naučno veće Opservatorije, zbog osnovane mogućnosti ometanja tačnosti njenih uređaja, nije prihvatilo; a ponuda je bila da u krugu Opservatorije (pored radio laboratorije) podignu jedan montažni hangar površine 500 metara kvadratnih, i visine 5 m, za smeštaj radio uređaja i UKT veza (AO, br. 345/70).

..... 1971

Kao i često puta do sada, i u ovu novu godinu Opservatorija je ušla sa finansijskim problemima.

Već 12. januara od Republičkog sekretarijata za obrazovanje nauku i kulturu tražila je da joj se kao akontacija, do sklapanja ugovora i donošenja budžeta za 1971. godinu, za vršenje programskih zadataka tokom januara, na njen žiro račun prenesu sredstava u iznosu od 31.200 dinara (AO, br. 26/71), a tri dana kasnije, na 9. sednici, njen Savet je doneo odluku da kod Beogradske banke uzmu kratkoročni kredit od 300.000 dinara (AO, br. 121 i 656/71), kako bi premostili prva tri meseca, do kad bi trebalo da zaseda Skupština Republičke zajednice, kada bi Opservatorija konačno saznala svoje finansijsko stanje za ovu godinu. Tražena sredstva su odobrena 15. februara, sa rokom vraćanja od tri meseca, ali kad je taj rok istekao, Opservatorija nije mogla da vrati kredit, jer joj Republička zajednica za naučni rad (inače njen glavni finansijer

po prijavljenim projektima, dok ju je jednim delom finansirao Sekretarijat za finansije SRS) još nije bila odobrila potrebna finansijska sredstva za ovu godinu. Zbog toga je Opservatorija od Beogradske banke tražila da joj rok vraćanja produži za još tri meseca, uz obećanje da će za ovu prolongaciju svoju garanciju dati i Republička zajednica (AO, br. 556/71).

O razmerama Opservatorijine besparice svedoči i ovaj primer: pred sam kraj prethodne godine Opservatorija je preko JIK banke, za dva instrumenta poručena iz SAD, fotomultiplikator i optičku difrakcionu rešetku, uplatila oko 3.500 dolara u dinarskoj protuvrednosti, ali je, kad su instrumenti stigli, a posle devalvacije dinara (koja se u međuvremenu desila), trebalo da doplati i kursnu razliku od 8.600 dinara, koje ona nije imala, pa je bila prinudjena da moli banku da ona uplati tu razliku, koju će joj Opservatorija vratiti, kad joj Republička zajednica za naučni rad dodeli sredstva (AO, br. 106/71).

Opservatorija je ove godine imala velikih problema da dobije i one pare, koje je na osnovu potpisanih ugovora o finansiranju naučno - istraživačkih projekata, trebalo da dobije od Saveznog fonda.

Kako je Fond svoje obaveze finansiranja preneo na Republičku zajednicu za naučni rad, suma od 300.000 dinara za projekat "Katalog širinskih zvezda", u tom prenosu se negde zagubila, a za projekat "Astrofizička i astronomska izučavanja nekih nebeskih tela", gledano po veličini novčanog iznosa, situacija je bila još drastičnija: prema obračunu, suma od traženih 2.100.000 dinara, u konačnom predlogu, a po preporuci, smanjena je na 810.000 dinara, ugovor potpisan na 394.800 dinara, a onda je bilo "povuci - potegni", da se i to dobije po predviđenoj dinamici (AO, br. 396/71).

Tokom aprila iskrsao je još jedan problem sa parama: zbog načina na koji je Jugo banka Opservatoriji isplaćivala sredstava namenjena za izgradnju mira. Od ukupne sume od 500.000 dinara za ovu svrhu, (po 250.000 dinara osigurali su Savezni i Republički fond), neutrošeni ostatak u prošloj godini od 81.000, bio je blokiran, pa je u cilju njegove deblokade, Opservatorija morala da interveniše kod Republičke zajednice za naučni rad (AO, br. 547/71).

Na dnevnom redu Saveta, u više navrata, bila je već poznata tema o pripajanju Opservatorije PMF-u, pošto zbog činjenice da nije imala 10 naučnih radnika u stalnom odnosu, nije mogla da se udruži sa Univerzitetom. Za razrešenje ovog pitanja Opservatorija je čak formirala i posebnu Komisiju u kojoj su bili Djurković, Protić i Ševarlić (AO, br. 508/71). Već krajem juna, na 54. sednici, Naučno veće Opservatorije stalo je na stanovište da je za Opservatoriju bolje "da ostane samostalna organizacija sa naučnom jedinicom" (AO, br. 831/71), i odluku o tome prepustila Radnoj zajednici. Radna zajednica je prihvatila stanovište o samostalnosti, koje je 30. juna usvojio i Savet Opservatorije, i predložio "nadležnim organima organizovanje Opservatorije na principu radne organizacije udruženog rada, koja ima svoju naučnu jedinicu" (AO, br. 826/71).

Mogućnost nabavke nedostajućih instrumenata, Danžonovog astrolaba i kolimatora, na Opservatoriji se i dalje razmatrala. Da bi nekako došli do para za njihovu kupovinu, na sastanku šefova grupa, 17. marta, doneta je odluka da se od Republičke zajednice za obrazovanje, preko PMF, pokuša prebaciti na Opservatoriju 18 miliona st. dinara, za ovu namenu. Neke sitnije, ali neodložne probleme tehničke službe,

Opservatorija je pokušavala da reši i prodajom nekih nepotrebnih delova opreme, kao što su npr. bile, u magacinu pohranjene, elektronske cevi (AO, br. 663/71).

Do nekih neophodnih uređaja na Opservatoriji su nastojali doći sopstvenim znanjem i izradom u svojoj radionici. Tako su tokom prve polovine ove godine, ing. Slobodan Petković i električar Aleksandar Marjanović, intenzivno radili na izradi pojačivača za pogon štampajućeg hronografa, kao i za fotoelektričnu registraciju prolaza zvezda, na pasażnom instrumentu Službe vremena. Medjutim, ispostavilo se, da se ni ova zamisao ne može realizovati bez novca; trebalo je kupiti električnog materijala u vrednosti od 1.000 dolara, pa je šef grupe Vladeta Milovanović, molio direktora da za ovu stvar preduzme potrebne korake (AO, br. 554/71).

Verovatno su finansijski problemi bili motivacioni faktor da se direktor Opservatorije Pero Djurković, 22. februara, jednim cirkularnim pismom (pisma nema u arhivi ali ima više reakcija na njega) obrati zaposlenima po pitanju štednje, što je izazvalo dosta reagovanja, neslaganja, kritika i predloga, i grupa i pojedinaca. Jedna od spornih stavki u štednji, bio je i Ljubomir Paunović, kojeg su i ove godine povremeno morali angažovati, sa polovinom radnog vremena, iako su neki na Opservatoriji smatrali da on "nije nezamenjiv". Jedno je nesumnjivo, odlaskom u penziju Paunovića i Kralja, kvalitet tehničke službe je drastično opao, pa je Opservatorija, da bi to stanje popravila, 15. januara u službu primila elektrotehničara Aleksandra Marjanovića, i rasporedila ga na radno mesto tehničara (AO, br. 35/71).

I naučni savetnik i direktor Opservatorije, Pero Djurković, koji je o finansijskim problemima 7. aprila, na 15. sednici užeg sastava, detaljno upoznao Savet, smatrao je da "nije nezamenjiv", ali je to u ovom slučaju mislio za sebe, čim je 19. aprila 1971. godine, Savetu Opservatorije uputio ostavku, odnosno otkaz na radno mesto na Opservatoriji, uz sledeće obrazloženje: "Na predlog lekara i u želji da tražim starosnu penziju, dajem otkaz na radno mesto u Astronomskoj opservatoriji, počev od 1. avgusta 1971. godine" (AO, br. 398/71).

Njegovu ostavku razmatrao je Savet na 8. sednici u širem sastavu, 4. maja, i usvojio je, s tim da mu rad na Opservatoriji, po zahtevu koji je "podnet po svojoj volji, zbog navršanja 40 godina penzijskog staža", prestane 31. jula (AO, br. 823 i 830/71), i istovremeno odlučio da se raspiše konkurs za novog direktora.

Na raspisani konkurs prijavio se samo jedan kandidat, Milorad Protić, koji je većinom glasova prisutnih na 1. sednici Saveta u širem sastavu, 17. juna, izabran za novog direktora Opservatorije (AO, br. 1378/71).

Na istoj sednici za predsednika Saveta u novom sazivu, izabrana je Jelisaveta Arsenijević, a za delegirane, spoljne članove, Radovan Vojčić, Jelena Milogradov i Zoran Ivanović.

Finansijski problemi su bili razlog da se i Ljubiša Mitić, kao zamenik direktora (zamenjivao Djurkovića, koji je pre penzionisanja koristio godišnji odmor) 29. juna, jednim dopisom obrati i Skupštini grada Beograda, i od nje potraži neposrednu pomoć. U ime Opservatorije on konstatuje da je "reorganizacijom državne uprave i činocima gde je njen upliv gotovo nemoguć, poslovanje Astronomske opservatorije dovedeno u pitanje zbog nedostatka dovoljnih finansijskih sredstava", tim pre, što "nije u mogućnosti da se uključi u privredne tokove", ali "ima nekoliko stvari gde bi njen doprinos mogao predstavljati značajan faktor u kulturnom pogledu za naš

grad", pa nudi: organizaciju javne časovne službe, pogotovo u Beogradu, po ugledu na metropole kao što su Pariz, Beč, London, itd, u kojoj bi Opservatorija mogla imati ključnu ulogu, ali uz odgovarajuću materijalnu kompenzaciju. Navodi i veliku zainteresovanost gradjanstva i raznih institucija za posete Opservatoriji i njen rad, što se na Opservatoriji pruža besplatno, pa i tu vidi mogućnost finansijske pomoći Gradske skupštine. Koliko bi im svaki dinar pomoći mnogo značio, najbolje govori njegov predlog Gradu, da Opservatoriju oslobodi, i sam priznaje, beznačajne sume koju ona po novim propisima mora da plaća za zemljište, površine od 1300 kvadratnih metara, na kojem su podignute njene zgrade (AO, br. 747/71).

Desetak dana kasnije, u ime direktora Opservatorije, a po pitanju njenog nerešenog finansiranja, dopis, i to predsedniku Republičke zajednice za naučni rad, A. Dedijeru, uputio je Milorad Protić (AO, br. 774/71). U dopisu, kojem je prethodio njihov susret i razgovor, on ga upozna je sa delatnošću Opservatorije i njenim mestom i ulogom u astronomskoj nauci u Jugoslaviji i u Svetu. Problem Opservatorije je u tome, objašnjava Protić Dedijeru, što se samo jedan deo njenih aktivnosti finansira iz Republičkog budžeta, i što Sekretarijat za finansije SRS nije bio u mogućnosti da finansira sve njene delatnosti, pa ga zato moli, pošto je Opservatorija jedini, najveći takav naučni centar u Jugoslaviji, uključen u međunarodnu podelu rada na području astronomije i njen predstavnik pred međunarodnim forumima, da joj se sredstva za ostale nepokrivene delatnosti obezbede iz Saveznog budžeta.

Nakon sledećih desetak dana, 19. jula, Protić će, sad već kao direktor Opservatorije, dopis slične sadržine uputiti i Saveznom izvršnom veću, Komitetu za nauku i tehnologiju. Opet je objašnjavao njenu delatnost značaj i ulogu koju ima u Svetu, ali i finansijske probleme. Stoga traži da Federacija razmotri mogućnost preuzimanja potpune brige oko finansiranja Opservatorijine široke naučne delatnosti, sa sumom od 800.00 do 900.000 dinara, kao ustanove od državnog i međunarodnog značaja (AO, br. 796/71). Odgovor na ovaj apel stigao je krajem godine, ali (zagonetno) iz Sarajeva, sa memorandumom Republičkog saveta za koordinaciju naučnih delatnosti, ispod kojeg je mašinom dopisano, "Odbor za koord. nauke i tehnologije u SFRJ" (moguće je da je ovaj Odbor imao sedište u Sarajevu, i da je Opservatorija isto pismo uputila i na njegovu adresu?), uz uputstvo Opservatoriji, da "U skladu sa potpisanim sporazumom o saradnji u oblasti naučnoistraživačkog rada između republika i pokrajina, institucije sa svojim konkretnim zahtjevima obraćaju se neposredno organima za nauku na čijoj teritoriji je njihovo sjedište. Prema tome sa vašim zahtjevom izvolite se obratiti Republičkoj zajednici za naučni rad SR Srbije, koja je ovlašćena da vaš zahtjev po utvrdjenom postupku iznese Odboru na razmatranje" (AO, br. 796/2/71).

O veoma teškoj finansijskoj situaciji Opservatorije, direktor Protić je 1. oktobra, na 3 sednici, detaljno upoznao i njen Savet. Ugovori sa Republičkom zajednicom, informisao je Protić, trebalo je da budu potpisani još u julu, međjutim, pošto komisije za raspodelu sredstava po projektima nisu našle zajednički jezik, ovo pitanje je odloženo za jesen, i Zajednica će ga razrešiti administrativnim putem. Opservatorija je jedva uspela da se izbori za plate za mesec septembar, ali da bi na računu imala nešto para za najpotrebnije svrhe, plate nisu dobili radnici sa skraćenim radnim vremenom. Za rešenje ovakve situacije na Opservatoriji je dogovoren sastanak sa predstavnicima republičkih organa: Izvršnog veća SRS - A. Bakočevićem i Zorom Protić, Republičke

zajednice za naučni rad - A. Dedijerom i Ž. Erčićem i Komisije za prirodne nauke - Hajdukovićem. Dotle, Protić je predložio a Savet prihvatio, da se sprovedi rigorozna štednja na svim poljima (AO, br. 1372/71), u koju svrhu je formirana i posebna Komisija koja je izradila predlog mera štednje i "iznalazjenja unutrašnjih rezervi" (AO, br. 1157/71). Pored svega treba istaći i činjenicu da su plate zaposlenih na Opservatoriji ove godine bile za 20% manje od plata u srodnim ustanovama kao što su PMF, Seizmološki i Hidrometeorološki zavod, i drugi (AO, br. 1204/71), pa se Opservatorija obraćala i Skupštini opštine Zvezdara, sa molbom da joj se odobri povišenje plata za 7%. Skupština opštine Zvezdara je, nakon uvida u tešku finansijsku situaciju Opservatorije i njene opravdane zahteve, pozitivno odgovorila, i dala joj saglasnost za povećanje plata za čitavih 18% (AO, br. 1005/71).

Zvuči neverovatno, ali Opservatorija je tek mesec dana pre kraja ove godine, saznala kolika su joj sredstva odobrena za istu (AO, br. 1373/71)!

Na ovoj sednici se raspravljalo i o službenim prostorijama, po kom je pitanju direktor Protić informišući Savet, konstatovao da se Opservatorija nalazi u vrlo lošem stanju. Za njegovo prevazilaženje on je predlagao zatvaranje ulaza i preuredjenje zapadnog (verovatno je mislio istočnog?) krila centralne zgrade, i izgradnju jedne do dve kancelarije, te, u istu svrhu, preuredjenje i suterenskog hola!

Medju sve značajnijim problemima Opservatorije krajem godine, nametao se i problem Časovne službe, pa je Naučno veće na 57. sednici zaključilo, da bi ovu celokupnu Službu trebalo preuzeti od Vojnogeografskog instituta (AO, br. 1202 i 1379/71), ali, to je otvorilo novi problem - kako je organizovati i koga angažovati za rad u njoj? U skladu sa ovim zaključkom, formirana je i zajednička Komisija, koja je predložila da Institut Opservatoriji besplatno ustupi kvarcne časovnike i odgovarajuću opremu, bez naknade, uz uslov da mu ova, takodje besplatno, tokom najmanje sledećih 10 godina, pruža potrebne usluge, prvenstveno u baždarenju njihovih instrumenata. Kao jedno od rešenje problema ove Službe, bila je i ponuda PTT, da koristi usluge Službe, odnosno njena komercijalizacija (AO, br. 1380/71). Medjutim Opservatorija je imala i šire planove pa je 19. oktobra uputila cirkularno pismo na više adresa: Aerodromu "Beograd", ŽTP, PTT, RTB, Elektrodistribuciji i Institutu "Mihalo Pupin", ustanovama kod kojih poznavanje tačnog vremena, u svakom trenutku, predstavlja jednu od osnovnih potreba. U pismu ih obaveštava da uskoro pod pokroviteljstvom Izvršnog veća, namerava da organizuje konsultativni sastanak za iznalazjenje mogućnosti stvaranja jedinstvene mreže za obezbedjenje vremenskih podataka, te da bi ona bila spremna da se primi obaveze distribucije tačnog vremena (AO, br. 1096/71).

Modernizacijom pasažnog instrumenta, pored Paunovića koji je honorarno radio na motornom praćenju zvezda, prilikom posete Opservatoriji bavila su se i dva stručnjaka sa strane: projektom fotoelektričnog mikrometra, dipl. ing. N. Solarić, asistent Geodetskog fakulteta iz Zagreba, a dipl. ing. Ivan Frol, iz Instituta teorije merenja, Slovačke akademije nauka iz Bratislave, izradom stabilnog izvora napona za pokretanje motora u uređaju za motorno praćenje zvezda na pasažnom instrumentu (AO, br. 414 i 415/71).

Dok se modernizacija i usavršavanje pasažnog instrumenta dosta uspešno izvodila, u Grupi za apsolutne deklinacije, sa velikim vertikalnim krugom imali su znatno više

problema. U izveštaju direktoru, na samom kraju godine, šef Grupe Djordje Teleki, daje veoma zanimljivo mišljenje o ovim problemima, pa ih zato navodimo: "Svi podaci govore o lošim karakteristikama našeg VVK. Svakako se postavlja pitanje šta se može i šta treba uraditi. Po svemu sudeći instrument ima niz tehničkih nedostataka, a da je to stvarno, ... govore ne samo naši rezultati nego i mišljenje D. S. Usanova, koji je ... pregledao VVK. Trebalo bi povećati stabilnost položaja obe ose, eliminisati velike uticaje temperaturnih faktora, obezbedjenje sigurnog postavljanja instrumenta u meridijan, osigurati stabilnost optičke celine durbina i dr. Ali pre nego se upustimo u skupnu prepravku VVK, svakako treba ispitati racionalnost toga, jer je pitanje da li posle velikih finansijskih i radnih napora, VVK može dati podatke na savremenom nivou.

Ako su sva naša tri instrumenta izradjena iz istog materijala i sa istom nepažnjom, onda je razumljivo da je VVK konačno najlošiji, jer je on neuporedivo više u pokretu od ostala dva instrumenta. Ta velika pokretljivost, uz veliku masu, svakako je osnovni nedostatak vertikalnih krugova, što je i razlog njihove nerasprostranjenosti" (AO, bb. od 28. XII 1971).

Kad je već reč o Djordju Telekiju, treba istaći da je on ove godine postavljen za predsednika novoosnovane Studijske grupe za astronomsku refrakciju, Medjunarodne astronomske unije, čije je sedište bilo na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu (AO, br. 275/74).

Posle dve godine održavanja nastave iz astronomije u gimnazijama prirodno - matematičkog smera, direktor Pero Djurković je u dopisu Prosvetnom savetu Skupštine Srbije, izrazio zadovoljstvo učinjenim i predložio da se ona uvede i u učiteljske i srednje stručne škole, sa po 2 časa nedeljno, a u gimnazije društvenog smera sa po jednim časom, kako je to preporučeno još na Kongresu matematičara, fizičara i astronoma u Ohridu, septembra prošle godine (AO, br. 307/71).

Da bi budući rukovodioci Astronomske opservatorije, prilikom intervencija na ravnim krovovima njenih objekata, bili svesni sa kakvim se problemom suočavaju, evo još jednog primera. Prošle godine je Zadruga "Hefest" izvodila radove na terasama glavne zgrade i astrografa, a ove ih direktor Djurković informiše, da je "svaki put kad je bilo kiše, dolazilo do prokišnjanja i prodiranja vlage u unutrašnjost odaja", čak i tamo "gde ranije toga nije bilo".

Tromesečnu specijalizaciju, počev od 12. aprila, na Grinvičkoj opservatoriji, u vezi ispitivanja nepolarnih promena kod polarnog kretanja Zemljine ose rotacije, dobio je asistent Opservatorije, Radomir Grujić (AO, br. 326/71), koja je naknadno produžena za još tri meseca (AO, br. 582/71).

Neki mesec kasnije, na studijski boravak od tri meseca, (od 30. aprila do 30 jula) u cilju izučavanja uticaja sistemskih grešaka pri posmatranju vremena i širine na tačno odredjivanje polarnog kretanja, čak do dalekog Japana, otišao je Djordje Teleki (AO, br. 382/71).

Na nešto dužu, šestomesečnu specijalizaciju u meridijanskoj astrometriji i izradu savremenih preciznih kataloga zvezda, počev od 13. maja, na Pulkovsku opservatoriju otišla je i Sofija Sadžakov (AO, br. 507 i 510/71), koja je, radi zajedničke obrade, sa sobom ponela i posmatračke podatke.

Nekoliko dana kasnije, 17. maja, na dvomesečni studijski boravak u vezi sa sarad-

njom na posmatranju veštačkih satelita, na Katedru za astronomiju Tehničkog univerziteta u Berlinu, otišao je i Vladeta Milovanović (AO, br. 553/71). Na studijskom boravku u Moskvi tokom avgusta on će provesti 15 dana (AO, br. 806/71), a na put u Nemačku, od desetak dana, otišao je ponovo 4. oktobra. Osim što je u Drezdenu učestvovao na konferenciji o geodetskoj astronomiji, mogao je tamo da vidi i elektronske libele izradjene za našu Opservatoriju (što je on izgleda i dogovorio sa prof. Zandigom), a u povratku u Bratislavi i stabilizovani izvor promenljivog napona, potreban za motorno praćenje zvezdanih prolaza u meridijanu, kao i još neke elektronske delove, koje je za našu Opservatoriju izradio ing. Ivan Frol sa tamošnjeg Instituta za teoriju merenja (AO, br. 978 i 1076/71).

Mesec dana ove godine, na Astronomskoj opservatoriji u Milanu, radi upoznavanja sa radom i organizacijom čisto astronomske biblioteke, boravila je Dojna Petrović (AO, br. 474/71).

Problem sa bukom od ringišpila pored "Belog bagrema", kojeg smo evidenrtirali još 1968. godine, osim zimskog perioda, nikad nije gubio na aktuelnosti, pa je i ove godine Opservatorija, navodi Pero Djurković, u cilju njegovog eliminisanja, bezuspešno intervenisala, i usmeno i pismeno, čak na šest adresa (AO, br. 388/71).

Od 25. do 31. januara, na Opservatoriji je, u cilju razmene iskustava na izučavanju pojedinih astrofizičkih problema, boravio šef Katedre za astronomiju, Univerziteta u Budimpešti, dr Bela Balaš, kojom prilikom je održao i nekoliko predavanja (AO, br. 58/71).

Na dvonedeljnom studijskom boravku na Opservatoriji (od 26. septembra do 9. oktobra), boravio je direktor Pulkovske opservatorije prof. dr V. A. Krat (AO, br. 985/71).

Na osnovu sporazuma sa Pulkovskom opservatorijom o bezdeviznoj razmeni, tokom novembra 20 dana je na specijalizaciji na našoj Opservatoriji boravila, naučni saradnik, Ana Ivanovna Plugina (AO, br. 1125/71).

Kvalifikaciona struktura Opservatorije krajem ove godine bila je sledeća: od ukupno 44 zaposlena, (od kojih 5 spoljnih saradnika, 3 sa skraćenim radnim vremenom i 2 po ugovoru) imala je 3 naučna savetnika, 2 viša naučna saradnika, 2 naučna saradnika, 9 asistenata, 5 viših stručnih saradnika, 2 stručna saradnika, 1 bibliotekara, 1 višeg tehničkog saradnika, 7 sa srednjom školom i 12 ostalih radnika (AO, br. 1204/71).

Sa zadnjim danom ove godine Opservatorija će imati jednog naučnog saradnika manje. Naime, zbog izbora za docenta na Gradjevinskom fakultetu, sa tim danom otkaz na službu na Opservatoriji dao je Vladeta Milovanović, šef Grupe za tačno vreme i šef Grupe za geografsku širinu (AO, br. 1366/71), ali je i dalje, sa skraćenim radnim vremenom, ostao na Opservatoriji.

Zbog nedopustivog ponašanja dela stanara u krugu Opservatorije, koje je išlo i do neovlaštenih radova i gradnje, o čemu je Savet informisao direktor Protić, bila je formirana i posebna Komisija, koja je čak izradila i pravila kućnog reda i ponašanja.

Proteklih nekoliko godina bilo je izgleda presudno, da Opservatorija umesto tradicionalnog konkursa za prodaju trave, ove godine od Skupštine opštine Zvezdara traži odobrenje za seču drveća, pogotovo pored paviljona gde je pravilo smetnju instrumentima, koje je, što suviše gusto zasadjeno, što samoniklo, "od parka stvorilo gotovo pravu prašumu (AO, br. 906/71).

..... 1972

Već sam početak ove godine doneo je na Opservatoriju mnogo nesuglasica i trvenja po pitanju opšte štednje, "traženja unutrašnjih rezervi", statusa spoljnih saradnika, novih šefova grupa, dolaska novih kadrova, itd.

"Zakuvalo" se već na prvoj sednici Naučnog veća, održanoj u ovoj godini, odnosno 59. sednici održanoj 17. januara, na kojoj se kao treća tačka dnevnog reda našlo pitanje načina regulisanja odnosa sa spoljnim saradnicima, Branislavom Ševarlićem, Zaharijem Brkićem, Vladetom Milovanovićem i Dušanom Šaletićem. Nakon što je direktor Protić, Veće upoznao sa pokrenutim pitanjem daljeg rada spoljnih saradnika i predlogom jedne komisije, koji je, iz konteksta se da zaključiti, bio da se sa njima raskine radni odnos, a potom i kontra predloga, odlučeno je da se formira nova Komisija (Protić, Teleki i Arsenijević), sa zadatkom da o iznetoj inicijativi konsultuje grupe u kojima su oni radili, i same saradnike, i da potom Naučnom veću podnese predlog o njihovom angažovanju poimenično (AO, br. 140/72).

Vežano za njihova imena, u slučaju odlaska, nametalo se i pitanje šefova grupa kojima su oni rukovodili, pa se i ono našlo na dnevnom redu.

Komisija je o ovom problemu razgovarala i sa spoljnim saradnicima, o čemu je od više pojedinaca sa Opservatorije (umesto, kako je traženo, grupa) dobila različita pismena mišljenja, ali nije uspela definisati jedinstven stav i predložiti ga Naučnom veću, kako je bilo predviđeno, već je na narednoj sednici 16/17. februara, Veću iznela samo predloge. Za formu njihovog angažovanja predloženo je: status stalnog saradnika sa polovinom radnog vremena (što je bila postojeća praksa) ili sklapanje posebnih ugovora o autorskom delu, za šta se, zbog materijalnih ušteda, zalagao direktor Protić. Prva varijanta saradnicima je davala ista samoupravna prava kao i stalno zaposlenim, dok kod druge to nije bio slučaj. Druga varijanta je Opservatoriji omogućavala i plaćanje 47% manje poreza za lična primanja.

I po pitanju njihovog angažovanja kao šefova grupa, Komisija je takodje predložila dve mogućnosti: spoljni saradnici mogu biti angažovani kao šefovi grupa, i; mogu se angažovati samo kao savetnici grupa, a za njihove rukovodioce bi se mogli postavljati samo zaposleni sa punim radnim vremenom.

U vezi sa ovim alternativama spoljni saradnici su Komisiji izjavili sledeće: forma angažovanja preko sklapanja ugovora o autorskom delu nije ih zadovoljavala, i njome su bili veoma pogodjeni, jer to stvara "privremeni najamni odnos i isključuje spoljne saradnike iz formiranja naučne politike i upravljanja Opservatorijom". A u slučaju da ne mogu biti šefovi grupa, smatraju "da to može da izazove znatne trzavice, posebno onda ako šef grupe bude na nižem naučnom i stručnom nivou znanja od spoljnog saradnika, savetnika grupe".

Nalaze i zaključke Komisije na sednici je izneo Protić, nakon čega je "podvukao da on i dalje ostaje pri tome što je i ranije zastupao, tj. da se sa spoljnim saradnicima, sklope ugovori o autorskom delu i da mesta šefova grupa preuzmu mlađji kadrovi, koji su sazreli u svakom pogledu".

Nakon diskusije i raznih predloga, Veće je jednoglasno odlučilo da spoljne saradnike treba i dalje angažovati "u svim zakonskim vidovima", ali od slučaja do slučaja, što je značilo izjašnjavanje o svakom pojedincu poimenično, te je to i uradjeno, pa je

odluka bila: da se Ševarlić, Šaletić i Brkić angažuju sa skraćenim radim vremenom, a Milovanović po ugovoru o autorskom delu (po ovoj zadnjoj odluci kolektiv je bio vema podeljen). Pitanje rukovodilaca grupa prepušteno je novoj Komisiji koja je dobila zadatak da ga razmotri i predloži rešenje (AO, br. 266/72). Do konačnog rešenja, odlukom direktora, za privremene rukovodioce grupa postavljeni su: u Grupi za vreme i longitudu, Milutin Jovanović, asistent; u Grupi za promene geografske širine, mr Radomir Grujić, asistent; i u Grupi za dvojne zvezde, mr Dragomir Olević, asistent (AO, br. 36/72).

Na ovoj sednici doneta je još jedna, za budući rad značajna odluka: na raspisani konkurs krajem prošle godine, javili su se, i bili primljeni za pripravnike - stručne saradnike, troje mladih astronoma: Ištvan Vince, rasporedjen u Grupnu za astrofiziku; Vojislava Protić, rasporedjena u Grupnu za relativne koordinate, i Zoran Ivanović, rasporedjen u Grupnu za apsolutne rektascenzije.

Pitanje angažovanja spoljnih saradnika sa skraćenim, odnosno sa polovinom radnog vremena, ni ovim nije okončano, već se izgleda i zaoštrilo, pa se o njemu ponovo odlučivalo 25. aprila, ali na referendumu, glasanjem pojedinačno za svakog od četvorice saradnika, na kojem je opcija da se nijedan ne angažuje (osim po ugovoru o delu) dobila većinu glasova, tako da im je radni odnos sa polovinom radnog vremena konačno prestao (AO, br. 620/72).

Ovakvu odluku, tek tako, nisu hteli da prihvate Branislav Ševarlić i Zaharije Brkić, te je direktor Protić obavestio Savet Opservatorije, 26. juna, na 11. sednici, da su njih dvojica "podneli tužbu sudu u vezi donetog rešenja o prestanku rada sa skraćenim radnim vremenom" (AO, br. 1262/72). Treći opštinski sud je ovu tužbu ocenio kao neosnovanu, što je nakon njihove uložene žalbe, 2. februara 1973. godine, potvrdio i Okružni sud, odbijajući žalbu, čime je ovaj spor konačno i okončan (AO, br. 216/73).

Na ovoj sednici je, nakon dužeg usaglašavanja sa primedbama Saveta za obrazovanje i kulturu, Opštine Zvezdara, konačno usvojen i novi Statut Astronomske opservatorije, te doneta odluka da se terasa na glavnoj zgradi (donji deo) prekrije limom, za šta je odobren iznos od 5 miliona dinara. Doneta je i odluka o dozidjivanju (adaptaciji) jednog sprata na postojećoj stambenoj zgradi (AO, br. 544/72).

Kad su, manji po obimu, radovi na glavnoj zgradi bili završeni, posebna, za to formirana, Komisija je krajem godine konstatovala da su radovi, izvedeni na terasi glavne zgrade od strane Limarske radnje "Morava" iz Borče, "izvršeni solidno i tačno po ugovoru i ponudi" (AO, br. 1354/72).

Nekim rešenjima novog republičkog Zakona o naučnim delatnostima na Opservatoriji su bili veoma nezadovoljni, pa je zbog toga direktor Protić, predsedniku Komisije za osnovne prirodne nauke, dr S. Hajdukoviću uputio jedan duži dopis u kojem mu po tačkama objašnjava manjkavosti toga zakona. Navodimo samo neke: iz kategorije naučnih radnika eliminisani su asistenti, što je protivno Saveznom zakonu; zatim, predvidjenom revizijom naučnih zvanja dobijenih u razdoblju od 1965. do 1969. godine (revizija je i uradjena i potvrđena su sva zvanja dobijena u ovom periodu na Opservatoriji, osim onog Ljubiše Mitića u zvanje višeg naučnog saradnika, čime je vraćen u zvanje naučnog saradnika, a sve posle prigovora Vladete Milovanovića, na šta su odlučno reagovali njegovi referenti - predlagači Vojislav Mišković, Fran Dominko i Milorad Protić - AO, br. 1017 i 670/1/72. U zvanje višeg naučnog sarad-

nika Naučno veće će ga izabrati na 64. sednici, 2. oktobra), dovode se u pitanje sve odluke samoupravnih organa donete u tom periodu; ni zakonski cenzus o broju naučnih radnika koji Opservatoriju briše iz statusa naučne ustanove, za nju nije prihvatljiv, jer je mnogo važnije "da ustanova pravilno radi, da daje rezultate koji se od nje očekuju, i da su ti radovi priznati u međunarodnim naučnim krugovima, ... da ima onoliko radnika koliko je za takav rad potrebno, sa strukturom koja je u stanju da tome zadatku odgovori, ... sve drugo je veštačka tvorevina i za Opservatoriju predstavlja irealnost; predložena integracija, pokazala su ispitivanja, za Opservatoriju bi bila najobičniji formalizam i ispunjavanje zakonskih odredbi; organizaciju Republičke zajednice za naučni rad vide kao preglomazno telo; visina ličnih dohodaka istraživača na Opservatoriji je ispod nivoa ustanova istog ranga, itd. (AO, bb. od 26. I 1972).

Neslaganje sa odlukom i postupkom Naučnog veća na 60 sednici, održanoj 28. januara, Ivan Pakvor, asistent, iskazao je tako što je dao ostavke na članstvo u Savetu, Naučnom veću, kao i u Uredjivačkom odboru Opservatorije (AO, br. 63/1 i 63/2/72). I šef Grupe za apsolutne rektascenzije Ljubiša Mitić, "nije se mogao saglasiti sa duhom koji preovladava u obavljanju poslova Opservatorije", te je nešto kasnije, 16. februara, bio "naveden" da se povuče iz rada Saveta Opservatorije (AO, br. 100/72).

Posle odlaska Vladete Milovanovića sa Opservatorije, odnosi sa Geodetskim odsekom Gradjevinskog fakulteta, koji su se odvijali "na reč", pomalo su ušli u službene tokove! Geodetski odsek je od Opservatorije prvi put pismeno zatražio dozvolu da njegovi studenti pod vodstvom Vladete Milovanovića i Djordja Telekija (koji je bio honorarni asistent Geodetskog odseka), mogu izvoditi vežbe na Opservatoriji, na šta je direktor Protić (u svom pisanom odgovoru) "bio zaista iznenadjen i začudjen"; sa iste je adrese na Opservatoriju stigao i predlog da se međjusobne obaveze utvrde ugovorom (AO, br. 31, 205/2 i 1017/72). Konačno, o saradnji dveju ustanova sačinjen je Protokol, koji je na 64. sednici usvojilo i Naučno veće, kad je odlučeno da se sličan dokument potpiše i sa PMF. Na ovoj sednici je umesto Vladete Milovanovića, za člana Medjuakadenskog odbora za geodeziju, imenovan Milorad Protić.

Na drugoj strani, sa Računskim centrom u Vinči, situacija se povoljnije odvijala: na vidiku je bila saradnja na projektu "Istraživanja u oblasti položajne i teorijske astronomije", u sklopu kojeg bi Opservatorija mogla vršiti obradu svoga materijala na njihovim kompjuterima. Krajem godine ova saradnja je precizirana i posebnim Ugovorom o korišćenju usluga u oblasti obrade podataka (AO, br. 1347/72).

Tesna saradnja na ovoj temi predviđena je i sa Centrom za jonosferska istraživanja, Instituta "Mihailo Pupin" i Geomagnetnom opservatorijom (AO, br. 1031/72).

U okviru plana rada za ovu godinu, na temi, "Istraživanja u vezi sa Suncem i promenljivim zvezdama", planirana je i saradnja sa Opservatorijom Hvar, gde je Jelisaveta Arsenijević trebala da izvrši ispitivanje fotometra i obavi posmatranja nekoliko odabranih promenljivih zvezda, kasnog spektralnog tipa, za šta je Opservatorija osigurala sredstva u visini od 10.640 dinara (AO, br. 525/72). Oba projekta su predložena Republičkoj zajednici za naučni rad, za finansiranje.

Tradiciju pomoći i davanja usluga drugim domaćim srodnim ustanovama, Opservatorija je nastavila i ove godine, omogućivši Zavodu za fotogrametriju besplatno šestodnevno ispitivanje njihovih instrumenata, libele i instrumenta Wild T4 i meridijska posmatranja na njenim instrumentima (AO, br. 1028/72).

Neophodan pribor za veliki pasažni instrument, tri identična kompleta - postolja sa ramovima za mirina sočiva, stigla su tokom februara kao poklon iz SSSR, vredan oko 20 miliona starih dinara; neoštećena, konstatovala je posebna Komisija, što baš i nije bio čest slučaj prilikom transporta instrumenata za Opservatoriju (AO, br. 95/72).

Krajem decembra iz Zapadne Nemačke na Opservatoriju je upućen kompletan kolimator 190/2578 mm, vredan oko 70 hiljada maraka, kupljen kod firme "Opton" (AO, br. 1267/72), a sa istim uvoznikom "Jugolaboratorijom" sklopljen je ugovor o kupovini, u SAD, i jednog laboratorijskog fotometra (680 dolara) za potrebe Astrofizičke grupe (AO, br. 1222/72). Sredstva za ove instrumente osigurala je Republička zajednica za naučni rad, ali će Opservatorija zapasti u neprijatnu situaciju kad instrumenti početkom sledeće godine stignu, jer, kako još uvek nije bila dobila očekivanu saglasnost za konstituisanje naučne jedinice na osnovu koje bi bila oslobođena carine, koja je u ovom slučaju iznosila 145.000 dinara, to je opet bila primorana da traži pomoć Republičke zajednice za naučni rad (AO, br. 92/73).

Kad je septembra ove godine Opservatorija dobila novu telefonsku centralu koja je imala više slobodnih lokala, neki članovi kolektiva nisu čekali odluku organa uprave, da li će se moći privatni telefoni priključivati na istu, već su požurili i sami se priključili (AO, br. 900/72). Posle je Savet ipak doneo odluku da se svima koji su to tražili, uz precizirane uslove, omogući uvođenje telefona u stanove. Naravno mesna, odnosno međjumesna veza sa privatnih telefona uspostavljena je preko Opservatorijine centrale (AO, br. 9/73).

Sredinom godine članovi Grupe dvojnih zvezda, dopisom Naučnom veću, pokrenuli su inicijativu za postavljanje nemontiranog ekvatorijala od 35 cm, i to ne u Beogradu, nego negde na "dobro izabranom mestu", koje bi bilo začetak buduće nove astronomske opservatorije (AO, br. 633/72). Ipak, posebna Komisija, osnovana po tom pitanju, Naučnom veću je predložila, da se, za početak, njegovo kompletiranje montaža i osposobljavanje za rad, izvrši u krugu Opservatorije, i kao privremenu lokaciju predložila postojeću baraku u kojoj se instrument u sanducima i čuvao, ali uz uslov da se baraka prethodno obnovi (AO, br. 881/72) što je Naučno veće i prihvatilo.

Prvi konkretan potez na prikupljanju podataka o astroklimatskim uslovima na terenu, za novu opservatoriju, bila je 10-odnevna ekspedicija asistencija Opservatorije Georgija Popovića i Dragomira Olevića, u drugoj polovini oktobra, na Suvu planinu i obronke Svrlijskih planina (AO, br. 974 i 974/1/72).

O tehničkoj ispravnosti i funkcionisanju kvarcnog časovnika i ove se godine brinuo tehničar Stevan Petković, sa kojim je Opservatorija produžavala ugovor o delu, na po mesec dana.

Krajem oktobra direktor Protić je dopisom obavestio sve zaposlene o jednom neprijatnom slučaju koji se desio na Opservatoriji, sa molbom, da ako nešto o tome znaju, da odmah obaveste upravu. Naime, dana 29. oktobra, konstatovan je nestanak pomoćnog pribora iz kupole Zeiss-astrografa: iz sandučića su zagonetno nestali, istiće on, revolver-okular, sa okularima 27x i 52x kompletni; serija okulara, ... ukupno 5 komada; zenit-prizma, te okularni deo sa mikrometra (Pointer - mikrometar sa kulisama), koji je skinut sa instrumenta. Kako postoje znaci nasilnog ulaženja, o svemu je obavesthen i SUP koji je izvršio uvidjaj i tehničku obradu (AO, br. 1037/72). Pošto je Opservatorija od SUP-a, 20. aprila 1973, tražila potvrdu da je kradja, svo-

jevremeno kad se i desila, prijavljena, da bi od DOZ-a naplatila štetu, ovi instrumenti po svemu sudeći nisu ni pronađeni (AO, br. 413/73).

Izbor novog Saveta opservatorije, za razliku od prethodnih godina, kad se uglavnom birao početkom, ove godine je održan tek 25. novembra, na 1. sednici, kad je pored 11 članova za novog predsednika većinom glasova izabran Ivan Pakvor, koji je, da podsetimo, u januaru dao ostavku na članstvo u Savetu (AO, br. 1008/73).

O finansijskim problemima Opservatorije ove godine nismo govorili, a izgleda da ih konačno, kako o tome nema dokumenata, nije ni bilo, bar ne u onom opsegu kao prošle godine.

O popravljenoj finansijskoj situaciji Opservatorije govore i dve odluke, donete na ovoj sednici: doneta je odluka o povećanju vrednosti boda, a odati je i priznanje direktoru Protiću, "za energičnu i uspešnu borbu u otežanim uslovima za opstanak i dalji napredak Opservatorije".

Odlazak naših astronoma na strane opservatorije ove godine je otvorila Sofija Sadžakov, koja je 9. marta otišla na specijalizaciju u Opservatoriju u Iklu u Brisel, gde je ostala sve do 21. avgusta (AO, br. 809/72).

Asistent Astronomske opservatorije, mr Milan Mijatov, počev od 10. juna, 18 dana je proveo na studijskom boravku u Pulkovskoj opservatoriji, kojom prilikom je učestvovao i na 19. Astrometrijskoj konferenciji SSSR, u Moskvi (AO, br. 536/72). Završetkom njegove posete, boravak na istoj Opservatoriji, sledećih 20-tak dana, nastavio je Aleksandar Kubičela.

Aleksandar Kubičela je uskoro ponovo bio u inostranstvu. Ovaj put zajedno sa Dragomirom Olevićem, od 2. do 12. septembra, na sastanku Organizacionog komiteta, I Evropskog sastanka Medjunarodne stronomske unije (AO, br. 731/72).

Kolokvij br. 20, Medjunarodne astronomske unije, posvećen meridijanskoj astronomiji, održan je krajem septembra u Kopenhagenu, na kojem je, po pozivu, sa naše Opservatorije sa referatom, učestvovao Djordje Teleki (AO, br. 856/72). Usput je posetio i opservatorije u Minhenu i Hamburgu (AO, br. 968/72).

Početkom novembra, Djordje Teleki je 6 dana boravio i u Budimpešti, po pozivu tamošnjeg Tehničkog univerziteta, gde je održao i tri predavanja (AO, br. 1012/72).

Tokom septembra tri nedelje i Jelisaveta Arsenijević je bila u inostranstvu: na Opservatoriji Ondrejev vršila je spektrografska posmatranja na 2m teleskopu.

Na Astronomskoj opservatoriji 5 dana je, krajem maja, boravio dr S. Juma, direktor Medjunarodne službe polarnog kretanja u Micusavi u Japanu (AO, br. 490/72), a tri dana sredinom oktobra i njegov zemljak, prof. dr H. Yasuda, sa Tokijske opservatorije (AO, br. 944/72).

Od 27. novembra do 25. decembra, na našoj Opservatoriji, kao konsultanti, prvenstveno po pitanju Kataloga širinskih zvezda i tehničkih problema VMK, boravili su prof. dr A. A. Nemiro i ing. D. S. Usanov, sa Pulkovske opservatorije (AO, br. 1340/72).

..... 1973

Kao što joj se to ranije često dešavalo, Opservatorija je i ovu radnu godinu započela sa finansijskim problemom; za razliku od prethodnih, prošle i ove godine, taj problem je bio skoro rutinski.

Kako se sa sklapanjem ugovora za tekuću godinu sa Republičkom zajednicom za naučni rad, o odobrenju potrebnih finansijskih sredstava, po pravilu kasnilo, da bi premostila period do odobrenja redovnih sredstava, Opservatorija je bila prisiljena da traži avans, odnosno kredit. Ove godine u molbi Republičkoj zajednici traženi iznos bio je 340.000 dinara, odnosno 20% od prošlogodišnje dodeljene sume od 1.000.000 dinara (AO, br. 8/73). Ovaj put Opservatorija nije, kao što se to ranije dešavalo, dugo čekala na odluku Republičke zajednice za naučni rad. Već 2. februara upućeno je Opservatoriji obaveštenje da su joj na ime avansa za projekte, Istraživanja u vezi sa Suncem i promenljivim zvezdama i Istraživanja u oblasti položajne i teorijske astronomije, odobrena sredstva u visini 346.260 dinara (AO, br. 114/73).

Od Republičke zajednice za naučni rad, po njihovom raspisu, Opservatorija je nakon detaljne analize potreba u kolektivu za ovu godinu, robna i nerobna (za putovanja njenih radnika u inostranstvo) plaćanja, u martu zatražila dodatnih 131.250 dinara, odnosno u deviznim sredstvima 7.500 dolara. Opservatorijin plan će ipak pretrpjeti znatnu reviziju, jer joj je krajem aprila Zajednica odobrila za robna plaćanja tek 68.000, a za nerobna 25.000 dinara (AO, br. 935/73).

Pre no što mu je istekao i pripravnčki staž, već polovinom januara stručni saradnik Zoran Ivanović, odlučio je, pošto je pronašao drugo radno mesto (kratko, od 1. februara do 20. juna, bio je na Narodnoj opservatoriji "Rudjer Bošković", a potom je, sve do 1978. godine, bio upravnik Hvarske opservatorije), da napusti Opservatoriju. Savet Opservatorije je na 7. sednici prihvatio njegovu ostavku, i sa 31. januarom razrešio ga dužnosti (AO, br. 18/73). Tada su donete, reklo bi se, još dve značajne odluke: odluka da se pripravnčki staž pripravnika, izmenom Pravilnika o prijemu pripravnika, sa dve smanji na jednu godinu, i odluka da se izmeni telefonska mreža na glavnoj zgradi.

Ivanovićev otkaz na službu, prethodno je 26. januara, na 65. sednici prihvatilo i Naučno veće, koje je tada raspravljalo i o nedavno pristiglom pismu prof. dr Božidara Popovića. U pismu (AO, br. 19/73) Popović ističe da je nedavno iz redakcije Bulletin-a morao povući dva svoja rada, od kojih je jedan više od dve godine čekao na obećano publikovanje, ali obećanje nije ispunjeno. Saznajemo i zašto to nije učinjeno: redakcija je odbila da ih štampa na esperantu na kojem su bili napisani, i kako je to Popović zahtevao, i tražila da budu prevedeni na engleski jezik! Ne slažući se sa ovakvom (usmenom) odlukom, Popović se vajka: "... ne mogu da shvatim da u širokom krugu kakav je Naučno veće, može da se nadje takva većina za favorizovanje pojedinih imperijalističkih jezika", i traži da mu se odluka o ovom dostavi u pisanom obliku, "da znam da ubuduće (ako se odlučim da nešto publikujem u Bulletin-u) rad pripremam na srpskohrvatskom jeziku (a neka se redakcija brine o prevodjenju ako hoće)". Naučno veće je odlučilo da mu se rad koji je dugo čekao na objavljivanje, prihvati i štampa na esperantu, ali i da ubuduće autori svoje članke za Opservatorijine publikacije treba da pripremaju na jednom od jezika koje je usvojila MAU. Odluka Veća je i sprovedena u delo, i Popovićev rad pod nazivom Lagranžovi koeficijenti f, g, h za poremećeno kretanje, štampan je na esperantu u Opservatorijinom Bulletin-u br. 125.

Uskoro na Opservatoriju je stiglo još jedno, istina kratko ali vrlo precizno pismo - zahtev (AO, br. 44/73), upućeno od strane načelnika iz VP br. 4101, pukovnika veze Ivana Pleše-a. On moli da im Opservatorija odobri korišćenje zgrade rezervoara

za postavljanje repetitora, s tim da bi najpre izvršili zaštitu krova od vlage, potom pregradjivanje stepeništa i postavljanje jednih vrata kojima bi onemogućili pristup nepozvanim licima. Još istog dana i pod istim brojem, direktor Milorad Protić ih je obavestio, da je Opservatorija saglasna i po pitanju adaptacije i postavljanju repetitora!

Posebna sednica Saveta, 9. po redu, održana 28. februara, imala je samo jednu tačku na dnevnom redu: pitanje evidencije rada na Opservatoriji. Njoj je prethodio akt direktora donet dan ranije i upućen Svim radnicima Astronomske opservatorije, u kojem se, pored ostalog, kaže: "Počev od 1. marta tekuće godine, uvodi se knjiga evidencije dolaska na rad i odlaska s rada, u kojoj su svi radnici Opservatorije dužni upisivati pod ličnom odgovornošću vreme svog dolaska na rad i vreme odlaska sa rada". Pored još nekih uputstava, kaže se da se knjiga mora uredno voditi i da će stajati na stolu u predvorju istočnog krila zgrade, tako da bude pristupačna svim radnicima. U obrazloženju ove odluke, direktor kaže da ovi podaci služe za "odredjivanje prosečnog neto ličnog dohotka", tačno evidentiranje "efektivnog trajanja rada svakog pojedinog radnika", evidenciju bolovanja, izostanaka, ... a sve to zbog obaveze podnošenja "mesečnih i periodičnih obračunskih izveštaja Službi društvenog knjigovodstva". Na sednici je pročitana i predstavka Georgija Popovića vezana za navedenu odluku. Evo nekih njegovih britkih i lucidnih opservacija, vrednih da ih istaknemo:

"Ako su u pitanju novi zakonski propisi, zašto je propušteno da se Savet sa njima blagovremeno upozna?;

Bez obzira šta se želelo postići, neosporno je da postupak upisivanja ima obeležje konstantne kontrole prisustva ličnosti, što formira osećaj pritiska i čini primarnim prisustvo tela a ne stvaralačkog duha. Da li se pod ovakvim režimom može kreativno raditi?;

Smatram da je postupak uvredljiv sa stanovišta slobode ličnosti. On isključuje zrelost i poverenje u čoveka;

Administrativno ažuriranje ovakve evidencije zahteva potpuno angažovanje jednog čoveka na tom poslu. Da li je to celishodno?;

Ako je ovaj postupak pokrenut zbog sumnje da se malo ili nedovoljno radi na Ustanovi, čemu onda lep godišnji izveštaj o radu u kojem konstatujemo da je, ne samo sve uspešno uradjeno, već da su zadaci i premašeni".

U cilju rešavanja svoga pravnog statusa, koji nikako da reši, Opservatorija se, kad nije uspela da se zbog manjka naučnih radnika u stalnom radnom odnosu registruje kao naučna ustanova, svim snagama usmerila ka kompromisnom rešenju, da u svom sklopu obrazuje naučnu jedinicu. U tom cilju a u saglasnosti sa Sekretarijatom za obrazovanje i nauku SRS, ona je preduzela niz radnji: donela je novi Statut koji je prihvaćen u Skupštini opštine Zvezdara (na Opservatoriji usvojen na Zboru radnih ljudi tek 24. decembra 1973), pripremila Pravilnik o organizaciji i radu naučne jedinice, i potpisala, u skladu sa novim zakonskim propisima, samoupravne sporazume. Potom se obratila i Republičkoj zajednici za naučni rad, s molbom, da se donese rešenje kojim se potvrđuje da su se stekli svi uslovi za sticanje svojstva naučne jedinice, kako bi se potom mogla registrovati kod Sekretarijata za obrazovanje i nauku. Medjutim, kako sve do 3. maja ovom zahtevu nije udovoljeno, direktor Protić je napisao i uputio predstavku Izvršnom veću SRS, "kao svome originalnom osnivaču", sa molbom da

ovaj predmet "uzme u hitno razmatranje i da po njemu donese pozitivnu odluku".

Ovo obraćanje Protić je iskoristio da Izvršno veće detaljnije upozna sa brojnim problemima koje Opservatorija svakodnevno trpi zbog nerešenih pravnih problema: nemogućnosti da se donesu ostali normativni akti, nemogućnosti oslobadjanja od carine za uvezene instrumente i njihovo podizanje sa carine, gde su ležali više od dva meseca, i predugo čekanje na postavljanje ovih instrumenata i kompletiranje u svetu jedinstvene konstrukcije vakuumskih mira - kolimatora. Kompletnu situaciju otežavala je i činjenica da se očekivao, ranije dogovoren dolazak dvojice astronomskih stručnjaka sa Pulkovske opservatorije (Tavastšterne i Čubeja), u sklopu ugovora o saradnji, koji su bili veoma zainteresovani za rezultate novih mirinih rešenja, a koje još nisu bile kompletirane (AO, br. 461/73).

Kakav je učinak na Savet, odnosno direktorov akt, imala napred citirana Popovićeova predstava, može se zaključiti iz kratkog rezimea zapisnika sa sednice (AO, br. 530 i 1004/73) gde piše: "Savet je posle duže diskusije doneo jednoglasnu odluku da šefovi grupa, sekretarijata, tehničke grupe, biblioteke i računovodstva, do 20. u mesecu, podnose mesečne izveštaje o ostvarenom radnom vremenu svojih saradnika u grupama" (sednici je prisustvovao i G. Popović!).

U praksi čak ni to, kompromisno rešenje, nije bilo lako provesti u delo, jer je direktor Protić već posle prvih izveštaja (za maj), u obaveštenju rukovodiocima grupa, zaključio "da oni ne odslikavaju realnu situaciju i da predstavljaju fiktivni njen prikaz", jer u njima "nema ni jednog jedinog radnika koji nije ispunio mesečnu normu od 182 časa, iako je, nesumnjivo, bilo zakašnjenja, prevremenih napuštanja posla, izostanaka i odsustva sa posla, raznih vidova". S toga, on još jednom podseća na ličnu odgovornost podnošenja netačnih podataka i odgovornost rukovodioca za to (AO, br. 647/73).

Tek na 69. sednici Naučnog veća, održanoj 14. septembra, a potom i na 15. sednici Saveta, održanoj 5. oktobra, njeni članovi su obavešteni o dugo čekanoj odluci: pošto je Republička zajednica za naučni rad, rešenjem br. 3605/1 od 5. jula, utvrdila da Naučna jedinica u sastavu Astronomske opservatorije ispunjava uslove za sticanje svojstva naučne jedinice, Republički sekretarijat za obrazovanje i nauku doneo je 3. septembra rešenje br. 04-022/163, kojim se Naučna jedinica u sastavu Astronomske opservatorije u Beogradu, upisuje u registar naučnih organizacija, a 26. septembra i rešenje br. 022-174-04/73, "da je Republička skupština preuzela od Republičkog izvršnog veća, kao svog izvršnog organa, vršenje prava i obaveza osnivača prema Opservatoriji" (AO, br. 1116/73).

Članovi oba tela na navedenim sednicama upoznati su i o inicijativi i preduzetim koracima o saradnji Astronomske opservatorije i Instituta za astronomiju PMF-a, kojim je rukovodio Branislav Ševarlić; Institut je predlagao čak i integraciju dve ustanove! Opservatorija je svoj interes u predvidjenoj saradnji nalazila prvenstveno u mogućnosti da njeni saradnici budu oslobodjeni plaćanja školarine na posle diplomskim studijama (AO, br. 1149/73). Po ovom pitanju, 27. novembra došlo je do sastanka direktora Opservatorije Milorada Protića sa dekanom PMF-a Veljkom Vujičićem, na kome su se saglasili o neophodnosti da se što pre saradnja ozvaniči jednim ugovorom o saradnji (PMF, br. 6228/1/73).

Osnovni tekst u ime Opservatorije pod nazivom Principi saradnje Astronomske opservatorije u Beogradu sa Institutom za astronomiju PMF, još 30. marta, sastavio

je Djordje Teleki, koji je kasnije doradjen, i tako je nastao predlog Opservatorije o saradnji. Na prvom sastanku Mešovite komisije za saradnju Opservatorije i Instituta, koju su predvodili Protić i Ševarlić, održanom 21. juna na Opservatoriji, šef Instituta je izjavio (prema zapisniku, b. b.) da "Institut prihvata kao bazu za diskusiju, uz manje izmene, integralni tekst o osnovnim principima saradnje Opservatorije i Instituta, formulisan od strane Opservatorije". Tada je, bez nekih konkretnih zaključaka, dogovoreno da se ubuduće sastanci po ovom pitanju održavaju naizmenično na ustanovama, ali da im po mogućstvu prisustvuju i predstavnici Republičke zajednice za naučni rad. Kako je obema stranama još uvek bilo nejasno kakav bi im uzajamni odnos najviše odgovarao, došlo je do zastoja u ovim pregovorima, pa će biti nastavljeni tek u martu sledeće godine.

Za Opservatoriju je posebno značajna bila saradnja sa Institutom "Boris Kidrič" u Vinči, u sklopu koje je više njenih članova koristilo tamošnji računski centar za svodjenje rezultata obavljenih posmatranja.

Posle dugogodišnje uspešne saradnje, Opservatorija je prihvatila i ponudjeni prošireni, trogodišnji predlog saradnje sa Pulkovskom opservatorijom, koji je prethodni obim razmene stručnjaka, umesto 9 nedelja tokom dve godine, sad predviđjao za jednu godinu (AO, br. 1102/73).

Da se na Opservatoriji u ovo vreme, usled mnogobrojnih preuzetih obaveza i pored manjka potrebnih kadrova, mnogo radilo, svedoči i dopis šefa Grupe za relativne koordinate, Sofije Sadžakov, direktoru, u kome na samom početku konstatuje: "U vezi plana i programa Grupe za relativne koordinate, za 1973. godinu, izveštavam Vas, da saradnici ove Grupe nisu više fizički u stanju da izdrže ovaj tempo rada, kao i da odgovore svojim obavezama" (AO, br. 741/73). Nedostatak vlastitog stručnog kadra u ovoj grupi donekle je rešavan, stalnim angažovanjem po osnovu ugovora o delu, sa Dušanom Šaletićem (AO, br. 1076/73).

Odlazak i manjak jednog astronoma, Ivanovića, Opservatorija je brzo kompenzovala: na njen raspisani konkurs javio se, i 3. marta, na 66. sednici Naučnog veća (AO, br. 1020/73), u službu za pripravnika astrometristu, u Grupi za apsolutne rektascenzije, bio primljen diplomirani astronom Zoran Knežević. Ovu odluku 6 dana kasnije na 10. sednici, potvrdio je i Savet Opservatorije (AO, br. 1003/73), i odlučio da sa radom počne već 15. marta.

Na istoj sednici Naučno veće je raspravljalo i o molbi Narodne opservatorije (br. 63), da joj se pozajme neki instrumenti koji se ne koriste na Astronomskoj opservatoriji, a njima bi bili od velike koristi. Nakon duže diskusije o ovoj molbi, doneta je odluka da im se posude sledeći instrumenti: "okular spektroskop Cajs 9439, fotomultiplikator Tipemi 960/B-br. 13098, fotometar sa klinom (bez klina i okulara) Askanija br. 83870, Celnerov fotometar (bez okulara) Askanija br. 83916, promenljivi transformator TRN 110 br. 1249-59, i kvarc kristal".

Nedugo posle toga Narodna opservatorija se Opservatoriji obratila sa još dve molbe (AO, br. 390/73). U jednoj njeni organi mole da se još jednom razmotri mogućnost, da im se, zbog planiranog formiranja grupe za posmatranja okultacija i međjusobnih okultacija Jupiterovih satelita, za šta im je potrebno tačno vreme, dodeli na korišćenje radio prijemnik za prijem časovnih signala, a u drugom mole da im Milan Kralj, za njihove potrebe, u Opservatorijinoj radionici izradi izvestan broj zupčanika.

Prvi zahtev razmatralo je Naučno veće i donelo odluku da im se na korišćenje stavi radio - prijemnik marke "Filips", ali da tu odluku treba da potvrdi i Savet Opservatorije (AO, br. 935/73).

Kad je, nakon mnogo peripetija, sredinom marta na Opservatoriju iz SAD konačno stigao laboratorijski fotometar, umesto zadovoljstva i olakšanja, novi problemi! Naime, kad je komisijski pregledan i uključen u električnu mrežu, konstatovano je da je neispravan: nije se ponašao prema priloženom uputstvu, već je nakon nekog vremena iz njegove unutrašnjosti dolazilo do varničenja, a izmereni napon je umesto predviđenih 220 V, pokazivao čitavih 3000 V. Zbog toga je Komisija zaključila "da se instrument ne može primiti, i da bi trebalo uložiti reklamaciju kod proizvođača" (AO, br. 254/73). Reklamacija je i uložena (AO, br. 254/1/73), ali kod uvoznika, Preduzeća "Jugolaboratorije", sa zahtevom da se neispravnosti na instrumentu otklone.

Sudeći po novom komisijskom zapisniku o pregledu prispelog laboratorijskog fotometra, od 7. juna (znači - tri meseca kasnije), koji je imao drugi serijski broj, reklamacija je uvažena, isporučen je novi instrument, ali sa naponom opet nije bilo sve u redu, što je zahtevalo dodatnu konsultaciju proizvođača (AO, br. 627/73).

Slične probleme (što je bio čest slučaj) Opservatorija je, nešto kasnije, imala i sa pošiljkom pribora iz Nemačke, kad ova nije bila kompletna, a poslata je roba koja nije ni poručena (AO, br. 350/73), ili problem sa manometrom - vakuummetrom, KU-215, za koji je konstatovano da mu je polomljen gornji desni krak U-cevi, što je čini neupotrebljivom (AO, br. 946/73), pa je tražena zamena celog manometra.

Više sreće je bilo sa prispećem kolimatora, marke Opton, za Veliki pasažni instrument, južni kolimatorski stub, za koji je Komisija konstatovala, da "sem neznatnog ulubljenja na poklopcu objektiva, koje se odmah moglo ispraviti", drugog vidnog oštećenja nije bilo (AO, br. 854/73).

Evo i jednog značajnog rezultata i uspeha, o kojem direktora Protića, obavestava šef Grupe za apsolutne rektascenzije, Ljubiša Mitić: "Tokom poslednjih mesec dana vršena su sistematska očitavanja poentiranjem južne vakuumske mire, pošto kod severne ne odgovara mirino sočivo, a i manometar nije ispravan.

Rezultate koje smo dobili moram da nazovem briljantnim i oni odgovaraju mojim najoptimističkim očekivanjima, koje sam uopšte mogao imati u vidu kad sam davao koncepciju vakuumskih mira. Slika mirine marke u vidnom polju glavnog instrumenta, kojim vršimo poentiranje, je totalno mirna, čime je ustvari postignut ključni uslov za dalji rad na finalizaciji čitavog sistema. Slika mirine marke bila je totalno mirna i pri najgorim meteorološkim uslovima koje smo do sada imali, a koji nisu daleko od najgorih, kod nas uopšte mogućih. Na dan 10. aprila u 13 časova, pri spoljnoj temperaturi od + 26 stepeni, pri sunčanom i jako vetrovitom vremenu, slika mirine marke je ipak bila potpuno statična".

Dalje, kao uporedjenje, navodi podrhtavanje i treperenje slika marki na pasažnim instrumentima Pulkovske i Griničke opservatorije, gde je vršio posmatranja, i to u kudikamo boljim vremenskim uslovima, pa zaključuje: "... ako je vakuumskim mirama trebalo dobiti statičnost mirine slike, onda je ta statičnost i ostvarena" (AO, br. 372/73).

U cilju uspešnije realizacije plana rada, koji se, bez ostvarenja zadataka računске prirode u svim grupama, nije mogao realizovati, Naučno veće je u aprilu na 67. sed-

nici, od tri predložene mogućnosti, donelo odluku "da se celokupno poslovanje na astronomskim računima centralizuje, obrazovanjem posebne Grupe za astronomske račune (AO, br. 935/73), u sastavu M. Čuberović, N. Djokić, S. Bogić, B. Kubičela i L. Djurović, kojom bi rukovodio direktor Milorad Protić (AO, br. 979/73).

U tom smislu Savet je na 16. sednici, 23. oktobra, doneo odluku o kupovini "jednog elektronskog računara sa programatorom", ali i odluku o kupovini za Ustanovu, prema dokumentima, prvog aparata za kopiranje, te još i jednog magnetofona (AO, br. 1274/73). Medjutim, ni tokom sledeće godine, neće biti kupljen predviđeni računar, niti će biti osnovana Grupa za astronomske račune!

Znatno pre no što je dogradnja (adaptacija) jednog sprata na stambenoj zgradi bila i gotova, Dragomir Olević i Danilo Zulević, čiji su prethodni stanovi srušeni da bi se izgradili novi, plus još jedan, od Opservatorije su dobili rešenja na nove stanove (AO, br. 266 i 267/73), dok će treći kasnije biti dodeljen Milanu Mijatovu (AO, br. 383/73).

Adaptacija je izgleda bila potrebna i velikom meridijanskom krugu, pošto je Sofija Sadžakov još u maju od direktora tražila preduzimanje mera, jer krov "prokišnjava i na taj način kvasi zidove, kao i sam temelj zgrade" (AO, br. 483/73).

Sa paviljonom astrografa, situacija je bila još i gora, te je Opservatorija 14. juna sa limarskom radnjom "Morava", zaključila ugovor o hitnom prekrivanju terase paviljona limom, koja je na više mesta prokišnjava, te je pretila opasnost da bude oštećena i oprema u paviljonu (AO, br. 640 i 656/73).

Problem sa kojim su se na Opservatoriji ove godine bavili, za šta je bila osnovana i posebna komisija, bio je korišćenje i naplata njenog centralnog grejanja, od strane stanara centralne zgrade. Komisija je nakon sagledavanja problema predložila, a Savet predlog prihvatio, da retrogradno, od 1. januara 1972, stanari plaćaju po 50% gradske tarife po kvadratnom metru površine, što je tada iznosilo 1,45 dinara (AO, br. 978/73).

Beležimo i jednu aktivnost Sindikalne podružnice Opservatorije, koja je "u cilju razvijanja rekreacione aktivnosti na Opservatoriji a na zahtev većine članova", predložila "da se leva prostorija u baraci adaptira za igralište stonog tenisa" (reč je o bivšoj drvenoj baraci koja je služila za smeštaj astronomskih instrumenata). Savet je ovaj predlog prihvatio, uz uslov da se angažuje gradjevinski inženjer koji bi mogao ustanoviti da li baraka bezbedno može da se koristi za te svrhe (AO, br. 1001/73).

Opservatorija je još uvek, zbog nekih svojih razloga, imala potrebe za jednim tipično meteorološkim instrumentom: za cenu od 4.500 dinara, kod Saveznog hidrometeorološkog zavoda poručila je izradu jednog električnog daljinskog anemometra, koji će joj biti isporučen tek u maju sledeće godine (AO, br. 486/73).

Zavod za fotogrametriju i ove se godine za pomoć obratio Opservatoriji. U dopisu koji je potpisao direktor dr Ljubodrag Nikolić (da podsetimo da je i on kao honorarni posmatrač od 1963. do 1965, radio na Opservatoriji) on traži da Opservatorija dozvoli da Zavod na stubove, koje je izgradio u njenom krugu, ugradi četiri zavrtnja za postavljanje geodetskih instrumenata, koji bi se koristili prilikom njihovog ispitivanja (AO, br. 414/73). Nekoliko dana kasnije Opservatorija je Zavodu uputila odgovor u kome se saglasila s njihovim traženjem (AO, br. 424/73).

Kamere RTB su i ove godine posećivale Opservatoriju. Tokom februara i marta, za potrebe emisije "Posvete", u dva navrata su bile na Opservatoriji, od čega je i ona imala koristi u vidu dobijene naknade za uslugu od 5.000 dinara (AO, br. 362/73). Još jednom je RTB, uz naknadu, bila na Opservatoriji, ovaj put u junu prilikom snimanja emisije "Astronomija", u paviljonu velikog refraktora (AO, br. 695/73).

Sa televizijskom kamerom na Opservatoriji je 7. decembra bio i Aleksandar Šakin, stalno akreditovani dopisnik RTV SSSR-a u Beogradu, ispred koje je, po sopstvenoj želji, razgovarao sa našim naučnicima koji saradjuju sa svojim sovjetskim kolegama (AO, br. 1301/73).

Jelisaveta Arsenijević je, inače čest gost Hvara, na tamošnjoj Opservatoriji tokom juna provela dve sedmice, za koje vreme je vršila opažanja u vezi sa temom "Spore promene zračenja eruptivnih zvezda" (AO, br. 470/73).

Po pitanju konsultacija o problemima astronomske refrakcije, Djordje Teleki je 16 dana, tokom jula, boravio na Pulkovskoj opservatoriji (AO, br. 677/73).

Djordje Teleki je od 13. do 17. avgusta, u Pertu učestvovao u radu Simpozijuma MAU br. 61 "Novi problemi astrometrije", a potom od 21. do 30. avgusta i u Sidneju, na XV Generalnoj skupštini MAU, kao zvanični delegat Jugoslavije (AO, br. 782/73).

Centralna proslava povodom obeležavanja 500 godišnjice rođenja Nikole Kopernika, održana je 21. maja u Zagrebu, a predsednik Organizacionog sekretarijata, Jugoslovenskog odbora za proslavu, bio je naučni saradnik Opservatorije, Djordje Teleki (AO, br. 491/73).

Na Simpozijumu o Nikoli Koperniku, u Krakovu od 3. do 13. septembra, učestvovala je Sofija Sadžakov (AO, br. 822/73).

Ovde treba napomenuti da je od 6. do 8. novembra u Beogradu održana Nacionalna konferencija jugoslovenskih astronoma, na kojoj su uzeli učešća ili bili angažovani brojni saradnici Opservatorije.

Kao gost naše Opservatorije, u Beogradu je od 16. do 18 aprila, po pitanju konsultacija o problemima fundamentalne astronomije, boravio saradnik Tokijske opservatorije dr S. Isobey (AO, br. 373/73).

Po pitanju vakuumskih mira i problema oko njih, po našem pozivu, na Opservatoriji je od 6. do 13. oktobra, boravio podpredsednik Komisije 8, MAU, iz Lajdena (Holandija), dr Van de Herk (AO, br. 913/73).

Gost grupa za Apsolutne rektascenzije, Apsolutne deklinacije i Relativne koordinate, i učesnik Astronomske konferencije, od 22. oktobra do 8. novembra, bio je zamenik direktora Pulkovske opservatorije dr K. N. Tavastšterna (AO, br. 1098/73).

Na Opservatoriji su još boravili i dr Stawikowski, profesor iz Varšave, i dr E. Buschmann, direktor Instituta za fiziku Zemlje iz Potsdama (AO, br. 1325/73).

..... 1974

Nakon što je 24. decembra prošle godine usvojila novi Statut, kojim je u skladu sa novim zakonima konstituisana kao radna organizacija, Opservatorija je već sledećeg dana dopisom Okružnom privrednom sudu, Odeljenju za registar organizacija udruženog rada, (u čijem se registru do tada vodila pod Us-br. 343/66) zatražila da bude upisana u sudski registar (AO, br. 1360/73).

Na upis nije dugo čekala, jer je već 11. januara Okružni sud u Beogradu doneo rešenje da se u sudski registar ovog suda, u registarskom listu upiše konstituisanje radne organizacije Astronomska opservatorija, sa potpunom odgovornošću, koja se bavi naučnom delatnošću iz oblasti astronomije, osnivači koje su uredbom IV br. 150, od 16. III 1961, Izvršno veće NRS i Matematički fakultet. Na dnu rešenja stoji: "Okružni privredni sud u Beogradu, br. XIX. P. US. 1205/73 od 11.1.1974 god." i u potpisu, sudija Petar Spasić (AO, br. 65/74).

Posledica novih zakonskih promena na nivou države (21. februara dok je u toku bila 21. sednica Saveta Opservatorije, u Saveznoj skupštini je istovremeno proklamovan novi Ustav SFRJ, pa je u 11 časova direktor Protić prekinuo sednicu Saveta, da se Skupštini uputi telegram - čestitka, od strane Opservatorije) bila je, sa ovom godinom, pojava i Zbora radnika, pored Veća i Saveta, novog organa upravljanja i odlučivanja na Opservatoriji. Kolika je nadležnost data Zboru, svedoči i njegova odluka o Savetu od 10. aprila (zapisnici sa Zbora i Saveta, a potom i Veća, od ove godine pa nadalje, nisu zavodjeni u Delovodnik, pa su bez brojeva, te ih stoga u navodjenju izvora uglavnom nećemo navoditi - primedba M. R.), da Savet nastavi sa radom kao što je i do sada radio, ali i ona od 17. juna, da se u Savet kooptiraju još dva člana sa mandatom postojećih članova. Bilo je ovo vreme nebrojenih komisija za donošenja raznih samoupravnih akata, kojima se i na Opservatoriji sve i svašta regulisalo pravilnikom, tako da je imala čak i Pravilnik o čuvanju poslovne tajne i o opštenju sa stranim državljanima, koji je precizno regulisao saradnju sa stranim ustanovama i pojedincima! Njegovim odredbama, nikakva se saradnja sa inostranim ustanovama i licima nije mogla, ni smela, organizovati bez prethodne saglasnosti Republičkog zavoda za tehničku saradnju SR Srbije. Na ovom sastanku za predsednika Zbora, kojim je do tada predsedavao Ivan Pakvor, izabran je Milorad Djokić, a za njegovog zamenika Milan Mijatov.

Promena je bilo i u Naučnom veću: na 1. sednici 6. februara (AO, br. 152/74), za novog predsednika izabran je Djordje Teleki, a za nove članove Jelisaveta Arsenijević i Milan Mijatov.

Na istoj sednici donete su još neke značajne odluke: da se produži važenje Protokola o saradnji sa Samostalnim odsekom Gradjevinskog fakulteta; da se prihvati predlog Pulkovske opservatorije o saradnji na temi "Stvaranje inercijalnog sistema nebeskih tela - određivanje apsolutnih i relativnih koordinata zvezda": prihvaćeni su predlozi da se od PMF-a zatraži da pokrene postupak za izbor Ljubiše Mitića u zvanje višeg naučnog saradnika, a Aleksandra Kubičele u "jedno od zvanja naučnog radnika", te doneta odluka da u novom Nacionalnom komitetu za astronomiju, predstavnik Opservatorije bude njen direktor.

Izbori za novi Savet Opservatorije održani su tek pri kraju godine, 20. novembra. Birano je 13 članova, od kojih je za predsednika izabrana Jelisaveta Arsenijević, a za zamenika Verica Radogostić (AO, br. 852/74).

Druga sednica Naučnog veća na kojoj su razmatrani planovi grupa za ovu godinu, trajala je sa prekidima, što je kuriozitet, čak četiri dana, od 14. do 19. februara (AO, br. 185/74). Najviše se "zakuvalo" već na samom njenom početku, prvog dana, povodom plana rada Grupe za apsolutne rektascenzije, koji je podneo njen šef, Ljubiša Mitić. Zapelo je već kod pitanja: "Šta treba preduzeti da počne posma-

trački rad na Velikom pasažnom instrumentu?" A osnovni problem je bio motor za praćenje od čijeg je postavljanja zavisio početak rada velikog pasažnog instrumenta. U jednom momentu Sofija Sadžakov je predložila, a Mitić prihvatio, da šef grupe ubuduće bude Ivan Pakvor, a Mitić da mu pomaže savetima. Rasprava prvog dana je završena Mitićevim napuštanjem sednice, zatim njegovim pismenim protestom uoči nastavka, zamerom predsedniku Telekiju da je "dopustio diskusiju koja je bila ispod nivoa stručnosti, pa je nosila čak karakter proizvoljnih insinucija i ličnih uvreda". Teleki je pak na ovo reagovao zahtevom za izradom poslovnika o radu Veća, i stavljanjem svoje funkcije na ponovno glasanje, na kojem je dobio podršku da i dalje bude predsednik Veća, čime je višednevna diskusija ušla u mirnije vode, i mogla je biti nastavljena.

Mitić će i zvanično podneti ostavku na funkciju šefa Grupe za apsolutne rektascenzije, koju će Naučno veće na 13. sednici i prihvatiti i predložiti Savetu da ovu ostavku i on prihvati, a za novog šefa imenovaće Ivana Pakvora.

Prošle godine otvoren slučaj oko izbora Ljubiše Mitića u zvanje višeg naučnog saradnika, nikako da se okonča; štaviše, i ove godine je bio aktuelan, naročito zbog sume od nekih 9.700 dinara, koja je po nalazu kontrole SDK (koju je izgleda pozvao neko iz kolektiva?) neosnovano isplaćena Ljubiši Mitiću, što je Opservatorija uporno nastojala da dokaže kao pogrešno utvrđenu činjenicu, ne praveci razliku između naučnog ranga - zvanja i radnog mesta na Opservatoriji, na kojem je bio Mitić, pozivajući se na svoj Pravilnik o sistematizaciji radnih mesta, i zbog čega se Protić obraćao, najpre generalnom direktoru SDK (AO, br. 146/1/74), a potom i Javnom pravobranilaštvu SRS, sa molbom, da kod Višeg privrednog suda pokrene upravno - računski spor protiv rešenja SDK (AO, br. 325/74). Kako je žalbu na prvu odluku SDK, Opservatorija propustila da podnese na vreme, bez obzira na argumente kojima je raspolagala, Javno pravobranilaštvo je, iz proceduralnih razloga, otklonilo molbu Opservatorije (AO, br. 349/74).

Dugo pripreman i doradjivan, Samoupravni sporazum o saradnji između Odseka za matematičke, mehaničke i astronomske nauke PMF-a u Beogradu, koji je od strane njihovog Zbora radnika prihvaćen početkom juna (AO, br. 463/74), konačno je potpisan 20. septembra, kad je i stupio na snagu (zapisnik sa 9. sednice Veća).

Novi zakoni doneli su i nove (stare!) probleme na Opservatoriji. Kako je donošenjem novog Zakona o amortizaciji osnovnih sredstava, Opservatorija na ime te amortizacije trebala da izdvaja iznose od 10% njihove vrednosti, što je na procenjenu vrednost osnovnih sredstava na 4.600.000 dinara iznosilo 460.000, a finansijskim planom je bilo predviđeno samo 150.000 dinara, to se našla u vrlo neprijatnoj situaciji, pa je od Odeljenja za društvene poslove i nadzor, SO Zvezdara, tražila da "bilo iz svojih fondova ili preko fondova drugih društveno - političkih zajednica, pokuša i omogući sanaciju finansijskog položaja Opservatorije" (AO, br. 720/74). Dodamo li tome da su i lični dohoci smanjeni za 2%, što matematički gledano i nije bilo mnogo, ali je negativni efekat bio nesrazmerno veći, što je dodatno otežalo finansijske prilike zaposlenih na Opservatoriji (zap. sa 30. sednice Saveta).

Problema finansijske prirode će biti i u planiranoj saradnji sa Opservatorijama u Pulkovu, Potsdamu, Medonu, u isplati posmatračkog dodatka... Upravo zbog neisplaćivanja ovog dodatka doći će do vrlo neprijatne situacije na Ustanovi. Savet Opser-

vatorije je razmatrajući ovaj problem stao na stanovište, "da postoji sumnja da je direktor izvršio povredu radne dužnosti, zato što nije sproveo odluku Zbora radnih ljudi o isplati posmatračkog dodatka za period od 15. jula do 15. avgusta 1974. godine, a u isto vreme nije upozorio Zbor o nezakonitosti takve odluke Zbora, pa zbog toga Savet pokreće postupak za povredu radne dužnosti" (zap. od 4. oktobra, sa 37. sednice).

O ovome problemu raspravljano je i na Zboru održanom 1. novembra, na kojem su bili prisutni i predstavnici Opštine Zvezdara, kad je potvrđena obaveza isplate obustavljenih naknada za posmatrački rad, ali i većinom glasova konstatovano "da je odluka direktora o obustavi isplata akontacija posmatračkog rada bila jedna od mogućih i potrebnih mera, da se finansijska situacija Opservatorije sanira u datom trenutku".

Ako su na Opservatoriji bili nezadovoljni nekim potezima direktora, prethodno, naročito početkom godine, i on je bio nezadovoljan stanjem u Službi tačnog vremena, posebno održavanjem časovnika u ispravnom stanju i obezbeđenjem njihovog pravilnog rada. Ova "nemoguća situacija", kaže Protić u pismenoj predstavi v. d. šefu službe tačnog vremena Milutinu Jovanoviću, traje već godinama, "počev od upravne zgrade do paviljona", pa se "stiče utisak da praktično ne postoji ni jedan jedini časovnik, sa koga bi se moglo očitati tačno vreme. Neki od tih časovnika ne rade uopšte", pa zaključuje, da je Služba tačnog vremena postala sama sebi cilj, i zanemarila potrebe svih ostalih službi za tačnim podatkom o vremenu. Zbog navedenog, on od Jovanovića traži da ga izvesti šta je uzrok tome, da li je u mogućnosti da obezbedi sinhronizaciju časovnika u svim posmatračkim paviljonima, i šta namerava preduzeti da bi se ovo pitanje skinulo sa dnevnog reda (AO, br. 35/74).

U odgovoru Protiću, Jovanović ističe da u svim paviljonima postoje klasični časovnici, i da je evidentno da njihovo stanje ne odgovara u potpunosti potrebama i zahtevima astronomskih posmatrača. Za njihovu lošu sinhronizaciju, kao razlog on navodi zastarelost tehnike i nedostatak kadrova. Kao tehničke probleme on još ističe loše električne i telefonske veze sa paviljonima, dotrajale akumulatore i nedostatak raznih instrumenata i alata, pa ističe, da ovo nije samo problem Grupe, nego cele Opservatorije (AO, br. 76/74).

Problem cele Opservatorije je bio i onaj koji se samo nagoveštavao, pa je direktor Protić u njeno ime uputio apel da do njega i ne dodje. Prema obaveštenju - piše Protić u dopisu koji je uputio Institutu za istraživanje i razvoj, i OOUR zavoda za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja - postoji predlog da se astronomija kao nastavni predmet u potpunosti ukine i eliminiše iz nastavnog programa srednjih škola. "Nije nam poznato otkuda potiče ovakva sugestija, ali smo iznenadjeni, jer bi to predstavljalo korak za koji bi pred licem čitavog kulturnog sveta teško bilo izneti ubedljive argumente. Bio bi to korak unazad koji niko od nas ne želi", kaže između ostalog Protić u dopisu, i dodaje, da očekuje da će nadležni forumi uložiti sve svoje napore da do toga ne bi došlo (AO, br. 232/74).

U moru kojekakvih problema, svetla stvar je bila uspešna rekonstrukcija velikog vertikalnog kruga, (koji je, da podsetimo, zbog velikih nedostataka demontiran u decembru 1972) koja se krajem oktobra privodila kraju. Obaveštavajući Savet o ovom, bez preterivanja se može reći, poduhvatu, Teleki i Mijatov u dopisu (AO, br.

808/74) kažu: "Instrument je u znatnoj meri izmenjen - dodati su novi delovi, a pojedini stari detalji su promenjeni - tako da se može govoriti o nastanku jednog novog instrumenta.

Najvažniji zadatak u ovom poslu izvršio je ing D. S. Usanov. On je na osnovu naših primedbi i sopstvenih zapažanja, dao plan rekonstrukcije, izradio crteže detalja, a pojedine detalje je on i sam izradio.

U radovima rekonstrukcije i montiranja instrumenta, veoma angažovano, savesno i požrtvovano, radili su N. Kravljanac i Č. Šaponja. Njima se pridružio M. Kralj (on će potom bit angažovan i za izradu alata za obradu naglavaka VVK - prim. M. R.) koji se, i pored svog slabog zdravstvenog stanja, odazvao našoj molbi da pomogne u izradi mnogih delova.

Ispitivanjima instrumentskih delova i celine, učestvovao je i V. S. Gubanov, i njegova pomoć je bila dragocena.

Bez uspešnog rada svih navedenih lica, rekonstrukcija i montiranje ovog instrumenta ne bi se mogla završiti za dva meseca. Realno je predvideti da ovaj posao traži angažovanost od oko šest meseci".

Treba naglasiti da su neki neophodni delovi za rekonstrukciju instrumenta izradjeni i besplatno dobijeni od Pulkovske opservatorije (AO, br. 677/74), neki su izradjeni u Institutu "Mihailo Pupin", neki u "Prvoj iskri" iz Bariča, a neki, naravno, i u Opservatorijinoj radionici.

Za savestan i vredan rad (naročito ing. Usanova), i uspešno završen posao, Sindikalna podružnica Astronomske opservatorije izdvojila je 100.000 dinara, i saradnicima iz Pulkova kupila vredne poklone (Zapis. Zbora i izveštaj Dj. Telekija od 11. XI).

Ispitivanje instrumenta tek je prethodilo, ali očekivanja da mu je stara boljka, stabilnost, znatno poboljšana, bila su realna!

Komisiji za prijem i pregled radova na rekonstrukciji velikog vertikalnog kruga, preostalo je da samo konstatuje sledeće izmene:

- "- ležajevi alhidadne osovine su potpuno izmenjeni; i na gornjem i na donjem delu su postavljeni rollageri, dok je raniji sistem za rasterećenje izbačen;
- nosač mikrometra leži na novoj platformi;
- učvršćen je položaj obrtne osovine; naglavci su prebrušeni, ležajevi su izmenjeni, a sistem za učvršćenje je u znatnoj meri poboljšan;
- u potpunosti je izmenjen sistem rasterećenja obrtne osovine;
- učvršćeni su delovi optičkog sistema; nosači okularnog mikrometra i objektiva su fiksirani za osnovnu cev; objektiv je čvrsto vezan za svoj nosač;
- izradjen je sistem za finu promenu položaja nagore u pravcu meridijana;
- izvršena je rekonstrukcija libela;
- izradjen je nosač libele za merenje nagiba obrtne osovine;
- i, izradjen je novi sistem za učvršćenje instrumenta u meridijanu" (AO, br. 929/74).

Jedan od neophodnih instrumenata, Philips-ov recorder PM 8120 - pisač, na Opservatoriju je stigao još krajem januara, i to ispravan, neoštećen, ali ipak nepotpun, konstatovala je Komisija za pregled i prijem uređaja (AO, br. 85/74).

Pitanje organizovanja i osnivanja Računskog centra Opservatorije, pokrenuto još krajem prethodne godine (prvi mini kompjuter Wang 2200 B Opservatorija je poručila još u aprilu - AO, br. 282/74), potpunije je konkretizovano tek krajem ove godine,

27. decembra, na 23. sednici Naučnog veća, kad su donete sledeće odluke: da se za njegovog rukovodioca imenuje Verica Radogostić i da u roku od tri meseca izradi plan rada Centra; da do njegovog oformljenja stručni savetnik bude Milan Mijatov; da se V. Radogostić, L. Djurović, B. Kubičela i N. Djokić upute na kurs za programere i operatore; da se kurs programiranja organizuje i za astronome, i da se prostorije br. 12 i 14 preurede za ove potrebe.

Ovoj odluci prethodila je odluka Saveta na 2. sednici, doneta 15-ak dana ranije, da se kupi 8 mini kompjutera marke "unitrex", za koju kupovinu je formirana posebna komisija, u sastavu Knežević, Grujić i Sadžakov.

Djordje Teleki je ove godine svoju saradnju proširio na još jednu ustanovu, Centar za atmosferske nauke, koji ga je izabrao za višeg saradnika za rad na meteorološkim pitanjima vezanim za izučavanje astronomske refrakcije. Za ovaj angažman "sa radnim vremenom manjim od polovine", tražio je, i dobio saglasnost Naučnog veća Opservatorije (AO, br. 342/74). Dozvolu je dobio i od Saveta, "s tim da je dužan da na Opservatoriji radi 12 meseci u godini na svojim prijavljenim temama, tj. sa punim radnim vremenom".

Njegovim putem krenuo je i Milan Mijatov: Naučno veće je na 10. sednici održanoj 15. oktobra, prihvatilo predlog PMF-a da on bude angažovan 4 časa nedeljno na ovom fakultetu. Istovremeno je, zajedno sa Dragomirom Olevićem, izabran kao predstavnik Opservatorije u Naučni kolegijum Instituta za astronomiju PMF-a, kome je već do tada bilo odobreno da za potrebe studentskih vežbi, u krugu Opservatorije, oko svog paviljona, može da podigne dva - tri mala betonska stuba.

I stubovi u istočnom delu kruga Opservatorije, koje je Zavod za fotogrametriju svojevremeno izgradio za ispitivanja novih metoda rada u geodetskoj astronomiji, bili su predmet ponovnog zahteva od strane Zavoda za njihovo korišćenje u iste svrhe, tokom leta ove godine (AO, br. 461/74), što je Opservatorija i odobrila.

O prvenstveno svojoj saradnji sa Hvarskom opservatorijom, Naučno veće je krajem godine, 9. decembra, na 12. sednici, informisala Jelisaveta Arsenijević, kad je zaključeno da bi tu saradnju trebalo definisati ugovorom o saradnji tokom sledeće godine, kojim bi se definisao način angažovanja sredstava u visini od 100.000 dinara i vreme za posmatranje od bar 6 nedelja na toj Opservatoriji. Na traženje v. d. predstojnika Hvarske opservatorije, Veće je predložilo da član njihovog Koordinacionog odbora bude Jelisaveta Arsenijević, a član Znanstvenog odbora, Aleksandar Kubičela (zap. sa sednice b. b.).

Sredinom janura dogradnja na stambenoj zgradi, odnosno, adaptacija stanova bila je okončana, ali kako je izvodjač "Feniks" prekoračio ugovoreni rok, te učinio niz propusta u gradnji, pogotovo u stanu Ljubiše Mitića, Opservatorija je zadržala deo sredstava, kojima bi se ovi propusti otklonili (AO, br. 25/74). Od stranne Komisije za tehnički pregled, radovi su primljeni 16. februara, ali nije izdata upotrebna dozvola, dok se ne otklone nedostaci. Tokom marta nedostaci su otklonjeni, a upotrebnu dozvolu Sekretarijat za komunalno-stambene i građevinske poslove, SO Zvezdara, izdao je tek 3. septembra (SO Zvezdara, br. 354-745/73-04).

Finansijska situacija Opservatorije krajem godine bila je nešto povoljnija, utvrdila je posbna komisija, pa je predložila, a Savet predlog prihvatio, i na 2. sednici (11. decembra), doneo odluku da se vrednost boda zaposlenih poveća na iznos od 3,91

dinara, sa važnošću od 1. januara 1974. godine.

Svi su izgledi da, prošle godine predložena, prostorija za igranje stonog tenisa u drvenoj baraci, nije davala dovoljno sigurnosti za ovu sportsku aktivnost, te je Izvršni odbor sindikata Opservatorije, krajem januara, izašao sa novim predlogom Savetu, da donese odluku da se stoni tenis može igrati u holu suterena (prvom podrumu) glavne zgrade, a da se soba br. 5 u istom podrumu adaptira i pretvori u društvenu prostoriju, u kojoj bi se održavali sastanci raznih komisija, igrao šah, bio kafe-klub, itd. (AO, br. 64/74).

Sredinom septembra Opservatorija se sa skoro identičnim dopisom obratila na dve adrese, objašnjavajući da se šumska vegetacija u njenom krugu otela kontroli, da je negde već prerasla u pravu neprohodnu prašumu, te da drveće već zaklanja znatan deo vidika sa paviljona i time ometa ili onemogućava posmatrački rad, pa moli za njihovu intervenciju. Od Direkcije gradskog zelenila tražila je da izrade elaborat o proredjivanju i seči šume, a od Sekretarijata za komunalne poslove grada, da odobri prorednu seču šume u krugu Opservatorije (AO, br. 679 i 681/74). Vezano za problem seče šume, i Opservatorija je sa svoje strane preduzela određene korake; još u martu je nabavila jednu motornu testeru za te potrebe (AO, br. 207/74).

U isto vreme Opservatorija je od nadležnog organa tražila i drugu dozvolu, ovaj put od Odeljenja za komunalne poslove SO Zvezdara, da joj odobri tri lokacije za izgradnju garaža za svoje saradnike i stanare Opservatorije, za ukupno 22 garaže!, te da se legalizuju 4 postojeće (AO, br. 671/74).

U praćenje i evidentiranje rada jednog organa upravljanja Opservatorijom, 9. septembra na Zboru radnih ljudi, uvedena je jedna tehnička novina. Većinom glasova prisutnih, Aleksandru Kubičeli je bilo dozvoljeno da tok sastanka snima "na magnetofonsku traku". No već na sledećoj sednici 21. septembra, Zbor je doneo odluku da se traka iskoristi "za dopunu zapisnika sa tog Zbora, a da se zatim obriše i vrati vlasniku" (Kubičeli).

Ukazujemo i na jedan kratak dopis prispeo na Opservatoriju 18. juna, u kojem se kaže: "U Beogradu se () održava 5. Balkanski matematički kongres i dva međunarodna simpozijuma, pa vas tim povodom molimo da učesnicima kongresa omogućite posetu vašoj Opservatoriji. Posebno bi bilo interesantno organizovati jedno večernje ili noćno posmatranje na instrumentima koje posedujete". U potpisu: Predsednik Organizacionog odbora 5. Balkanskog kongresa, prof. dr Djuro Kurepa (AO, br. 477/74)! Nemamo podataka da li su učesnici ovog Kongresa i bili na Opservatoriji.

Kako je Miodrag Dačić otišao na odsluženje vojnog roka, na njegovo mesto u Grupi za relativne koordinate, "radi pomaganja u računskoj obradi i drugim poslovima", na određeno vreme od 1. marta do 1. novembra, bio je angažovan student matematike Predrag Radinović (AO, br. 169//74).

Vera Erceg je, na osnovu stipendije koju je dobila od Zajednice za naučni rad Srbije, 5. maja otišla na šestomesečnu specijalizaciju na Dominion opservatoriju u Kanadu (AO, br. 297 i 345/74).

U okviru razmene naučnih radnika, Georgije Popović je u septembru boravio na Opservatoriji u Nici, a Djordje Teleki je dve nedelje tokom decembra, proveo na Pulkovskoj opservatoriji, a po pitanju izrade plana Grupe za formiranje novih Pulkovskih tablica refrakcije (AO, br. 855 i 922/74).

Zajedno sa Pavlom Savićem sa kojim je saradjivao na jednom naučnom projektu, 9. i 10 jula Teleki je boravio i u Budimpešti, na konsultacijama kod trećeg saradnika na projektu, prof. Djerdja Barte (AO, br. 467/74).

Osim toga Djordje Teleki je od 19. do 24. avgusta učestvovao u radu Medjunarodnog simpozijuma o terestričkim elektromagnetnim merenjima daljina i o atmosferskim uticajima na uglovna merenja, koji je održan u Štokholmu (AO, br. 627/74).

Po pitanju stručnih astronomskih konsultacija na našoj Opservatoriji, gde je održao i jedno predavanje, 4. i 5. aprila je boravio prof. dr Paul J. Melchior, šef odeljenja za astronomiju i geofiziku Kraljevske (Royal) opservatorije u Iklu (Uccle), iz Belgije (AO, br. 260/74).

Posebno se interesujući za rad i rezultate naše Službe širine Opservatoriju je 28. juna posetio prof. dr Ivan B. Ivanov, profesor Univerziteta u Sofiji, i član Nacionalnog komiteta za astronomiju Bugarske (izveštaj Dj. Telekija).

Na našoj su Opservatoriji, sa zadatkom da izvrše rekonstrukciju, montiranje i ispitivanje našeg velikog vertikalnog kruga i sočiva na udaljenoj miri VPI, od 16. septembra do 8. novembra, boravili saradnici Glavne astronomske opservatorije Akademije nauka SSSR iz Lenjingrada, ing. Dimitrij S. Usanov i dr Vladimir S. Gubanov, kojom prilikom im je za savestan i vredan rad, Sindikalna podružnica Opservatorije, kupila poklone u vrednosti od 100.000 dinara (zap. Zbora i izv. Dj. Telekija od 11. novembra).

Izgleda, na osnovu dopisa direktora Protića MUP-u (AO, br. 908/74), da su njih dvojica bili prvi stranci koje je Opservatorija, prema novim zakonskim propisima, morala prijavljivati i odjavljivati!

..... 1975

Smatramo da bi bilo vema interesantno videti sa kakvom je kadrovskom strukturom, u 1975. godinu, zadnju koja je predmet našeg interesovanja u ovom radu ušla Astronomska opservatorija u Beogradu. Na osnovu Godišnjeg izveštaja o zaposlenom osoblju, koji je Opservatorija dostavila Saveznom zavodu za statistiku, na njihovo traženje, struktura zaposlenih izgledala je ovako: u ovu godinu Opservatorija je ušla sa 38 zaposlenih radnika, od čega su 15 bile žene (u daljem pregledu iza ukupnog broja, u zagradi dajemo broj žena). Od toga broja 19 (6 žena) je imalo visoko obrazovanje, 1 više (1), 8 srednje (6), 2 niže (1), 3 VKV radnika, 1 KV radnik i 4 nekvalifikovana radnika (1). Od onih sa visokom spremom 3 su bili doktori nauka a 6 (2) magistri. Još je značajno konstatovati, da je od onih sa visokom stručnom spremom 17 završilo PMF, 1 filološki i 1 rudarski fakultet, a od onih sa srednjom stručnom spremom, 7 je završilo gimnaziju a 1 ekonomsku školu.

Ovaj broj se u dugom periodu često menjao, ali ne mnogo bitno; varirao ja za po nekoliko zaposlenih gore - dole, ponajviše od srednje stručne sprema pa naniže.

Početkom godine ovaj sastav Opservatorije, prema zapisnicima organa upravljanja, kroz razne komisije, sednice i sastanke, više se bavio (samo)upravnom nomenklaturom nego svojom osnovnom delatnošću; ogromno vreme i energija trošili su se na donošenje raznih akata, pravilnika, sporazuma, dogovora, koji su se, hteli - nehteli, morali imati u ovo vreme.

Tako je i 3. sednica Saveta Opservatorije (prva u ovoj godini) održana tek 5. februara (AO, br. 116/75), najmanje bila posvećen problemima struke, od kojih ističemo odluku o konačnom usvajanju ostavke Ljubiše Mitića na mesto šefa Grupe za apsolutne rektascenzije, i imenovanja na to mesto Ivana Pakvora. Istaknuta je i potreba da se sa Hvarskom opservatorijom nastavi saradnja i da se reguliše samoupravnim sporazumom o saradnji, u čiji je Znanstveni odbor Veće imenovalo Aleksandra Kubičelu a u Koordinacioni odbor Jelisavetu Arsenijević. Savet se takodje saglasio sa osnivanjem Računskog centra kao naučne jedinice, imenovao Vericu Radogostić za rukovodioca Centra, i za njegovu delatnost odobrio sredstva od 35.000 dinara. Za Računski centar predviđena je kancelarija br. 14, u koju je smešten računar "Wang", za koji je kupljen i poseban sto sa pokretnom stolicom. Prihvaćen je i predlog da članovi Zajedničke komisije Opservatorije i Odseka PMF, (predviđene samoupravnim sporazumom) budu Protić, Sadžakov i Teleki.

Već nakon prvih probnih radova na novom računaru "Wang", Verica Radogostić je 16. maja, dopisom (AO, br. 423/75) obavestila Naučno veće "da se na njemu mogu sa uspehom obradljivati programi naših redovnih redukcija noćnih posmatranja, ... i neki programi iz statističke obrade podataka", ali "da je 4 kb memorije, koliko ima sada ovaj računar, jedva dovoljno za svaki program pojedinačno", pa bi, predlaže ona, bilo potrebno nabaviti bar još 4 kb, što je uz odluku da se nabavi i štampač, Naučno veće (i Zbor radnika) prihvatilo.

Nacrt ugovora o saradnji sa Opservatorijom Hvar, koji su kao posebna komisija, izradili Aleksandar Kubičela, Jelisaveta Arsenijević i Vera Erceg, Naučno veće Opservatorije usvojilo je 15. aprila, na 16. sednici (na sednici su bili prisutni i novoimenovani članovi J. Simovljević i T. Angelov, kao predstavnici Odseka za matematičke, mehaničke i astronomske nauke - AO, br. 114/75). Ugovor je usvojen 29. aprila i na 8. sednici Saveta, kad je usvojena i odluka "da se za putne troškove i naknadu Opservatoriji Hvar, prema Ugovoru o saradnji, planira suma od 53.000 dinara", a odluka u njegovom usvajanju potvrđena je i 27. juna, na 9. satanku Zbora (Ugovor o saradnji nije pronadjen u Opservatorijnoj arhivi!).

Stopama svojih brojnih prethodnika odlučio je da krene i Aleksandar Kubičela, dočim je sekretar PMF-a od Opservatorije 10. februara (AO, br. 119/75), shodno Zakonu o visokom školstvu, zatražio saglasnost za njegov rad "u nastavnom procesu na PMF, Univerziteta u Beogradu, u školskoj 1974/75 godini. Savet Opservatorije je ovaj zahtev razmatrao tek 10. jula, na 10. sednici, i "dao svoju saglasnost da dr A. Kubičela, viši stručni saradnik može da izvodi nastavu" (AO, br. 516/1/75).

Bez nezadovoljstva i ostavki nije prošla ni ova godina. Tako je ostavku na članstvo u Savetu, nezadovoljna "načinom donošenja zaključaka na dosadašnjim sastancima Saveta i ignorisanjem mojih zahteva da se to izmeni", 10. marta, dala Slobodanka Bogić, tehnički saradnik (AO, br. 231/75). Ostavka je razmatrana već tri dana kasnije na 6. sednici Saveta i doneta odluka da se ne prihvate razlozi njene ostavke, ali je poštujući njeno pravo na tu odluku, Savet ipak usvojio njenu ostavku, i doneo odluku da se predviđeni skori izbori umesto za jednog, raspišu za dva nova člana Saveta. Na 8. sednici Saveta 28. aprila izabrani su Vojislava Protić - Benišek i Milutin Jovanović.

Mnogo više potresa i rasprava na Opservatoriji izazvala je ostavka Milorada Protića na mesto direktora Opservatorije, prema dokumentima prvi put javno obznanjena na

18. sednici Naučnog veća održanog 16. maja 1975. godine. Pored ostalog, po ovom pitanju manje bitnog, u zapisniku sa ove sednice pod tačkom 3. stoji: "Savet (zapisnik sa 8. sednice, od 29. aprila 1975. godine) je zatražio mišljenje Naučnog veća o raspisivanju konkursa za direktora i o ostavci M. Protića na funkciju direktora. Ostavka M. Protića na funkciju direktora je u nadležnosti Saveta, ne spada u delokrug Veća, i zato o ovom pitanju Veće neće doneti svoje zaključke". Iz ovog citata se može zaključiti da je Savet o ovoj ostavci bio upoznat i ranije, pre Veća, još na 8. sednici održanoj 29. aprila, što je verovatno i tačno, međutim o njoj se tada nije govorilo decidirano, nego se ona samo pod tačkom 8. nagoveštavala: "Savet traži mišljenje Naučnog veća o raspisivanju konkursa za direktora".

Kad je ponovo na 9. sedici, 29. maja, pod tačkom 3. raspravljao o ovoj ostavci, "Savet je doneo odluku da se raspiše konkurs za direktora Astronomske opservatorije", a pod tačkom 4: "Zahtev direktora za razrešenje dužnosti je povučen na predlog i sugestiju članova Saveta".

Konkurs za radno mesto direktora, Opservatorija je raspisala i objavila u listu "Politika" od 30. jula 1975. godine.

O statusu direktora Opservatorije raspravljalo se i na 11. sednici Saveta, 15. jula, kad je Savet "doneo jednoglasnu odluku da se M. Protiću produži mandat direktora Astronomske opservatorije do 15. septembra ove godine" (zapisnik sa sednice).

O Protićevim razlozima za podnošenje ostavke, podnete negde sa vremenom isticanja mandata, u zapisnicima kao i u drugim dokumentima nema nikakvih podataka, ali da je ona bila plod kompleksnijih zbivanja na Opservatoriji (a možda i van nje) na svoj način govore i još dve ostavke podnete na ovoj zadnjoj sednici Saveta.

Prvu je na funkciju predsednika Saveta Opservatorije podnela Jelisaveta Arsenijević, što je rešeno tako, da "predsednik Saveta na predlog svih članova Saveta povlači ostavku, jer se direktor ogradjuje od onog što je izjavio".

Što se tiče druge ostavke, one šefa Sektora zajedničkih poslova (sekretara), rešena je tako da je "Savet prihvatio ostavku Miroslava Ćurčića, s tim da mu radni odnos prestane 30. septembra 1975. godine, odnosno po sporazumu sa radnikom koji će ga zameniti".

Istovremeno je, na preporuku Republičke zajednice za nauku, doneta i odluka da Opservatorija podigne kratkoročni beskamatni kredit, za finansiranje istraživačkih projekata koji se nastavljaju u 1975. godini, u iznosu od 521.000 dinara, što svedoči i o finansijskim problemima koje je Opservatorija tada imala.

Ovaj problem će ipak biti brzo prevaziđen, jer je direktor Protić već na sledećoj, 10. sednici, održanoj 10. jula, članove Saveta informisao "da su kod Republičke zajednice za nauku, odobrena sredstva u iznosu od 2.711.000 dinara", a na sastanku Zbora, 3. jula, i pojasnio da dobijeno povećanje prihoda Opservatorije u ovoj, u odnosu na prethodnu godinu, u procentu iznosi 30%.

Što se tiče Zbora radnika, kao jednog od organa odlučivanja, na rukovodećim funkcijama nije bilo ostavki, ali su sredinom godine izvršene redovne promene. Na 8. sastanku Zbora, održanom 18. juna, za novog predsednika izabran je Milan Mijatov, a za njegovog zamenika Vera Erceg (zapisnik sa Zbora).

Posle toga i petogodišnji plan Opservatorije, za period od 1976 - 1980, koji je pripremio direktor Protić, sadržavao je više optimizma; akcent je stavljen na izgrad-

nju Opservatorijine stanice izvan Beograda, modernizaciju postojećih instrumenata, saradnju sa Institutom za astronomiju PMF-a, Hvarskom opservatorijom, te na predlog Akademije nauka DR Nemačke, i saradnju sa Centralnim institutom za fiziku Zemlje u Potsdamu, na temi "Rotacija Zemlje" (zapisnik sa 19. sednice Veća od 26. VI).

Kako je 15. septembra Miloradu Protiću isticao, od strane Saveta Opservatorije produženi mandat direktora, upravo toga dana je Savet održao svoju 13. sednicu, na čijem se dnevnom redu našao i problem direktora. Treba istaći da su ovoj sednici prethodila dva sastanka Konkursne komisije, koja je na ovoj sednici o konkursu podnela izveštaj. Simptomatično je da se u zapisniku sa ove sednice nigde imenom i prezimenom ne spominje ko je konkurisao za direktora Opservatorije? A bio je samo jedan kandidat. Bio je to viši naučni saradnik i šef Grupe za apsolutne deklinacije Astronomske opservatorije, Djordje Teleki, koji je prijavu na konkurs podneo 1. avgusta (AO, br. 630/75). Kako je Komisija, prema zapisniku, na ovoj sednici predložila da se konkurs za direktora poništi, a član Komisije Aleksandar Kubičela podneo ostavku na rad u njoj, očito je da je oko njegove kandidature za direktora, bilo dosta razmimoilaženja. Savet ovaj predlog nije prihvatio već je Komisiji naložio "da u naknadnom postupku o kandidatu (što potvrđuje samo Telekijevu kandidaturu za direktora - prim. M. R.) pribavi odgovarajuće mišljenje Kadrovske komisije SO Zvezdara (oni su i dali mišljenje, ali samo u usmenoj formi!) i odgovarajuće Mesne zajednice, i nakon provedenog postupka dostavi svoj predlog Savetu". Istovremeno Savet je Zboru radnih ljudi predložio (bio je to zapravo predlog jednog od dvojice predstavnika društvene zajednice u Savetu I. Petrovića, a drugi je bio J. Stupar), očito kompromisno rešenje za novonastalu situaciju, izmenu i dopunu Statuta Astronomske opservatorije, i to tako da se članu 84. doda član 84a, koji bi glasio:

"U slučaju da radno mesto direktora ostane upražnjeno, do njegove popune, najduže jednu godinu, postavlja se vršilac dužnosti direktora. Vršilac dužnosti direktora ima sva prava i dužnosti direktora", i član 84b:

"Vršioća dužnosti direktora imenuje i razrešava Savet radne zajednice Astronomske opservatorije zajedno sa predstavnicima društvene zajednice. Za vršioća dužnosti direktora može biti imenovano i lice koje ne ispunjava uslove za radno mesto direktora. Pre donošenja odluke o imenovanju vršioća dužnosti direktora, pribaviti odgovarajuće mišljenje od društveno - političke zajednice".

Savet je već tada odredio i moguće kandidate za vršioća dužnosti direktora: Milorada Protića, Milana Mijatova i Veru Erceg.

S obzirom na ovakav rasplet sednice, nedvosmisleno se može zaključiti da je na Savetu Telekijeva kandidatura za direktora definitivno odbačena, i da je već tada - s obzirom na predloženu izmenu Statuta koja uvodi instituciju vršioća dužnosti, koji i ne mora ispunjavati uslove za direktora, pa čak i imenovanje takvih kandidata - bio poznat izlaz iz ove neprijatne situacije.

U potrazi za odgovorom zašto Djordje Teleki, sa nesumnjivo velikim ugledom stručnog i naučnog radnika, kako u zemlji tako i u inostranstvu, nije izabran za direktora Opservatorije, odgovor nećemo naći u njenim dokumentima, u kojima mu se ime po ovom pitanju i ne spominje. Odgovor se nalazi u njegovoj biografiji - nije bio član Partije; i u sećanjima učesnika ovih zbivanja - otac mu je bio trgovac vinom,

a po raznim pričama iz kolektiva, biografija mu iz mladih, studentskim dana, nije bila u skladu sa zahtevima ovoga vremena!?

Sa ovakvom hipotezom na vratu, Teleki je da bi se poštedeo neprijatnosti u kojoj se našao, i formalno je uradio ono šta je jedino i mogao: 17. oktobra Konkursnoj komisiji uputio je kratak dopis, "Ovim povlačim svoju prijavu na konkurs za rukovodeće radno mesto direktora Astronomske opservatorije u Beogradu, koji je objavljen u listu "Politika" 30. jula 1975".

Gore navedene predloge Saveta za dopunu Statuta, Zbor radnih ljudi je usvojio na sastanku održanom 17. septembra, te doneo odluku da se o pitanju produženja radnog odnosa Milorada Protića - pošto je on tada izjavio da želi da nastavi radni odnos i pored ostvarenog punog radnog staža - "pribavi mišljenje Naučne jedinice Astronomske opservatorije".

Kad je predsednik Saveta Vera Radogostić, 26. septembra, na 14. sednici, obavestila prisutne "da je u Kadrovskoj službi Skupštine opštine Zvezdara, dobila obaveštenje i usmenu saglasnost da Savet može imenovati vršioca dužnosti direktora, a da u naknadnom postupku zatraži od ove Službe saglasnost za ovo imenovanje", stvorili su se uslovi da Savet jednoglasno, javnim glasanjem, donese Odluku o razrešenju Milorada Protića, naučnog savetnika, sa dužnosti direktora Astronomske opservatorije u Beogradu, po isteku vremena na koje je imenovan, a zaključno sa 15. septembra 1975. godine (AO, br. 741/75)!

Ostavljeno mu je da u roku od 30 dana u prisustvu Komisije za primopredaju dužnosti, preda dužnost vršiocu dužnosti direktora.

Istovremeno je jednoglasno doneta i Odluka da se Milan Mijatov, asistent, imenuje za vršioca dužnosti direktora Astronomske opservatorije, za period do izbora direktora.

Savet je na ovoj sednici, pod tačkom 5. doneo još jednu nesvakidašnju odluku, čiji kratak sadržaj doslovno prepisujemo: "Savet je odlučio da G.(ordana) Dželatović, adm. ref. - daktilograf (sa nižom stručnom spremom - prim. M. R.) primi dužnost od Šefa službe opštih poslova"!!!

Isti Savet će joj na 19. sednici, održanoj 30. oktobra, "zbog povećanog obima poslova", odobriti "nagradno odsustvo u trajanju od 7 dana, koje će koristiti u dogovoru sa direktorom"

Nekoliko dana kasnije 29. septembra, Naučno veće će na 21. sednici po pitanju daljeg statusa Milorada Protića na Opservatoriji - i pored odluke Zbora, tri dana ranije, da mu se radni odnos ne produžava - doneti odluku da mu se rad na Opservatoriji produži do kraja ove godine, "da bi mogao da završi započete i planirane radove", s tim da je obavezan da podnese izveštaj o radu Grupe za male planete, komete i satelite u 1975. godini.

Vezano sa ovom odlukom Veće je "stavilo u zadatak Dragomiru Oleviću da preuzme dužnost (dokumente, instrument, pribore, fototeku) od M. Protića", i da u roku od dva meseca pripremi predlog o budućem statusu i aktivnosti Grupe, kao i da podnese predlog o mogućim vidovima saradnje sa M. Protićem, počev od 1976. godine.

Umesto Protića, Veće je predložilo Savetu i Zboru da se kao predstavnik Opservatorije u Nacionalni komitet za astronomiju Jugoslavije, imenuje Aleksandar Kubičela (zap. sa 24. sed. Veća).

Po sprovedenom konkursu za novog šefa opštih poslova, na predlog Konkursne komisije, Savet je na sednici od 5. novembra, izabrao Miroljuba Sekulića, s tim da u službu stupi najkasnije do 1. decembra.

Priči o statusu na Opservatoriji njenog bivšeg direktora, ni ovde nije kraj. On je 7. novembra na ovakvo rešenje podneo predstavku (AO, br. 881/75, ali je nema u arhivi), o kojoj je Zbor raspravljao na sastanku 3. decembra. Prethodno su predstavnici Opservatorije po ovom pitanju imali razgovore i sa društvenim pravobranio-
cem upravljanja u SO Zvezdara. Nakon svega, postupak u vezi rešavanja daljeg rada M. Protića je ponovljen! Ponovo se glasalo o produžetku njegovog rada, i ponovo je velika većina bila protiv toga (21:7), da on i dalje ostane na radu na Opservatoriji, uz konstataciju: da mu je mandat direktora istekao 1. avgusta 1975. godine; da mu je Savet mandat produžio do 15. septembra; da je poslove direktora prestao da obavlja odmah po isteku produženog mandata; i da je primopredaja dužnosti izvršena 27. oktobra 1975. godine, te da mu istupni rok od mesec dana počne teći od 3. decembra 1975. godine.

Odlaskom Milorada Protića sa mesta direktora Opservatorije, završila se era stare garde direktora (Milanković, Mišković, Djurković, Protić pa i Oskanjan, koji je došao kasnije) koji su izgradili današnju Opservatoriju na Laudanovom šancu, u fizičkom i naučnom smislu, i ostvarali njen, ali i svoj, respektabilan međunarodni ugled i priznanje u astronomskoj nauci.

Da svako vreme ima neku svoju logiku i rezone, potvrđuje i odluka Saveta doneta na 12. sednici, 5. septembra, da se "odobri nabavka čelične kase u vrednosti 7.800 dinara" a da se "nabavka mini - kompjutera odlaže". Odluka je doneta u momentu kad su za popravke na paviljonima velikog refraktora i astrografa sredstva bila ograničena na 25.000 dinara, a za intervenciju na glavnoj zgradi čak i nedostajala!

Ovakva odluka će ipak biti ispravljena na, gore spominjanoj, 13. sednici Saveta, kad će biti odobrena kupovina mini - kompjutera M. P. ALAS 841, ali i pišaće mašine marke "Olimpija", skuplje 4 puta od kompjutera! Mesec dana kasnije i Zbor će doneti odluku o kupovini aparata za kopiranje, marke "Nashua" tip 220, ukupne vrednosti oko 65.000 dinara. Krajem oktobra Opservatorija već potvrđuje montažu aparata za foto - kopiranje, ali tipa Savin-220!? (AO, br. 843/75).

Svakako neobično deluje i konstatacija sa 20. sednice Naučnog veća, od 4. septembra, "da se niko nije prijavio za stipendiju stranih vlada i fondacija za usavršavanje u inostranstvu u školskoj 1976/77 godini", što je Veće sa žalošću konstatovalo i odlučilo da sazove stručni sastanak na kojem bi se mladim kadrovima skrenula pažnja na neophodnost usavršavanja u inostranstvu. No već na sledećoj sednici, krajem istog meseca, Veće je bilo u prilici da da saglasnost za usavršavanje jednog kandidata u inostranstvu. Naime Miodrag Dačić se prijavio na konkurs za stipendiju Sovjetske vlade za školsku 1976/77. godinu, a veće zaključilo da bi za njegov dosadašnji uspešan rad na Opservatoriji, jednogodišnji boravak na Pulkovskoj opservatoriji mogao "biti koristan i potreban za njegov dalji razvoj" (AO, br. 740/75).

Na istoj sednici donete su još dve odluke: ona o naučnoj saradnji sa Pulkovskom opservatorijom u vremenu od 1976 - 1980. godine, i, ispostaviće se, za kasniju naučnu saradnju i razvitak naše Opservatorije, značajna preporuka Veća Savetu, da u finansijskom planu za 1976. godinu "predvidi sredstva za podmirenje troškova učenja, onih

naših saradnika, koji budu uspešno završili kurs engleskog jezika”.

Na 24. sednici Naučnog veća, održanoj 29. oktobra, zaključeno je da treba pojačati aktivnosti na formiranju visinske stanice, u kom je cilju osnovana i Komisija za formiranje visinske stanice, u sastavu G. Popović, J. Arsenijević, A. Kubičela, Dj. Teleki i D. Zulević, koja bi po mogućnosti još do kraja ove godine trebalo da poseti planinska mesta oko Crne Trave, na Rajcu i na Kopaoniku, te da izabere i predloži najbolja mesta za buduću stanicu (zap. sa sednice). Na 25. sednici, 21. novembra, Veće je informisano da od ispitivanja terena za visinsku stanicu, zbog nedostatka novčanih sredstava, ove godine nema ništa. Zato je donelo odluku da što pre treba započeti razgovore sa Institutom za astronomiju PMF-a, o izradi samoupravnog sporazuma po pitanjima naučnog rada i saradnje, za šta je formirana i posebna mešovita komisija koju su činili Mijatov, Arsenijević i Teleki u ime Opservatorije a Ševarlić, Vukićević - Karabin i Djurović, sa strane Instituta.

Iako nije bilo para za ispitivanje terena, odnekud su ipak nadjene, pa je Opservatorija krajem godine, 26. decembra, na predlog Georgija Popovića, a u istu svrhu, ispitivanje terena za visinsku stanicu, kupila terensko vozilo marke UAZ, sa dva diferencijala, 7 sedišta i ciradom na krovu, za 62.000 dinara (AO, br. 1043/75).

Da bi Opservatorija ovu godinu završila ”obezglavljena”, bez lica na rukovodećim funkcijama, pripomogla je i Verica Vukosavljević, koja je 2. decembra, nezadovoljna nesredjenim knjigovodstvom, stanjem osnovnih sredstava, nepostojanjem samoupravnih sporazuma, pravilnika, nerazumevanjem, pa čak i uvredama i pretnjama, dala otaz na Opservatoriji na funkciju šefa računovodstva (AO, br. 940/75). Na sledećem sastanku Zbora 5. decembra, ostavka joj je prihvaćena, ali i uslovljena, da pored ostalih poslova do kraja godine mora (besplatno) uraditi i završni račun! A do daljeg, da ”delimično vrši poslove šefa računovodstva”, zadužena je knjigovodja - blagajnik, Olga Bojović (AO, br. 1005/75). Zbor ipak nije bio principijelan u svojoj odluci, pa je naknadno prihvatio da joj se radni odnos raskine sa 2. decembrom 1975. godine. Za novog šefa računovodstva, tek 13. januara 1976. godine, biće izabrana Ljubica Talijan (inače ćerka dugogodišnjeg radnika Opservatorije Nikole Simića).

Ni tu nevoljama nije kraj! Na 22. sednici Saveta, 8. decembra, v. d. direktora M. Mijatov, informisao je prisutne, da je izabrani kandidat za šefa opštih poslova, Miroljub Sekulić, obavestio Opservatoriju ”da ne želi da stupi na rad na Opservatoriji”, te da se mora pristupiti ponovnom izboru kandidata za ovu funkciju. Dakle, ako konstatujemo da Opservatorija istovremeno nema ni direktora, ni šefa opštih poslova, ni šefa računovodstva, slika stanja na Ustanovi je kompletna!

Da bi što pre rešio bar problem jednog rukovodećeg mesta, Savet se na ovoj sednici odlučio da od preostala četiri kandidata koji su se na konkurs prijavili kad i Sekulić, izabere novog šefa opštih poslova. Nakon provedenog glasanja najviše glasova je dobila Zora Popović, i tako bila izabrana na ovo šefovsko mesto, koje je preuzela sa 1. januarom 1976. godine (zapisnik sa ove sednice).

Kako su predsedniku i zameniku predsednika Zbora krajem godine isticali mandati na funkcije, na 22. sednici Zbora održanoj 10. decembra, izabrani su novi: za predsednika je izabrana Vera Erceg, a za zamenika Miodrag Dačić (zapisnik sa sastanka).

I Naučno veće je dobilo novog predsednika: na 1. sednici održanoj 26. decembra za predsednika je izabran Ivan Pakvor. Za vršioca šefa Grupe za relativne koordinate Veće je imenovalo Miodraga Dačića (umesto odsutne S. Sadžakov) i kao takvog ga kooptiralo za punopravnog člana Veća.

Novi (v. d.) direktor Opservatorije Milan Mijatov prihvatio se angažmana i na fakultetu. U zimskom semestru 1975. godine, on se uključio u nastavni proces na PMF-u sa 4 časa nedeljno (AO, br. 752/75).

Već je suviše i ponavljati da je ugovor o autorskom delu sa ing. Dušanom Šaletićem i dalje redovno produžavan, isto kao i sa Dobrivojem Vesićem.

Da zaključi ovu poslovnu godinu, priliku je dobio Savet Opservatorije koji je 30. decembra održao 24. sednicu, na kojoj je proglasio usvojenim Samoupravni sporazum o sticanju i raspodeli dohotka i ličnog dohotka i Samoupravni sporazum o sistematizaciji radnih mesta.

U svojstvu saradnika Odbora za geodinamiku i geohronologiju SANU, Djordje Teleki je boravio na Katedri za fiziku u Budimpešti. On je zapravo bio saradnik akademika Pavla Savića, koji je od direktora Protića i tražio saglasnost za Telekijevo odsustvo u vremenu od 5. - 9. maja (AO, br. 335/75).

Teleki je nešto kasnije, od 20. do 23. maja, zajedno sa Miloradom Protićem, Sofijom Sadžakov, Ivanom Pakvorom i Milanom Mijatovim (koji je ostao duže na specijalizaciji) boravio i na Pulkovskoj opservatoriji na 20. Astrometrijskoj konferenciji (AO, br. 399/75).

Na Simpozijumu MAU br. 71 (Osnovni mehanizmi Sunčeve aktivnosti) održanom od 25. avgusta do 1. septembra u Pragu, učestvovao je Aleksandar Kubičela (AO, br. 656/75).

Po predlogu Nacionalnog komiteta za astronomiju, Jelisaveta Arsenijević je tokom septembra, koristeći Grčku stipendiju, učestvovala na Medjunarodnoj letnjoj školi za mlade astronome u Atini (AO, br. 665/75).

Predsednik SANU Pavle Savić će još jednom ove godine od Opservatorije zatražiti, i dobiti odobrenje, da Djordje Teleki od 15. do 19. septembra zajedno sa njim ode u Budimpeštu na konsultacije sa akademikom Djerđjom Bartom, u sklopu programa Radne grupe za kompleksno izučavanje Zemlje, kao i zbog učešća na 20. Medjunarodnom geofizičkom simpozijumu (AO, br. 701/75).

Čak 16 stalnih saradnika Opservatorije učestvovalo je u radu na VI Kongresu matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije, održanom od 28. avgusta do 2. septembra u Novom Sadu, gde su održali ukupno 20 predavanja, gotovo polovinu sa astronomskom tematikom.

Počev od 4. oktobra, Jelisaveta Arsenijević je 35 dana provela na radu na Hvarskoj opservatoriji, za čije je korišćenje po završenom poslu, a prema ugovoru između opservatorija, domaćinu sledovalo 10.000 dinara (zap. sa 15. i 17. sed. Saveta).

Djordje Teleki će još jednom ove godine putovati na stručni skup u inostranstvo! Ovaj put na IV Medjunarodni kolokvijum o geodetskoj astronomiji i astrometriji u Drezdenu, od 3. do 7. novembra, kojom prilikom će posetiti i Centralni institut za fiziku Zemlje u Potsdamu.

Krajem oktobra na jednogodišnju specijalizaciju i izradu doktorske teze otputovala je Sofija Sadžakov, asistent Opservatorije (AO, br. 790/75).

U vremenu od 22. marta do 3. aprila, gost Opservatorije i SANU, gde je održao i jedno predavanje, bio je prof. dr Vladimir A. Krat, direktor Glavne opservatorije u Pulkovu i dopisni član Akademije nauka SSSR. Tom prilikom on je posetio i Zagreb, gde je zajedno sa Dj. Telekijem kao predsednikom Nacionalnog komiteta za astronomiju, imao razgovore sa predsednikom Savjeta za naučni rad SR Hrvatske i potpredsednikom Jugoslavenske akademije nauka, o mogućnosti "da se na jadranskoj obali podigne jedna opservatorija za koju bi Jugoslavija podigla zgrade a Sovjetski savez dao instrumente i pribore". Konačna odluka o ovom, principijelno usaglašenom projektu, trebala je da bude doneta kasnije, posle procene troškova izgradnje (Telekijev izveštaj od 3. aprila 1975).

Kasnije ove godine u vremenu od 31. oktobra do 18. novembra, na našoj Opservatoriji je, u okviru saradnje između Saveta akademija SFRJ i Akademije nauka SSSR, boravio i Kratov prvi saradnik, zamenik direktora Pulkovske opservatorije, prof. dr Kiril Nikolajevič Tavastšterna (AO, br. 877/75).

Na kraju, ovaj pregled života i rada na Astronomskoj opservatoriji u Beogradu završili bi jednom molbom za posetu Opservatoriji - koje su u ovom periodu, pogotovu od strane studenata i srednjoškolaca, bile brojne - za koju verujemo (pošto nemamo dokaza) i da se i desila. Ovaj dopis za posetu Opservatoriji upućen je 8. novembra ove 1975. godine, sa PMF-a, Nastavno - naučne grupe za Geografiju, iz Novog Sada. Dopis glasi: "U okviru redovne nastave studenti I godine Prirodno - matematičkog fakulteta, na Nastavno - naučnoj grupi za geografiju, slušaju Matematičku geografiju. Pošto ovaj predmet obuhvata proučavanja iz Astronomije, najlepše vas molimo da primite naše studente u novembru ili decembru, bilo koje subote".

Molbu je potpisao Predsednik nastavno - naučne grupe za geografiju, dr Branislav Bukurov, redovni profesor i akademik (AO, br. 909/75), kod kojeg je - neka bude dozvoljeno da se kaže - i potpisnik ovih redova imao čast da sluša i da polaže Matematičku geografiju!

REGISTAR IMENA

- Alpar Djula, 88, 92, 101
Andjelić T., 77
Angelov Trajče, 110, 119, 149
Arsenijević Jelisaveta, 61, 67, 74, 90, 91, 101, 115, 122, 125, 130, 132, 134, 141, 142, 146, 149, 150, 154, 155
Arsić Lazar, 104, 114
Atanasijević dr Ivan, 21, 47, 58, 61, 74, 80, 81
- Bagiljdinskij B. K., 101
Bajić dr Dejan, 47
Bakočević A., 126
Balaš dr Bela, 68, 129
Barta Djerdj, 148, 155
Bjeličić, 39
Bogić Slobodanka, 140, 149
Bojčić Radomir, 61, 74
Bojović Olga, 57, 154
Brkić dr Zaharije, 9, 11, 13–16, 19, 21, 29, 38, 39, 59–61, 65, 67, 70, 74, 75, 79, 80, 87, 89, 90, 94, 99, 105, 114, 121, 130, 131
Bukurov dr Branislav, 156
Bumer Antal, 92, 107
Buschmann dr E., 141
- Canić, 39
Couder A., 16
- Ćirić Borjanka, 66, 74, 81
Ćirković Vjačeslav, 38
Ćirković dr Ljubomir, 110
Ćurčić Miroslav, 26, 31, 46, 50, 110, 120, 150
- Čadež dr Marjan, 81, 90, 104, 114
Čebotarjov dr G. A., 68
Čepinac Časlav, 18, 37
Čeremikić Jovanka, 102
Čubej, 137
Čuberović Milenija, 9, 67, 140
Čubrinović, 113
- Dačić Ljubiša, 18, 46, 47, 57–61, 63, 65, 67–69
Dačić Miodrag, 122, 147, 153, 154, 155
Danić dr Radovan, 15
Danjon A., 54

Deže dr L., 92
Dedijer A., 126, 127
Dika, 54
Dileber, 35
Dinulesku dr Nikolae, 101
Dominko dr Fran, 93, 112, 113, 131
Dramba dr C., 107
Dubošin dr G. N., 100
Dubovi Jan, 45, 46

Djokić Milorad, 9, 61, 67, 90, 142
Djokić Nadežda, 67, 140, 146
Djordjević Sima, 32, 44
Djordjević Vlad., 22
Djurdjević Aleksandar, 27, 46, 50
Djurić Nadežda, 47
Djurković Pero, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 29, 38, 39, 47, 51, 53, 58, 59, 61, 62, 67, 73, 74, 77, 78, 80–82, 85–87, 89, 90, 92–99, 101–103, 105–108, 110–113, 120–122, 124, 125, 128, 129, 153
Djurović Dragutin, 67, 74, 76, 80, 87, 100, 107, 108, 110, 113, 114, 154
Djurović L., 140, 146

Dželatović G(ordana), 152

Eksinger Dragoslav, 47
Erčić Živko, 96, 127
Erceg Vera, 100, 110, 122, 147, 149–151, 154
Etkinson R., 54

Frol Ivan, 123, 127, 129

Gavrilović Svetislav, 28
Gligorijević Dragiša, 45
Graovac Ilija, 21
Grković Rade, 37
Grujić mr Radomir, 38, 66, 67, 74, 87, 101, 122, 128, 131, 146
Gubanov dr Vladimir S., 145, 148

Hajduković dr S., 127, 131
Halmai Endre, 107
Harin Arkadije Sergejevič, 116
Hekman, 54
Hopmann J., 107
Hrnjak Petar, 28, 31

Ikić Mladen, 32, 34
Isobey dr S., 141

Ivanić, 66
Ivanić M. Zoran, 66
Ivanov dr Ivan B., 148
Ivanović Zoran, 125, 131, 135, 138

Janković Angelina, 9
Janković Nenad, 81
Jeger dr F. V., 92
Jovanović Milutin, 9, 67, 131, 144, 149
Juma dr S., 134

Kašanin R., 77
Karaklajić Dejan, 123
Kilar Bogdan, 68, 92
Knežević Zoran, 138, 146
Kneissl, 121
Kopernik Nikola, 141
Kovačević B., 72
Kovačević Olivera, 9
Kralj Milan, 57, 63, 74, 81, 90, 95, 116, 122, 125, 138, 145
Krat dr Vladimir A., 129, 156
Kravljanac Nikola, 75, 110, 114, 145
Krivski dr L., 93
Krstić Slobodanka, 104
Kubičela Aleksandar, 9, 18, 66, 67, 74, 85, 90, 91, 93, 100, 101, 113, 116, 122, 134, 142, 146, 147, 149, 151, 152, 154, 155
Kubičela Branislava, 67, 80, 140, 146
Kuiper G., 86, 92
Kukarkin dr B. V., 68
Kurepa dr Djuro, 147
Kuto dr Pol, 123

Landstreet John D., 91
Lazović dr Jovan, 77, 99, 100, 110
Lončarević Milorad, 114, 121
Lozinski A. M., 68
Lukić Nikola M., 44

Maksimović Milan, 32
Mali Snežana, 61, 78
Mandić Dušan, 114, 121
Marić Aleksandar, 81, 86, 90, 99, 110, 111, 120
Marinković Dimitrije, 53, 98
Marjanović Aleksandar, 125
Matić Miladin, 45
Melchior Paul J., 54, 148

Mergentaler dr J., 93
 Mišković Vojislav, 5, 22, 64, 77, 105, 131, 153
 Mihailov dr A. A., 101
 Mihailović dr Dobrica, 15
 Mijatov mr Milan, 66, 79, 91, 100, 102, 116, 122, 134, 140, 142, 144, 146, 150–152, 154, 155
 Miladinović Tihomir, 44
 Milanković, 153
 Miler dr Pol, 123
 Miletić Dobrivoje, 96
 Milinski Nikola, 47, 62
 Milogradov Jelena, 81, 90, 125
 Milojević dr Aleksandar, 15
 Milovanović dr Vladeta, 38, 57, 90, 103, 104, 106–108, 111, 114, 115, 121, 122, 129–132
 Minić Todor, 107
 Mirzojan dr Ludvig, 80
 Mitić dr Ljubiša, 18, 19, 21, 47, 58–60, 62, 64, 65, 67, 69, 72, 75, 80, 90, 93, 94, 99, 101, 104, 108, 110, 115, 118, 125, 131, 132, 139, 142, 143, 146, 149
 Mitić Svetolik, 21
 Mitrinović Ružica, 38, 67, 87
 Mošić Milan, 102, 114
 Momčilović Radovan, 9, 67, 87
 Moric dr Helmut, 106
 Mustelj Ernest R., 13, 19, 20

 Nedeljković Milan, 22
 Nemiro dr Andrej A., 53, 55, 98, 101, 104, 116, 134
 Nikolić dr Djordje, 15, 21, 47, 51, 58
 Nikolić dr Ljubodrag, 70, 72, 79, 83, 85, 87, 140

 Olević mr Dragomir, 61, 80, 94, 100, 107, 122, 131, 133, 134, 140, 146, 152
 Orlov dr Konstantin, 61
 Oskanjan dr Vasilije, 13, 15, 16, 38, 47, 50–52, 58–65, 67, 68, 71, 73–77, 79–82, 153

 Pačinjski Bogdan, 80
 Pakvor Ivan, 61, 65, 67, 69, 80, 90, 91, 98, 100, 101, 110, 114, 115, 122, 132, 134, 142, 143, 149, 155
 Paunović Ljubomir, 15, 16, 57, 58, 61–63, 66, 67, 73, 76, 80, 81, 87, 89, 90, 95, 99, 100, 104, 108, 118, 122, 125, 127
 Pavlov dr N. N., 100
 Pavlović Bogoljub, 76
 Pejović, 8
 Perković Anton, 44
 Petković Slobodan, 100, 104, 110, 114, 125

Petković Stevan, 133
 Petrović Zdravko, 47
 Petrović Dojna, 98, 129
 Petrović Dragoslav, 69
 Petrović I., 151
 Pflug Pavle, 33, 36
 Pflug Rudolf, 33
 Pleše Ivan, 135
 Plugina Ana Ivanovna, 129
 Popov dr, 101
 Popović, 74
 Popović dr Božidar, 99, 105, 113, 114, 120, 121, 135
 Popović Georgije, 63, 67, 79, 107, 114, 120, 122, 133, 136, 137, 147, 154
 Popović Luka Č., 1, 3
 Popović Milanka, 9
 Popović Simeon, 30, 33
 Popović Zora, 154
 Popovici dr C., 101
 Predavec Vladimir, 30, 32, 34, 35
 Protić - Benišek Vojislava, 131, 149
 Protić Milorad, 5–9, 11–18, 20–23, 26, 27, 29, 30, 33–41, 43–47, 49–51, 57–59, 66,
 67, 80, 82, 85, 89–91, 103–105, 107–111, 114, 119, 120, 124–127, 129–134, 136–140,
 142–144, 148–153, 155
 Protić Zora, 126

Rašajski dr Borivoje, 58, 61, 74
 Radinović Predrag, 147
 Radogostić Verica, 61, 70, 80, 142, 146, 149, 152
 Radoman Pavle, 71
 Radovanac Milan, 3, 87, 95
 Rafajlović Danilo, 95
 Rakić Ljubiša, 85
 Randić dr Leo, 86, 92, 112, 113
 Ranković A.(leksandar), 21
 Ristić dr Slobodan, 90, 104
 Ručinski mr Stavomir, 87, 91
 Rusu dr Ludmila, 107
 Rusu Jon, 123

Sadžakov Sofija, 61, 65, 67, 74, 78, 79, 90, 92, 100, 101, 105, 107, 110, 115, 116,
 121, 122, 128, 134, 138, 140, 141, 143, 146, 149, 155
 Sadecki Kardoš dr Djula, 87, 101
 Sandig dr H. U., 116
 Savić Isail, 36
 Savić Pavle, 148, 155

Sekulić Miroljub, 153, 154
Semenjuk dr Irena, 101
Serafin Dojna, 66
Serkovski Krištof, 68
Simić Milan, 9, 15, 18, 58, 67, 93
Simić Nikola, 154
Simovljević dr Jovan, 77, 90, 104, 149
Sivčev ing. Kosta, 99, 110
Solarić Nikola, 123, 127
Spasić Petar, 142
Spasojević Momčilo, 33
Stančić Cveto, 104
Stawikowski dr, 141
Stefanović M., 53
Stepien Kazimir, 74
Stipanić Ernest, 15
Stojadinović Ružica, 70
Stojanović ing., 35
Stojko dr Ana, 116
Stojko dr Nikola, 54, 111, 116
Stojković, 57
Strand A., 86, 92
Stravinski dr Viktor, 107
Struve W., 104
Stupar J., 151
Sugava Chikara, 107

Šakin Aleksandar, 141
Šaletić Dušan, 38, 57, 70, 72, 79, 81, 83, 86, 90, 101, 103, 107, 111, 121, 130, 131, 138, 155
Šaponja Č., 145
Šelević Ljubivoje, 45
Ševarlić dr Branislav, 8, 9, 11, 16, 19, 21, 24, 25, 38, 47, 51, 55, 57, 59–61, 67, 70, 72, 74, 75, 78–81, 83, 84, 86, 87, 90, 91, 94, 95, 99–101, 105, 107, 108, 111, 113, 115, 116, 121, 124, 130, 131, 137, 138, 154
Šiškina Valentina Nikolajevna, 116
Šljivić dr Sreten, 77
Švabić Mihailo, 96

Tadić Radomir, 9, 15, 33, 36, 57, 58, 108
Taliijan Ljubica, 154
Taraci-Hornoh dr Antal, 80, 107
Tavastšern Kiril Nikolajević, 79
Tavastšterna dr Kiril Nikolajević, 137, 141, 156

Teleki dr Djordje, 18, 19, 21, 46, 47, 52, 57–60, 64–67, 72, 74–76, 78, 80, 84–88, 90–93, 95, 99, 101, 102, 105–107, 111, 113–115, 120, 122, 128, 130, 132, 134, 138, 141–149, 151, 152, 154–156

Terzić ing., 113

Titov German, 68

Todić Gojko, 26, 27, 29, 31, 35, 41–43, 45, 46, 53, 55

Toma Elena, 123

Trandafilović Tanasije, 74

Trbović Aleksandar, 28

Trifunović Ž., 53

Trobozić Ružica, 70

Turažlić Radomir, 47

Usanov Dimitrij S., 116, 134, 145, 148

Van de Herk dr, 141

Vasiljević Živan, 63

Vesić Dobrivoje, 114, 121, 155

Vince Ištvan, 131

Vodopivec Florijan, 121

Vojčić Radovan, 90, 104, 125

Vojnović Aleksandar, 70, 72, 79, 83, 87

Volf dr, 101

Vučić Vlastimir, 74

Vujević Pavle, 9, 11

Vujičić Veljko, 137

Vukićević - Karabin dr Mirjana, 113, 120, 154

Vukos Milan, 96

Vukosavljević Verica, 154

Yasuda dr H., 134

Zalai Flora, 123

Zandig, 129

Zulević Danilo, 67, 79, 87, 116, 140, 154

Zverjev Mitrofan S., 13, 19, 20, 24, 28, 55, 65, 68

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

520.1:005.71(497.11)"1956/1975"

РАДОВАНАЦ, Милан, 1949-

Astronomska opservatorija u Beogradu od
1956. do 1975. godine / Milan Radovanac. -
Beograd : Astronomical Observatory, 2010
(Belgrade : IPM Copy). - 163 str. ; 24 cm. -
(Публикације Астрономске опсерваторије у
Београду = Publications of the Astronomical
Observatory of Belgrade, ISSN 0373-3742 ;
#sv. #87)

Tiraž 500. - Registar.

ISBN 978-86-80019-41-3

1. Астрономска опсерваторија (Београд)
а) Астрономска опсерваторија (Београд) -
1956-1975
COBISS.SR-ID 178766348